



**GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK  
ARASINDAKİ İLİŞKİ:  
IĞDIR İLİ ÜZERİNE UYGULAMA**

**Faruk AKTAŞ**

**Yüksek Lisans Tezi  
İktisat Anabilim Dalı  
Doç. Dr. Abdullah TAKİM  
2019**

**Her Hakkı Saklıdır.**

**T.C.  
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**Faruk AKTAŞ**

**GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: İĞDIR İLİ  
ÜZERİNE UYGULAMA**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ YÖNETİCİSİ  
Doç. Dr. Abdullah TAKIM**

**ERZURUM – 2019**



T.C.  
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEZ BEYAN FORMU



**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**  
**BİLDİRİM**

*Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: IĞDIR İLİ ÜZERİNE UYGULAMA” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:*

*Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim \*.*

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.  
 Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

19.07.2019

Faruk AKTAŞ

\* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....  
**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

**Çeşitli ve Son Hükümler**

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

**(2)** Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

**Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1)** Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

**(2)** Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.



T.C.  
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Abdullah TAKİM danışmanlığında, Faruk AKTAŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 19 / 07 / 2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

**Başkan** : Prof. Dr. Kerem KARABULUT

İmza: 

**Jüri Üyesi** : Doç. Dr. Abdullah TAKİM

İmza: 

**Jüri Üyesi** : E. Demet EKİNCİ HAMAMCI

İmza: 

Prof. Dr. Sait UYLAŞ  
Enstitü Müdürü

**İÇİNDEKİLER**

<b>ÖZET</b> .....	<b>VII</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>VIII</b>
<b>KISALTMALAR DİZİNİ</b> .....	<b>IX</b>
<b>GRAFİKLER DİZİNİ</b> .....	<b>X</b>
<b>ŞEKİLLER DİZİNİ</b> .....	<b>XI</b>
<b>TABLolar DİZİNİ</b> .....	<b>XII</b>
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	<b>XVI</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>

**BİRİNCİ BÖLÜM****GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK**

<b>1.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI</b> .....	<b>5</b>
<b>1.2. GELİR DAĞILIMININ TANIMI VE ÖNEMİ</b> .....	<b>5</b>
1.2.1. Gelir Dağılımının Türleri .....	8
1.2.1.1. Bireysel Gelir Dağılımı .....	9
1.2.1.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı .....	11
1.2.1.3. Sektörel Gelir Dağılımı .....	13
1.2.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı .....	14
1.2.1.5. Gelirin Yeniden Dağılımı .....	16
1.2.2. Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Nedenleri .....	17
1.2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliğini Belirlemede Kullanılan Ölçütler .....	20
1.2.3.1. Aralık Ölçütü .....	20
1.2.3.2. Değişim Aralığı Ölçütü .....	21
1.2.3.3. Görelî Ortalama Mutlak Sapma.....	21
1.2.3.4. Varyans ve Değişim Katsayısı.....	21
1.2.3.5. Logaritmik Standart Sapma .....	22
1.2.3.6. Lorenz Eğrisi .....	22
1.2.3.7. Gini Katsayısı .....	24
1.2.3.8. Kuznets Katsayısı .....	25
1.2.3.9. Ters U Hipotezi .....	26

1.2.3.10. Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü.....	26
1.2.3.11. Yüzde Paylar Analizi.....	27
1.2.3.12. Pareto Optimumu.....	27
<b>1.3. YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ.....</b>	<b>28</b>
1.3.1. Yoksulluk Kuramları.....	29
1.3.2. Yoksulluk Türleri .....	31
1.3.2.1. Mutlak Yoksulluk – Göreli Yoksulluk .....	31
1.3.2.2. Objektif (Nesnel) Yoksulluk – Subjektif (Öznel) Yoksulluk.....	32
1.3.2.3. Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk .....	32
1.3.2.4. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk.....	33
1.3.2.5. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk.....	34

## İKİNCİ BÖLÜM

### GELİR DAĞILIMINI VE YOKSULLUĞU AÇIKLAMAYA YÖNELİK

#### TEORİLER

<b>2.1. GELİR DAĞILIMINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER.....</b>	<b>35</b>
2.1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Gelir Dağılımı Yaklaşımları.....	35
2.1.2. Klasik Gelir Dağılımı Teorileri .....	44
2.1.2.1. Adam Smith.....	45
2.1.2.2. David Ricardo.....	48
2.1.2.3. Thomas Rober Malthus .....	52
2.1.2.4. Jean Baptiste Say .....	53
2.1.2.5. Nassau William Senior .....	54
2.1.2.6. John Stuart Mill .....	54
2.1.2.7. Klasik Kuramın Eleştirisi: Karl Marx .....	55
2.1.3. Neoklasik Gelir Dağılımı Teorileri .....	58
2.1.3.1. Alternatif Maliyet Kuramı: Carl Menger, Friedrichvon Wieser.....	59
2.1.3.2. Marjinal Verimlilik Kuramı: John Bates Clark .....	60
2.1.3.3. Ürün Tükenim Teorisi: Philip Henry Wicksteed, Knut Wicksell .....	61
2.1.3.4. Alfred Marshall'ın Gelir Dağılımı Kuramı .....	62
2.1.3.5. Genel Denge Analizi: Leon Walras.....	63
2.1.3.6. Sermaye ve Faiz Kuramı: Eugenvon Böhm-Bawerk .....	64

### III

2.1.3.7. Teknolojik Gelişme ve Gelir Dağılımı: John R. Hicks ve Robert Solow...	64
2.1.3.8. Neoklasik Kuramın Eleştirisi: Vladimir Dimitriev ve Piero Sraffa.....	66
2.1.4. Keynesyen Gelir Dağılımı Teorisi .....	66
2.1.5. Post Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı .....	68
2.1.5.1. Roy Harrod ve Evsey Domar.....	68
2.1.5.2. Kaldor'un Gelir Dağılımı Teorisi.....	68
2.1.5.3. Luigil Pasinetti.....	69
2.1.5.4. Joan Robinson .....	70
2.1.5.5. Sidney Weintraub .....	70
2.1.6. Neo-Liberal Yaklaşımlar.....	70
2.1.6.1. Arz Yanlı İktisat ve Gelir Dağılımı .....	71
2.1.6.2. Monetarizm ve Gelir Dağılımı .....	71
2.1.6.3. Rasyonel Beklentiler Ekolü ve Gelir Dağılımı.....	72
2.1.6.4. Avusturya İktisat Ekolü ve Gelir Dağılımı.....	72
2.1.6.5. Anayasal İktisat Ekolü ve Gelir Dağılımı.....	74
2.1.7. Gelir Dağılımı Kuramına Alternatif Yaklaşımlar .....	74
2.1.7.1. Yapısalcı Yaklaşımlar.....	74
2.1.7.2. Neo-Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı .....	75
2.1.7.3. Thomas Piketty .....	75
<b>2.2. YOKSULLUĞU AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER.....</b>	<b>76</b>
2.2.1. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	76
2.2.2. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı.....	77
2.2.3. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı.....	78
2.2.4. İnsani Gelişme Endeksi .....	78
2.2.5. Yoksulluk Ölçütleri .....	79
2.2.5.1. Kafa Sayım İndeksi .....	79
2.2.5.2. Yoksulluk Açığı Endeksi.....	79
2.2.5.3. Sen Endeksi .....	80

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

<b>3.1. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI.....</b>	<b>81</b>
---	-----------

<b>3.2. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI .....</b>	<b>92</b>
<b>3.3. TÜRKİYE ÜZERİNE YAPILAN GELİR DAĞILIMI ÇALIŞMALARI.....</b>	<b>99</b>
3.3.1. 1968 Yılına Kadar Yapılmış Çeşitli Gelir Dağılımı Araştırmaları .....	102
3.3.2. 1968 Yılı Gelir Dağılımı Araştırması.....	104
3.3.3. 1973 Yılında Yapılan Gelir Dağılımı Araştırmaları.....	105
3.3.4. 1973-1974 DİE Kırsal Yerler Gelir Dağılımı Araştırması.....	107
3.3.5. 1978-1979 DİE Kentsel Yerler Gelir Dağılımı Araştırması .....	107
3.3.6. 1986 TÜSİAD Gelir Dağılımı Araştırması .....	107
3.3.7. 1987 DİE Gelir Dağılımı Araştırması .....	108
3.3.8. 1994 DİE Gelir Dağılımı Araştırması .....	109
3.3.9. DİE 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi.....	109
3.3.10. DİE 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi.....	110
3.3.11. DİE 2004 Hanehalkı Bütçe Anketi.....	111
3.3.12. DİE 2005 Hanehalkı Bütçe Anketi.....	111
3.3.13. TÜİK 2006-2007 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması .....	112
3.3.14. TÜİK 2008 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	112
3.3.15. TÜİK 2009 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	113
3.3.16. TÜİK 2010 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	113
3.3.17. TÜİK 2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	113
3.3.18. TÜİK 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	114
3.3.19. TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	114
3.3.20. TÜİK 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	114
3.3.21. TÜİK 2015 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	115
3.3.22. TÜİK 2016 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	116
3.3.23. TÜİK 2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması.....	117
<b>3.4. İL BAZINDA YAPILAN BAZI GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMALARI....</b>	<b>118</b>

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **İĞDIR İLİNDEKİ GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ANALİZİ**

<b>4.1. İĞDIR İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....</b>	<b>126</b>
4.1.1. Tarihçe.....	126
4.1.2. Coğrafi Durumu .....	127



4.1.3. İdari ve Sosyo - Ekonomik Durumu .....	128
4.1.4. Ulaşım .....	132
4.1.5. Sağlık.....	133
<b>4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ .....</b>	<b>133</b>
4.2.1. Araştırmanın Modeli .....	133
4.2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları .....	134
4.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme .....	134
4.2.4. Verilerin Toplanması.....	136
4.2.5. Veri Toplama Araçları .....	136
4.2.6. Verilerin Analizi.....	136
<b>4.3. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ .....</b>	<b>137</b>
<b>4.4. İLÇELERE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ .....</b>	<b>148</b>
<b>4.5. GÖÇ ETME DÜŞÜNÇESİNE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ .....</b>	<b>158</b>
<b>4.6. HANE GELİR GRUBU ALGISINA GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ .....</b>	<b>168</b>
<b>4.7. SOSYAL GÜVENLİK STATÜSÜNE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ .....</b>	<b>176</b>
<b>4.8. MADDİ YOKSUNLUK RİSKİNE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ .....</b>	<b>184</b>
<b>4.9. İL VE İLÇELERDEKİ GELİR DAĞILIMININ YÜZDE PAYLAR ANALİZİ, GİNİ KATSAYISI VE LORENZ EĞRİSİ YARDIMIYLA İNCELENMESİ.....</b>	<b>193</b>
4.9.1. Merkez İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi .....	196
4.9.2. Aralık İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi .....	199
4.9.3. Karakoyunlu İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi.....	202
4.9.4. Tuzluca İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi .....	205
<b>4.10. GELİR DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ÇOK DEĞİŞKENLİ REGRESYON ANALİZİ YARDIMIYLA İNCELENMESİ.....</b>	<b>208</b>

<b>SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>	<b>212</b>
<b>KAYNAKLAR .....</b>	<b>221</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>230</b>
EK 1. ANKET FORMU .....	230
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>232</b>



## ÖZET

## YÜKSEK LİSANS TEZİ

GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: İĞDIR İLİ  
ÜZERİNE UYGULAMA

Faruk AKTAŞ

Danışman: Doç. Dr. Abdullah TAKİM

2019, 232 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Abdullah TAKİM (Danışman)

Prof. Dr. Kerem KARABULUT

Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet EKİNCİ HAMAMCI

Gelir dağılımı; bir ekonomide belirli bir dönemde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında nasıl bölüştüğünü ifade eden bir kavramdır. Gelir dağılımındaki problemin temel yansımaları düşük gelirli il ve bölgelerde karşılaşılan yoksulluktur. Genel bir ifadeyle yoksulluk; insanın ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetecek bir gelire sahip olmaması, normal kabul edilecek bir yaşam standardının altında bulunması halidir.

Bu araştırmada Iğdır ili ve ilçelerinin gelir dağılımının ve yoksunluk düzeyinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Iğdır ilinde yaşamakta olan 18-65 yaş arası gelir sahibi 780 bireyin katılımı ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler Yüzde Paylar Analizi, Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı, Ki-Kare Bağımsızlık Testi ve Regresyon Analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; İl genelindeki gelir dağılımının, 0.38'lik gini katsayısıyla Türkiye geneline (0.40) yakın değerde adaletli olduğu, Merkez, Aralık ve Tuzluca ilçelerinin gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha az adaletli olduğu fakat Karakoyunlu ilçesinin gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha çok adaletli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların % 20'sinin 1000 TL ve altında, %19'unun 4000 TL ve üzerinde aylık gelir elde ettiği, %50'sinin (393 kişi) maddi yoksunluk riski altında olduğu, %27'sinin hiç bir zaman göç etmeyi düşünmediği ve %34'ünün hayattan genel memnuniyet düzeyinin idare eder düzeyinde olduğu gibi bulgulara rastlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Gelir Dağılımı, Yoksulluk, Maddi Yoksunluk Riski.

**ABSTRACT**

**MASTER THESIS**

**RELATIONSHIP BETWEEN INCOME DISTRIBUTION AND POVERTY:  
APPLICATION ON İĞDIR PROVINCE**

**Faruk AKTAŞ**

**Advisor: Assoc. Prof. Dr. Abdullah TAKIM**

**2019, 232 pages**

**Jury: Assoc. Prof. Dr. Abdullah TAKIM (Advisor)**

**Prof. Dr. Kerem KARABULUT**

**Assist. Prof. Dr. Emine Demet EKİNCİ HAMAMCI**

Income distribution is a concept that refers to how income created in a given period in an economy is divided between individuals, social groups, and factors of production. The main repercussions of the problem in income distribution are poverty encountered in low-income provinces and regions. In general, poverty is a situation where people do not have enough income to meet their needs at the minimum level and are below a normal standard of living.

The aim of this study is to examine the income distribution and deprivation level of Iğdir province and districts. For this purpose, a survey was conducted with the participation of 780 individuals with incomes between the ages of 18-65 living in Iğdir province. The data obtained from the study were analyzed by Percentage shares analysis, Lorenz curve, Gini coefficient, Chi-Square independence test and Regression Analysis. According to the results obtained; The distribution of income across the province, 0.38% of the gini coefficient across Turkey (0.40) is close in value is fair, the central, and the tender is December less fair from Turkey and from the province of the income distribution, but income distribution Karakoyunlu County from all over Turkey, and were determined to be more equitable throughout the province. Furthermore, the findings showed that 20% of the participants had monthly income of TL 1000 and below, 19% had monthly income of TL 4000 and above, 50% (393 persons) were at risk of material deprivation, 27% never considered emigrating and 34% had overall satisfaction with life.

**Key Words:** Income Distribution, Poverty, Risk Of Material Deprivation.

**KISALTMALAR DİZİNİ**

DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
SBF	: Siyasal Bilimler Fakültesi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı



**GRAFİKLER DİZİNİ**

<b>Grafik 4.1.</b> Katılımcıların İlçeye Göre Cinsiyet Dağılımları .....	139
<b>Grafik 4.2.</b> Katılımcıların İlçeye Göre Medeni Durum Dağılımları .....	139
<b>Grafik 4.3.</b> Katılımcıların İlçeye Göre Eğitim Durumu Dağılımları .....	140
<b>Grafik 4.4.</b> İl Genelinde %20'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi .....	194
<b>Grafik 4.5.</b> İl Genelinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi .....	195
<b>Grafik 4.6.</b> İl Genelinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi .....	196
<b>Grafik 4.7.</b> Merkez İlçesinde %20'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	197
<b>Grafik 4.8.</b> Merkez İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	198
<b>Grafik 4.9.</b> Merkez İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	199
<b>Grafik 4.10.</b> Aralık İlçesinde %20'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	200
<b>Grafik 4.11.</b> Aralık İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	201
<b>Grafik 4.12.</b> Aralık İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	202
<b>Grafik 4.13.</b> Karakoyunlu İlçesinde %20'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	203
<b>Grafik 4.14.</b> Karakoyunlu İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi .....	204
<b>Grafik 4.15.</b> Karakoyunlu İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	205
<b>Grafik 4.16.</b> Tuzluca İlçesinde %20'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	206
<b>Grafik 4.17.</b> Tuzluca İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi .....	207
<b>Grafik 4.18.</b> Tuzluca İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi.....	208

**ŞEKİLLER DİZİNİ**

<b>Şekil 1.1.</b> Bölgelerin Gelişmişlik Endeks Değerleri (1998 ve 2003).....	<b>15</b>
<b>Şekil 1.2.</b> Lorenz Eğrisi .....	<b>23</b>
<b>Şekil 2.1.</b> Platona Göre Adil Gelir Dağılımı.....	<b>36</b>
<b>Şekil 3.1.</b> Tahmini Küresel Gini Endeksleri (1820-2002) .....	<b>87</b>



## TABLOLAR DİZİNİ

<b>Tablo 1.1.</b> Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı 1968-1994 .....	12
<b>Tablo 1.2.</b> Türkiye’nin 2014 ve 2015 Yıllarına Ait Fonksiyonel Gelir Dağılımları .....	13
<b>Tablo 3.1.</b> OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının Değişimi (Gini Katsayısı) .....	83
<b>Tablo 3.2.</b> Bazı Ülkelerin Gini Katsayıları ve En Zengin %10 ile En Fakir %10 Arasındaki Fark .....	85
<b>Tablo 3.3.</b> Başlıca Makro Ekonomik Göstergeler 1978/79 – 1988.....	95
<b>Tablo 3.4.</b> Temel Makroekonomik Göstergeler(1998 – 2002).....	97
<b>Tablo 3.5.</b> 2008 Krizinde ve Sonrasında Başlıca Göstergeler (%)(2007 - 20012).....	98
<b>Tablo 3.5.</b> Türkiye’de Yıllar İtibariyle Gelir Dağılımı .....	101
<b>Tablo 4.1.</b> Katılımcıların Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı .....	138
<b>Tablo 4.2.</b> Katılımcıların Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı .....	140
<b>Tablo 4.3.</b> Katılımcıların Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı.....	141
<b>Tablo 4.4.</b> Katılımcıların Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı .....	143
<b>Tablo 4.5.</b> Katılımcıların Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı.....	144
<b>Tablo 4.6.</b> Katılımcıların Aylık Giderlerine Göre Dağılımı.....	145
<b>Tablo 4.7.</b> Katılımcıların Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı .....	146
<b>Tablo 4.8.</b> Katılımcıların Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı .....	147
<b>Tablo 4.9.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı.....	149
<b>Tablo 4.10.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı.....	150
<b>Tablo 4.11.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı .....	151
<b>Tablo 4.12.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı .....	153
<b>Tablo 4.13.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı.....	154
<b>Tablo 4.14.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı .....	155
<b>Tablo 4.15.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı..	156
<b>Tablo 4.16.</b> Katılımcıların İlçeler Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı.....	157
<b>Tablo 4.17.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Kişisel Bilgilere Göre	



Dağılımı.....	159
<b>Tablo 4.18.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Yaşadıkları Yer ile İlgili Algılarına Göre Dağılımı .....	160
<b>Tablo 4.19.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı .....	161
<b>Tablo 4.20.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı.....	162
Tablo 4.21. Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı.....	163
<b>Tablo 4.22.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı.....	165
<b>Tablo 4.23.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı.....	165
<b>Tablo 4.24.</b> Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı.....	166
<b>Tablo 4.25.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı.....	168
<b>Tablo 4.26.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı.....	169
<b>Tablo 4.27.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı .....	170
<b>Tablo 4.28.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı .....	171
<b>Tablo 4.29.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı.....	172
<b>Tablo 4.30.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı.....	173
<b>Tablo 4.31.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı .....	174
<b>Tablo 4.32.</b> Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı.....	175
<b>Tablo 4.33.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Kişisel Bilgilere Göre	

Dağılımı.....	177
<b>Tablo 4.34.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı.....	178
<b>Tablo 4.35.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı .....	178
<b>Tablo 4.36.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı .....	179
<b>Tablo 4.37.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı.....	181
<b>Tablo 4.38.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı.....	182
<b>Tablo 4.39.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı.....	182
<b>Tablo 4.40.</b> Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı.....	183
<b>Tablo 4.41.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı.....	185
<b>Tablo 4.42.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı .....	185
<b>Tablo 4.43.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı .....	186
<b>Tablo 4.44.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı .....	188
<b>Tablo 4.45.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı.....	189
<b>Tablo 4.46.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı.....	190
<b>Tablo 4.47.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı.....	191
<b>Tablo 4.48.</b> Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı.....	192
<b>Tablo 4.49.</b> İl Geninde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	193

<b>Tablo 4.50.</b> İl Genelinde %10'luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	194
<b>Tablo 4.51.</b> İl Genelinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	195
<b>Tablo 4.52.</b> Merkez İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı ....	196
<b>Tablo 4.53.</b> Merkez İlçesinde %10'luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı ...	197
<b>Tablo 4.54.</b> Merkez İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	198
<b>Tablo 4.55.</b> Aralık İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	199
<b>Tablo 4.56.</b> Aralık İlçesinde %10'luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	200
<b>Tablo 4.57.</b> Aralık İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	201
<b>Tablo 4.58.</b> Karakoyunlu İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	202
<b>Tablo 4.59.</b> Karakoyunlu İlçesinde %10'luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	203
<b>Tablo 4.60.</b> Karakoyunlu İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	204
<b>Tablo 4.61.</b> Tuzluca İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı ....	205
<b>Tablo 4.62.</b> Tuzluca İlçesinde %10'luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı ...	206
<b>Tablo 4.63.</b> Tuzluca İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı .....	207
<b>Tablo 4.64.</b> Kişi Başı Düşen Hane Gelirini Etkileyen Faktörler .....	209
<b>Tablo 4.65.</b> Katılımcının Aylık Gelirini Etkileyen Faktörler .....	209
<b>Tablo 4.66.</b> Ailenin Toplam Aylık Gelirini Etkileyen Faktörler .....	210

**TEŐEKKÖR**

Çalışmam süresince yol göstericiliği ve önerileri ile yapmış olduğu katkılardan dolayı danışman hocam Doç. Dr. Abdullah TAKIM'a, kıymetli jüri üyelerim Prof. Dr. Kerem KARABULUT ve Dr. Öğr. Üyesi Emine Demet EKİNCİ HAMAMCI'ya, maddi ve manevi her türlü desteği sağlayan ve bu günlere gelmemde büyük payı olan aileme ve eőime teşekkür ederim.

**Erzurum - 2019**

**Faruk AKTAŞ**



## GİRİŞ

Gelir, bireylere ya da toplumlara belli zaman dilimleri içerisinde, belli yerlerden gelen para şeklinde değerlendirilebildiği gibi, üretim ve hizmet süreçleri sonucunda elde edilen parasal ya da nesnel getiri olarak da değerlendirilebilmektedir. Gelirin sağlanması kadar, dağılımı konusu da önem arz etmektedir. Gelirin dağılımı, üretimi gerçekleştiren üretim faktörlerinin katılımları oranında üretimden pay almalarıyla gerçekleşmektedir. Emegın payı ücret, sermayenin payı faiz, toprağın payı rant ve müteşebbisin payı kârdır. Her üretim faktörünün üretimden adil pay almaması gelir dağılımı problemini ortaya çıkartmaktadır. Uzun yıllardan beri adaletli bir gelir dağılımının sağlanabilirliği konusuyla ilgilenilmekte ve bu konuya büyük önem verilmektedir.

Gelir dağılımına etki eden belirleyici unsular dikkate alınırken, yoksulluk kavramı da göz önünde tutulmalıdır. Gelir dağılımı, nüfusu oluşturan tüm kişilere ait dağılımı ortaya koyduğu için yoksulluk kavramından daha geniş niteliğe sahip bir kavramdır ve bu iki değişken arasında önemli bir ilişki vardır. Yani gelir dağılımındaki eşitsizlik ne kadar artarsa, yoksullukta o kadar artar. Yoksulluk, tüm toplumlarda var olmakla beraber ülkeden ülkeye veya aynı ülke içerisinde ortaya çıkan farklılık, bu sorunun nitel ve nicel boyutlarıdır. Türkiye’de; 1980’lerin ardından artan ve yaygınlaşan yoksulluğun sebepleri ve boyutları önceki dönemlere kıyasla daha farklıdır. Bunun temel sebebi bu dönem içerisinde küreselleşme olgusunun hız kazanması ile zengin fakir arasındaki ayrımın ve ortaya çıkan kutuplaşmanın artış göstermesidir. Yani gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluk, aynı zamanda küresel bir sorundur.

Gelir dağılımı araştırmalarına bakıldığında zaman, bu araştırmalar sayesinde yaşanan toplumun sosyal ve politik yapısını da kavramak mümkündür. Gelir dağılımı ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında ne tür bir ilişkinin olduğu, yoksul ve zengin arasındaki gelir farklılıklarının zamana göre değişimleri, gelir dağılımında yer alan değişikliklerin servet ve sermaye birikimi ile büyüme üzerine etkilerinin ve kaynak dağılımlarının sonuçları ortaya koyulabilmektedir. Gelir dağılımı araştırmalarında temel amaç ise yalnızca gelirin araştırılması değildir. Bunun yanı sıra toplam geliri oluşturan üretim çalışmaları içerisindeki sosyal durumun ve gelirin paylaşım ilkelerinin ortaya konulmasıdır.

Üretime dâhil olan üretim faktörlerinin, oluşturulan değer artışlarını kendi içlerinde

ne şekilde paylaşacakları teknik, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları olan çok yönlü bir olgudur. İktisadi düşünce alanında Fizyokratlardan Neoklasik iktisatçılara, Keynesyeniktisattan Neo-Kurumsal iktisatçılara, birçok iktisadi ekol, gelir dağılımı olgusu üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte bu olgunun normatif bir nitelik göstermesi genel kabul gören evrensel ve tutarlı bir gelir dağılımı kuramının geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Klasik ve Neoklasik iktisatçılar piyasa kendi haline bırakıldığında üretim, tüketim ve gelir dağılımında kendiliğinden etkinlik sağlanacağını ileri sürmektedirler. Buna karşın bu her zaman mümkün olmamaktadır. Piyasa ekonomisi her zaman kendiliğinden Pareto etkin kaynak dağılımını sağlayamamakta, kimi alanlarda ekonomik etkinlik ve gelir dağılımı adaleti yetersiz kalmaktadır. Bu durumda devletin ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir (Öztürk, 2017: vii).

Bir ülkedeki gelir o ülkedeki bireyler tarafından eşit olarak bölüşülüyorsa, o ülkede gelir eşitsizliği var demektir. Gelir eşitsizliğini saptamak için farklı yöntemler ve ölçütler geliştirilmiştir. Bunlardan en çok kullanılanı Lorenz eğrisi, Gini katsayısı ve yüzde paylar analizidir. Gelir dağılımı Türkiye’de de üzerinde önemle durulan sosyo-ekonomik konulardan birisidir. Türkiye’de fonksiyonel gelir dağılımında yevmiye geliri alanlar, sektörel gelir dağılımında tarım, bölgesel gelir dağılımında doğu aleyhine bir dağılım söz konusudur (Bolayır, 2007: 3).

Bu araştırmanın amacı; Iğdır ili ve ilçelerinin gelir dağılımını ve yoksunluk düzeyini incelemek ve bunların bazı demografik özelliklere göre farklılaşım farklılaşmadığını tespit etmektir. Araştırma bu bakımdan dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gelir dağılımı ve yoksulluk kavramlarına değinilmekte, gelir dağılımı ve yoksulluk çeşitleri tanıtılmakta, gelir dağılımı eşitsizliğini ölçme yöntemleri ve yoksulluk ölçütleri üzerinde durulmaktadır.

İkinci bölümde, gelir dağılımı ve yoksulluğu açıklamaya yönelik teoriler ele alınmakta ve tarihsel süreç içinde çeşitli bilim insanlarının görüşlerine yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde, dünyada gelir dağılımı hakkında bilgiler verilmekte ve bazı dünya ülkelerinin birbirileriyle ve Türkiye ile gelir dağılımı adaletsizliği açısından karşılaştırmalarına yer verilmektedir. Ayrıca bu bölümde cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye üzerine yapılan gelir dağılımı çalışmaları konusunda literatür taraması yer almaktadır. Yapılan çalışmalarda kullanılan teknikler ve elde edilen bulgular

karşılaştırmalı olarak verilmekte, gelir dağılımı eşitsizliği konusunun yıllar itibariyle nasıl bir hal aldığı gözler önüne serilmeye çalışılmaktadır.

Dördüncü ve son bölümde Iğdır ili tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak tanıtılmaktadır. Ardından 2018 yılı ekim ayı ile 2019 yılı şubat ayı arasında Iğdır ilinde yaşamakta olan 18-65 yaş arası gelir sahibi bireyler üzerinden yapılan gelir dağılımı ve yoksulluk analizi konulu anket çalışması ile elde edilen bulgular paylaşmakta ve sonuçlar tablo, grafik ve çeşitli analizler yardımıyla yorumlanmaktadır.



## BİRİNCİ BÖLÜM

### GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK

Bir ekonomide belli bir dönemdeki bütün gelirin üretim faktörleri, toplumsal gruplar ve bireyler arasında paylaşılmasına gelir dağılımı denilmektedir. (Öztürk, 2017: 5). Gelir dağılımını; fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel olarak sınıflandırmak mümkündür. Ancak bir ülkede gelir dağılımı adil ve eşit şekilde dağıılmıyorsa, o ülke sınırlarında gelir eşitsizliğinden bahsedilebilmektedir. Gelir eşitsizliğini tespit etmek için farklı yöntemler ve ölçütler geliştirilmiştir. Bunlardan en çok kullanılanlar Lorenz eğrisi, Gini katsayısı ve yüzde paylar analizidir.

Bir bireyin gelirinin, gereksinimlerini en alt seviyede karşılamaya yetmememesi ve hayat standartlarının normalin altında olmasına yoksulluk denilmektedir. Yoksulluğu; genel olarak mutlak, görel, sübjektif, insani, kentsel ve kırsal yoksulluk şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Yoksulluk, ölçülmesi her zaman mümkün olmayan bir kavram olup; bu konuda yapılan çalışmalarda ortak nokta, yoksulluk sınırının oluşturulması gerektiğidir. Yoksul olanla olmayanı birbirinden ayıran bu sınırın belirlenmesinde farklı yaklaşımlar söz konusudur: Alınması gerekli asgari kalori miktarı yaklaşımı, temel ihtiyaçlar yaklaşımı ve insani gelişme endeksi bu yaklaşımların en bilinenleridir. Yoksulluk sınırının belirlenmesinden sonra karşılaşılan diğer bir sorun ise yoksulluk oranının nasıl belirleneceğidir. Kafa sayım oranı, yoksulluk açığı endeksi, Sen endeksi, Foster- Greer- Thorbecke endeksi bu oranın belirlenmesinde kullanılan farklı ölçütlerdir.

Günümüz iktisat politikalarının yöneldiği konulardan en önemlisi yoksulluğun ortadan kaldırılması ve gelir dağılımının adil hale getirilmesidir. Yaşadığımız dönemde demokratik yönetimler adil gelir dağılımında önemli bir görev üstlenmektedir. Bu bağlamda da sosyal devletin bir getirisi olarak gelir dağılımında adaletin sağlanması için hedeflenen politikalar gelir dağılımının bir kısmının düzeltilmesinde rol oynamaktadır. Gelir dağılımı adaleti, sosyal huzurun sağlanmasında ve korunmasında, ekonomik büyümenin sorunsuz olarak gerçekleştirilmesinde, çalışma motivasyonunun ve üretkenliğinin artırılmasında, tüketim, yatırım ve potansiyel vergi kapasitesinin artırılmasında, ekonomik ve siyasal istikrarın sağlanmasında önemli unsurlardan birisidir



(Öztürk, 2017: 6-8).

Türkiye ekonomisinin son yıllarında, enflasyonun düşürülmesi, yüksek düzeydeki ekonomik büyümenin başarılması, kamu açıklarının azaltılması, makro göstergelerin iyileştirilmesi, beklentilerin olumlu yönde gelişme göstermesi gibi birçok başarının yanında halen ekonomide birkaç önemli sorun varlığını sürdürmektedir. Bunların başında hiç şüphesiz yüksek işsizlik düzeyi, sürdürülemez dış açık ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gelmektedir. Hatta tarım kesiminde alım gücünün düşmesine paralel bir şekilde gelişen yoksulluk sorunu da buna ilave edilebilir (Bilen ve Yumuşak, 2011: 47). Bu bölümde gelir dağılımı ve yoksulluk tanımları üzerinde durulacak, gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili önemli kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır.

### **1.1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI**

Bir ülke veya bir bölgedeki toplam servetin o bölgedeki insanların sayısına eşit şekilde pay edilememesi günümüzde en çok tartışılan sorunlardan birisidir. 18. yüzyıldan günümüze kadar gelir dağılımı yapısında olduğu gibi bu konuda ileri sürülen görüşler de değişim geçirmiştir. 19. yüzyılda Marx, sermayenin ve gelirin kaçınılmaz olarak bir avuç zenginin elinde toplanacağını ileri sürerken, Kuznets rekabet ve teknik ilerlemenin güçleri sayesinde ekonomik gelişmenin ileri aşamalarında eşitsizliklerin azalacağını ve uyumlu istikrarlı bir yapıya kavuşacağını ileri sürmektedir (Piketty, 2018: 1). Gelir ve sermaye paylaşımının geçirdiği evrim ve bu konuda ileri sürülen görüşlere geçmeden önce gelir dağılımı kavramının tanımı ve önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

### **1.2. GELİR DAĞILIMININ TANIMI VE ÖNEMİ**

Milli ekonomide belirli bir dönem içerisinde, genel olarak bir yıllık periyotlarla üretimi yapılan hizmet ve ürünlerin değerleri toplamına gelir denmektedir. Birey ve hane halkı açısından bakmak gerekirse gelir, üretime sağlanan katkının sonucunda sağlanan değerlerin toplamı olarak ifade edilmektedir (Gögül, 2012: 4). Ekonomik gelir, bir hane halkının net varlıklarında azalma ya da artma olmaksızın harcayabileceği para miktarı olarak tanımlanır. Ekonomik gelir harcama kabiliyetini artıran etmenler; ücretler, maaşlar, kar payları, faiz geliri, mülk geliri, transfer ödemeleri gibi şeyleri kapsamaktadır. Bir ekonominin büyüme göstermesi bütün vatandaşların bundan eşit şekilde

yararlandığını göstermez. Artan ekonomik büyüme çoğu zaman eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Çünkü bu büyümeyi sağlayan yeni teknolojilerden sadece bazı işçiler ve bazı iş kolları faydalanmaktadır (Case, Fair ve Oster, 2016: 155).

Gelir dağılımı; bir ekonomide belli bir dönemde yaratılan milli gelirin o ülkedeki bireyler, sektörler, bölgeler ya da üretimde görev alan üretim faktörleri arasında dağılımı olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2017: 5). Gelir dağılımının incelenmesiyle, gelir farklılaşmalarını neden ve sonuçları ile ortaya koymak mümkündür. Bu sonuçların ortaya konulması, ekonomik ve sosyal olarak gelir dağılımının ülke ekonomisine etkilerini görmek açısından gereklidir (Özdal, 2009: 24). Ekonomik birimlerin milli gelirden ne kadar pay aldıkları toplumun refah ve gelişmişlik düzeyini göstermesi açısından da önemli olmakla beraber toplumun sosyal ve siyasal yapısının anlaşılmasını sağlamaktadır (Tayyar, 2011: 4). Bir ülkede gelir dağılımının durumu, o ülkenin gelişmişlik düzeyi, ülkedeki sosyal adaletin sağlanma durumu, eğitim ve sağlık olanakları için de önemli bir göstergedir (Tanrıverdi, 2007: 3). Gelir dağılımı olgusu özellikle sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilgilidir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler genel ekonomik eşitsizliklerin önemli göstergelerinden biri sayılmaktadır (Gögül, 2012: 4).

Bir ülkede milli gelirin tüm nüfusa bölünmesiyle bulunan kişi başına gelir çok yüksek oranda büyüebilmektedir. Bununla birlikte gelirin herkese eşit olarak paylaşımından uzak olması durumunda nüfusun çok küçük bir bölümü bu gelir artışından faydalanırken büyük bir bölümü yararlanamayacaktır. Bu durumda büyümeden söz edilirken kalkınmadan söz edilemeyecektir.

Bir ülkede sürdürülebilir büyüme ve kalkınma için en önemli koşul sosyal barışın sağlanması ve korunmasıdır. Bunun için de en temel faktör gelir dağılımının adil olması ve asgari gelir düzeyinin belli bir düzeyin altına düşmemesidir. Sosyal barış açısından hakça paylaşım sorunu oldukça önemlidir. Zengin ve yoksul arasındaki gelir farkının derinleşmesi sınıf çatışmasını artırmakta ve ekonomik istikrarın bozulmasına neden olmaktadır. Bir ülkede istihdam yüksek olsa bile çalışanlar, aldıkları ücretler karşılığında insan onuruna uygun bir şekilde yaşayamıyor hatta temel gereksinimlerini bile gidermekte zorlanıyorsa o ülkede sosyal huzursuzluklar meydana gelmekte; hırsızlık, ahlaksızlık ve suç oranları giderek artmaktadır. Gelirin daha adil paylaşıldığı toplumlarda suç işleme oranları da azalmaktadır. Mülkiyet hakları açısından daha güvenli bir toplum

yapısı ortaya çıkmaktadır. Daha eşitlikçi bir toplumsal yapı, mülkiyetin daha geniş bir tabana yayılmasını sağlayarak fırsat eşitliğinin artmasına yol açmaktadır. Böylelikle toplumsal düzeyde yabancılaşma olarak nitelendirilen belirli kesimlerin; sosyal ve ekonomik yaşamdan dışlanma süreci önlenerek, toplumsal ve ekonomik yaşama etkili bir biçimde katılımı artacak ve demokrasinin gelişmesi sağlanacaktır (Öztürk, 2017: 8-12).

Gelir dağılımında büyük eşitsizliklerin ortaya çıkması, bir yandan lüks üretimin artmasına neden olur, diğer yandan da geniş halk kitlelerinin yoksulluğu, düşük kültür ve eğitim seviyesi, kötü beslenme, olumsuz sağlık ortamı ve çevre ile bir araya gelince ülkede barış ortamı ve sosyal huzurda sorunların yaşanmaya başlamasına yol açar. Çünkü yoksul kesimin dışlanmışlık duygusu ve istedikleri gibi tüketim yapamaması ile zenginlerin gösterişli tüketim kalıbı karşı karşıya gelince, toplum içerisinde sosyal açıdan patlamalar ve çalkantılar oluşmaktadır (Gögül, 2012: 5).

Kuznets tarafından ifade edildiği haliyle, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı arasında önemli bir ilişki vardır. Çünkü artan gelir seviyesi ile eşitsizlik ilk olarak artış gösterirken daha sonra azalmaya başlamaktadır. Bahsi geçen bu durum Kuznets eğrisi ile ifade edilmektedir. Kuznets eğriyi ayrıca ters U teorisi olarak ifade edip, tarımdan başlayarak tarım dışı sektörlere doğru yönelen istihdam akışı şeklinde ifade etmektedir. Bunun nedeni düşük gelirli tarımda ilk başta milli gelirden ve istihdamda önemli bir yere sahip olunması ancak daha sonra bahsi geçen kesimdeki adil gelir dağılımının hissedilir şekilde gerçekleştirilmesidir. Ancak ekonominin de gelişmesiyle beraber yine ekonomi içerisindeki payı artan yüksek gelir ve verimlilik düzeyine sahip olan sanayi sektörü ilk olarak gelir dağılımında eşitsizliğin artmasına ve sanayi sektörünün belli bir seviyeye gelmesinden sonra da bu eşitsizliğin azalmasına neden olmaktadır. Göç nedeniyle üretim artmakta ve gelir dağılımı bozulmakta ancak gelir artışı daha sonra gelir dağılımının iyileşmesini beraberinde getirmektedir (Öztürk, 2017: 9).

Bir toplumda gelir dağılımı, toplumun tüketim tercihlerini daha sonra da toplumda üretilen mal ve hizmetlerin cins ve miktarını belirlemektedir. Bu nedenle yüksek gelir gruplarının tüketim tercihleri, faktör dağılımını bu grubun tükettiği malların üretiminde yoğunlaştırmakta, bu ise sadece lüks mallar üretimine yarayan faktör fiyatlarının yükselmesine yol açmaktadır (Tayyar, 2011: 6). Örneğin böyle bir ekonomide lüks otomobiller üretilirken sosyal konutlar yapılmamaktadır. Gelir arttıkça gelirin marjinal

faydası giderek azaldığı için toplum üyelerinin milli gelirden sağladıkları faydalar toplamı yani toplum refahının en yüksek düzeyine erişmesi, ancak gelir dağılımı adaletinin sağlanmasıyla mümkün olmaktadır.

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda şu söylenebilir, adil gelir dağılımının gerçekleşmediği bir alanda satın alma gücünün yetersiz olmasından dolayı bireylerin onlara yöneltilen hizmetleri ve ürünleri satın alma güçleri de düşmektedir. Çünkü toplumun tümündeki bireylerin gereksinim duydukları mal ve hizmetler ile ilgili talepler belirlenemediğinden, piyasada yalnızca yeterli gelir seviyesine sahip olanlar için mal üretimi yapılabilmektedir. Bu durumda piyasadaki rekabet şartları servet ve gelir bakımından üst seviyedeki firma ve bireylere katkı sağlamaktadır. Böylelikle de kıt kaynaklar, geniş kitlelerin refah düzeyini arttıran temel mal ve hizmetlerin üretiminden lüks üretim mallarına ayrılmaktadır. Bunun sonucunda devlet, adaletli bir gelir dağılımı adına borçlanma, vergi ve harcama araçlarını daha etkili kullanmak zorunda kalmaktadır.

### **1.2.1. Gelir Dağılımının Türleri**

Gelir dağılımıyla ilgili hane halkları, sektörler, faktör sahipleri ve sosyal gruplar kendi aralarında bölgeler arası, iller arası ve ilçeler arası gibi çerçevelerde irdelendiğinde ortaya farklı gelir dağılımı çeşitleri çıkmaktadır. İlk olarak milli gelirin kişiler arasındaki dağılımını kişisel gelir dağılımı, sektörler arasındaki dağılımını sektörel gelir dağılımı, faktörler arasındaki dağılımını fonksiyonel gelir dağılımı ve bölgeler arası dağılımını ise bölgeler arası gelir dağılımı olarak incelemek mümkündür (Öztürk, 2017: 13). Bunlara ek olarak da gelirin yatay ve dikey dağılımı ile mikro ve makro temelli gelir dağılımından da bahsedilmektedir.

Aynı toplum kesimindeki gelir dağılımına yatay gelir dağılımı, alt ve üst gruplar arasındaki gelir dağılımına ise dikey gelir dağılımı denilmektedir. Ancak gelir dağılımının toplumdaki farklı kesimler arasındaki dağılımı, hem devlet müdahalesi ve kamu maliyesinden hem de özel bir takım müesseselerden etkilenebilmektedir. Mikro planda gelir dağılımı ise üretim faktörleri piyasasında meydana gelen fiyatın oluşturulması ve üretimi yapılan çıktındaki faktör paylarının marjinalist analiz çerçevesinde belirlenmesi gereken ilkelerle ortaya konması gerektiğini analiz etmektedir. Öte yandan Neoklasik ve Klasik iktisatçılara göre gelir dağılımı aslında üretim

faktörlerinin fiyatlandırılmasındaki bir sorundur. *Makro planda gelir dağılımı* analizlerinde ise milli gelirin emek geliri ve mülk gelirleri arasındaki dağılımı ya da bireyler ve aileler arasındaki dağılımı konu edilmektedir. Makro planda milli gelir hacminde zamanla ortaya çıkan değişimler ile yatırım, tasarruf, ithalat, ihracat, işsizlik, enflasyon ve büyüme gibi makroekonomik büyüklükler arasında ilinti kurulmaya çalışılmaktadır (Aras, 2012: 11).

Keynesyen ve Neo-Keynesyen yaklaşımlar da daha çok gelir dağılımı olgusunun makro boyutu üzerinde durmaktadır. Bu açıdan belli bir satın alma gücü ile desteklenmeyen talebin bir anlamı yoktur. Ancak makro plan, gelir dağılımında gereken adalete sahip değilse, kişilerin kamusal ve özel gereksinim taleplerinde yansıtılması mümkün olamamaktadır. Çünkü gelir dağılımı adil olmadığı müddetçe taleplerin yapısı etkin kaynak kullanımı anlamına gelmemektedir. Ekonomide toplam olarak gelirin büyüklüğünden ya da gelirin üretim faktörleri arasında nasıl paylaşıldığından çok, asıl önemli olan sosyal grupların makro bazda milli gelirden ne kadar pay aldıklarıdır (Öztürk, 2017: 23-24).

### **1.2.1.1. Bireysel Gelir Dağılımı**

Bir ülke içerisinde meydana getirilen değerlerin yine o ülkedeki vatandaşlar arasındaki paylaşılma şekline bireysel gelir dağılımı denilmektedir. Yine bireysel gelir dağılımında tüketici birimlerin ve bireylerin belli bir dönem içerisinde sağladıkları gelir dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla bu dağılımda kişiye ait gelir türünde; faiz, rant, kar ve ücret gibi unsurlar ile birlikte gelirin miktarı ve elde edilen bu gelirin dahil edileceği kesim önem arz etmektedir (Öztürk, 2017: 13).

Bahsi geçen dağılımda önemli olan noktalardan birinin miktar olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu bağlamda bireysel gelir dağılımında ülke nüfusu genellikle beş eşit gruba ayrılmaktadır. Yine nüfusun %20'lik kısmını temsil eden her bir gruba düşen milli gelirin hesaplanmasıyla gelirin yüzde dağılımı ve hane halkının yüzde dağılımı kıyaslanmaktadır. Daha sonra, aynı zamanda ekonomik eşitsizliklerin de ifade edildiği bireysel gelir dağılımı ile en alt düzey gelir grupları ve en yüksek seviyedeki gelir grupları arasındaki eşitsizlik derecesi bulunarak ortaya çıkan eşitsizliğin sebepleri irdelenmektedir. Eğer en düşük gelirli %20 ile en yüksek gelirli %20'nin milli gelirden

sağladıkları payda önemli bir farklılık bulunursa bu durum gelir dağılımında eşitsizlik olduğu anlamına gelmektedir. Bunlara ek olarak bireysel gelir dağılımı ile alakalı gerçekleştirilen çalışmalar, bir ülke içerisinde meydana getirilen bütün gelirin bireyler ve haneler arasındaki paylaşılma şeklinin ve yine hanelerin zaman içerisinde ekonomik ve sosyal değişimlerinin belirlenmesinde de büyük öneme sahiptir (Bolayır, 2007: 6).

Kişisel gelir dağılımında etkili olan önemli unsurlar ise ülkenin ekonomik durumu, şans, miras, risk, eğitim seviyesi, farklı çalışma yoğunlukları, zekâ seviyesi vb. şeklindedir. Dolayısıyla bu unsurlarda yaşanan değişimler bireylerin gelir durumlarında farklılıklara neden olarak bireysel gelir durumunun değişmesine sebep olacaktır.

Bireysel gelir dağılımı sosyal refahın ölçümünde de ciddi veriler elde edilmesini sağlamaktadır. Çünkü bahsi geçen dağılım ne kadar adaletli ise refah derecesinin de o kadar iyi durumda olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bu durum ayrıca; bütün bireylerin fırsatlardan eşit şekilde yararlandığı ve bütün bireylerin sağlık, beslenme, eğitim vb. imkânlardan gerektiği miktarda faydalandığı anlamına da gelmektedir. Bunlara ek olarak toplumsal barış ve sınıflar arası adaletin sağlanmasında da bireysel gelir dağılımı etkili olmaktadır. Ancak aksi durum, sosyal problemlerin temel nedenini meydana getirmektedir. Diğer taraftan bireysel gelir dağılımında adalet ne kadar sağlanırsa, bireyler arasındaki refah ve eşitsizliklerdeki farklılıklarda o seviyede yok olacaktır. Üstelik yüksek gelir grubundan düşük gelir grubuna gerçekleştirilen refah transferlerinin refahı arttırdığı da ifade edilmektedir (Aras, 2012: 9).

Son olarak bütün ekonomilerde farklı yoğunluklara sahip olmakla beraber bireysel gelir dağılımında adaletsizlikler kesinlikle meydana gelmektedir. Bunun ortaya çıkmasında birinci etmen çeşitli meslekler arasında hatta aynı mesleği yapan kişiler arasında bile var olan ücret farklılıklarıdır. İkinci bir neden, piyasada rekabetin aksamasıdır. Monopol, oligopol, monopson gibi piyasalarda faaliyette bulunan firmalar üretimlerini suni olarak kısıp satış fiyatlarını yükselterek aşırı karlar elde edebilirler. Bu aşırı karlar ise, gelir dağılımında bu firmaların lehinde eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumu ortaya çıkaran sonuncu etmen ise bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarıdır. Çünkü geri kalmış bölgelerde yüksek işsizlik oranı ve düşük ücret mevcutken gelişmiş bölgelerde hem istihdam imkânları hem de ücret yüksek seviyededir (Dinler, 2016: 285-286).

### 1.2.1.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Üretim sonucunda meydana getirilen ulusal gelirin; doğal kaynak, girişim, sermaye ve emek gibi üretim faktörleri ile sosyo-ekonomik gruplar arasında bölünme şekli fonksiyonel gelir dağılımı ile gösterilebilmektedir. Üretim faktörlerinden ücret emeğin gelirini; faiz sermayenin gelirini; kar/zarar girişimcinin gelirini, rant ise doğal kaynakların gelirini meydana getirmektedir. Ortaya çıkan gelirin toplumsal sınıflar arasında dağılımı şeklinde bilgiye sahip olunmasında da yine fonksiyonel gelir dağılımından faydalanılmaktadır (Öztürk, 2017: 17). Burada ulaşılmak istenen amaç ise, elde edilen gelirin hangi kısmının kar, rant, faiz ve ücret şeklinde dağıtıldığının ve zaman içindeki paylaşım şeklinin, hangi faktör sahipleri adına olumlu gelişmeye neden olduğunun belirlenmesini sağlamaktır.

Fonksiyonel gelir dağılımı birincil gelir dağılımı olarak da ifade edilmektedir. Bunun anlamı; üretim faktörlerinin üretim faaliyeti sonucu, herhangi bir müdahaleye uğramadan elde ettikleri gelirdir. Üretim faktörlerinin elde ettiği gelir ise büyük ölçüde üretim faktörlerinin fiyatları tarafından belirlenmektedir. İşgücü, sermaye ve toprak sahipleri ülkede oluşturulan katma değer en önemli paydaşları olmaktadır (Bilen ve Yumuşak, 2011: 50-51).

Gelirin fonksiyonel dağılımı ile bir ülkenin gelişmişlik seviyesi hakkında oldukça sağlıklı bilgiler elde edilebilmektedir. Gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde, ekonomik kalkınmanın ilk başlarında milli gelirden en yüksek payı tarım kesimi alırken, artan gelişme düzeyi ile bu pay ücretlilere doğru kaymıştır (Bilen ve Yumuşak, 2011: 79). Öte yandan dünya üzerinde gelişmiş olan ülkelerde bireyler gelirlerinin % 60'ını ücretlerden ve maaşlardan, %10'unu da kendi işinden sağlamakta iken düşük gelire sahip ülkelerde ise gelirlerin ücretler ve maaşlardan sağlanması %25 civarındadır. Örnek vermek gerekirse; Japonya'daki bireylerin %58'i, İngiltere'deki bireylerin %62'si ve ABD'deki bireylerin %64'ü gelirlerini ücret ve maaşlardan sağlarken; bu oranlar Bangladeş'te %26, Tayland'da %39, Hindistan'da %42 civarındadır (Öztürk, 2017: 17).

Ülkemizde gelirin yıl bazlı fonksiyonel dağılımı ise aşağıdaki tablodaki gibidir.

**Tablo 1.1.** Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı 1968-1994

Yıllar	Süleyman Özmucur'un Hesaplamalarıyla Faktör Gelirleri İçindeki Paylar			Adil Temel ve Mehmet Ali Kelleci Hesaplamalarıyla Faktör Gelirleri İçindeki Paylar		
	Tarımın Payı (%)	Tarım Dışı Maaş ve Ücretler Payı (%)	Tarım Dışı Diğer (%) ( Kâr. Faiz. Rant)	Tarım	Maaş ve Ücretler	Kâr. Faiz. Rant
1968	41.1	26.3	29.4	-	-	-
1973	33.1	30.4	33.5	-	-	-
1978	30.3	30.2	36.6	-	-	-
1983	20.1	22.6	55.1	21.84	21.74	56.42
1984	20.0	20.4	57.1	22.18	19.40	58.43
1985	18.4	20.4	58.5	20.92	17.26	61.82
1986	19.9	23.4	55.0	20.81	17.02	62.16
1987	18.2	26.8	53.1	18.81	20.26	60.93
1988	17.6	24.3	56.3	18.84	20.91	60.95
1989	17.6	24.6	56.5	17.87	24.86	57.27
1990	18.1	30.2	49.5	18.78	28.91	52.31
1991	15.5	34.6	47.6	16.13	35.49	48.37
1992	15.0	34.4	48.2	15.65	34.82	49.54
1993	14.8	32.8	50.1	15.87	35.57	49.76
1994	15.9	25.1	57.6	15.90	25.38	58.72

**Kaynak:** Özmucur, Süleyman, *Türkiye’de Gelir Dağılımı Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler*, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul, Mart 1996, s. 66.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere ülkemizde 1968 yılında fonksiyonel gelir dağılımı tarım kesiminde %41,1 seviyesinde seyrederken, 1980’lere gelindiğinde bu seviye düzenli şekilde azalarak %25,1’e ve 1994’te de benzer düşme seviyesiyle %15’lere kadar gerilemiştir. Diğer taraftan yine 1968’de ücretli maaşlı kesim %26,3 seviyesinde iken 1978’de önemli bir dalgalanma ile %30,2 seviyelerine artmıştır. Lakin daha sonraki yıllarda %20’lere kadar düşüş yaşanmasına rağmen 9 yıl sonra bu oran yeniden artış göstererek %26,8’lere ulaşmıştır. Ardından geçen 2 yılda da bu oran düşme gösterse de 1990 yılına gelindiğinde bu oran %30’lara yükselmiş, 1994’te meydana gelen ekonomik kriz nedeniyle %25,1 olarak gerçekleşerek yeniden düşüş yaşamıştır.

Ücretli ve tarım kesimi bahsi geçen dönemde genel olarak gerileme yaşarken, tarım dışı şeklinde kabul edilen rant, faiz ve kar gelirlerinde sürekli artış meydana gelmiştir. Şöyle ki; 1968 yılında bahsi geçen kesimin gelirdeki payı %29,4, 1979’da %42,2, 1980’lerde %55, 1994 yılında da %57,6 seviyesine kadar artış göstermiştir (Yumuşak ve Bilen, 2000: 80).



Tablo 1.2’de ülkemizin 2014 ve 2015 yıllarına ait fonksiyonel gelir dağılımları kıyaslanmıştır. Tabloya göre, ülkemizde 2015 tarihinde ücret ve gelir elde edenlerin oranı %52,5 seviyesindedir. Bu oranları %18,8’le ücret gelirleri, %3,3’le de kira yani rant kazançları takip etmektedir. Ancak sermaye, doğal kaynaklar, girişimcilik ve emek arasındaki en düşük orana sermaye sahiptir. Yani toplam gelirin içinde faiz gelirlerinin oranı %2,6 civarındadır. Bu aynı zamanda en düşük düzeye sahip olduğunun da bir göstergesidir. Bunlara ek olarak yine tabloya göre; 2014-2015 yılları arasında ücret gelirindeki artış oranı düşüş yaşarken, kar artmakta, faiz gelirinde düşüş meydana gelmekte ve rantta ise herhangi bir değişim yaşanmamaktadır (Eğilmez, 2016).

**Tablo 1.2.** Türkiye’nin 2014 ve 2015 Yıllarına Ait Fonksiyonel Gelir Dağılımları

Gelirin Cinsi	2014	2015
Maaş, ücret, yevmiye	52,4	52,5
Kâr	18,5	18,8
Rant	3,3	3,3
Menkul değer (faiz vb)	2,9	2,6
Sosyal transferler	20,1	20,0
Hanelerarası transferler (Alınan)	2,6	2,6
Diğer gelirler	0,2	0,2
Toplam	100,0	100,0

**Kaynak:** Eğilmez, M. (2016). <http://www.mahfiegilmez.com>: <http://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglimnda-son-durum.html>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019

### 1.2.1.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Ekonomilerde meydana getirilen toplam gelirin, iktisadi faaliyet kolları çerçevesinde dağıtılmasına sektörel gelir dağılımı denilmektedir. Bu dağılım, milli gelirden hizmet, sanayi ve tarım sektörlerinin elde ettikleri paylar ile bu payların uzun vadedeki durumları ve milli gelirden yaşanacak değişimlerin hangi sektöre ne gibi fayda yada zarar vereceğini de ifade etmektedir (Bolayır, 2007: 8-9).

Bunlara ek olarak sektörel gelir dağılımı, hem üretim sektörlerinde meydana getirilen milli gelire sağlanan katkıyı hem de üretim araçlarının mülkiyeti çerçevesinde meydana getirilen özel-kamu sektörlerindeki dağılımı temsil etmektedir. Ekonomik gelişmenin başlangıcında tarım sektörünün milli gelir içindeki payı yüksekken, yaşanan ekonomik gelişme ile birlikte tarımın milli gelir içindeki payı azalmakta sanayi ve hizmet

kesimlerinin payı artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde sanayi sektörünün milli gelir içerisindeki payı büyük, tarım sektörünün payı ise küçüktür. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu durumun tam tersi söz konusudur. Belirli bir gelişme aşamasından sonra sektörlerin GSMH içindeki payları istikrar kazanmaktadır. Tarım kesiminin payı en aza inerken sanayi kesimin payı hizmetlere göre daha düşük kalmakta, ancak tarımdan fazla olmaktadır. Hizmet sektörünün GSMH içindeki payı sürekli artmakta ve belli bir dönemden sonra en yüksek düzeye ulaşmaktadır (Öztürk, 2017: 19).

Gelişmiş ülkelerde yaratılan gelirin ortalama olarak en büyük kısmı, %74,2'si modern hizmet sektöründen, %24,4'ü sanayi sektöründen, %1,3'ü ise tarım sektöründen gelmektedir. Çok Düşük gelirli ülkelerde ise bu oranlar sırasıyla %48,1; %21,6 ve %30,2'dir. Üst orta gelir grubunda bulunan ülkelerde tarımın payı %9,5 iken alt orta gelir grubunda bulunan ülkelerde tarımın payı %16,6 düzeyindedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi arttıkça tarımın milli gelir içindeki payı azalmaktadır. Nitekim az gelişmiş ülkelerde toplam gelirin büyük bir kısmı tarım sektöründen gelmekte; toplam nüfusun büyük bir kısmı da tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bununla birlikte bu sektör üretilen toplam gelirden diğer sektörlerle göre daha düşük pay alırken, bu durum gelir dağılımında bozulmaya yol açmaktadır (Yumuşak ve Bilen, 2000: 82).

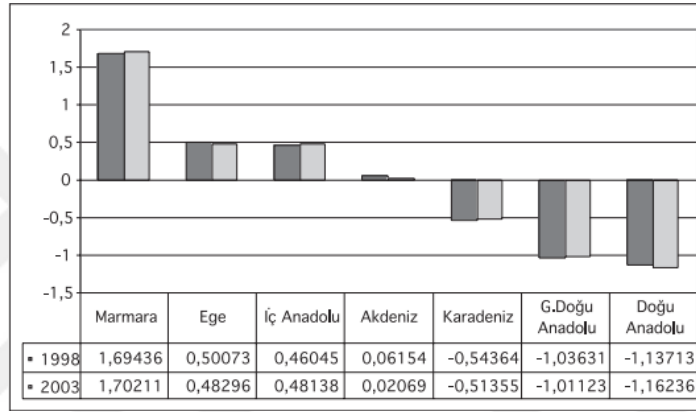
#### **1.2.1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı**

Dünya üzerindeki bütün ülkeler kendine özgü demografik, sosyal ve ekonomik özelliklere sahiptir. Bu yüzden milli gelir de ülkeler arasında eşit bir dağılıma sahip değildir. Bölgesel gelir dağılımı; bir ülke sınırları içerisinde yaratılan gelirin coğrafi olarak dağılımını ifade etmektedir. Bu bağlamda da ülkelerin coğrafyasında kimi bölgeler daha fazla gelir elde ederken, kimi bölgeler gereken paya sahip olamamakla birlikte geride kalmaktadır (Öztürk, 2017: 18). Bölgelerin gelişmişlik düzeylerini ise stratejik, iklimsel, tarihsel, coğrafi, sosyal, politik ve ekonomik faktörler belirler. Dolayısıyla bölgesel dengesizliği sosyal ve ekonomik fırsat eşitsizliği şeklinde tanımlamak yanlış olmayacaktır (Bolayır, 2007: 9).

Yukarıda bahsi geçen sosyo-ekonomik dengesizliklerin nedenleri ise; bölgeler arasındaki sosyal, demografik, eğitim, ulaştırma, sağlık, haberleşme, hizmet, sanayi ve tarıma ait göstergelerin birbirinden farklı olmasıdır. Bu durum gelir dağılımının da

farklılaşmasına yol açmaktadır. Bu nedenle gelir dağılımı sorunu sosyo ekonomik etmenlerle birlikte ele alınmalıdır. Bölgesel gelir dağılımı adaletini sağlamak için her bölgenin özelliklerini ve sorunlarını belirlemek amacıyla özel çalışmaların yapılması, her bölgenin kendi yapısal özelliklerine uygun çözümler üretilmesi, bölgesel gelir ve istihdam yapılarının iyi analiz edilmesi gerekmektedir (Öztürk, 2017: 18).

Türkiye’de gelir dağılımı sorununu daha da derinleştiren ve çeşitli sosyal hatta siyasal problemlere yol açan etmenlerden birisi de gelirin coğrafi dağılımındaki eşitsizliklerdir. Gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler arasında artan düzeyde eşitsizlikler; göçe, şehircilik problemlerine ve artan suç eğilimlerine neden olmaktadır.



**Kaynak:** Yumuşak, İ. G. ve Bilen, M. (2000). Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerinde Bir Değerlendirme. *K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.

**Şekil 1.1.** Bölgelerin Gelişmişlik Endeks Değerleri (1998 ve 2003)

Şekilde görüleceği üzere; Marmara bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi arasında eşitsizlik en yüksek değerdedir. Türkiye’nin ekonomik gelişmişliği büyük ölçüde Marmara bölgesinden gelmektedir. Bu bölgenin haricinde Ege, İç Anadolu ve Akdeniz bölgeleri düşük de olsa Türkiye ortalamasından yüksek bir gelişmişlik düzeyine sahiptir. Bunun dışında Karadeniz bölgesinin nispeten, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin ise daha fazla gelişmişlik sorunu bulunmaktadır. Diğer önemli bir husus da gelişmişlik farkının zaman içinde daha da kötüleşmekte olduğudur. Bu yüzden bu bölgelerden gelişmiş bölgelere sürekli bir göçmen akımı olmakta, bu da birçok komplike sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Bilen ve Yumuşak, 2011: 80).

### 1.2.1.5. Gelirin Yeniden Dağılımı

Bütün gelir dağılımı türleri birincil gelir dağılımı ve ikincil gelir dağılımı olarak ayrılabilir. Serbest piyasa ekonomisine hiçbir müdahale olmaksızın belli bir dönemde yaratılan gelirin üretim sürecine katılan faktörler arasındaki dağılımı birincil gelir dağılımı iken, ikincil gelir dağılımı ise üretim faktörlerini elinde bulduranların sağladıkları satın alma gücünün, devletçe farklı yöntemlerle tekrar dağıtımına denilmektedir. Piyasa kendi haline bırakıldığında, piyasa başarısızlıkları olarak nitelendirilen pek çok kurumsal eksiklik ve kötü işleyiş nedeniyle gelir dağılımı adaleti bozulmaktadır. Bu durum ise ekonomik etkinlik ve büyümeyi olumsuz etkileyen sonuçlara yol açmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin gelir dağılımı adaletsizliklerini tek başına giderememesi, devletin ekonomiye müdahalesini ve ikincil gelir dağılımını doğurmaktadır (Öztürk, 2017: 22).

Devletler gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılması adına ilk olarak gelirin elde edilmesi aşamasında belirlediği önlemler sayesinde gelir dengesizliğinin çıkmasına sebep olan şartları yok eder ya da onları değiştirmeye çalışır. Bu bağlamda; ücreti yüksek olan mesleklerde yeni elemanların yetiştirilmesi için çıraklık programları uygulanır, okullar yaygınlaştırılır ve kurslar açılır. Devlet ücret düzeyinin aşırı ölçüde düşmesini önlemek amacıyla asgari ücret belirleyerek bu miktarı ilan eder ve bunun altında ücretle işçi çalıştırılmasını engeller. Ayrıca devlet zayıf durumdaki çiftçilerin korunması adına prim sistemi veya taban fiyat uygulamalarından yararlanarak bir fiyat garantisi verebileceği gibi tavan fiyat uygulamasından da yararlanabilmektedir. Devlet piyasanın rekabet yapısının bozulduğu durumlarda yasalar çıkartarak tekelleşmeyi önleyebilir, toprak mülkiyetinin dağılımında büyük adaletsizlikler varsa, toprak reformu yasası uygulayabilir. Bunlara ek olarak yine devlet mülkiyetin tabana yayılması, küçük tasarruf sahiplerinin kar elde etmesini sağlamak ve bu bağlamda yatırımların artmasının istihdamı da artırması nedeniyle, sermaye piyasasının gelişmesini sağlamak adına kanuni düzenlemeler gerçekleştirebilmektedir (Dinler, 2016: 286-287).

Kişilerin üretimden sağladıkları ilk gelir ve nihai gelir arasındaki fark “gelirin yeniden dağılımı” ile ifade edilebilmektedir. Devlet burada bir unsur şeklinde kendini göstermektedir. Bu durumda, devletin gerçekleştirdiği her bir harcama ve almak istediği her karar, aynı zamanda gelir dağılımına müdahalesi demektir. Kamunun harcama

miktarları, regülasyon uygulamaları, taban fiyatının belirlenmesi, tarımsal desteklenme faktörlerinin bulunması, yeni vergilerin konulması vb. uygulama ve kararlar da gelir dağılımı üzerinde değişime sebep olmaktadır. Bu uygulamalarla aynı zamanda yoksul kesim göz önünde bulundurularak gelir dağılımı eşitsizliği sosyal refah anlayışı çerçevesinde azaltılmaya çalışılmaktadır (Taşci, 2016: 13).

Bir ülkede eğer gelir dağılımı dengeli değil ise oluşturulacak yeni servetin neredeyse tamamının yüksek gelirlilerde toplanması kaçınılmazdır. Üstelik sanayileşmekte olan ve zaten sanayileşmiş olan girişimciler yüksek gelire sahiptir. Ancak küçük serbest meslek sahipleri ve bağımlı çalışan genel halk kesimleri daha düşük seviyededir. Çok düşük gelire sahip grupların ortalamaları ve marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek olması ise tasarrufun yani servet birikiminin yapılmasına engel olmaktadır. Sonuçta servet dağılımındaki adalet yüksek gelir gruplarına yarayacak şekilde bozulmaktadır (Aras, 2012: 12).

Son olarak, bir devlet artan oranlı gelir vergisini yeniden gelir dağılımı politikasında uygulamaya koyarsa, bu durum bireylerin kazançlarının artmasına bağlı olarak onları yüksek oranlı vergiyle karşı karşıya bırakacaktır. Bunun yanında devlet; çok az geliri olanlara insanca yaşayabilecek miktarda bir aylık bağlayabilir, yoksulların sağlık harcamalarını üstlenebilir veya öğrencilere burs verebilir. Yoksulların, zenginlerden elde edilen vergilerle gerçekleştirilen kamu harcamalarından faydalanması da gelir dağılımındaki dengesizliklerin azalmasını sağlayabilmektedir (Dinler, 2016: 287).

### **1.2.2. Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Nedenleri**

Gelir dağılımındaki farklılıklar ve eşitsizlik, çok boyutlu düşünülmesi gereken bir olgudur. Gelir eşitsizliği her şeyden önce bireylerin elde ettiği emek gelirindeki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Bunun da en büyük sebebi eğitim düzeyi daha nitelikli olan bireylerin daha fazla ücret almasıdır. Emek gelirindeki eşitsizliğin ikinci nedeni bireylerin yeteneklerindeki farklılıklardır. Üçüncü neden farklı işlerin zahmetlerinin farklı olmasıdır. Bu bağlamda bir işin zahmeti ne kadar yüksek olursa o işi üstlenen kişinin elde ettiği ücret de o kadar yüksek olmaktadır. Ücret eşitsizliğinin dördüncü nedeni çalışma sürelerinin farklı olmasıdır. Bazı kişiler normal çalışma süresi dışında ek mesai yaparken ve ikinci bir işte her gün belirli bir süre çalışırken bazı kişiler ise boş

zamanı çalışmaya daha fazla tercih ederler. Daha uzun süre çalışan kişilerin elde ettikleri gelir de dolayısıyla daha fazla olacaktır (Ünsal, 2016: 446).

Bütün bireyler eğer hem çeşitli kabiliyetlere hem de üstün niteliklere sahipse bu kişiler aynı zamanda gelir elde etmek konusunda da yüksek kabiliyete sahip olmaktadır. Bunlara ek olarak başarılı eğitim, sağlıklı olma, yenilikçi ve girişimci olma ve zeki olmak gibi unsurlar da gelir seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Çünkü eğitimden kazanılan beceri ve yetenekler bireylerin yaşamlarından edindikleri tecrübelerle bir araya geldiğinde ortaya koyulan emek daha nitelikli olmaktadır. Üretimde verimlilik ancak nitelikli işgücüyle mümkündür. Mesleki eğitim olanaklarının artırılarak niteliksiz işgücünün nitelikli hale getirilmesi daha adil bir gelir dağılımının sağlanmasında oldukça etkili olmaktadır. Nitekim nitelikli işgücünün yaygın olduğu ekonomilerde çeşitli iş kollarında ücretler birbirine yaklaşmaktadır. (Öztürk, 2017: 33).

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin diğer bir nedeni de sermaye gelirindeki eşitsizliktir. Bu durum servetin dağılımındaki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır. Servet; tarla, ev, mevduat, döviz, tahvil, hisse senedi ve fabrika gibi varlıklardan oluşmaktadır. Bir toplumda bireylerin sahip olduğu servet düzeyini belirleyen unsurlar; miras yoluyla intikal eden servetin büyüklüğü, bireysel gelir düzeyi, bireysel tasarruf düzeyi ve girişimcilik yetenekleridir (Ünsal, 2016: 447).

Ekonomilerde kent ve kırsaldaki hayat tarzı, alışkanlıklar ve tüketim kalıplarında farklılıklar söz konusudur. Yoksulluk gelişmiş kentsel merkezlere göre gelişmemiş kırsal alanlarda daha sık görülmektedir. Çünkü kırsal kesimde tüketim kalıpları dardır ve kişi başına düşen gelir düşük seviyededir. Az gelişmiş bölgelerde tarım sektörü egemen olup üretimde verimlilik düzeyi oldukça düşüktür. Bunun yanında adil bir toprak mülkiyeti dağılımının olmaması, sosyal ve ekonomik hizmetlerin gerektiği gibi ulaştırılmaması ve alt yapı eksiklikleri nedeniyle yoksulluk bu bölgelerde daha fazla hissedilmektedir (Öztürk, 2017: 41-42).

Ekonomilerde zaman zaman ortaya çıkan ekonomik krizler de gelir dağılımını bozucu ve yoksulluğu artırıcı etki yaratmaktadır. Ekonominin tümünü kapsayan krizler gelirden hızla düşüş yaşanmasına ve işsizlik oranlarının artmasına neden olmaktadır. Ekonomik faaliyetler azaldığı için emeğe dayalı olarak elde edilemeyen diğer gelirlerde düşüş yaşanmakta ve yoksul kesimlerce ürettiği hizmet ve mallara ait fiyatlar

öteki fiyatlara kıyasla daha da azalma göstermektedir. Özel transferler ise bütün ülkedeki hayat standartlarında yaşanan azalma nedeniyle geriye gitmektedir. Çünkü yoksul halk varlıklarının yetersiz olması sebebiyle hem enflasyonla karşı karşıya kalmakta hem de bahsi geçen varlıkların fiyatlarında ciddi bir azalmaya neden olmaktadır (Öztürk, 2017: 42-43).

Tam rekabet koşullarında kısa dönemde eşitsizliğin nedeni, arz ve talep koşullarının uzun dönem dengesini oluşturmak için değişmelerinin zaman almasıdır. Dolayısıyla gelişmekte olan endüstriler daralmakta olan endüstrilerden daha yüksek ücret ödemeye yatkındırlar. Bununla birlikte arz ve talepteki ayarlamalara yetecek kadar zaman geçse bile uzun dönem ücret farklılıkları; işçilerin zekâ, yetenek, bedensel güçleri, becerileri, eğitim ve öğretim farklılıkları gibi nedenlerden dolayı her zaman olacaktır. Emek arzı bol ve talebi az olanlar genellikle düşük ücret alan çalışanlardır. Burada talebin az olma sebebiyse emek verimliliğinin düşük olması ya da mal talebinin düşük seviyede olmasıdır. Bol emek arzı ise daralmakta olan endüstrilerden çıkış akışkanlığının düşük olması ya da aynı niteliğe ve beceriye sahip insanların fazla olmasındandır. Sözelimi, becerisi az olan, daralmakta olan endüstrilerde çalışan, bölgeyi terk etmek istemeyen, yeniden eğitilmeyen veya eğitilemeyen işçilerin ücreti düşük olur. Talebi yüksek ya da emek arzı düşük olanlar ise yüksek ücret alanlardır. Arzı az olan becerilere, özellikle de ötekilerin de elde etmesi uzun zaman gerektiren becerilere sahip olan ve genişlemekte olan endüstrilerde çalışan işçilerin yüksek ücret kazanma ihtimali fazladır. Emeğin düşük ücretli işlerden yüksek ücretli işlere hareketi ücret farklılıklarını azaltma eğilimi taşır ama tam rekabet koşullarında bile hatırı sayılır eşitsizlik vardır. Bunun yanında gerçek dünyada birçok piyasa eksikliği bulunmaktadır. Bunlar eşitsizlikleri daha da artırır. Kapitalizmde gelir eşitsizliğinin bir nedeni de toprak ve sermaye bölüşümünde ki eşitsizliktir (Parasız, Ekren ve Başoğlu, 2015: 62).

Eğitimin gelir eşitsizliklerini azaltmada önemli rolü bulunmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve ortalama eğitim düzeyinin artması gelir düzeyini arttıracaktır. Üstelik ekonomik değişkenliklerde, bir ülkenin niteliği ve büyüklüğü de ciddi bir yere sahiptir. Bu durum aynı zamanda eğitim politikalarında da oldukça önemlidir. Sosyal norm ve gelenekler kapsamında örgütlenme kültürü ve örgütlenme seviyesi de gelir dağılımında adaleti sağlayacak bir yapının ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır.

Güçlü bir hukuk devletinin varlığı ve kayıt dışı istihdam ile yolsuzlukların olmaması, adil kurallı bir ortamda büyümeye katkı sağlayacağından gelir dağılımını olumlu yönde etkileyecektir (Özgüler, 2014: 66).

### **1.2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliğini Belirlemede Kullanılan Ölçütler**

Gelir dağılımı ile ilgili çalışmalar; dağılımın eşitsizliğini ölçmeye, eşitsizliğin nedenlerini ortaya koymaya ve eşitsizliği azaltıcı ekonomi politikaları önlemlerini açıklamaya ağırlık vermektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmek için çeşitli yöntemler ve sayısal göstergeler geliştirilmiştir. Bu bölümde bu ölçütlerin en önemlilerine yer verilmiştir.

Pareto tarafından ileri sürülen modele göre; bölüşümün piramit benzeri bir dağılım gösterdiği varsayılır. Piramidin uç noktasında o toplumdaki en yüksek gelir düzeyindeki aileler yer alırken piramidin tabanına doğru inildikçe gelirleri azalan gruplar sıralanır. Tabanda is en düşük gelir grubu bulunmaktadır. Bu kurama göre; gelir arttıkça belirli bir düzeyden sonra gelir sahiplerinin sayısı azalma eğilimindedir. Diğer bir ölçüt de Lorenz tarafından geliştirilen Lorenz diyagramı olarak bilinir. Gelir eşitsizliğinin açıklanmasında kullanılan ölçütlerden biri de Gini oranıdır. Gini oranının sıfıra yaklaşması gelir dağılımının eşitliğini; sıfırdan uzaklaşması ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını göstermektedir. Bunlara ek olarak Kuznets eğrisinde, gelir eşitsizliğinin ve iktisadi büyümenin; ilk olarak artış gösterdiği kişi başına düşen gelirin belli bir seviyeye geldikten sonra azalacağı düşünülmektedir (Gürler, 2014: 148-149).

#### **1.2.3.1. Aralık Ölçütü**

Gelir dağılımı eşitsizliklerinin belirlenmesinde aralık ölçütünden yararlanılmaktadır. Bu ölçüt en düşük ve en yüksek gelir arasında kıyaslama yapmaktadır. Ortaya çıkan fark da ortalama gelir oranı anlamına gelmektedir. Fakat aralık ölçütünün iki uç değer arasında gerçekleşen dağılımı göz ardı etmesi eleştirilere maruz kalmasına sebep olmaktadır (Öztürk, 2017: 48).



### 1.2.3.2. Değişim Aralığı Ölçütü

Gelir dağılımı serisindeki en düşük ve en yüksek gelir farkı değişim aralığı ölçütüyle gösterilmektedir. Bu ölçütte minimum ve maksimum iki uç değer temel alınmakla birlikte arada kalan terimlerin gösterdikleri değişim dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla değişim aralığı ölçütü gelir dağılımı hakkında genel bir bilgi sağlamaktadır (Öztürk, 2017: 48).

### 1.2.3.3. Göreli Ortalama Mutlak Sapma

Görelî ortalama sapma, dağılımdaki ortalama gelir ve bütün gelir düzeylerinin karşılaştırılması ve ortaya çıkan bütün farkların toplamalarının toplam gelire oranlanması ile tespit edilmektedir. Sonuçta eşit bir dağılım var ise göreli sapma oranı 0, ancak bütün geliri tek bir kişi elde etmişse bu oran  $2(n-1)/n$  olmaktadır. Bu sapma türü diğerlerine kıyasla bütün dağılımı kapsamaktadır. Lakin bu ölçüt, ortalama gelir çerçevesinde aynı yerde bulunan iki birey olan yoksuldan zengine gelir transferine karşı duyarsızdır (Aktan ve Vural, 2002: 32).

### 1.2.3.4. Varyans ve Değişim Katsayısı

Varyans, değişimdeki ortak istatistiki ölçü olmakla birlikte, mutlak farkların basit toplamını baz almakla ortaya çıkan farkların karelerinin alınmasından elde edilen verilerin toplanmasıyla ortalama dan uzaklaşan farkların altı çizilir. Bu sonuç aynı zamanda transfer ilkesinin karşılanması da sağlamaktadır. Zaten varyans da bu şartı yerine getirmektedir. Ancak gelir transferlerinin eşitsizlikler üstündeki etkiyi de kapsayan bu ölçüt, hem gelir düzeyinden etkilenmekte hem de farklı ortalamalara sahip iki dağılımın kıyaslanmasında kullanılamamaktadır. Öte yandan değişim katsayısı göreli değişim üzerinde durmaktadır. Çünkü değişim katsayısı bahsi geçen yetersizliğe sahip değildir. Bu katsayının varyansı ise aynı zamanda karekök şeklinde de tanımlanan standart sapmanın ortalama gelir seviyesine bölünmesinden sağlanmaktadır. Sonucun 0'a yaklaşması da gelir dağılımının adaletli olduğu anlamını taşımaktadır.

Son olarak bahsi geçen katsayı bütün gelirlerin arasındaki gelir transferlerine de duyarlıdır ve gelir düzeyinden bağımsızdır. Ancak büyük gelir farklılıklarında transfer

etkisini ölçememektedir (Aktan ve Vural, 2002: 32-33).

### **1.2.3.5. Logaritmik Standart Sapma**

Logaritmik standart sapma, düşük gelirli bireylerin gelir transferleri ile ilgilenen ölçüt şeklindedir. İstatistik biliminde geometrik ortalama farkların genellikle karesi alınmaktadır. Ancak yapılan birden çok gelir dağılımı araştırmasında ise aritmetik ortalamanın logaritmasındaki farklar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda da ölçünün logaritmik olması beraberinde küçük gelirlerin nispi açıdan daha ağır olmasını getirmektedir. Bu durumda da düşük gelirli bir bireye bir miktar gelirin eklenmesiyle logaritmik varyansa bahsi geçen gelirin yüksek bir bireyden elde edilmesi düşüğe neden olmaktadır (DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001: 6).

Bütün bunlarla birlikte gelir düzeylerinin logaritması sayesinde hesaplanan logaritmik standart sapma, ölçme birimlerinden bağımsız olmakla birlikte dönemsel ve uluslararası karşılaştırmalarda da kullanılabilir (Aktan ve Vural, 2002: 33).

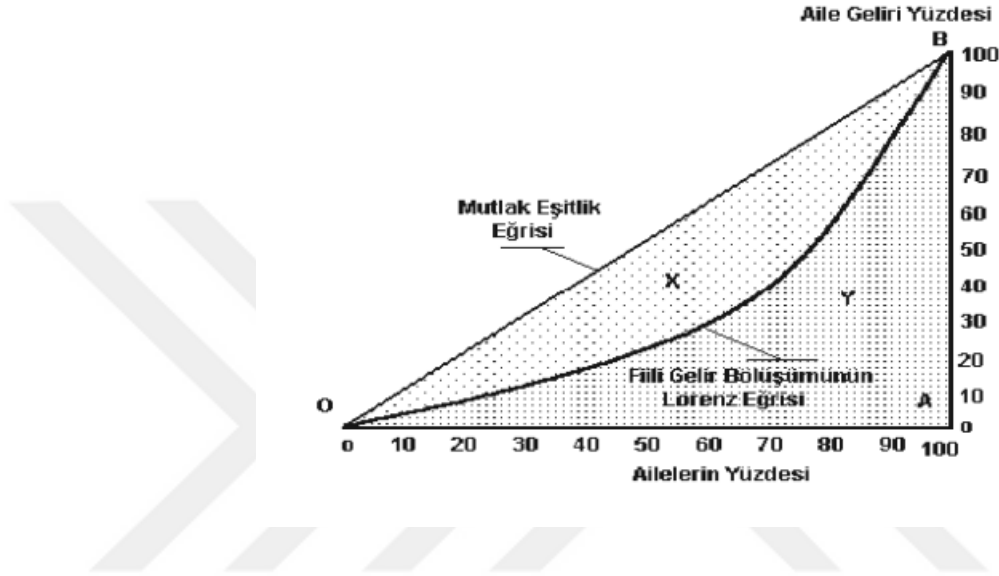
### **1.2.3.6. Lorenz Eğrisi**

Lorenz eğrisi gelir dağılımındaki eşitsizliğin çizim yoluyla gösterilmesinde kullanılmakla birlikte, gelir dağılımı çalışmalarında sıklıkla tercih edilen ve aynı zamanda bazı gelir dağılımı eşitsizliklerinin ölçülerinin hesaplanmasında da baz alınan grafik gösterimdir (Öztürk, 2017: 53). Bu grafikte ailelerin- nüfusların yüzde kaçlık kısmının gelirin yüzde kaçını aldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda da toplam nüfus 5 eşit bölüme ayrılarak %20'lik kısmı temsil eden bu kısımlar en yoksuldan en zengine en fakir %20'den en zengin %20'ye doğru kümülatif şekilde sıralanmaktadır. Son olarak da her grubun gelirden elde ettiği pay hesaplanmaktadır (Ünsal, 2016: 442).

Bu eğrinin yatay ekseninde bahsi geçen şekilde sıralanan hane halklarının ya da bireylerin nüfusunun birikimli yüzde payları, dikey ekseninde ise yine hane halkları ve bireylerin sağladıkları gelirlerin yüzde payları bulunmaktadır. Bu durumda yatay eksen de %100 dikey eksen de %100'ü bulduğundan şekil bir tür diyagram kutu haline gelmektedir (Öztürk, 2017: 53).

Diğer taraftan gelirin eşit şekilde dağılması ve dolayısıyla gelirden bütün birey ve

hane halklarının eşit şekilde yararlanmasının sağlanması adına da bu eğriye tam eşitlik doğrusu denmektedir. Yani eşit şekilde dağıtılan gelirden, Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusuyla çakışarak  $45^\circ$ 'lik bir doğru biçimine (diyagonal-köşegen) gelmektedir. Bu bağlamda gelir dağılımındaki eşitsizlik ne kadar yüksekse, eğri diyagonale o kadar uzak, yatay eksene de bir o kadar yakın olmaktadır. Tam aksi durumda ise eğri diyagonele yakın, yatay eksene de bir o kadar uzak olmaktadır (Ünsal, 2016: 443-444).



**Kaynak:** Öztürk, N. (2017). Gelir Dağılımının İktisadi Analizi. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

**Şekil 1.2.** Lorenz Eğrisi

Yukarıdaki şekilde Lorenz eğrisinin diyagram hali gösterilmektedir. Yine şekilden görüldüğü gibi köşegen (OB) doğrusu üstünde bulunan her bir noktada nüfus ve gelir birbirine eşit seviyededir. Bu durum, o ülkedeki milli gelirin bütün bireylere eşit şekilde dağıtıldığını göstermekte ve bu dağılıma karşılık gelen noktalardaki eksenle  $45^\circ$  derecelik açı yapan OB doğrusunun *eş bölüşüm doğrusu* olarak isimlendirilmesini sağlamaktadır. Ancak sol alt köşeden başlayarak ilk olarak yatay daha sonrada dikey eksenle ilerleme gösteren ters L şeklindeki iki doğru tam eşitsizlik anlamına gelmektedir. Lorenz eğrisinin buradaki konumu ise ikisinin arasındadır. Bunlara ek olarak gelir dağılımı eşitliğe yaklaştıkça OB doğrusu ve Lorenz eğrisi birbirine yaklaşmakta, aksi durumda Lorenz eğrisi OB doğrusundan uzaklaşmaktadır (Öztürk, 2017: 54).

### 1.2.3.7. Gini Katsayısı

Bir ülkedeki eşitsizliğin veya ülkeler arasındaki kıyaslamalarda yıllar boyunca meydana gelen değişimin izlenebilmesi adına bahsi geçen eşitsizlik bir katsayı ile ifade edilmektedir ve bu katsayı Gini katsayısı olarak gösterilir. Gini katsayısı aynı zamanda eşitsizliğin derecesini de ölçmektedir (Dinler, 2016: 285).

Gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmek için en yaygın kullanılan ölçüt, Lorenz eğrisinden sağlanan Gini katsayısıdır. Çünkü Gini katsayısı ile eşitsizlik düzeyi tek bir sayıyla ifade edilerek farklı gelir dağılımının kıyaslanmasına imkân vermektedir. Kavramın tanımı ise Lorenz eğrisi ve eş bölüşüm doğrusu aralığında kalan kısmın, eş bölüşüm doğrusunun alt kısmında kalan üçgenin alanı şeklindedir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değişmektedir. Bu durumda oran 0 ise gelir eşit şekilde dağıtılmakta; 1 ise de tam eşitsizlikten bahsedilmektedir. Bununla birlikte bu değerlere ulaşılması gerçekte olanaksızdır. Gelir dağılımı dengesizlikleri azaldıkça katsayının değeri 0'a, arttıkça 1'e yaklaşmaktadır. Yine Gini katsayısının değeri gelir düzeyinden farklı gelir seviyeleri arasındaki bireylerin sayılarına bağlıdır. Son olarak Gini oranının artırılması aynı zamanda eşitsizlik anlamına da gelmekle birlikte azalması da yine eşitsizliğin azalması anlamına gelmektedir (Öztürk, 2017: 55).

Şekil 1.2'deki Lorenz eğrisine göre, Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alan (X), Lorenz eğrisi ve bu eğrinin altındaki alanın toplamı (X+Y) , Gini katsayısı ise (G) şeklinde belirtilmektedir. Denklem ise aşağıdaki gibidir.

$$G = X / ( X+Y)$$

Yukarıdaki formülde, eğer ülkedeki gelir eşit şekilde bölünemiyorsa, Gini katsayısı ve X alanının değeri 0 olmaktadır. Öte yandan ülkedeki bütün gelir eğer en zengin %20 tarafından sağlanıyorsa Lorenz eğrisi diyagonalin sağ kısmından meydana gelmektedir (OAB). Bu durumda da Y alanı ve Gini Katsayısı 1'e eşit olmaktadır (X/X=1) (Ünsal, 2016: 444).

Gini katsayısı bağımsızlık ve transfer ilkelerinin dağılımının en adil şekilde yapılmasını da sağlamaktadır. Ölçekten bağımsızlık ilkesi ise, gelir dağılımındaki tüm gelirlerin eşit şekilde azaltılması veya artırılmasının eşitsizlik ölçüsünün üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmamasıdır. Çünkü zenginden yoksula aktarılan gelir transferi

diğer şartlar değişmediğinde eğitsizlik ölçüsünde küçülme meydana getirmektedir. Bu bağlamda Gini katsayısı, bütün seviyelerdeki zenginden yoksula şeklinde gerçekleştirilen gelir transferlerine karşı duyarlı olduğu için aynı zamanda transferler ilkesini de gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla da orta gelirliler arasındaki gelir transferlerine ait Gini katsayısı, düşük ve yüksek gelirliler arasında gerçekleşen gelir transferlerine kıyasla çok daha fazla etkilenmektedir (Öztürk, 2017: 56).

Bütün bunlarla birlikte Gini katsayısı gelir dağılımındaki eğitsizliğin kolayca değerlendirilmesini sağlasa da, yine Gini katsayısına dayanan zamanlar arasındaki eğitsizlik analizlerinde tedbirli olunması, Gini katsayısı ülkedeki yüzde yirmilik kısmın zaman içerisindeki değişmelerini de ifade etmektedir. Örnek vermek gerekirse; gelir dağılımında gereken iyileştirmelerin yapılmasına rağmen en fakir %20 gelirden daha az pay alabilmektedir (Ünsal, 2016: 445).

#### **1.2.3.8. Kuznets Katsayısı**

Kuznets, Toplam üretimin sektörel yüzde dağılımıyla işgücünün yüzdelik dağılımın neden olduğu sektörel dengesizliklerin özetlenmesi adına bir tür gelir dağılımı ölçütü meydana getirmiştir. Bu bağlamda sektörel işgücü ve sektörel üretim arasındaki farklılıklara ait mutlak değerlerin her bir sektördeki işgücü içerisindeki payı ve ağırlandırılmış toplamı aynı zamanda sektörel ortalama ürünler arasındaki eğitsizliğinde ölçüsü anlamına gelmektedir (Öztürk, 2017: 58).

Kuznets katsayısı tıpkı Lorenz eğrisi gibi sektörler bazında sınıflandırılmaktadır. Ancak 0 ve 1 arasındaki bir değere sahip olan katsayı, yalnızca iki sektörlü ekonomilerde uygulanabilmektedir. Ülke ortalaması ve sektörel ortalama aynı seviyede ise, Kuznets katsayısı 0'a eğit olmaktadır. Diğer taraftan eğer toplam üretimi bir işletme gerçekleştiriyorsa ve bu sektördeki istihdamda bir paya sahip değilse, bu kat sayı 1 değerini taşımaktadır. Son olarak Kuznets katsayısından, hanehalkı ve bireylere ait gelirlerin belirlenmesi konusunda güçlük yaşıyan ülkelerde, gelirin fonksiyonel dağılımının belirlenmesinde de yararlanılabilmektedir (Aktan ve Vural, 2002) (akt. DPT:1994 Gelir Dağılımı ve Politikaları: 8).

### 1.2.3.9. Ters U Hipotezi

Gelir paylaşımındaki eşitsizlik unsuru Kuznets eğrisi adı verilen bir başka yöntemle de gösterilmektedir. Ters U kuramı olarak bilinen bu eğri; iktisadi büyüme ile birlikte gelir eşitsizliğinin önce artacağını kişi başına düşen gelir belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra ise azalacağını göstermektedir. Buna göre kişi başına düşen milli gelir seviyeleri farklı olan ülkelerde belirli bir zaman dilimindeki gelir eşitsizlikleri de farklı olacaktır. Yine Kuznets'a göre; eğitim seviyesinin artırılması bireysel gelir dağılımını düzelterek bir etkiye sahiptir. Kuznets ayrıca bahsi geçen ilişkiyi tarımdan tarım dışına doğru gerçekleşen istihdam akışıyla ifade etmektedir. Bu bağlamda da bilindiği gibi hizmet, sanayi vb. tarım dışı alanların verimliliği, tarım sektörüne kıyasla daha yüksek seviyededir. Sonuçta da oluşan göç; ilk olarak üretimin artmasına ve dolayısıyla gelir dağılımının bozulmasına neden olacaktır. Fakat sağlanan üretim artışının ileriki süreçlerinde gelir dağılımı ya iyileşecektir ya da düzelecektir (Gürler, 2014: 150).

### 1.2.3.10. Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü

Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü farklı gelir dağılımlarındaki Lorenz eğrilerinin kesişmesinde veya eşitsizlik ölçütlerinin farklı sıralamalar gösterdiği durumlarda, bu farklı gelir dağılımlarının direkt olarak sıralanabilmesinden faydalanmaktadır (Öztürk, 2017: 56). Ancak Gini katsayısı ve Lorenz eğrisi gibi ölçütler gelir çeşitlerindeki farklı noktalardaki eşitsizliğe verilen ağırlıklarda bazı gizli yargılara sahiptir. Çünkü düşük gelirli bireylere ait eşitsizlikler ölçütleri çerçevesinde sıralandığında, meydana doğru olmayan bir sıralama çıkabilmektedir. Bu durumun sebebi ise eşitsizliklere farklı ağırlıklar verilmesidir. Verilen bu ağırlıkların değer yargılarından ayrı olamaması Dalton Atkinson eşitsizlik ölçütüne göre sosyal refah fonksiyonu olarak kabul edilmekte ve bazı eşitsizlik ölçütleri bu fonksiyonlar çerçevesinde sıralanmaktadır. Bu bağlamda da refah fonksiyonunun toplum eşitliğine vermiş olduğu değer ise sıfır ile sonsuz arasında bulunmaktadır.

Verilen bu değerlerin 0 olması durumunda, toplum gelir dağılımına gereken önemi vermemekte sonsuz değerde olması durumunda ise, toplum yalnızca en düşük gelir grubuyla ilgilenmektedir (DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001: 8). Örnek vermek gerekirse; endeks eğer 0.26 değerindeyse toplam gelir 100 birimken, gelirlerin eşit olması

halinde 100 birimlik gelirin 74'ü ile olağan toplumsal refaha ulaşabilmektedir. Ancak eşit dağıtılmayan gelirler geriye kalan 26 birimlik refah kaybına neden olmaktadır (Aktan ve Vural, 2002).

Bütün bunlara ek olarak Atkinson endeksi, gelirlerin eşit dağıtıldığı durumlarda belli bir süredeki sosyal refah sayısına ulaşılabilmesinde bahsi geçen süredeki toplam gelirin hangi kısmının yettiğini de belirtmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen endeksi, gelirin tekrar dağıtılmasında meydana gelen olası kazançları bir ölçüt şeklinde yorumlayabilmek doğru olmaktadır (DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001: 8).

#### **1.2.3.11. Yüzde Paylar Analizi**

Eşitsizlik ölçütleri ve bireysel gelir dağılımının ölçümünde yararlanılan ölçütlerin en açığı yüzde paylarıdır. Yüzde paylar analizinde; haneler, %20'lik 5 gruba, %10'luk 10 gruba, %5'lik 20 gruba ve %1'lik 100 gruba ayrılmakta ve bütün bu grupların gelirden sağladıkları paylar kıyaslanabilmektedir. Devamında da haneler, toplam kullanılabilir gelirleri çerçevesinde en küçükten en büyüğe doğru sıralanarak analizi yapılacak paylar o sayı kadar gruba ayrılmaktadır.

Bu bağlamda her bir yüzdeler gruba düşen kullanılabilir gelir, bütün kullanılabilir gelirle oranlandığında, ortaya hanelerin geliriyle alakalı yüzde payları çıkmaktadır. Yüzde paylar analizinde ise, gelirin eşit şekilde dağıtılması adına, bütün grubun gelirden sağladığı pay ve toplam nüfustan sağladığı payın eşit olması gerekmektedir. Bu durumu daha çok uluslararası kıyaslamalarda, gelire sahip olanların gelir seviyeleri çerçevesinde %20'lik 5 eşit paya bölünmesiyle grupların toplam gelirdeki payının kıyaslanması şeklinde incelemek de olasıdır (DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001: 7).

#### **1.2.3.12. Pareto Optimumu**

En az bir bireyin gelir durumunun daha kötü hale getirilmeden toplumdaki öteki kişilerin durumlarının iyileştirilemediği duruma Pareto Optimumu denilmektedir. Bu bağlamda da yine en az bir kişinin geliri öteki b kişilerin durumu daha kötü olmadan iyileştirilebiliyorsa hala en üst durum meydana gelmemiş anlamına gelmektedir. Bununla birlikte pareto optimumu üretici ve tüketici piyasalarında denge ve tam rekabet koşulları gibi bazı varsayımlara dayanır ve ütopyik olarak görülmektedir (Özgüler, 2014: 93).

### 1.3. YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN TANIMI VE ÖNEMİ

Yoksulluk kavramıyla ilgili bazı otoriteler bazı değerler çerçevesinde çeşitli tanımlamalar yapmıştır. İlk olarak Dünya Bankasına göre; temel yaklaşımlar çerçevesinde bir hane ya da bireyin gıda ve diğer gereksinimlerinin karşılanması adına ihtiyacı olan minimum tüketim miktarına sahip olamamasıdır. İkinci olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına (UNDP) göre ise kavramın tanımı; bir bireyin insani gelişme seviyesinde olmaması koşul ve durumudur. Bahsi geçen çerçevede yoksul, temel kaynaklara, eğitim, sağlık vb. temel kamu hizmetlerine erişemeyen ve belli bir gelir seviyesine ulaşamayan bireydir (Gül ve Gül, 2008: 59).

Dar anlamıyla yoksulluk, gıda ve barınma gibi en temel fiziksel gereksinimlerin karşılanamaması olarak görülmektedir. Yani bireylerin ve hane halklarının yaşamlarını sürdürmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmetlere sahip olmaması ve yeterli gelir kaynaklarına ulaşamamasıdır (Özgüler, 2014: 133).

Geniş anlamda yoksulluk ise; eğitim, sağlık, barınma, giyinme, beslenme vb. temel ihtiyaçların karşılanamaması ve toplumsal standartların gerisinde kalınmasıdır (DİE, 2002 Yoksulluk Çalışması, 2004: 10). En genel tanımıyla da kavram; bireyin gelirinin gereksinimlerini en alt düzeyde de karşılamaya yetmemesi ve dolayısıyla normalin altında hayat standartlarına sahip olmasıdır.

Bütün bunlarla birlikte yoksulluk kavramı iki farklı şekilde tanımlanabilmektedir. İlk tanıma göre yoksulluk, ortalama olarak 4 kişilik bir ailenin eğitim, barınma, giyinme, beslenme vb. temel gereksinimlerinin asgari seviyede karşılanabilmesi adına elinde bulunması gerekli olan gelir-harcama düzeyi çerçevesinde hareket edilmesidir. Belirli büyüklükteki bir ailenin beslenme ihtiyacını minimum düzeyde (kişi başına 2100 kalori) karşılamak için sahip olması gereken gelire açlık sınırı denir. Aynı ailenin beslenme ile birlikte giyinme, konut (kira, elektrik, yakıt, su), sağlık, eğitim ve ulaşım ihtiyaçlarının asgari seviyede karşılanması adına elinde bulundurması gereken gelirse mutlak yoksulluk sınırı şeklinde nitelendirilir. Yoksulluk tanımında ikinci yöntem ise yoksulluğun nispi bir durum olduğu düşünülerek hareket etmektir. Bu yaklaşımda önce toplumdaki aile başına en düşük gelirden aile başına en yüksek gelire doğru yapılan bir sıralamada tam ortada yer alan medyan gelir hesaplanır. Daha sonra da hesabı yapılan medyan gelirinden düşük gelir elde edilmesi ise nispi yoksulluk olarak değerlendirilmektedir (Ünsal, 2016: 451).



Yoksulluk geçiş evresinde ve gelişmekte olan ekonomilerin karşı karşıya geldiği en önemli sorundur. Üstelik yoksulluk ve gelir dağılımı arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu bağlamda da belli bir seviyedeki gelir dağılımı ne kadar farklıysa yoksul bireyler oranı da bir o kadar artmaktadır. Çünkü gelir dağılımının belirlenmesindeki temel faktörler ayrıca yoksulluğu da ifade etmektedir. Yoksulluk kavramı ayrıca; hem ortak yaşam, kültür, barınma, sağlık, giyim vb. sosyal gereksinimlere dayanır hem de çok boyutludur. Yoksulluğun, ekonomik yetersizlik, insani yetersizlik, politik yetersizlik ve koruma yetersizliği gibi boyutları bulunmaktadır. Yoksulluk mutlak değil görel bir kavramdır. Son olarak kavram, bir grup ya da bireyin hayat seviyesinin ondan daha yüksek gelire sahip olan referans gruba ait gelirle kıyaslanmasıyla ortaya çıkmaktadır (Özgüler, 2014: 134).

### **1.3.1. Yoksulluk Kuramları**

Bireysel yaklaşıma göre yoksulluk insanın kendisinden kaynaklanmaktadır. Kişinin çalışmak istememesi, yeteneklerini ve becerilerini geliştirmeye çalışmaması yeterince gelir elde edememesine neden olmaktadır. Bu yaklaşıma göre; devlet bireylerin yaşamına mümkün olduğu kadar az müdahale etmeli sağlık sorunları olanlar dışında yardım etmemelidir; çünkü refah sistemi bireyleri kolay yaşamın çekiciliğine kaptırarak tembelliğe ve kendini geliştirmemeye yöneltecektir. AB üyesi ülkelerin yaklaşık %30'unda yoksulluk tembellik olarak nitelendirilmektedir. İngiltere'de ise bu oran %45'tir. Bu görüş çerçevesinde Britanya'da çocuk yardımları, eğitim ve sağlık hizmetlerinin bağımlılık kültürüne neden olduğu ve refah ile alakalı işsiz kalma dürtüsünün artmasına neden olduğu düşünöldüğünden, eğitimde kendini geliştirme ve rekabetin basite alınmasına sebebiyet vereceği ifade edilmektedir (Oktik, 2008: 29-31).

Yoksulluk kültürü çerçevesinde yoksulluk kavramında ise, modernleşme kuramlarının sonucu olarak kentle bütünleşememe meydana gelmektedir. Yoksulluk kültürü işçi sınıfı ve köylülerden farklı olarak kendine özgü bir alt kültürdür. Bu kültürün temel özellikleri şunlardır: Başarı standartlarına ve çalışma ahlakına düşük bağlılık, siyasal katılım süreçlerinde yer almama, örgütlü hareket edememe, çaresizlik, evliliğe ve aileye yüklenen düşük değer, kalabalık gruplar halinde yaşamak ve gezmek, kavgaya ve şiddet kullanmaya yatkınlık, içine kapalı ve kendine özgü davranış kalıpları geliştirmek

(Gül ve Gül, 2008: 68-69).

Yine bahsi geçen yaklaşıma göre; sosyal devlet uygulamaları; sosyal ağların, aile kurumunun, gönüllü ve geleneksel kuruluşların zayıflamasını ve tembelleşmesini sağlamakla beraber, suçun ve kuralsızlığın artmasına neden olmaktadır. Öte yandan yoksulluğun azaltılması adına uygulamaya konan sosyal politikalar hedeflenenin aksine sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü yoksullar hayatlarını bu politikalar çerçevesinde elde ettikleri gelirlerle sürdürmeye çalışmakta, bu durum da devamlılığı olan yoksulluğa sebebiyet verebilmektedir. Bunun yanında serbest piyasa sistemi içinde başarılı olanın gelirine ve servetine artan oranlı vergi adı altında el konularak ve toplumun düşük gelirli gruplarına transfer edilerek çalışkan, azimli ve başarılı olanlar cezalandırılmakta, tembellik özendirilmekte, başarısızlık hoş görülmemekte ve yoksulluk kültürü körüklenmektedir. Bu yüzden, sosyal devlet programları kaldırılmalı, yoksullara çalışma ahlakı ve sorumluluk üstlenme anlayışı kazandırılarak, davranış değişimi ve moral dönüşümü gerçekleştirilmelidir (Ünsal, 2016: 451).

Çatışmacı yoksulluk kuramına göre; yoksulluk bireyin kendisinden değil, toplumda kaynakların adaletli bir şekilde dağıtılmamasından kaynaklanmaktadır. Çatışma kuramcılarının çoğu da toplumdaki yoksulluğun varlığının geniş yapısal güçlerle yani tabakalaşma sistemiyle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu sistemde yoksullar iş pazarı içerisinde güçsüz ve pazarlık yapamayan bir konumdadırlar. Yoksullar iş güçlerini ya satmamaktadırlar ya da kendilerini yoksulluktan çıkarmak için yeterli ödül sunulmadığından engellenmişlerdir (Oktik, 2008: 35).

Marksist kurama göre; yoksulluk sınıf kavramı temelinde ve yöneten sınıfın yararları doğrultusunda açıklanmaktadır. Yoksulluk, üretim güçlerini elinde bulunduranların menfaatine hizmet etmektedir. Böylelikle üretim güçlerini elinde bulunduranlar düşük ücret vererek karlarını en üst düzeye çıkarır ve bu durum kapitalist sistemin devamını olanaklı kılar. Bu yaklaşıma göre kapitalist sistem devam ettiği sürece yoksulluk da devam edecektir (Oktik, 2008: 38).

Marksist görüş, yoksulluğu; düşük vasıflı işçileri, hakları olan gelirlerinden yoksun kılan sistematik sömürü çerçevesinde ele almış; ancak, vasıflı işçinin kıtlığını ve insan sermayesinin önemini yeterince vurgulamamıştır. Piyasa ekonomisinde sıkı çalışma, disiplin ve yenilik ödüllendirilmektedir. O halde bireyler ücretlerini iyileştirmek adına

yeni becerilerin elde edilmesi için eğitime yatırım yapmalı, kendini geliştirmeli ve nihayetinde kendini gerçekleştirilmelidir. Dünya bankası da yoksulluktan en kesin kurtuluş yolunun yoksulların insan sermayesini artırma yeteneği olduğunu söylemektedir (Sullivan, 2018: 166-167).

### **1.3.2. Yoksulluk Türleri**

Yoksulluk, tanımı itibariyle ülkeden ülkeye değişen dinamik bir yapıdır. Bu dinamik yapının etkileriyle yoksullukla mücadele ve gelir dağılımındaki dengesizlikler; çevre, kentleşme, kırsal alanda dengesizlik, küresel ısınma gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Yoksulluğun türleri bu dinamikler altında mutlak yoksulluk – görelî yoksulluk, objektif (nesnel) yoksulluk – subjektif (öznel) yoksulluk, tüketim harcamasına göre yoksulluk ve gelir yoksulluğu – insani yoksulluk kırsal yoksulluk – kentsel yoksulluk başlıkları altında incelenmektedir.

#### **1.3.2.1. Mutlak Yoksulluk – Görelî Yoksulluk**

Bireylerin ya da hane halkalarının hayatlarını sürdürebilme adına gereken asgari refah seviyesine ulaşamamasına mutlak yoksulluk denilmektedir. Genellikle gelişmekte olan ve gelişen ülkelerle gözlemlenen mutlak yoksulluğun ölçülmesi için, bahsi geçen asgari tüketim ihtiyaçları belirlenmelidir. Gelişmekte olan ülkeler ulusal bir yoksulluk sınırı belirlerken genelde gıda yoksulluğu metodundan yararlanmaktadır. Gıda yoksulluğunun ölçümünde de, gıda paylaşımı, temel gereksinimlerin maliyeti ve gıda enerjisinden oluşan üç farklı yaklaşım kullanılmaktadır. Uluslararası alanda kıyaslanma adına ise Dünya Bankasında belirlenmiş olan 1 veya 2 dolarlık yoksulluk sınırı baz alınmaktadır. Diğer kavramımız olan görelî yoksulluk kavramının tanımı ise; bireyin toplumsal varlık olabilmesinden yola çıkar. Dolayısıyla yoksulluktan sadece yaşamı sürdürememe ve kaynaklara erişememe anlaşılmalıdır. Çünkü yoksulluğun sınırı toplumca kabul edilen asgari hayat seviyesine sahip olunma veya olunmamasıyla ilgilidir. Bu sebeple de daha çok refah dağılımı dikkate alınmaktadır. Özetle yoksulluk, gelir kaynaklarına sahip olma yetenekleri konusunda yoksul birey ya da hane halkıyla yine o toplum içerisindeki orta gelirli birey ya da hane halkları arasındaki farktır (Gündoğan, 2008: 43).

Mutlak yoksulluk çizgisinin belirlenmesinde referans noktası, hanehalkı veya bireyin asgari refah düzeyiyken; görelî yoksulluk çizgisinin belirlenme noktası refah seviyesidir. Refah ölçütü içinde gelir ya da tüketim seviyesi kullanılmaktadır. Fakat gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen birçok yoksulluk araştırmasında, yoksulluğun belirlenmesinde toplam gelir temel alınmaktadır. Bu bağlamda da toplam geliri belli bir seviyenin altında olan birey ve hane halkları yoksul olarak adlandırılmaktadır. Bahsi geçen seviye ise ortalama gelir seviyesinin %50'sidir. Bunlara ek olarak yoksulluk araştırmalarında gelirlerin en küçükten en büyüğe doğru sıralanarak tam ortadaki gelir değerinin kullanıldığı medyandan yararlanılmaktadır ([http://www.tusiad.org/tusiad\\_ cms.nsf/mainpage?OpenForm](http://www.tusiad.org/tusiad cms.nsf/mainpage?OpenForm)).

### **1.3.2.2. Objektif (Nesnel) Yoksulluk – Subjektif (Öznel) Yoksulluk**

Diğer adı refah yaklaşımı olan objektif yaklaşım, yoksulluğa neden olan sebeplerle yine yoksulların bu durumdan kurtulmaları adına gerek duydukları şeylerin belirlenmesindeki değerlendirmeler iken, sübjektif yaklaşım daha çok yoksulluk tanımında bireysel tercihleri önemsemektedir. Subjektif yoksulluk yoksulluğun ölçülmesinde toplum tarafından kabul gören minimum yaşam seviyesiyle ilgilidir ve yoksulluk sınırı yapılan anketlerden sağlanan toplumsal görüşlerden elde edilmektedir. Bunlara ek olarak yoksulluk kavramının tanımlanmasında bireylerin iyi gelir seviyesi ya da yoksul olmamak adına gerek duydukları gelir miktarı baz alınmaktadır (Coşkun, 2005: 184).

### **1.3.2.3. Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk**

Görelî yoksulluk kavramında alt nüfus grubunun gelir payı ya da kişi başına ortalama gelir dikkate alınırken, mutlak yoksullukta yalnızca gıda unsuru dikkate alınmaktadır. Tüketim çerçevesinde belirlenecek olan yoksulluk sınırında ise, bireyin bütün tüketim ürünleri adına gerçekleştirdiği harcamalar göz önünde bulundurulmaktadır. Diğer yaklaşımlardan kasıt ise bireyin tüm giderleridir. Bahsi geçen giderlerden kastedilen de; eğitim, ev eşyası, gıda, giyim, haberleşme, hane ve hane halkıyla ilgili bakım ve hizmetler, kişisel bakım, konut, kültür, sağlık, ulaştırma gibi alanlarla alakalı olanlardır (<http://emrahkarakas.googlepages.com/GELRDAILIMIveYOKSULLUK>).

doc).

Üstelik tüketim harcamaları çerçevesinde gerçekleştirilen hesaplamalarda bütün tüketim kalıpları hesaba konularak, görelî yoksulluk ve mutlak yoksulluğun seviyesine ulaşılabilir. Bunun nedeni ise ortalama tüketim seviyesi altında kalanların toplumdaki en avantajlı kesim olmasıdır.

#### 1.3.2.4. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

Asgari hayat koşullarının sağlanması veya hayatın sürdürülebilmesi adına, hanehalkının ya da bireyin gereksinim duyduğu temel ihtiyaçların karşılanması için gereken gelirin sağlanamamasına gelir yoksulluğu denilmektedir. Bu bağlamda genellikle gelir yoksulluğu ile alakalı olarak bir alt sınır belirlenir ve bu alt sınırın altındakilere yoksul denir. Uluslararası alandaki kıyaslamalarda ise global çapta bir sınır belirlenebilmektedir. Fakat belirlenen bu sınır ülkeler içerisindeki yoksulluğu analiz edememektedir. Çünkü ülkeler içindeki sınırlar sosyo-ekonomik şartları yansıtmalıdır. Üstelik aynı ülkelerdeki farklı bölgeler içinde farklı yoksulluk sınırlarının belirlenmesi gerekebilmektedir (Aktan, 2002: 44).

İnsani yoksulluk kavramının Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından, 1997’de yayınladığı İnsani Gelişme Raporu’ndaki tanımı ise; insanca yaşama ve gelişme adına gereken parasal imkânlar ek olarak; kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan da temel gereksinimlere sahip olunmamasıdır. Bunlara ek olarak bahsi geçen kavram UNDP tarafından geliştirilmiştir ve hesaplanmasında 3 kriterden yararlanılmaktadır. Bu kriterler şu şekildedir (Sağır ve Yüksel, t.y.):

- Yaşam Süresi: İnsani yoksulluğun ilk göstergesi uzun süreli hayattan mahrum olunmasıdır. Bu bağlamda UNDP yaptığı hesaplamalarda bu sınırı 40 olarak varsaymakta ve bu değerin altını insani yoksulluk şeklinde kabul etmektedir.
- Eğitim: ikinci unsur eğitim imkânlarından yoksun olunmasıdır. Bu sınırın belirleyici ise okuma-yazma bilinmemesidir.
- Ekonomik ve Sosyal İmkânlar: üçüncü olarak bireylerin sosyal ve ekonomik imkânlardan yoksun olmasıdır. Bununla ilgili sınırlar ise aşağıdaki imkânlarla ilgilidir:

1. 5 yaşını doldurmamış ve yeteri kadar beslenemeyen nüfus oranı,

2. İçme suyu bulunmayan nüfus oranı,
3. Temel sağlık imkânlarına sahip olmayan nüfus oranıdır.

UNDP daha sonra yukarıda bahsi geçen kriterlerin ortalamalarıyla bir endeks değerine ulaşmaktadır. Adı İnsani Yoksulluk Endeksi (The Human Poverty Index-HPI) olan bu endeks; temel eğitim hizmetlerinden yoksun olma, kamusal ve özel kaynaklara ulaşamaması ve yaşam süresinin kısa olması gibi insani gelişimdeki noksanlıkların, insani gelişimin dışında kalan bireylerin oranının ve yoksulluğun boyutunun ölçülmesini sağlamaktadır (Aktan, 2002: 45).

#### **1.3.2.5. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk**

Yoksulluk kavramı kentsel ve kırsal yoksulluk şeklinde sınıflandırılabilir. Ancak bu iki sınıflandırma arasında yoksulluğun temel nitelikleri ve boyutları açısından bir farklılık bulunmamaktadır. Yine de kırsal ve kentsel alanlarla ilgili farklı kriterler çerçevesinde tanımlanmakla birlikte yoksul kişiler, tüketim seviyesi ve diğer sosyal göstergelerin önem verildiği ekonomik yaklaşım, maddi kaynaklı olmayan mahrumiyetler ve sosyal farklılıklara ait göstergelerin dâhil olduğu antropolojik yaklaşım çerçevesinde belirlenmektedir. Bütün bunlara ek olarak, kentsel yoksullar yetersiz tüketim ve gelir düzeyleri gibi niceliksel sorunlara önem verirken, kırsal yoksul bağımsızlık, güvenlik, karar alma özgürlüğü, kimlik, öz saygı, hukuki ve siyasi haklar, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı gibi niteliksel boyutlara önem vermektedir. Üstelik kırsal yoksulluğun kaynağının temelini vasıfsız ve topraksız işçiler meydana getirmektedir. Dolayısıyla artan nüfus ve hızlaşan kentleşme bu işçilerin sayılarının artmasına neden olmaktadır. Son olarak kırsal yoksulluğun azaltılması stratejileri kentsel yoksulluğu doğurmaktadır (Oktik, 2008: 38).

## İKİNCİ BÖLÜM

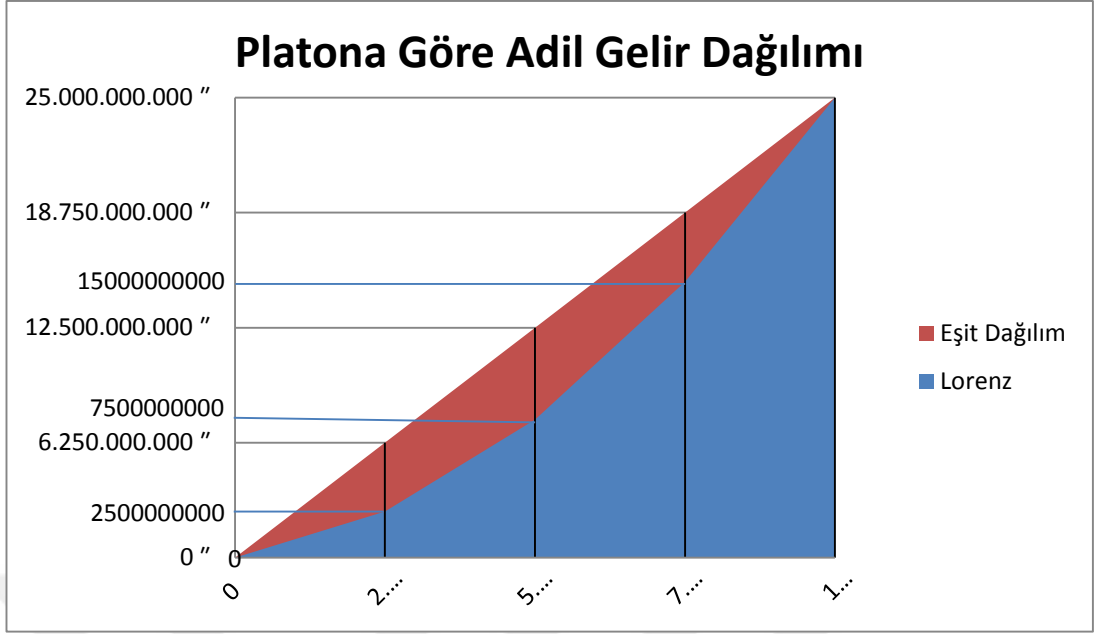
### GELİR DAĞILIMINI VE YOKSULLUĞU AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

#### 2.1. GELİR DAĞILIMINI AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER

Çalışmanın bu bölümünde gelir dağılımını açıklamaya yönelik teoriler; bu teorilerin tarihsel perspektifte ortaya çıkışı, klasik gelir dağılımı teorileri, neoklasik gelir dağılımı teorileri, keynesyen gelir dağılımı teorisi, post keynesyen iktisatta gelir dağılımı, neo-liberal yaklaşımlar ve gelir dağılımı kuramına alternatif yaklaşımlar başlıkları ile açıklanacaktır.

##### 2.1.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Gelir Dağılımı Yaklaşımları

Gelir dağılımının önemine ilk kez değinen ve bu konuda çağdaş yaklaşımlara da ilham veren düşünür Platon'dur. Platon, *Yasalar* adlı kitabında toplumu gelirine göre yoksuldan zengine (%25'lik) 4 farklı gruba ayırmaktadır. Elde ettiği gelire göre kişiler bir sınıftan diğerine geçebilecektir. Bir ülkede ayaklanma veya iç savaş çıkmaması için devlet tarafından belirlenen asgari geçim düzeyinin altında bir yoksulluk ve aşırı zenginlik olmamalıdır. En yoksuldan en zengin gruplara göre gelir farkı 1; 2; 3; 4 kat şeklinde sıralanmalıdır. Buna göre; en zengin ile en yoksul arasındaki fark en fazla dört kat olmalı ve bu oran aşıldığında devlet müdahale ederek en zenginden en yoksul kesime gelir transferi yapmalıdır. Platonun düşüncesi günümüzün modern eşitsizlik ölçütlerine göre bir örnekle daha iyi anlaşılabilir. Toplam geliri 25 milyar olan 10 milyonluk bir ülke olsun; bu toplumu; 2,5 milyonluk 4 gruba ayırırsak bu gruplar için gelirin ideal eşit paylaşımı her grup için 6,25 milyar olmalıdır. Bununla birlikte pratikte bu dağılımın mümkün olmadığını kabul eden Platon'a göre toplam 25 milyarlık gelirin dağılımdaki eşitsiz paylaşım en çok 2,5; 5; 7,5; 10 (milyar) şeklinde olmalıdır. Bu durumda; gruplara göre kişi başına düşen gelir, alt gelirden üst gelire 1000; 2000; 3000; 4000 olarak sıralanmaktadır. Bu örnekte örneğin gelir 2 katına çıktığında her grup için kişi başına düşen gelir de 2 katına çıkacaktır (Platon, 2007: 208-210).



**Kaynak:** Platon. (2007). *Yasalar (3. bs b.)*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

**Şekil 2.1.** Platona Göre Adil Gelir Dağılımı

Bu veriler doğrultusunda Lorenz eğrisi alanları grafiğe dökülüp basitçe Gini katsayısı hesaplandığında;

$$[(25 \times 10/2) - (2,5/2 \times (2,5 + 2,5 + 7,5 + 7,5 + 15 + 15 + 25))]/(25 \times 10/2)$$

Yani;

$$(125 - 93,75)/125 = 0,25$$

sonucuna ulaşılır. Bu durumda Platon'a göre gelir dağılımındaki eşitsizlik için ideal Gini katsayısı 0,25 olmalıdır. Oran bunun üzerine çıktığında devlet müdahale edip zenginden yoksula gelir transferi yapmalıdır. Gerçekten de günümüzde refah seviyesi en yüksek olan Norveç gibi ülkelerde Gini katsayısının 0,25 civarında olduğu görülmektedir. Burada önemli bir nokta da, Platon'un ideal devlet varsayımında doğum kontrolü gibi yöntemlerle nüfusun sabit tutulmasını gerekli görmesidir.

15. yüzyıl, ekonomide merkantilist sistemin hâkim olduğu bir yüzyıl olmuştur. Bu sistemin temeli servet kavramına dayanmaktadır. Zenginlik en yüce değer olarak kabul edilmekte, basılmış ya da basılabilir değerli madenlerin birikimine önem verilmektedir. Bu değerli madenler devletin elinde bulundurulursa devlet gücünü artıracak,



vatandaşlarının da zenginleşmesini sağlayacaktır. O halde ülkenin refahı, sahip olunan servetin tek kaynağı kıymetli metal miktarıyla ölçülebilir. Buna karşın merkantilizm üretim-bölüşüm-değişim gibi ekonomik faaliyetlerde tatmin edici teorik açıklamalar getirememiştir. Bu yaklaşıma göre dış ticaret altın ve gümüş girişini sağlayacak şekilde düzenlenmeli; ucuz hammadde ithalatının teşvik edilmesi yoluyla sanayi desteklenmeli; ithal mamul mallara getirilen korumacı gümrük vergileri ile ihracat özellikle de nihai mal ihracatı teşvik edilmeli ve nüfus artışı desteklenerek özellikle ücretler düşük tutulmalıdır. Merkantilizmin temelinde lehte dış ticaret dengesinin ulusal refahı yaratan başlıca unsur olduğu görüşü yatmaktadır. Bununla birlikte Thomas Mun 1630'da külçe girişinin yurtiçinde fiyatları artırdığını ve pahalıya satıp ucuza almanın dış ticaret dengesini ülkenin aleyhine çevirme eğilimi taşıdığını görmüştür (Blaug, 2014: 16).

Quesnay, merkantilizm karşıtı olarak ortaya çıkan Fizyokrasi doktrininin kurucusudur. Quesnay gelir akımı şeması ile gelirin kullanılması ve oluşumu arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur ve denge şartlarını statik bir ekonomi olarak ifade etmiştir. Üstelik fizyokratlara göre sosyal ve ekonomik hayatın kendilerine ait doğal kanunları vardır. Bunlar güven, hürriyet ve mülkiyettir. Ancak insanlar bahsi geçen kanunlara müdahale edememektedir. Bahsi geçen kanun, ayrıca ekonomi ve piyasa faaliyetlerine uyumlu ve düzenli şekilde işleyebilmektedir. Rasyonellik ilkesi gereği her birey kendi kişisel çıkarlarını koruduğundan toplumsal fayda maksimum düzeye ulaşacaktır. Fizyokratlara göre servet para değil; tüketilenden fazlasını yarattığı ve harcanan emeğin de daha fazlasını verdiği için tarımsal üretimdir. Bu artık değere de net hâsıla denmiştir ve milli gelir anlamına gelmektedir. Net hasılanın artması toplam serveti artıracaktır. Buna karşın sanayi ve ticaret net hâsıla yaratamaz. Yoksulluk, ekonomik sürece yapılan müdahalelerin bozucu dış etkenlerin ve özellikle de uygulanan yanlış vergi politikalarının sonucudur. Ekonomi üzerindeki tüm kısıtlayıcı engeller kaldırılıp tüm vergi net hasıla üzerinden alınırsa fakirlik sorunu büyük ölçüde çözülecektir (Yücel, 2011: 21-22).

17. yüzyılda geliştirilen doğal kanun yaklaşımına göre her birey emeğinin karşılığını almak hakkına sahiptir yani, her bireyin emeğinin karşılığını alabildiği gelir dağılımı, adil bir gelir dağılımıdır. Bu kavramı geliştiren Clark, marjinal verimlilik teorisine dayalı gelir dağılımı yaklaşımını geliştirmiştir. Marjinal verimlilik teorisine göre rekabetçi koşullarda her üretim faktörü üretimden, marjinal ürün değerine yani üretime

kattığı değere eşit oranda pay almaktadır (Ünsal, 2016: 448).

Bu konuda ikinci bir yaklaşım Bentham ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen faydacılık yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre hükümetin amacı toplumsal faydayı maksimize etmektir. Buna göre topumdaki tüm kişilerin içinde buldukları durumdan elde ettikleri faydaların toplamını maksimize eden gelir dağılımı adil bir gelir dağılımıdır. Bu varsayımlar altında hükümetin zenginden alıp daha fakire verdiği her lira, gelir dağılımı tam eşit hale gelinceye kadar toplumsal refahın artmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte bu yaklaşıma karşı şüpheyile bakılmaktadır. Zira modern iktisadi analize göre kişiler arasında fayda karşılaştırması yapmak mümkün değildir (Yücel, 2011: 21).

Adil gelir dağılımıyla ilgili üçüncü bir yaklaşım da Rawls tarafından geliştirilen Rawlsçı eşitlik analizidir. Buna göre her kişinin gelir dağılımının hangi yüzde yirmilik diliminde yer aldığını bildiğinde seçtiği-tercih ettiği gelir dağılımı, gelir dağılımının hangi yüzde yirmilik diliminde yer aldığını bilmediğinde seçtiği-tercih ettiği gelir dağılımından farklıdır. Rawls bu durumu bilgisizlik örtüsü şeklinde ifade etmiştir. Buna göre her ortalama insan daha eşitlikçi bir gelir dağılımını tercih etmektedir. Bilgisizlik örtüsü durumunda özellikle kendilerinin en fakir yüzde yirmi diliminde yer alacaklarını hesaba katarak bir seçim yaptıklarında, hükümetler öncelikle en fakir yüzde yirminin durumunu iyileştirmeyi amaçlayan bir politika izlemelidirler. Daha net bir ifadeyle, faydacılık yaklaşımına tam ters bir şekilde herkesin faydası değil de sadece en yoksul olanın faydası maksimize edilmelidir. Bu konuda son yaklaşım ise özgürlükçülük (liberalizm) görüşüdür. Bu yaklaşımda diğer yaklaşımlardan farklı olarak hükümetin gelir dağılımına müdahalesi hiçbir şekilde istenmemektedir. Dolayısıyla bir toplumda bireyler dürüst bir süreçte gelir elde ettikleri sürece devlet gelir dağılımını, eşitsiz olduğunu ileri sürerek değiştirmek hakkına sahip değildir. Bunun nedeni fırsat eşitliğinin gelir eşitliğinden daha önemli görülmesidir. Gelir dağılımını düzeltmenin yolu ise kişisel hakları ve eğitim sistemini kişilerin aynı fırsatlardan yararlanmalarını sağlayacak şekilde geliştirmektir (Ünsal, 2016: 450-451).

Liberal sisteme en çok getirilen eleştirilerden birisi gelir ve servet dağılımındaki eşitsizliktir. Bu eleştirilere göre; servet eşit dağıtıldığında çok zengin ve çok yoksul arasındaki fark kapanacaktır. Liberaller bu eleştirilere karşı, dağıtılabilecek toplam sosyal emeğin yıllık hasılasının, bunun nasıl paylaşıldığından bağımsız olmadığını ileri

sürmektedirler. Liberal sistemde yüksek üretim; içerisinde servet eşitsizliğinin var olmasıyla herkesin en az maliyetle en yüksek üretimi gerçekleştirmesi sayesinde sağlanacaktır. Dolayısıyla teşvik ortadan kalktığında üretim çok fazla daralır ve kişi başı gelir yoksulların elde ettikleri gelirin de altında kalır. Diğer bir eleştiri de gelir eşitsizliğinin lüks tüketimi artırmasıdır. Lüks tüketim olmasaydı lüks tüketim ürünlerinin üretimine ayrılan sermaye ve emek kitle tüketim ürünleri ya da ihtiyaç duyulan ürünlerin üretiminde kullanılabilirdi. Buna karşı Mises, çatal, otomobil, ev içindeki tuvalet gibi eskiden lüks sayılan ürünlerin zamanla bir ihtiyaç halini aldığını ileri sürmektedir. Bugünün lüksü yarının ihtiyacı olabilir. Her gelişme önce birkaç zenginin lüksü olarak ortaya çıkmakta sonra herkesin kanıksadığı vazgeçilmez bir nesneye dönüşmektedir. Lüks tüketim sanayiye yeni icatlar geliştirmeye teşvik eden ekonominin dinamik faktörlerinden biridir. Toplumun tüm sınıfların yaşam standartlarının tedrici artışının en büyük kaynağıdır (Mises, 2016: 77-79).

Klasik liberalizm devletin temel görevleri dışında toplumsal hayata müdahalesine karşıdır. Hayek'e göre toplum kendi haline bırakıldığından en üstün aklın bile yaratabileceğinden daha kompleks ve daha başarılı bir düzen kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Sosyal adalet tanımlanamaz ve kuralları olmadığı için uygulanamaz. Kuralları olsa bile hür bireylerden oluşan toplumlarda ciddi özgürlük ihlalleri yapmadan gerçekleştirilemez. Bir piyasada bireylerin varlıkları ve kazançları arasında farklılıklar olması adaletsizlik ortamı anlamına gelmemektedir. Ancak toplumlarda yaşanan sefalet ve talihsizliklere kayıtsız kalınmamaktadır. Dolayısıyla zenginliğin sürdürüldüğü piyasa ekonomisinde, herkese asgari gelir garantisi sağladığı düşünülebilmektedir. Ne var ki bunun piyasa ekonomisinin işleyişini tahrip edecek şekilde yapılmaması gerekir. Zira orta ve uzun vadede gelir garantisi imkânsızlaşır (Yayla, 2012: 17;18).

Fransa ve İngiltere'de 18.yy' ın son yarısı ve 19.yy' ın ilk dönemlerinde doğan klasik ekonomi, ortaya çıkan paylaşım sorununu bütün analizlerin merkezine oturtmaktadır. Sanayi devrimiyle birlikte kentlere göçün başlamasıyla sürekli nüfus artışı toplumsal yapı ve zenginliğin paylaşımında değişikliklere yol açmıştır. Fransa'da aşırı nüfus artışı 1789 devriminden önce toprak kiralalarında artışa ve tarım ücretlerinde durgunluğa neden olabilmekteydi. Malthus da bu şartlar içerisinde karamsar bir görüşle, 1798'de aşırı nüfus artışı yüzünden tüm dünyada kaos ve sefalet yaşanacağı bunun önüne

geçilmesi için yoksullara yapılan yardımların acilen durdurulması ve doğum kontrolünün ciddiyetle yürütülmesi gerektiği sonuçlarına varmıştır (Piketty, 2018: 4).

Bu tarihlerde dönemin önemli iktisatçılarından ve düşünürlerin; toplumsal yapının uzun vadedeki evrimine bakışı nispeten karamsardır. Ricardo rant sahiplerinin gelir ve üretimden kesinlikle önemli bir pay elde edeceğini belirtirken; Marx ise tüm servetin azınlık bir sanayici kapitalist grubun elinde toplanacağını ön görmüştür. Bununla birlikte bu iki öngörü de haklı çıkmamıştır. Öte yandan toprak rantı uzun bir süre yüksek seviyelerde kalsa da milli gelir içerisinde giderek azalan tarımla beraber tarım arazilerinde de azalma yaşanmıştır. Yine de Ricardo'ya ait kıtlık teorisi, günümüzde halen geçerliliğini korumaktadır. Örneğin büyük başkentlerdeki gayrimenkul fiyatlarının ya da petrol fiyatlarının aşırı artışı toplumsal ve ekonomik dengesizliklere yol açmaktadır. Arz talep mekanizması ise bu sorunu ortadan kaldıramamaktadır (Hobsbawm, 2017: 231-232).

1800'lü yıllardan itibaren ekonomideki büyümeye rağmen tarımsal verimlilik ve nüfusta yaşanan artışın sebep olduğu kırdan kente göçler nedeniyle işçiler kentlerde kötü çalışma koşullarında ve düşük ücretlerle çalışmaktadır. 1800-1810 ile 1850-1860'lara kadar işçilerin maaşları çok düşük seviyededir. Sermayenin milli gelirden aldığı pay ise çok güçlü bir şekilde artmıştır. 1870-1914 yılları arasında eşitsizlik yüksek bir seviyeye çıkmıştır. Yine de bütün durumlar emek faktörünün geliri sabit iken endüstrinin karı artmış bu durum komünist ve sosyal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Piketty, 2018: 8-9).

1850'li yıllarda en göze çarpan olgulardan birisi de kentleşme olgusudur. Kent planlamacılarına göre yoksullar kamu açısından tehlike yarattıklarından onların toplandıkları yerler sokaklarla ve caddelerle küçük parçalara ayrılmalıydı. Ayrıca müteahhitlere ve emlakçılara göre yoksullar kazanç getirmeyen bir piyasaydı. 19. yüzyılın dörtte üçlük bölümü, kentlerdeki gayrimenkulde ve inşaat işlerinde dünya çapında bir patlama çağı oldu. 1880'lerde ABD'de ilk gökdelenler inşa edilmiştir. Orta sınıf büyüdükçe yatırımların çoğu özel konutlara, ofislere ve gösterişli binalara ayrılırken işçi sınıfına ayrılan miktar çok azdır. İşçilerin durumu yoksulların biraz daha üstündedir (Hobsbawm, 2017: 231-232).

1875'ten sonra ücretler nihayet artmaya başlamıştır. Eşitsizlik aynı kaldığı halde

satın alma gücündeki iyileşme herkese yayılarak durumu tamamen değiştirmiştir. Teknik ilerlemenin sürekliliği ve verimliliğin giderek artması bu sonucu doğurmuştur. Bunlara ek olarak verimlilik ve nüfusta yaşanan artış sonucu, çok olmasa da birikmiş olan servet nedeniyle toplumsal istikrarda sorun yaşanmamaktadır (Piketty, 2018: 10-11).

1900-1910 yılları arasında tüm Avrupa ülkelerinde servet yoğunlaşması günümüzden çok daha yüksek orandadır. Ülkenin zengin kısmını meydana getiren % 10'luk bölüm aynı zamanda milli servetin %90'lık kısmına, en zengin olan %1 ise toplam servetin %50'sine sahip olmaktadır. Buna karşılık %40'lık orta kesim milli servetten yalnızca %5 civarı bir pay alıyordu. Bu da orta sınıf diye bir şeyin olmadığını göstermektedir. Servet sahibi orta sınıfın ortaya çıkması tarihsel açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. 20. yüzyıl sonu ve 21. yüzyıl başında en üst %1'lik kesimin aldığı pay %20-20,5 seviyesine kadar düşmüş orta sınıfın payı ise %35'e kadar yükselmiştir (Hobsbawm, 2017: 276-277).

1929 Büyük Buhran süreci sonunda yaşanan istikrarsız para birimleri, ekonomik güçlükler ve işsizlik devletin ekonomiye daha fazla müdahale etmesini isteyenlerin sayısını arttırmıştır. Altın standardı terk edilmiş ve 1931'de Büyük Britanya'daki korumacılık geri dönerek serbest piyasa sisteminin sonu olarak görülmüştür. Bu tarihten sonra Avrupa'nın büyük kısmında diktatöryel ve totaliter rejimler yükselmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinin ardından uluslararası ticarete yaşanan engellerin ekonomik buhran nedeniyle ortaya çıktığının kabulüyle de liberal fikir tekrar canlanmıştır (Yayla, 2012: 50).

Kuznets'in 1955 yılında ileri sürdüğü teoriye göre; kapitalistleşmenin ileri aşamalarında gelir eşitsizlikleri kendi kendine azalarak olması gereken istikrara kavuşacaktır. Bu yüzden büyümenin herkese faydalı olabilmesi için sabırlı olmalı ve biraz beklenmelidir. Dengeli büyüme ile bütün değişkenlerin (gayrimenkul piyasa değeri, ücret, sermaye, kar, gelir vb.) aynı ölçüde ilerleyerek toplumdaki bütün kesimlerin yaşanan büyümeden aynı oranda pay elde edeceği belirtilmektedir. Gerçekten de somut verilere dayanan analizlere göre 1913-1948 yılları arasında Amerika'da eşitsizlikte keskin bir düşüş yaşanmış; en üst %10'luk kesimin aldığı pay %10 gibi bir oranda azalarak, %30 ila %35 civarına düşmüştür. Buna karşın, Piketty, Kuznets'in teorisinin fazlasıyla spekülasyon ve kötü amaçlarla formüle edildiğini ve ampirik temellerin genelde

kırılgan olduğunu ifade etmektedir. Çünkü yaşanan dünya savaşları ve bu savaşların neden olduğu politik ve ekonomik şoklar, bütün zengin ülkelerde 1912-1945 arasındaki eşitsizliklerin azalmasına neden olmuştur (Piketty, 2018: 16).

1912-1945 yılları arasında gelirin üst %1'lik kesimine ait pay devamlı olarak azalmaktadır. Şöyle ki; 1914 yılında oran % 20'lerin üzerindeyken, 45'te bu oran %7'ye kadar gerilemiştir. 1912-1945 döneminde rantıye gelirlerinin de çökmesi tarihsel bir gerçektir. 2. Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar servetin yoğunlaşmasını sınırlayan ve rantıye toplumlarının 1. Dünya Savaşı'ndan önceki kadar meydana gelmemesinin nedeni, veraset ve gelire yüklenen ağır artan oranlı vergilerdir (Hobsbawm, 2017: 296-297).

1929 krizi boyunca en üst %1'lik kesimin payı düşerken %10'luk kesimin payı güçlü bir şekilde artma eğilimine girmiştir. %1'lik bölüm ise ilk olarak servetinden sağladığı gelire ek olarak hisse senedi ve borçlanma senetlerinden elde ettikleri kar payları ve faizlerle hayatını sürdürebilmektedir. Bu yüzden 1929 krizi boyunca ekonomik faaliyetlerdeki daralmayla birlikte şirket karlarında düşüş ya da iflaslar olduğundan %1'lik kesimin payı oldukça düşmüştür. Buna karşılık kamu kesiminde çalışanlar yöneticiler ve öğretmenler gibi %9'luk kesim bu dönemde en karlı çıkanlardır (Piketty, 2018: 303-304).

1945-1970 yılları arasında Almanya'nın öncülüğünde Avrupa ülkeleri, sosyal piyasa ekonomisi uygulayarak yüksek refah seviyesi ve ekonomik kalkınmaya ulaşmıştır. Bunun yanında liberal sistemin kredi ve para genişlemesi araçlarıyla tam istihdamın sağlanması adına gerçekleştirilen çabalar sonucunda, enflasyonun yüksek seviyelere çıkması ve yaygın işsizliği doğurmaksızın enflasyonun durdurulamayacağına inanılması, yeniden piyasa ekonomisinin yıkılmasına neden olmuş, klasik liberalizmi savunan iktisatçı sayısı oldukça azalmıştır (Yayla, 2012: 50-51).

Almanya'da refah devleti ilkesine göre çıkarılan yasalarda; çalışma, sağlık, aile ve meslek grupları ve eğitim hakkı güvence altına alınmıştır. Üstelik işveren ve işçi arasındaki bağın pekişmesini sağlayan orta sınıfın korunması sağlanmıştır. Buna ek olarak ekonomik hayatın adalet esasları çerçevesinde bütün bireylerin insana yakışan şekilde düzenlenmesi ilkesi de açık ve net şekilde benimsenmiştir (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 139).

1968-1973 tarihleri arasında ABD, Japonya ve Batı Avrupa ülkelerinde meydana

gelen üretimle oluşan kar oranlarında azalma yaşanmaya başlarken, 1968-1970 tarihleri arasında Avrupa'nın tamamında işçi grevleri yapılmaya başlanmıştır. 1970'lere gelindiğinde de ABD'de yüksek seviyedeki bütçe açığı büyümeyi sağlamış ve bu durum enflasyon oranlarındaki artışı desteklemiştir. Buna ek olarak 1974-1979 yıllarında meydana gelen petrol krizleri ile de Neo-liberalizm benzeri tezler yeniden gündeme gelmiş, kapitalist piyasa sistemi yeniden yaygınlaşma eğilimine girmiştir (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 139).

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile büyük bir durgunluk ve ciddi boyutlarda işsizlik yaşanmış; fiyatlar sürekli düşmüştür. Bunun ardından gelen İkinci Dünya Savaşı ekonomilerde enflasyonist bir süreç ortaya çıkarmıştır. 1950-1960 yılları arasında enflasyon olgusu yaşanmış, 1970'li yıllardan sonra ise stagflasyon yaşanmaya başlanmıştır. Ortaya çıkan bu yeni durum Keynes'in teorisinde açıkladığı hiçbir duruma benzememektedir. Ekonomilerde mevcut enflasyonla beraber artan işsizliğin ortaya çıkması yeni çözüm yollarının aranmasına neden olmuştur. Böylece yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Kısaca kamu kesiminin küçültülmesi ve devletin ekonomideki rolünün azaltılması gerektiği savunulmuştur. 1980'li yılların başında iyice yoğunluk kazanan bu politikaların resmi politikalar haline getirildiği görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda izlenen ithal ikameci kalkınma stratejisinin döviz sıkıntısı nedeniyle tıkanması ve küresel ölçekte meydana gelen ekonomik gelişmeler kalkınma sürecinde ve gelir dağılımı adaletini sağlamada devlete verilen ağırlıklı işlevin 1970'li yıllardan itibaren ciddi bir şekilde eleştirilmesine yol açmıştır. Ulusal ekonomi ve dış ticarete piyasa yönelimli Neo-Liberal eğilimler güç kazanmış ve devletin ekonomideki payı ve gelir dağılımına müdahalesi sınırlandırılmaya çalışılmıştır (Öztürk, 2017: 182-183).

1970'lerden bugüne yaşanan eşitsizlikler 2000-2010 yılları arasında artarak yeniden 1910-1920 yılları arasındaki seviyesine ulaşmış ve üstüne bile çıkmıştır. Yoksul ve gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı büyüme her ne kadar dünya genelinde eşitsizliklerin azalmasını sağlayan bir güç olsa da bu durum gelişmekte olan ülkelerde derin, zengin ülkelerde de çok daha derin endişelere neden olmuştur. Diğer taraftan son dönemlerde gayrimenkul, petrol ve finans piyasalarında görülen önemli dengesizlikler, bütün ekonomik değişkenlerin aynı doğrultuda ilerlemesi gerekliliğini ifade eden ve Kuznets ile Solow tarafından savunulan dengeli büyümeyle şüpheli bakılmasına neden olmuştur

(Piketty, 2018: 16-17).

Yukarıda görüldüğü gibi tarihsel gelişimi özetlenen gelir dağılımına; farklı ekonomik koşullarda, iktisadi ekoller tarafından farklı açılardan bakılmıştır. Örneğin, Klasik okul, gelir dağılımını emek değer teorisinden, Neo-klasik okul ise, fayda değer teorisinden hareketle açıklamıştır. Bunun yanında devletin müdahalesi de tartışma konusudur. Alt başlıklarda gelir dağılımına ilişkin çeşitli yaklaşımlar daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

### 2.1.2. Klasik Gelir Dağılımı Teorileri

1750'lerden itibaren başlayan sanayileşme çabaları ve ilk modern fabrikaların açılmaya başlaması ile seri üretim ve iş bölümünün yaygınlaşması sonucunda artan verim ve üretim; tarıma dayalı geleneksel toplumun sosyal ve ekonomik yapısında büyük değişimlere yol açmaya başlamıştır. Bu değişimleri ilk gören ve kuramsal olarak açıklamaya çalışan düşünürlerden en önemlisi Adam Smith'tir. Ricardo ise, çağdaş iktisadi analiz geçmişinde, gelir dağılımının altını çizen önemli iktisatçılardan bir tanesidir. Üstelik Ricardo'ya göre iktisat bilimi, temelde ulusal refah artışının üretime katılanlar arasında bölünme şekli ile ilgili çalışmalar yapmalıdır (Ünsal, 2016: 441).

Ricardo ve Marx klasik yaklaşımdaki gelir dağılımını araştıranların başında gelmektedir. Üstelik ikisi de kapitalist üretim sisteminin uzun bir süreçte gerçekleştireceği evrimle ilgilenmekle beraber yaşanan evrimin sonucu olarak ana ekonomik sınıflar arasında gelirin dağılımı şekli konusuna odaklanmaktadır. Buna ek olarak klasik iktisatçılar, üretime katılan sınıfların ne kadar paya sahip olacağını da incelemişlerdir (Aktan, 2002).

Yine Ricardo, ekonomi politiğinin konusunu, toprak ürünlerinin üç sınıfı olan rant, kar ve ücret yasalarının belirlenmesi şeklinde ifade etmekteydi. Ricardo, bölüşümü de kapitalizmin dinamiğinin belirleyicisi olarak kabul etmekteydi. Diğer taraftan Ricardo'ya ait model, sermayenin bölüşümü ve birikiminin ilişkisi üstüne kurulmuştur; sermayenin birikim kaynağını kar meydana getirirken, sermaye birikiminin bölüşümü de karı meydana getirmektedir. Bu bağlamda Ricardo'da Marx'ın daha sonra incelediği temel çelişkiye sahiptir. Bahsi geçen çelişkiyle ilgili düşünürlerin ortak noktası ise, bunun kapitalist birikim ve birikimin kaynağı olan karı yok edeceği yönündedir. Ancak Marx'a



göre; karla beraber kapitalist üretim biçimi de yok olacaktır (Başoğlu vd., 2015: 1-2).

Klasik iktisat ekolü içerisinde farklı yaklaşımlar olsa da öncelikle gelir dağılımı ve yoksulluk sorununa eğildikleri ve geçimlik yaşam hakkının toplumsal düzenin güvenliği bakımından gerekli olduğunu ve bu durumun toplumda gelirden en az pay alan kesimlerin refahını artıracak bir artış yaratılarak sağlanabileceğini ifade ettikleri görülmektedir. Klasik iktisatçılar piyasa mekanizmasının kaynak dağılımı ve gelir dağılımını etkin bir şekilde sağlayacağını savunmaktadırlar. Eşitsizlikler ise sanayileşmeye dayalı ekonomik gelişmeye bağlı olarak kendiliğinden düzelecektir. Herhangi bir müdahalenin olmaması durumunda piyasa kendiliğinden denge durumuna gelerek tam istihdam sağlanacak ve yoksulluk ortadan kalkacaktır (Öztürk, 2017: 96).

### **2.1.2.1. Adam Smith**

Zenginliğin kaynağını araştıran Smith; Berkeley, Hobbes, Locke vb. önemli düşünürlere ait olan emekle ilgili görüşleri benimseyerek, emek faktörlerine büyük önem vermiştir. Emek değerinin kaynağı ise, iş bölümü de halkın zenginliğinin artmasının en önemli nedenidir. Bir ulusun bir yıl içinde elde ettiği ürün geliri işçilere ücret, sermaye sahiplerine kar ve arazi sahiplerine rant olarak paylaştırılmaktadır. Bir malın fiyatının belirlenmesinde de; rant, ücret ve kardan oluşan unsurlardan yararlanılmaktadır. Bu bağlamda kar ve ücretlerin düşüklüğü ve yüksekliği fiyat seviyesini etkilerken kar, faizi içermektedir. Bunlara ek olarak kar ve ücretler ne kadar düşük olursa malın fiyatı azalmakta, aksi durumda da artış yaşanmaktadır. Fakat rantta durum farklı gerçekleşmektedir. Çünkü fiyat seviyesi ranta imkân sağlamaktadır (Öztürk, 2017: 76).

Adam Smith'in klasik iktisada en önemli katkısı, piyasanın kendiliğinden optimal çözümler üreterek ulaştığı denge mekanizmasına sahip olduğunu ileri sürmesidir. Bunlara ek olarak Smith, gelir dağılımı problemiyle pek ilgilenmemiştir. Çünkü ona göre piyasanın sahip olduğu mekanizma sayesinde; işçi, toprak sahipleri ve sermayedarlar bahsi geçen sorunu kendi başına çözebilecektir. Üstelik rekabet sayesinde doğal fiyat kendini piyasa da oluştururken, bölüşüm sorunu da doğal yolla çözümlenmiş olacaktır (Smith, 2016: xxi).

Smith'e göre iş bölümü toplumda bir kere yerleştikten sonra insan kendi emeği ile ihtiyaç duyduğu ürünlerin pek azını karşılayabilir. Bu durumda başka insanların

emeklerinin ürünüyle değiş tokuş yapma ihtiyacına girilecektir. Dolayısıyla zenginlik bireyin satın alabileceği veya üstünde egemenlik kurabileceği emek miktarıyla belirlenebilmektedir. Emeğin gerçek fiyatı, ona karşılık gelen hayat adına elverişli ve gerekli maddenin miktarından oluşurken, itibar fiyatı, paranın miktarından meydana gelmektedir. Emek ürünü emeğin doğal ödülünü yani ücreti oluşturur; ancak, toprağın mülk edinilmesinden ve mal mevcudunun birikimi başladıktan sonra mülk sahibi rant şeklinde bu ücretten bir pay alır ve bu paylar sermaye ya da toprak sahiplerinin karını oluşturur. Ücretle geçinenlere talebin artması ulusal zenginlikle gerçekleşmektedir. Bu durum da, emek ücretlerinin artmasına sebep olabilmektedir. Ancak emek ücretleri sanılanın aksine gelişmekte olan ya da hızlı zenginleşen ülkelerde daha yüksek seviyelerdedir (Smith, 2016: 76).

Smith'e göre; üyelerinin büyük bir kısmının yoksul olduğu toplumlar gelişerek mutluluğa ulaşamazlar. Öte yandan bütün halkı barındıran, giydiren ve besleyenlerin gelirden daha yüksek pay almaları adaletin gereğidir. Yoksulluk; evlenmeleri azaltarak, çocuk bakımını ve iyi beslenmeyi ise zorlaştırarak nüfusu azaltmaktadır. Dolayısıyla çok fazla ödüllendirilen emek sayesinde, çocuklara daha iyi bakılması daha çok çocuğun yetiştirilmesini sağlayarak nüfusun artmasına sebep olmaktadır. Nüfusun artması ise zamanla işçilerin çoğalmasını ve ücret düzeylerinin düşmesini beraberinde getirir. Piyasa mekanizması burada da işlemekte, işçiye olan talep insan üretimini hızlandırırken azalan talep ise yavaşlatmaktadır. Ücretlerin yüksek düzeyde olması ayrıca halk tabakasının çalışmasını da artırmaktadır (Smith, 2016: 88).

Diğer taraftan ücretlerin artmasına neden olan mal mevcudu, karı azaltır. Zengin tacirlerin elindeki fazla ticari mal karşılıklı rekabet nedeniyle ticarete karı azaltır. Bu kar kırsal kesimdeki kardan düşükken; kentsel kesimde ücretler kırsaldakinden her zaman daha fazladır. Çünkü zenginleşen bir kentte işletilmesi düşünölen büyük sermayeler için gerekli işçi bulunamaz dolayısıyla da ortaya çıkan rekabet nedeniyle ücretlerde artış yaşanmaktadır. Buna karşın çalışmayı besleyen ödeneklerin azalması ve ana sermayede meydana gelen eksilme hem emeğin ücretini azaltır hem de kar nedeniyle faizin yükselmesine neden olur (Öztürk, 2017: 73).

Adam Smith'e göre; çalışanları bir işyerinde çalışmaya motive eden şey sadece ücret değildir. Bunun yanında; işi sevmeleri, işi yapmanın ya da öğrenmenin kolay oluşu,

çalışmanın sürekliliği ve kararlılığı, işin itibarı, iş yerine karşı beslenen güven ve bu işte başarılı olacağına olan inancı, daha düşük ücret olsa da o işi yapmasında etkili olmaktadır. Buna göre; araç gereç kullanan esnafın, zanaatçı ve sanayi işçisinin sıradan işçilerden daha yüksek ücret alması gerekir. Yetenek ve ustalık isteyen güzel sanatlarla eğitim isteyen serbest mesleklerde çalışanların örneğin ressamların, heykeltıraşların, hukukçuların, hekimlerin ücretleri çok daha yüksek olmalıdır. Bunların yanında iş durumu karasız olan sürekli işi garanti olmayan yevmiye ile çalışanların daha çok kazanması doğaldır. Görevin zor olması, işin hoş gitmemesi, kirlilik ve işteki kararsızlık vb. unsurların birleşmesi ise sıradan bir emeğin bir zanaattan fazla gelir etme etmesine neden olabilmektedir. Örnek vermek gerekirse; parça başı çalışan bir maden işçisinin maaşı normalde ortalama bir işçininkinden iki üç kat yüksektir. Güven duygusu da ücretleri artıran başka bir etmendir. Örneğin kendilerine emanet edilen değerli maddelerden ötürü kuyumcuların ücretleri; sağlığın emanet edildiği hekimlerin ücretleri ve itibarın emanet edildiği avukatların ücretleri her zaman daha yüksek olmaktadır. Bu bağlamda da topluluktaki her ilerleme dolaylı ya da direkt olarak arazinin reel rantının yükselmesine ve toprak sahibinin reel zenginliğinin artmasına sebep olmaktadır. Üstelik ekip biçme ve bayındırlığın artması da rant üzerinde artışa neden olmaktadır (Smith, 2016: 279).

Bir ekonomide üretilen toplam mallar ikiye ayrılmaktadır. Bunların birincisi tüketime yönelik ürünler, ikincisi ise yatırıma yönelik sermayedir. Sermayeden ürünün yetiştirilmesi, yapılması veya satın alınarak karla yeniden satılmasında yararlanılabilmektedir. Ancak elde kalması ya da beklemesi durumunda bir kar veya gelir sağlamaz. Çünkü mallar para karşılığı satılmadıkça kar sağlamamaktadır. Bunlara ek olarak sermaye, toprağın işlenmesinde zanaat aletlerinin ya da yararlı olan makinelerinin alınmasında yani; kar getiren benzer şeylerde kullanılabilir. Bu tür sermayeye durağan sermaye denir (Ünsal, 2016: 441).

Adam Smith'e göre bir ürünün fiyatını üretiminde kullanılan emeğin ücreti, sermayenin karı ve arazinin rantı oluşturmaktadır. Bunların kullanım oranları ise ürüne göre değişmektedir. Ülke içinde bu şekilde bir yıl içinde üretilen tüm malların yıllık toplam değerinin ülke halkı arasında paylaşılmasıyla hane halkı geliri oluşmaktadır. Bu bağlamda durağan sermayenin tamamı topluluğa ait safi gelirden hariç olarak kabul

edilmelidir. Buna karşılık döner sermaye topluluğun safi gelirinin bir parçasını oluşturmaktadır. Ülke içinde dolaşımda gerekenden fazla miktarda para olduğunda bankalar aracılığıyla ya dışarı gider ve karşılığında dış ülkelerden lüks mal alımı yapılarak tüketimi körükler ya da yatırıma yönelerek üretimi artırır. Bu şekilde kullanıldığında çalışmayı özendirir (Smith, 2016: 315).

### 2.1.2.2. David Ricardo

Çağdaş iktisadi analiz geçmişinin gelir dağılımındaki önemini altını çizen iktisatçılardan biri de Ricardo'dur. Ricardo'ya göre iktisat bilimi esas olarak ulusal refah arışının üretime katılanlar arasındaki bölünme şeklini belirlemelidir (Ünsal, 2016: 441). Ricardo; Adam Smith'in gıda fiyatlarının artmasıyla işçi ücretlerinin de artacağı, kapitalistler ve işçiler arasındaki rekabetle de işçi ücretlerinin artacağı ya da azalacağı görüşü ile Malthus ve Turgot'un nüfus ve toprakta azalan getiri kuramlarını birleştirerek ekonominin büyüme sürecinde toprak sahipleri, işçiler ve kapitalistler arasındaki gelir dağılımının değişmesinin büyümeye etkisini incelemiştir (Ricardo, 2015: x-xi).

Bunlara ek olarak Ricardo'nun üç temel varsayımı bulunur. Bunlar şu şekildedir (Uysal, 1999);

- Azalan verimler kanunu geçerlidir; gittikçe azalan verimli toprak ekimi ve bunun verimi azaltması, modelde azalan verimi ifade etmektedir. Bunlara ek olarak toprak üzerinde işgücü verimi de giderek azalmaktadır.
- Maltus'a ait nüfus kuramı geçerlidir; asgari geçim seviyesinin üstündeki gelir nüfusun hızlıca artmasına, altındaki gelir ise azalmasına neden olacaktır.
- Ekonomik gelişmenin temel faktörü olan sermaye birikimi kârların bir fonksiyonudur; Ricardo'ya göre, sermaye, emek ve makinenin beraber kullanılmasından elde edilen üretim; toprak sahipleri, emek ve sermaye sahipleri arasında paylaşılmaktadır. Bunlara ek olarak bir malın değeri veya değiştirileceği başka bir malın miktarı, üretilmesi adına gerekli olan emeğin miktarıyla ilişkilidir.

Ricardo'nun teorisinde çıktı; kira (rant), ücret ve kâr olmak üzere başlıca üç paya ayrılır. Burada rant toprakla ilgilidir ve azalan verim prensibi nedeniyle söz konusudur.

Teknik anlamıyla rant, marjinal topraktan (üretim masraflarını tam olarak karşılamaya yetecek ürün veren arazi) elde edilen emek ürünü ile üretim masraflarından daha fazlasını veren topraktan alınan emek ürünü arasındaki farktır. Ücret, emek karşılığı gelir olarak tarif edilir. Ricardo'nun sisteminde emek için doğal fiyatla piyasa fiyatını birbirinden ayırmak gerekir. Emeğin fiili veya piyasa ücretinin uzun dönemde ulaştığı ücretler seviyesi, emeğin doğal ücreti veya fiyatıdır. Böyle bir ücret seviyesi, temelde emek sahiplerine sadece geçimlerini minimum seviyede koruma fırsatını verebilecek ücret seviyesidir. Klasik ücret teorisi başlangıçtaki yaklaşımında, geçim seviyesini ücretlerin biyolojik seviyesi veya fizik seviyesi olarak tarif etmiştir. Bu iş gücünün yaşamını devam ettirebilecek ve işgücü hacminin azalmasına veya artmasına yol açmayacak sayıda çocuk beslemesine ve büyütmesine imkân verebilecek kadar bir ücret seviyesidir. Bununla beraber, Ricardo'nun analizinde, biyolojik yaşam seviyesi görüşü önemini biraz kaybetmiş ve asgari seviyede de olsa sosyal ve kültürel standartlara daha fazla önem verilmiştir. Fakat Ricardo, yinede fiili ücret hadlerinin sonuçta ulaşacakları doğal ücret haddi kavramını korumuştur. Bu ise işgücü hacmini eksiksiz korumaya yetecek kadar bir ücret haddidir. Doğal ücret haddinin aksi durumunda olan ücret haddi piyasa ücretidir. Piyasa ücreti, piyasaya hâkim olan ücret haddi olup arz ve talep şartları tarafından belirlenmiştir. Ricardo'nun analizinde emeğe olan talep sermaye yığılımına bağlıdır. Sermayenin yığılımı veya teşekkülü de kâr haddinin bir fonksiyonudur. Yüksek seviyede bir sermaye yığılımı iş adamlarının emek için olan rekabetlerini artırır. Bu da emeğin piyasa fiyatını doğal fiyatının üzerine çıkarır.

Toplam gelirden üçüncü ve son pay kâr ismini alır. Ricardo'nun analizinde kâr, arta kalan bir meblağ olarak işlem görür. Diğer bir ifade ile kar, rant ve ücret ödemelerinin toplam gelirden çıkartılmasından kalan bölümdür. Klasik sistemde kâr, çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü kâr net yatırım veya sermayenin yığılım seviyesini belirler ve ekonomik gelişmenin başta gelen kaynağını teşkil eder. Ayrıca kâr şu yönüyle de önemlidir: Kâr, tasarrufun kaynağıdır ve tasarruf ise sermaye teşekkülüne fırsat hazırlar. Diğer taraftan Ricardo'nun gelir dağılımı adlı kuramının temelini azalan verimler yasası oluşturmaktadır. Azalan verim ise az verime sahip toprakların ekilmeye başlamasıyla artan istihdam nedeniyle işgücü verimliliğinin azalmasından oluşmaktadır. Üstelik belirli bir toprak üzerinden çok fazla işgücünün kullanılması da verimi azaltmaktadır. Ancak gelir paylarının yolunun değişmesi verimin ne kadar hızlı azaldığı ile alakalıdır. Diğer

tarafından azalan verimler yasası var olduğu sürece birikimdeki belli bir yerden sonra rant artarken kar payı azalmaktadır. Artan hızlı nüfus ve doğal kaynakların kıt olması rantın temel nedenidir. Nüfus artışıyla birlikte daha az verimli toprakların işletmeye açılmasıyla zaman içerisinde fiyatlar yükselir bu da toprak sahibinin rantını artırmaktadır (Öztürk, 2017: 81).

Ricardo, malların değerinin salt üretimlerinde harcanan emek üzerinden belirlenmesine karşı çıkmaktadır çünkü emeğin ücreti de aynı altın ve gümüş gibi zaman zaman dalgalanmaktadır. Bu durum; gıda ve diğer zorunlu tüketim maddelerindeki fiyat değişiklikleri ile faktör piyasalarındaki arz ve talep durumundaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Hububat (tahıl) fiyatları ise tarımdaki yeniliklerden, makinelerden, tarım araçlarındaki gelişmelerden ve diğer ülkelerdeki bereketli toprakların ekime açılmasından doğrudan etkilenir. Bunların yanında ithalat kısıtlamaları, nüfus ve servet artışı ya da daha verimsiz toprakların sürülmesinde daha fazla emek miktarının gerekmesi gibi nedenler de hububat fiyatlarının yükselmesine neden olacaktır (Ricardo, 2015: 11).

Bir ülkede tarım sektöründe yaşanan gelişmeler sonucunda, belli bir miktar gıda veya zorunlu tüketim maddesi üretmek için gerekli emek miktarı iki kat azalmış olsa bile işçi ücretleri muhtemelen çok daha az oranlarda düşecektir. Çünkü bu ücretle satın alınabilecek gıda ve zorunlu tüketim maddesi miktarı azaltılırsa işçiler yaşamını sürdüremeyecektir. Benzer şekilde aynı miktar gıda üretimi için gereken emek miktarı iki kat artsa bile bunların değeri değiş tokuş edilecekleri emek miktarına göre çok az artacaktır (Ricardo, 2015: 11). Diğer sektörler için de bu durum geçerlidir. Örneğin, teknolojik gelişmeler sonucunda aynı miktarda malın üretimi için gerekli emek miktarı dörtte bire düşmüşse bu ürünlerin fiyatları da muhtemelen %75 düşecektir; ancak, işçinin satın alabileceği mal dört kat artmayacak, belki birkaç yıl sonra biraz daha fazla eşyaya sahip olacaktır (Ricardo, 2015: 12).

Buna göre; ücretlerdeki artışlar aynı şekilde tüm malların fiyatlarında bir artışa neden olmaz. Bu artış sadece üretiminde gerekli sermaye oranı düşük olan malların fiyatını yükseltecek; sermaye oranı yüksek olanların fiyatını ise düşürecektir. Ücretlerdeki düşüşler ise sermaye yoğun malların fiyatını artıracak; sermaye oranı düşük malların fiyatını düşürecektir (Ricardo, 2015: 38). Bu yüzden malların değerini belirleyebilecek mutlak bir ölçüt ya da mal yoktur. Çünkü her malın üretiminde gereken

emek ve sermaye miktarı her zaman değişmektedir (aynı durum altın gibi malların üretiminde de geçerlidir). Paranın değerindeki düşüğe bağlı olarak ücretlerin artması malların fiyatlarını da artıracak ve karlar üzerinde herhangi bir etki oluşturmayacaktır. Buna karşılık Ricardo malların görelî değerlerinin, üretimlerinde harcanan görelî emek miktarlarıncaya belirlendiğini kabul etmektedir (Ricardo, 2015: 39-40). O halde bir ekonomide rantta, karda ve ücrette bir artış ya da düşüş olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varabilmek için para gibi değişken bir araçla ölçülmüş değeri yerine; toplam üretimin üç sınıf arasında; yani, mülk sahipleri, sermaye sahipleri ve çalışanlar arasında nasıl bölüşüldüğüne bakılması gerekmektedir. Örneğin kar oranını ölçebilmek için sermaye sınıfının elde ettiği toplam ürünün mutlak miktarına değil de o ürünü elde etmek için gerekli emek miktarına bakmak gerekir. Teknolojik gelişmelerle birlikte toplam ürün iki katına çıkabilir; ancak, kar rant ve ücretler de iki katına çıkarsa bu üçünün birbirine oranı eskisiyle aynı kalır ve herhangi birinin değiştiği söylenemez (Ricardo, 2015: 40). Bununla birlikte ücret artışı üretimdeki ilerlemenin getirdiği artış oranında gerçekleşmemişse yani ücretler iki kat değil de yarı yarıya yükselmişse rant da iki katına çıkmak yerine yalnızca dörtte üç oranında yükselmişse ve artışın kalan bölümü kara gitmişse kar yükselirken rant ve ücretin düştüğünü söylemek doğru olacaktır. Bu durumda toprak sahiplerine ve işçi sınıfına daha az değer; ancak, kapitalistlere daha fazla değer gittiği görülecektir. Daha somut ifade edebilmek için bir ülkede 100 birimlik malın 1 birim fiyatla satıldığı ve elde edilen gelirin şu sayılar ile bölündüğü varsayalım:

Emekçilere ..... 25

Toprak Sahiplerine..... 25

Sermaye Sahiplerine ..... 50

Eğer bu ülkede üretim bir yıl sonra 2 katına çıkarsa fiyatlar  $\frac{1}{2}$  birime düşer ve toplam 100 birimlik gelir yeniden dağılım sonucunda şu şekilde oluşursa:

Emekçilere ..... 22

Toprak Sahiplerine..... 22

Sermaye Sahiplerine ..... 56

Bu durumda sermayenin karının artmış olduğu söylenebilir. Bunun yanında emekçilerin geliri azalmış gibi görünse de iki kat daha fazla ürün tüketeceklerinden

gerçekte geliri artmıştır. Paranın değerindeki değişiklikler ise ne olursa olsun kar oranında bir farklılaşma yaratmayacaktır (Ricardo, 2015: 41-42).

Sermaye sahipleri her zaman daha düşük karlı iş kollarını terk edip daha yüksek kar oranı getiren iş kollarını tercih etmektedir. Bu nedenle tüm iş kollarında karlar bir süre sonra eşitlenir ya da sabitlenir. Böylelikle malların piyasa fiyatı sürekli olarak doğal fiyatının (gereken emek miktarı) çok üstünde ya da çok altında kalmayacaktır. Aynı şekilde emeğin piyasa fiyatı da piyasadaki arz talep koşullarına göre belirlenmektedir ve doğal fiyatından (kendini geçindirecek asgari ücret) ne kadar sapsa sapsın doğal fiyatına geri dönecektir. Emeğin piyasa fiyatı doğal fiyatının altına düştüğünde emekçi sayısı azalır, emeğe talep yükselir ve ücretler artar. Bunun tersine yüksek ücretler de emekçi sayısını arttırarak ücretlerin düşmesine neden olur. Gelişmekte olan bir toplumda ücretler artan sermayenin uyandırdığı yeni emek talebiyle sürekli ücret artışını ve artan nüfusu beraberinde getirebilir (Ricardo, 2015: 68-69).

### **2.1.2.3. Thomas Rober Malthus**

Malthus da doğal yasalara ve liberal doktrine inandığı için klasik iktisat ekolünün kurucularından sayılmaktadır. Ancak Malthus Smith'e ait olan bireysel çıkarlar adına çaba gösterilmesi durumunda toplumun tamamının refahının en yüksek seviyeye erişeceği inancının aksine kuşku ve kötümserliğe sahiptir. Bu durum için en büyük sebep, nüfus geometrik bir şekilde artarken gıda maddelerinin üretiminin aritmetik artmasıdır. Diğer yandan eğer nüfus kendi haline bırakılırsa 25 yıl içinde iki katına ulaşacaktır. Dolayısıyla gıdanın yetmemesiyle birlikte artan sefalet sonucu, yeni doğan yoksul çocuklara dünyada yer olmayacaktır. Üstelik reel ücretler geçim ücreti seviyesine inecektir. Eğer ücretler yükselirse, işçiler daha çok çocuk sahibi olacak bu da gıda kıtlığına neden olacak ve yaşam standardını düşürecektir. Bunun yanında, artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için daha çok toprak ekilecek ve verimli topraklar azalacağından toprak sahibinin rantı artacaktır (Öztürk, 2017: 85-86).

Malthus'un bu kuramı ortaya attığı 1800 yılındaki dünya nüfusu bir milyardır. Gerçekten de o tarihten itibaren dünyada nüfus hızlı bir şekilde artmaya başlamış ancak 200 yıl sonra 2000 yılında nüfus yaklaşık 6 katına çıkarak altı milyar olmuştur. Bu da Malthus'un 25 yılda bir iki kat artışla yıllık yaklaşık %3 bir nüfus artış hızı olacağını



öngörmektedir. Dünyada yıllara göre nüfus artış oranları giderek düşerek %1'ler düzeyine ulaşmış sonuç olarak nüfus her 25 yılda 1.25 kat artmıştır. Buna ek olarak günümüzde yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler tarımsal üretimde yüksek oranda artışa neden olmuştur.

İnsanlar zenginleştikçe ve servetleri arttıkça daha küçük aileler halinde yaşarlar. İnsan nüfusunun büyüme oranı 1960'ların başlarında yılda yüzde 2'nin üzerine çıkarak zirve yaşamış ve o zamandan beri düşüş trendine girmiştir. 2016 yılında ortalama yüzde 1,20 olmuş ve 2050'de de yüzde 0,46'ya düşmesi beklenmektedir. Birleşmiş Milletlerin tahminine göre dünya nüfusu 2100 yılında duracak ve 11 milyarın biraz altında istikrar bulacaktır. Bunun yanında teknolojik gelişmelerle de hektar başına giderek daha fazla gıda elde edilmiştir. Teknolojinin uygulanması ve insanın yaratıcılığı gıda üretiminde patlama sağlayarak nüfus artışının önüne bile geçmiştir (Parasız, Ekren ve Başoğlu, 2015: 481).

Bununla birlikte Malthus'un çoğaltılamayan üretim faktörleri karşısında diğer faktörlere dayanarak üretimi artırmanın ne gibi sonuçlar ortaya çıkaracağına dikkat çekmesi önemlidir. Özellikle petrol, su, toprak ve ormanlar gibi doğal kaynaklar üzerine yönelen aşırı talebin nasıl sonuç verdiği, dünyada gıda maddeleri üretiminin artan teknolojik olanaklara rağmen nasıl kıtlık ve sıkıntılar yaratmaya başladığı bugün daha iyi görülmektedir (Öztürk, 2017: 89).

#### **2.1.2.4. Jean Baptiste Say**

Jean Baptiste Say'a göre; üretim faktörleri uyuma sahiptir. Bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması adına sermaye, doğa ve emeğe ait üretken hizmetler bir araya getirilmelidir. Girişimci ise bu üç unsuru birleştirerek olağan talebe orantılı olarak dönüştürür. Ancak sermaye sahibi ve girişimci aynı şey değildir. Çünkü girişimci nadir, yüksek nitelikli ve riskli işler gerçekleştirdiğinden yüksek gelir elde etmekle birlikte gelir ve üretim dağılımının motorudur. Bunlara ek olarak üretim unsurlarında gelir dağılımını sağlayanda girişimcidir ve ürünlere ödenen fiyatlar üretken hizmetler arasında paylaşılabilir. Farklı hizmetlerin paylaşımı ise endüstriler arası tüketim gereksinimi çerçevesinde gerçekleşmektedir (Öztürk, 2017: 91).

Ekonomi genelde doğal bir dengeye sahiptir ve fiyat mekanizması bu durumun

sağlayıcısıdır. Dolayısıyla ekonominin tam istihdama sahip olması fiyat mekanizmasının doğru işlemesiyle alakalıdır. Bir mal üretilip piyasaya arz edildiğinde aynı miktarda talep de yaratılmış olmaktadır. Piyasaya arz edilen malların satılamaması diye bir durum söz konusu değildir. Çünkü üretilen malların maliyeti üretime katılan üretim faktörleri sahiplerinin eline nakit olarak geçtiği ve gelirlerin hepsi harcandığı için üretilen malların hepsi satılmaktadır. Say yasaının dayandığı bu varsayımlar gerçek ekonomik yaşamda geçerli değildir. Çünkü elde edilen gelirlerin bir kısmı çoğu zaman tasarruf edilmekte ve üretilen malların tümü satılamamaktadır. Her arz kendi talebini yaratır iddiası talebin arzdan az olması nedeniyle geçerliliğini yitirmektedir (Parasız, Ekren ve Başoğlu, 2015: 481).

Say'a göre serbest piyasa akılcı, etkin, gelişmiş ve özgür bir ekonomi ve toplum yaratmaktadır. Temel piyasalar bütünleşmiş bir şekilde işleyerek bütün ekonomiyi düzenlemekte, toplumdaki kaynakları rasyonel ve en etkin olarak dağıtmaktadır. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerekmektedir (Öztürk, 2017: 91).

#### **2.1.2.5. Nassau William Senior**

Jean Baptiste Say Senior, Ricardo'ya ait olan emek değer kuramını yok sayarak yerine subjektif değer kuramını koymuştur. Bu kurama göre değeri malların faydaları belirler. Değerin diğer değişkenleri ise talep, fiyat ve kıtlıktır. Malların faydası ise bir yandan piyasanın talep yönünü belirlerken diğer yandan mübadele değerinin oluşması sırasında maliyetlere katılmaktadır. Sermaye ve faiz kuramında tüketimden kaçınmayı da bir üretim faktörü olarak ele alıp üretim maliyeti kuramını daha da geliştirmektedir. Sanayide artan verim, tarımda ise azalan verimler söz konusu olmaktadır. Diğer taraftan faiz, sermayeden elde edilen bir fedakarlığın karşılığıdır. Yani faiz paranın kullanılmasından doğan tatminden vazgeçilmesidir. Bunlara ek olarak sermaye talebini belirleyen, esas sermayenin üretken olmasıdır (Parasız, Ekren ve Başoğlu, 2015: 481).

#### **2.1.2.6. John Stuart Mill**

John Stuart Mill, malların değişim değerinden önce gelir dağılımı sorununu irdelemiştir. Ona göre kar oranı üretim miktarı ve ücret tarafından belirlenmektedir. Karın

nedeni ise emeğin kendisini geçindirmesi için gerekenden daha fazla üretmesi yani verimliliğidir. Milli dönemsel krizler sermayeyi eriterek kar oranlarındaki düşme eğilimini durdurmaktadır. Bu görüşüyle kapitalizmin kendiliğinden tam istihdamı sağlayacağı görüşünü reddetmektedir (Öztürk, 2017: 96).

#### **2.1.2.7. Klasik Kuramın Eleştirisi: Karl Marx**

Karl Marx'a ait gelir dağılımı teorisine göre; toplumda sermayedarlar ve işçilerden oluşan iki grup vardır. Bu bağlamda sermayedarlar, üretim araçlarına sahip oldukları için işçilere ait kısmı gasp ederek onların emeklerini sömürmektedir. Yani toplam gelir, kar ile ücretten oluşur ve sermayedarlar ile işçiler arasındaki mücadele nedeniyle ücret ve karla beraber sömürü de değişim yaşamaktadır (Aykaç vd., 2013: 23). Marx teorisini genel hatlarıyla Ricardo'nun artık değer ilkesine dayandırır. Ancak bu iki kuram arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bunlar;

- Marx, emek arz fiyatının genellikle tüm mallar cinsinden sabit olduğunu kabul eder.
- Marx, azalan verimler kanununu kabul etmediği için kar ve rant arasında analitik bir ayrıma gitmemiştir.
- Marx'a göre, ücretin geçimlik düzeyde durmasını sağlayan kuvvet, emek arzının talebi aşması, yani yedek işçi ordusudur.

Bunlara ek olarak Marx, Ricardo'nun aksine sermaye birikiminin nedenini kapitalistler arasındaki rekabete bağlamaktadır. Üstelik kar mallar arasında eşit şekilde dağılmadığından kendini gösterememektedir. Tam tersine kar, eşit dağıtım olması halinde gerçekleştirilen ve kendisi tarafından gösterilen çabayla açıklanabilmektedir. Bu bağlamda Marx'a ait artık değer teorisi, Marx'ı yine kar teorisine götürerek; iş gücü, değer ve malların içerdiği iş gücü zamanı arasındaki farktan kar elde edildiğini ifade etmektedir. Marx, artık değeri; Ricardo'nun aksine, ortaya konulan toplam değerın bölüştürülmesini tamamıyla inceleyerek, artık değerın aldığı farklı biçimleri, rant ve karı, toplam değerın bölüşümü sorunu içinde değil, artık değerın bölüşüm sorunu içinde incelemektedir (Akyüz, 1980: 29).

Artık Değer Teorisi bir yandan Marx'a ait gelir dağılımı teorisinde kilit role

sahipken diğer yandan da Emek-Değer Teorisinin uzantısıdır. Marx, bahsi geçen teori kapsamında sermayeyi, değişken ve sabit olmak üzere ikiye ayırmaktadır. İlk olarak işçilere ücret şeklinde verilen para değişken sermaye iken üretim araçlarının mülkiyeti adına kullanılan para sabit sermayeyi meydana getirmektedir (Aykaç vd., 2013: 24).

$$S = c + v$$

S: Toplam Sermaye

c: Sabit Sermaye

v: Değişken Sermaye

Üretim aşamasının sonunda, sermayedarın elde ettiği kâra ek olarak, sermaye hem artık değer kadar büyüme göstermekte hem de S' halini gelmektedir.

$$S' = c + v + s$$

S': Üretim Süreci Sonundaki Toplam Sermaye

s: Artık Değer

Marx'a göre üretim sürecinin sonuna gelindiğinde sermayedarlar aslında işçilerin hakkı olan s kadar karı kendine ayırmak suretiyle işçilerini sömürür. Yapılan sömürün oranı ise çok önemlidir. Çünkü bu oran aynı zamanda işçilerin sömürülme derecesini ifade etmektedir (Aykaç vd., 2013: 24).

$$\text{Sömürü Oranı} = s/v$$

Bu bağlamda sömürü ücreti, üretimle ortaya çıkan artık değer ile, emekleri karşılığında işçilere verilmekte olan toplam ücretin oranlanmasıyla belirlenmektedir. Örnek vermek gerekirse; ayda toplam 150 adet ayakkabı üreten bir işçiye, 75 ayakkabı alacak ücret ödeniyorsa sömürü oranı;  $s/v = (150/75)/75=1$ 'dir. Bahsi geçen işçi ise Marx'a ait teoriye göre, üretmiş olduğu toplam değer yarısı kadar bir ücret alabilirken, işçinin ürettiği toplam değer geri kalan yarısı sermayedar tarafından gasp edilmekte ve böylece işçi % 100 oranında sömürülmüş olmaktadır (Alkin, 1987: 65).

Klasik model gibi Marx büyüme teorisi de bir makroekonomik gelir dağılımı modelidir. Üstelik kar haddi düşerken, ekonomi büyür, ücret haddi ise sabit kalır. Faktör payları da farklı bir seyir izler. Öte yandan girişimciler, aralarında var olan rekabet yüzünden sürekli olarak birikim yaparlar. Bu durum sermayenin organik bileşiminin yükselmesini sağlayacaktır. Kısacası sabit sermaye, değişken sermaye karşısında büyüme

gösterecektir. Bunlara ek olarak artan ortalama ürüne karşın, ücret haddinin sabit seyretmesi toplam ürün içindeki kar payı ve toplam kar gelirlerinde artışa neden olmaktadır. Sonuçta da toplam ücret gelirlerinde artma yaşanırken ücret payında azalma meydana gelmektedir. Bu eğilimleri cebirsel olarak şöyle özetlemek mümkündür (Aykaç vd., 2013: 24).

$V =$  Değişken sermaye, (toplam ücret gelirleri veya ücret fonu)

$w =$  sabit ücret haddi

$N =$  istihdam hacmi

$V = wN$

Toplam kar geliri ( $S$ ) ise, tanım gereği, emeğin ortalama net ürünü ( $o$ ) ile ücret haddi arasındaki farktan doğmaktadır.

$S = (o - w)N = oN - wN$

Toplam hasıla ( $Y$ ), ücretler ile karların toplamıdır.

$Y = V + S = wN + oN - wN = oN$

Ücret payı oranı, ücret gelirlerinin toplam hasılaya oranıdır.

$V/Y = wN/oN = w/o$

Kar payı oranı da aynı yoldan,

$S/Y = oN - wN/oN = 1 - w/o$

olarak bulunur.

Son iki denklemin sonuçlarına göre, ekonomi büyürken emeğin ortalama ürünü ( $o$ ) artan bir yol izliyorsa, ücret payı oranı azalır, kar payı oranı artar. Bu sonucun, kar haddinin azalma eğilimi ile ilgili yanıtı:

$k = a / b + 1$

oranı ile gösterilmiştir. Kar haddi kavramı yukarıdaki denklemler yardımıyla,

$k = S/V / b + 1 = (oN - wN) / wN / b + 1 = (o/w) - 1 / b + 1$

şeklinde yazılabilir. Şu halde emeğin ortalama ürünü yükselirken, kar haddi oranının paydası ile birlikte payı da büyür. Yani, kar haddinin azalan bir seyir göstermesi için yalnızca sermayenin organik bileşiminin büyümesi değil, bu büyümenin artı değer

oranındaki artışı da geçmemesi gerekir. Bu durumu kesin olarak belirtmek için ise, toplam ürünün hangi tür bir üretim fonksiyonuna bağlı olarak değiştiğini yine kesin olarak belirtmek gerekir.

### 2.1.3. Neoklasik Gelir Dağılımı Teorileri

Keynezyen devrimine kadar iktisada hâkim olan Neoklasik iktisat anlayışı, 1870’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Yeni teori emek-değer teorisini reddetmekle birlikte bu teori yerine fayda teorisini getirmiştir. Gerçekleşen bu olaya ise Marjinal Devrim adı verilmektedir (Aykaç vd., 2013: 25). Çünkü üç farklı iktisatçı birbirlerinden haberdar olmadan marjinal fayda ilkesini keşfetmiştir.

Maliyet ve fiyatların, nihai tüketicilerin görelî marjinal faydaları ile nihai tüketici talebine belirlendiğine inanılması, modern iktisadın en önemli eksiğini tamamlamıştır. Bu durumun keşfedilmesi, Smith’den Mill’e kadar bütün iktisatçılar için sorun olan değer paradoksunun çözülmesini sağlarken Marksist iktisadın sonunu getirmiştir (Skousen, 2007: 189). Bu üç iktisatçı William Stanley Jevons, Leon Walras ve Karl Menger’dir. Bu üçlünün ortaya çıkışıyla marjinal fayda geniş çapta tanınmış ve meslekte benimsenmiştir. Böylece zor durumda olan iktisat bilimi de canlanmıştır.

İktisatta meydana gelen bu önemli değişimle beraber gelir dağılımında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Nitekim emek-değer teorisi ile geliştirilmiş olan gelir dağılımı teorisi; işçilerin alacakları ücretin sadece onların geçimlerini sağlayacağını savunurken, subjektif değer teorisi, işçilerin alacağı ücretin onların marjinal verimliliğiyle alakalı olduğunu savunmaktadır (Aykaç vd., 2013: 25). Neoklasik fayda teorisine göre ise bütün üretim faktörleri, üretime olan katkısı kadar pay elde etmektedir. Dolayısıyla emeğin ücret düzeyi, emeğin marjinal verimliliği seviyesindeyken, sermayenin kâr düzeyi sermayenin marjinal verimliliği seviyesindedir.

Neo-klasik bölüşüm teorilerinde başlıca üç grup varsayım olduğu söylenebilir. Bunlar,

- Tam rekabetin mal ve faktör piyasalarında geçerli olduğunun varsayılması. Fakat bu durum, marjinal verimlilik ilkesine dayalı bölüşüm teorilerinin açık bir şekilde değil, de örtük olarak kabul edilmesi durumunda geçerli olmaktadır.

- Firmaların üretim faktörleri konusundaki seçimleri ve aldıkları kararlar, kar maksimizasyonuna önem verecekleri görüşüne dayanmakta olan davranışsal varsayım. Neo-klasik yaklaşıma göre, kar ve fayda maksimizasyonun bağdaştırılmasıyla tüketim ve üretimde dengeyi fiyat mekanizması sağlar ve bölüşümü belli eder.
- Teknolojik varsayım. Bu varsayım ürüne ait olan teknik özellikler ve üretim faktörlerine ait niteliklerle alakalıdır. En önemli olanları ise; üretim faktörlerinin bölünebilir ve homojen olması, azalan marjinal verim, ölçüğe göre sabit verim ve üretim faktörleri arasındaki sürekli ikame imkanıdır.

### **2.1.3.1. Alternatif Maliyet Kuramı: Carl Menger, Friedrich von Wieser**

Neo-klasik iktisatta analiz birimi, klasik ekonomik politikanın analiz birimi olan üretim kesimleri ve sınıflarında keza üretici ve tüketici ayrımıyla bireysel üretim ve tüketim kararını alan kişilerdir. Bu bağlamda da tüketiciler elde ettikleri gelirlerin dağılımını tüketimden elde edecekleri faydayı maksimize şekilde farklı mallar arasında gerçekleştirirken, üreticiler üretimden elde edecekleri sermayelerini karlarını maksimize edecek biçimde farklı üretim faktörlerine yönlendirirken temelde kar maksimizasyonunu hedeflemektedir. Kar ve fayda maksimizasyonunun veri kaynaklarının sınırlandırılması ise, Neo-klasik iktisadın esas çabasının kıt kaynakların diğer kullanımlar arasındaki optimal dağılımı nedeniyle kendini göstermektedir (Öztürk, 2017: 111).

Maliyet kavramının anlamı geliştirilerek vazgeçme olarak incelenip, belirli kullanımından çıkarılıp bir başka kullanımının transfer edilmesi ve feda edilen kazançların eşitlenmesi ilkesiyle de üretici ve tüketici davranışları temel ilke halini alarak, üretim maliyeti kavramının yerinin fırsat ve alternatif maliyetinin almasını sağlamaktadır. İktisat bilimindeki bu yaklaşım değişimi, üretim yanında gelir dağılımı sorununun da farklı bir şekilde ele alınmasına neden olmuştur. Üstelik gelir dağılımı bir faktör fiyatlandırması problemi şeklinde kendini göstererek fiyat kuramına ait özel bir problem olarak değerlendirilmektedir. Neo-klasik yaklaşımda ise faydayla beraber ilk olarak mal talebine oradan da fiyat ve faktör talebine yönelenerek, değişim oranlarının kesin analizde paylaştırılmasından bağımsız şekilde belirlenebilmektedir (Alkin, 1987: 65).

Yine Neo-klasik yaklaşımda her bir üretim faktörüne ek bir birim kullanılması

üretimin o birim kadar artmasını sağlamaktadır. Rant, kar ve ücret; toprak, sermaye ve emeğin üretime sağladıklarının karşılıklarıdır. Böylelikle de bütün üretim faktörü sahipleri, hem üretime katkı sağlar hem de bazı şartları yerine getirirse, katkıda buldukları kadar pay sahibi olmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir üretim faktörü ötekini sömüremez. Diğer taraftan Menger' e göre fiyatlamayı ve üretim sürecinin yapısını talep belirlemektedir. Çünkü bir malın değerini belirleyen şey o malın elde edilmesindeki fayda veya tatmindir. Dolayısıyla bütün malların değerini belirleyen tüketicidir. Yine Menger'in mallara istekleri tatmin etme özelliği vermesi ve üretim gideri değerinin mallardan umulan değerden kaynaklandığını ifade etmesi ise alternatif maliyet kuramının ilk aşamasıdır. Bir faktörün bir birimi üretimden çekildiğinde bu çekilmenin toplam üretimdeki kaybı söz konusu değişken faktörün değerini oluşturmaktadır (Öztürk, 2017: 112).

Menger'in subjektif yaklaşımını devam ettiren Wieser ise, üretimden çıkarılan faktörün neden olduğu üretimdeki azalış yerine tam tersine artan faktör miktarının neden olduğu üretim fazlasını aynı zamanda o faktörün değeri şeklinde kabul etmektedir.

Son olarak ölçüğe göre sabit gelirden bahsedildiğinde üretim girdilerinin ödemesinin marjinal verimle belirlenmesi, toplam üretimin tükenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla üretim girdisine bütün kullanım alanlarının getirisi ile etkin kaynak dağılımı eşit seviyede olmalıdır.

### **2.1.3.2. Marjinal Verimlilik Kuramı: John Bates Clark**

John Bates Clark, neoklasik dağılım teorisinin olgunlaşmasını sağlayan kişidir. Çünkü Clark'a (1908) göre, bu teorisin temelinde ve Neoklasik iktisat anlayışında çok önemli yeri olan marjinallik yer almaktadır. Yine Clark 1908 yılında yazdığı eserinin giriş kısmında bütün üretim faktörlerinin üretimi çerçevesinde pay elde ettiğini ve bunu doğal olarak gerçekleştiğini belirtmiştir ve bahsi geçen çalışmasının hedefinin de bu durumu göstermek olduğunu ifade etmiştir. İktisatçının modeli ise aşağıdaki varsayımlara dayanmaktadır (Aykaç vd., 2013: 26);

- Sermaye ve emekten oluşan iki faktörün olması,
- Teknolojik gelişme ve sermaye birikiminin gerçekleşmemiş olması,
- Nüfus artışının olmaması,



- Tüketici zevk ve tercihlerinde bir değişimin bulunmaması

Bu bağlamda, bir üretim faktörünün fiyatı, girişimci bakımından marjinal verimliliği ile belirlenir. Dolayısıyla işçinin aldığı ücrette yine işçinin üretim aşamasındaki marjinal verimliliği ile alakalıdır. Böylelikle de düşük verimlilik düşük ücreti, yüksek verimlilik ise yüksek ücreti getirmektedir. Üstelik verimlilik seviyesi artan işçilerin, ücret seviyeleri de artmaktadır.

Azalan Verimler Kanun'u Clark'ın dayandığı bir diğer temel varsayımdır. bu varsayıma göre, bütün üretim faktörlerinin marjinal verimliliği, bir diğer üretim faktörünün sabit olması halinde, bahsi geçen üretim faktörünün miktarı yükseldikçe azalma gösterir. Örnek vermek gerekirse; sermayeye ait marjinal verimlilik, artan sermaye düzeni karşısında azalma göstermektedir. Aynı şekilde emeğin marjinal verimliliği de artan emek düzeyi karşısında azalmaktadır. Böylelikle, üretim faktörleri marjinal verimlilikleri aynı seviyeye geldiğinde dengeye gelir ve işletme tam bu nokta da dengeye ulaşmış olur (Öztürk, 2017: 112).

### 2.1.3.3. Ürün Tükenim Teorisi: Philip Henry Wicksteed, Knut Wicksell

Wicksteed ve Wicksell, elde edilen toplam ürünün belli varsayımların altında sanayi ya da firma seviyesinde tüketildiğini matematiksel olarak belirterek, geriye artığın kalmadığını Euler Teoremi'yle ifade etmektedir. Yine teoreme göre, üretimden sabit bir gelir elde edildiyse, tam rekabet şartlarındaki her bir girdinin marjinal verimine eşit şekilde ödeme yapılması, toplam ürünün tükenmesine neden olmaktadır. yani artık değer ortaya çıkmamaktadır (Kazgan, 2018: 148).

Değer kavramını Neo-Klasik iktisatçılar fayda kavramıyla açıkladıkları gibi, faktör değerlerini de faktörlerin marjinal verimlilikleriyle açıklamaktadırlar. Bir faktörün marjinal verimliliğini, öteki üretim faktörlerinin sabitliği halinde, yine o faktörler üzerinde gerçekleşecek küçük bir artışın neden olduğu etki belirlemektedir (Uysal, 1999).

Diğer taraftan ürün (P), kullanılan emek sayısı (a) ve toprak birimleri miktarı (b)'nin fonksiyonu olarak kabul edilebilirse ( a ve b sürekli bölünebilir olarak kabul edilir), marjinal verim P'nin a ve b' ye kıyasla kısmi türevi ile belirtilebilmektedir.

Sabit getiri varsayımına göre,

$$P = a\partial p/\partial a + \partial p/\partial b$$

P, a ve b'nin doğrusal homojen fonksiyonuysa, şartın gerçekleşmesini sağlayacak sonsuz fonksiyonlardan bir tanesi, P=a üzeri  $\alpha$  b üzeri  $\beta$  'dir.  $\alpha+\beta= 1$  'dir. Üretimin küçük ya da büyük çapta yapılmasının ölçeğe göre sabit getiride fark yaratmamaktadır.

$\alpha+\beta>1$  ise, yani getiri ölçeğe göre artış gösteriyorsa, girdiler hem marjinal verime eşit ödeme hem de toplam ürüne kıyasla daha büyük ürün dağılımı gerektirdiğinden, işletme zarara uğramaktadır. Bu durumda da azalan ya da artan getiri şartlarında denge kurulabilmekte ve tam rekabet şartlarında uzun dönem dengesinin sabit getiriye ihtiyacı olmaktadır.

$\alpha+\beta<1$  ise, getiri ölçeğe göre azalıyorsa, toplam ürün girdiler arasında paylaşıldıktan sonra kalan artık karıdır. Bu durum ise Wicksell'e göre bu durumda herkesin girişimci olmak isteyeceğinden işletmelerin parçalanması mümkündür.

İşletmelerin tam rekabette uzun dönemdeki denge noktasında, marjinal maliyet ve ortalama maliyetleri birbirine eşit seviyededir. Kısacası, girişimci karı sıfır iken sabit gelir hala geçerlidir. Diğer taraftan ölçeğe göre getiri kanunlarının ayrı olarak, uzun dönem dengesinde toplumsal artık ya da kar yoktur ve bütün ürün tükenmiştir.

Son olarak yine Wicksell'e göre, Wicksteed'dekin aksine ortalama maliyet eğrisi tam rekabet şartlarında U şeklindedir. Dolayısıyla işletme büyüdükçe ilk önce azalan daha sonra da artan maliyetler egemen hale gelmektedir. İşletmenin uzun dönem marjinal maliyeti ise marjinal maliyetin, ortalama maliyetin minimum olduğu ve ortalama maliyeti kestiği yerde gerçekleşir. Bu noktanın sağında azalan solunda ise artan verim egemen olmaktadır. Eğer üretim fonksiyonu sürekli artan verim gösteriyorsa tam rekabetin devam etmesi olanaksızdır (Öztürk, 2017: 116-117).

#### **2.1.3.4. Alfred Marshall'ın Gelir Dağılımı Kuramı**

Marshall'a göre gelir dağılımı kuramının oluşması, değer kuramının üretim faktörlerinin fiyatlandırılmasıyla olmaktadır. Üstelik faktör fiyatlarının da aynen mal fiyatları gibi talep ve arz güçlerince belirleneceği ifade edilmektedir. Çünkü faktör piyasalarında geçerli olan fiyatlar faktör sahiplerinin gelirini ve girişimcilerin üretim masraflarını ifade eder. Diğer taraftan serbest rekabet şartları çerçevesinde uzun dönem

mal fiyatları hem üretim maliyetlerine eşit olur hem de uzun dönem faktörlerin gelirleri eşit olmaktadır. Bunlara ek olarak Marshall yönetimi ya da organizasyonu da sermaye, toprak ve emeğe ek olarak başka bir üretim faktörü şeklinde değerlendirmiştir. Bahsi geçen faktörlerin gelirleri ise kar, rant, faiz ve ücret şeklinde adlandırılmaktadır (Kazgan, 2018: 148-149).

Marshall ölçek ekonomileri sayesinde işçilerin beceri, enerji ve öz saygılarının artacağını verimlilik ve gelirlerinin de buna uygun bir şekilde yükseleceğini ummaktadır. Rekabetin toplumun bütün kesimlerinin yararına olarak fiyatları düşüreceğini ileri sürmektedir. Ölçek ekonomileri sayesinde düşük maliyetle üretilen kitlesel ürünlerin tüm toplum kesimleri tarafından kullanılabilirdiğini; sosyal ve ekonomik güçlerin servet dağılımını daha iyiye doğru dönüştüreceğini savunmaktadır. Bu nedenle devlet piyasanın işleyişine asla müdahale etmemeli sosyoekonomik reform programlarından uzak durmalıdır (Öztürk, 2017: 122-123).

#### **2.1.3.5. Genel Denge Analizi: Leon Walras**

Walras tarafından geliştirilen genel denge analizine göre; ekonomi, birbirine bağlı olan piyasalar bütünü şeklinde incelenmektedir. Walras tüm piyasaların aynı anda dengeye gelip gelmeyeceğini ve bu dengenin gerektirdiği koşulların neler olduğunu araştırmaktadır. Walras, istihdam, fiyat ve talep problemlerinin birbirleriyle ve bir arada çözüme kavuşturulması için ciddi bir yenilik getirmektedir. Öte yandan faktör piyasalarında sağlanan arz talep dengesi, modelin miktar çözümlenmesinin, işgücünün tam istihdamını vermesi anlamına gelmektedir. Bu durum diğer üretim faktörleri içinde geçerlidir. Kısacası faktör talep ve arzını eşit kılan fiyatlara ulaşıldığında, faktörler tam olarak kullanılmış kabul edilir (Parasız vd., 2015:480-481).

Walras da diğer Neoklasik iktisatçılar gibi gelir dağılımı olgusunu mübadele bakış açısından görmekte, üretim ve bölüşüm olgusunu sınıf ilişkileri açısından ele almamaktadır. Modelin analiz birimi birey olduğu için toplam gelirin bireysel dağılımı söz konusu olmaktadır. Genel denge fiyatları yalnızca faktör fiyatlarını belirlemekle beraber, bu dağılıma veri şeklinde ulaşılmaktadır. Bunlara ek olarak, gelir dağılımının kişisel olarak değerlendirilmesi neticesinde, mülkiyet ilişkileri ve faktör dağılımının irdelenmesinin dışında kaldığından, gelir dağılımı problemlerinin çözülmesi

sağlanamamaktadır (Öztürk, 2017: 126).

### **2.1.3.6. Sermaye ve Faiz Kuramı: Eugenvon Böhm-Bawerk**

Böhm-Bawerk'in gelir dağılım kuramı, sermaye ve faizin doğası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sermaye içerdiği fiziksel üretim araçlarıyla diğer üretim faktörlerinden önemli farklılıklar göstermektedir. Böhm-Bawerk'in gelir dağılımı kuramı, sermaye olgusunun üretim koşullarının incelenmesi, onların miktarları ile üretim fiyatlarının ve kullanımlarından elde edilen getirinin belirlenmesine yönelik analizleri kapsamaktadır. Diğer taraftan emek ve toprak gerçek üretim faktörleri şeklinde kabul edilmektedir. Sermaye ise toprak ve emeğe bağlı olduğundan ara mal ya da üretilen mal türünde bir faktörü ifade eder. Uzun dönem rekabet koşullarında toplam ürünün değeri faktör ödemelerine karşılık gelmektedir. Toprak ve emeğin ürünü oldukları için sermaye mallarının değeri bunların üretimine giren toprağın rantına ve ücretlerin maliyetine eşit olmalıdır. Nihai malların tüm net katma değerleri tamamen, üretim faktörlerine yapılan ödemelere eşit olmalıdır. Faiz ise tasarrufla bulunma ve gelecekteki tatminlerden feragat etmelerinin karşılığı olmaktadır. Bu nedenle faiz zamanın bir fiyatı gibidir. Böhm-Bawerk'in gelir dağılımı analizi; sermayenin verimliliği ve tutumluluğun faiz oranını belirlediği ve tasarruf etme ile yatırım yapma kararlarını şekillendirdiği görüşü Neoklasik analizle örtüşmektedir (Öztürk, 2017: 126-129).

### **2.1.3.7. Teknolojik Gelişme ve Gelir Dağılımı: John R. Hicks ve Robert Solow**

Teknoloji, üretim ve üretimde kullanılan faktörler arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. Teknoloji, iktisatçıların çoğuna göre; teknolojik üretim için kullanılması gereken üretim faktörleri ile onlar arasındaki birleşim oranlarını ifade eden bir üretim fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir. Teknolojik gelişmeden kast edilen ise eldeki ürünlerin üretimi için yeni yöntemlerin geliştirilmesi, nitelikli ürünlerin üretimi ve pazarlama ile yönetim teknikleri, gelişme, yenilik ve organizasyon şeklinde ortaya çıkar. Yine teknolojik gelişme üretilmekte olan malları olduğu kadar onların üretme yöntemlerini de etkilemektedir. Teknolojik gelişmeler yoluyla emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin verimliliği artmakta ve gelir büyümektedir. Bu nedenle teknolojik gelişme, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı birbirleriyle sıkı ilişki içerisindedir (Öztürk,

2017: 129).

Solow ve Dennison gibi iktisatçılar teknik değişmelerin ve sermayeye yapılan ilave yatırımın ulusal büyüme oranını gerçekten artırdığını göstermek için üretim fonksiyonunu kullandılar. Bununla birlikte Neoklasik büyüme teorisinde teknik değişme sadece rastlantısal bir olgudur bu yüzden büyümenin sürdürülebilir olduğu öngörüsü yoktur (Parasız vd., 2015:480-481).

John Hicks ve Robert Solow geliştirdikleri modellerle teknolojik gelişmenin gelir dağılımı ve faktör payları üzerinde etkilerini ortaya koymuşlardır. Buna göre teknolojik gelişme, emek ve sermayenin birlikte marjinal verimini artırmaktadır ancak marjinal verimi daha hızlı artan üretim faktörünün kullanımı da daha fazla artmaktadır. İkame esnekliği birden büyük olan bir faktörün üretimde kullanılan miktarı artarken milli gelir içindeki görelî payı da artmaktadır. Bununla birlikte bu yaklaşımın geçerliliği ölçeye göre sabit getiri olma koşuluna bağlıdır (Öztürk, 2017: 130-131).

Solow'a göre; teknolojik gelişmeyle birlikte üretim fonksiyonunun yukarı doğru kayması, aynı miktar üretimin daha az üretim faktörüyle gerçekleştirilebileceğini veya aynı miktar faktörle daha fazla üretim elde edilebileceğini göstermektedir. Üretim miktarının artması bir faktörün diğerine kıyasla daha fazla kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Solow tipi teknolojik gelişme, sabit bir ücret haddinde emeğin ortalama verimliliğini sabit bırakan teknolojik gelişme olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2017: 132).

Bugünkü iktisatçılar ekonomik büyümenin geleceği konusunda daha iyimserdir. Bunun en önemli nedeni, bilim ve teknolojiadaki hızlı ilerlemelerin üretim faktörlerinin verimliliğini ciddi biçimde arttırmasıdır. Çünkü yeni uygulama ve buluşlar diğer ülkelerdeki bireylerle rekabet edilebilmesi adına geliştirme, kopyalama ve adapte etme konularını hareketlendirmiştir. Teknik ilerleme yoluyla sağlanan büyüme daha fazla büyüme sağlamaktadır. Bunun yanında yatırımın pozitif dışsallıkları da büyümeye olumlu etki etmektedir. Örnek vermek gerekirse; bir firma eğer emek verimliliğini arttırmak için eğitime yatırım yaparsa bu aynı zamanda beşeri sermaye stokunu da olumlu yönde değiştireceğinden öteki firmalara da faydalı olacaktır. Çünkü bu durum istihdam edilecek işgücünün daha eğitimli olmasını sağlamaktadır. Benzer şekilde bir firma araştırma ve geliştirmeye yatırım yaptığında bunun yararları diğer firmalara da

yayılacaktır (Parasız vd., 2015: 484).

#### **2.1.3.8. Neoklasik Kuramın Eleştirisi: Vladimir Dimitriev ve Pierro Sraffa**

Geleneksel iktisat teorisinin en önemli eksikliği gelir dağılımını ihmal etmesidir. Pareto optimumu toplumdaki gelir dağılımını dikkate almadığı için toplumdaki kaynakların neredeyse tümünün bir kişinin elinde olması durumunda bile etkinlik söz konusu olabilmektedir. Oysa bu durumun hiçbir şekilde optimum kavramıyla ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Dışsallıklar, ölçüğe göre arttan getirinin varlığı ve tam rekabetten sapmalar, Pareto ölçütünün geçerliliğini ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde aksak rekabet koşulları geçerli olduğundan üretim faktörlerinin önemli bir bölümü, marjinal verimliliklerin çok altında bir pay almaktadır (Öztürk, 2017: 134).

Dimitriev ve Sraffa, Neo klasik iktisat ekolünü ilk eleştirenlerdendir. Bu bağlamda Dimitriev bilhassa Ricardo'ya ait olan değer ve gelir dağılımı yaklaşımını tekrardan yorumlayarak sistemli hale getirmeye uğraşmıştır. Dimitriev'in görüşlerinden etkilenen Sraffa ise fiyat, sermaye ve gelir dağılımı kuramlarının temel sorunlarına klasik bir bakış açısından yaklaşmıştır. Sraffa'nın modelinde görece ürün talebinin, fiyatlar üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Monopolcü firmalar, karlarından feragat etmeden maliyetlerini artan fiyatlara yansıtılabilmektedirler. Fiyatları belirleyen tek etmen girdilerdir. Gelir dağılımı adaleti için devlet, ülkenin üretken kapasitesine fazla zarar vermeden vergilendirme, yasal düzenleme ve el koyma yoluyla yoğun servet ve gelir dağılımı düzenlemelerine girişebilmelidir. Bu analizler devlet müdahaleciliği ve merkezi planlama için ideal bir yapı oluşturmaktadır (Öztürk, 2017: 138-139).

#### **2.1.4. Keynesyen Gelir Dağılımı Teorisi**

Neoklasik iktisat ekolünün ekonomide her zaman tam rekabet piyasasının geçerli olduğu tezine karşı, Keynesyen iktisatçılar gelir dağılımı adaletinin sağlanmasında devlete önemli görevler düştüğünü ifade etmektedir. Keynes, ekonomide gelir ve istihdam düzeylerinin belirlenmesini makroekonomik düzeyde ele almaktadır. Keynes'e göre; emek piyasalarının tam rekabetten uzak olması ve ücret düzeylerinin işçi ve işveren sendikalarının pazarlığı sonucunda belirlenmesi eksik istihdamın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Keynes'e göre; tasarruf ve tüketim, faiz oranının değil gelirin bir

fonksiyonudur ve her ikisi de gelir arttıkça değişen oranlarda yükselmektedir. Yatırımlar faizin, tasarruflar da gelirin bir fonksiyonu olduğundan ekonomik dengenin oluşmasını belirleyen etmenler, dengenin oluşmasını zorlaştırmaktadır. Yani eksik talep ve bunun yaratacağı dengesizlikler her zaman mümkündür (Öztürk, 2017: 143-144).

Keynesyen model talep kökenli bir yaklaşım olup milli gelir, yatırım, tüketim ve kar gibi makro değişkenler üzerinde kurulmuştur. Keynes kaynakların alternatif kullanım alanları arasında nasıl dağıtılacağından ziyade, kaynakların tümünün kullanılmasının mümkün olup olmadığı sorusuna odaklanmıştır. Keynes mal ve faktör piyasalarında eksik rekabetin ortaya çıkabileceğini faktör akışkanlığının tam olmadığını ve fiyatların varsayıldığı gibi tam esnek olmadığını dile getirmektedir. İşsizlik olduğu halde ücretler aşağı yönde esnek değildir. Bu nedenle ekonomi eksik istihdamda da dengeye gelebilmektedir. Hatta bu süreç, talep yetersizliği nedeniyle durgunluk yönünde bir sarmala dönüşebilmektedir. Faiz oranı yatırım tasarruf dengesini her zaman sağlayamamaktadır. Yatırımlar faizlerden etkilenmekle birlikte esasen sermayenin marjinal getirisine bağlıdır (Aykaç vd., 2013: 26-27).

Keynes'e göre milli gelirden emeğe düşen pay her zaman istikrarlıdır. Üstelik bu durumun ekonominin en sağlam gerçeklerinden birisi ve en şaşırtıcı özelliği olduğunu da kabul etmektedir. Bu bağlamda Keynes'i takip edenler Keynesyen iktisada göre bir gelir dağılımı teorisi yaratmaya uğraşmışlardır. Örnek vermek gerekirse; 1950'de Kenneth Ewart Boulding, makroekonomik gelir dağılımı teorisini kurmaya çalışmıştır. Boulding'e göre ise, milli gelirin diğer gelir türleri ve ücret arasındaki dağılımı sadece müteşebbis kabiliyetleri, toplu sözleşmeler ve ücret pazarlıklarına değil; likidite tercihi, yatırım ve tasarruf kavramlarıyla da alakalıdır. Post-Keynesyen iktisatçıların öncülerinden olan Joan Violet Robinson 1956 yılında yine makroekonomik gelir teorisinin kurmaya uğraşmıştır. Ancak Robinson'a göre, toplumdaki farklı grupların üretim-tüketim kararları ücretlerin düzeylerini etkileyerek uzun vadede milli gelirin ücret dışı gelirler ve ücret arasındaki dağılım yapısını meydana çıkarmaktadır. Buna ek olarak Robinson bir başka araştırmasında teknoloji gelişiminin gelir dağılımına olan etkisini incelemiştir (Aykaç vd., 2013: 26-27).

Keynes'e göre; en etkin kaynak dağılımı devletin ekonomiye müdahalesi ile mümkün olmaktadır. Bu sebeple kamu harcamalarının oranı, faiz oranları ile ithalat ve

ihracat dengesi direkt olarak denetlenmelidir. Devlet ekonomiye müdahale etmediğinde efektif taleple arz düşük düzeyde dengeye gelmekte bu da yatırım düzeyini olumsuz etkilemektedir. Ekonomik bunalımdan kurtulmanın tek yolu devletin uygulayacağı iktisat politikası ile arz-talep dengesinin tam istihdam düzeyine yükseltilmesidir. Fiyat ve ücretlerin düşme açısından esnek yapıda olmaması ise ekonominin devamlı ve kendiliğinden tam istihdamda denge kurmasını engellemektedir. Diğer taraftan satın alma gücünde azalma yaşanan tüketiciler mal ve hizmetlere olan taleplerini azaltmakta, talebin azaldığını gören üreticiler ise yeni yatırım yapmak istememekte ve üretim kapasitelerini artırmamaktadır (Öztürk, 2017: 147).

Devletin toplumsal eşitsizlikleri yumuşatmak için ekonomik yaşama müdahale etmesi yeni bir sosyal refah devletinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlayışa göre devletin temel işlevlerinden biri de mal ve hizmetlerin adil, eşitlikçi bir biçimde dağılmasıdır. Devlet ekonomiye müdahale ederek maliye politikası araçları olan kamu harcamaları ve vergileri kullanarak toplam talep düzeyini yeterli düzeyde tutabilmektedir (Öztürk, 2017: 149-150).

### **2.1.5. Post Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı**

Bu ekolün temel amacı, ekonominin belli koşullar altında nasıl bir gelişme süreci yaşayacağını ve serbest rekabete dayalı bir ekonomide, ekonomik büyüme ve gelir dağılımının nasıl bir seyir izleyeceğini analizini yapmaktır.

#### **2.1.5.1. Roy Harrod ve Evsey Domar**

Bugünkü büyüme iktisadının temellerini oluşturan Harrod ve Domar'ın modelinde yatırım harcamalarının talep artırıcı rolü ile üretim kapasitesini artırıcı rolü birlikte incelenmiştir. Yatırım harcamaları çarpan mekanizmasıyla; talep yönünden gelir artışı, arz yönünden de üretim kapasitesinde artış yaratmaktadır. Bu analizde marjinal tasarruf eğilimi ve sermaye-hasıla katsayısı üzerine vurgu yapılmaktadır (Öztürk, 2017: 169).

#### **2.1.5.2. Kaldor'un Gelir Dağılımı Teorisi**

Nicholas Kaldor Keynezyen bir gelir dağılım teorisinin oluşturulmasında en önemli



adımı atan iktisatçıdır. Çünkü Kaldor' a göre, çarpan teorisi temelde fiyatlar ve ücretler arasındaki ilişkinin bulunmasında kullanılabilir. Kaldor böylelikle ortaya bir gelir dağılımı teorisinin çıkacağını belirtmektedir. İlk başta bir gelir dağılımı teorisinin oluşturulamamasının sebebi ise, söz konusu teorisinin bir istihdam teorisi geliştirmek amacıyla oluşturulmuş olmasıdır. Dolayısıyla Kaldor, çarpan teorisi ile gelir dağılımı teorisini meydana getirmek için çaba harcamıştır (Aykaç vd., 2013: 27).

Diğer taraftan Neoklasik gelir dağılımı teorisinde, marjinal verimlilik gelir dağılımını belirleyen temel unsurken, Kaldor tarafından meydana getirilen Keynezyen gelir dağılımı teorisinde marjinal tasarruf eğilimi temel unsurdur. Kaldor meydana getirdiği gelir teorisinde toplumu sermayedarlar ve işçiler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Üstelik teoride varsayımlar çerçevesinde, bu gruplar her ne kadar kendilerine ait marjinal tasarruflara sahip olsalar da işçilerinki sermayedarlarınkinden azdır.

Yine teoriye göre yapılan yatırımların milli gelir oranı dışsal bir değişkendir ve marjinal tasarruf eğiliminden etkilenmez. Bunlara ilaveten, ekonomi de tam istihdamın olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda da, bahsi geçen gelir dağılımı teorisinde, yalnızca yatırımlar ve tasarrufların birbirlerine eşit olduğu durumda karlar ve ücretler arasında bir tek gelir dağılımı oluşmaktadır. Bu çerçevede, dengenin sağlanabilmesi adına, yatırımlarda bir artış gerçekleştiği zaman tasarruflarda da bir artışın gerçekleşmesi gerekmektedir. Sermayedarların marjinal tasarruf eğilimleri işçilerden daha yüksek olduğu için de tasarrufları arttırmak için sermayedarların kâr oranlarının artması gerekir. Dolayısıyla da fiyatlarda da artış yaşanmalıdır. Çünkü teorideki öngörüye göre, gelir dağılımı eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki ortaya çıkmaktadır (Aykaç vd., 2013: 27-28).

### **2.1.5.3. Luigil Pasinetti**

Pasinetti modeli Kaldor modelinin bir uzantısıdır; ancak, daha net bir şekilde ifade edilmiştir. Bu modelde işçilerin tasarruf eğilimi artık sıfır kabul edilmemektedir. Eğer ücret sahipleri gelirlerinin bir bölümünü tasarruf edip yatırım yaparlarsa hem ücret hem de kar elde edeceklerdir. İşçilerin marjinal tasarruf eğilimi arttıkça gelir dağılımındaki payları da artmaktadır (Öztürk, 2017: 176).

#### **2.1.5.4. Joan Robinson**

Robinson'un gelir dağılımı kuramına en önemli katkısı monopollü rekabet piyasası analizidir. Robinson teknolojik gelişmeler ile gelir dağılımı arasında önemli bağlantılar kurmaktadır. Teknolojik gelişmeler gelir dağılımını hem ücretler lehine hem de ücretler aleyhine değiştirebilmektedir. Bahsi geçen modelde yapılan yatırımlar gelir dağılımından tümüyle ayrı değildir. Çünkü gelir dağılımından beklenen karın beklenen tasarrufa olan etkisi ve gelir dağılımının yatırımlarını bir nebze olsa etkilemektedir (Öztürk, 2017: 178).

#### **2.1.5.5. Sidney Weintraub**

Weintraub'un geliştirdiği gelir dağılımı modeli, milli gelirin dağılımı ile milli gelir denge seviyesindeki gelişmelerin karşılıklı etkileşimini açıklamaya çalışmaktadır. Elde edilen gelir; ücret, kar, faiz ve rant gelirleri olmak üzere farklı gelir grupları arasında paylaşılmaktadır. Gelir dağılımının milli gelir ve istihdam düzeyine etkisi toplam talep fonksiyonuyla belirlenmektedir (Aykaç vd., 2013: 30).

#### **2.1.6. Neo-Liberal Yaklaşımlar**

1970'li yıllarda hem fiyatların yükselmesi hem de ekonomik durgunluğun devam etmesi ve işsizliğin artması yeni bir ekonomik krizi ortaya çıkarmıştır. Bu kriz, Keynesyen politika araçlarıyla da aşılamamıştır. Enflasyon ve işsizlik oranlarının birlikte çok yüksek değerlere çıkması stagflasyon olgusunun yaşanmasına yol açmaktadır. Bu yeni durum devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan liberal yaklaşımları yeniden öne çıkartmıştır. Devletin rolü yeniden tanımlanmış, kamu kesiminin daraltılması ve hizmet etkinliğinin artırılması gündeme gelmiştir. Piyasa liberalizasyonu ve teknolojik ilerlemeyle gelişen çok uluslu şirketler dünya ekonomisinin küreselleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bunlara ek olarak bu yaklaşımlar, ulusal ve uluslararası alanda egemen bir ideoloji haline gelmiştir. Çünkü bu yaklaşımlar, sermaye ve ekonominin küreselleşmesi, özelleştirme, yenedünya düzeniyle bütün haline gelmesi gibi ekonomik ifadelerle ek olarak sivil toplumculuk, politik alan ve devletin geri çekilmesi ve sersbest piyasa ekonomisinin tam egemenlik kurması vb. söylemlere sahiptir (Öztürk, 2017: 184).

### **2.1.6.1. Arz Yanlı İktisat ve Gelir Dağılımı**

Arz yanlı iktisatçılar, stagflasyonla mücadelede talebi artırmaya yönelik Keynesyen politikaların başarısız olduğunu, ekonomide arz yanlı politikalarla gelir dağılımının daha adil hale geleceğini ileri sürmektedirler. Bu doğrultuda, vergi oranlarının düşürülmesi ve bürokratik engellerin ortadan kaldırılması toplumda çalışma şevkini, üretimi, tasarrufları ve yatırımları arttıracaktır. Arzın artırılması ile alakalı diğer politikalar ise; yeni yatırım mallarına yapılan harcamanın vergi borcundan düşülmesi, vergi istisnaları ve muafiyetleri, özel sektörde faaliyette bulunan firmalara sübvansiyonlar, geri kalmış bölgelerde ihracatın ve yatırımların özendirilmesi, yerli üreticilerin korunması için koruyucu tarifeler olarak sayılabilir (Öztürk, 2017: 186-191).

Arz yönlü iktisat politikasını maliye politikası aracılığıyla uygulamak yani arz yönlü maliye politikası izlemek; hem üretim için kullanılan sermaye ve emeğin hızlıca büyümesini, hem de teknolojinin hızlıca gelişmesini sağlayan değişiklikler yapmak anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda emek gelirindeki vergilerin azaltılarak ele geçen ücrete aktarılması çalışmak istemeyenleri motive eder. Diğer taraftan yaptıkları yatırımlarla sermayelerini arttıran işletmelerin vergi oranlarının düşürülmesiyle işletmeye ait sermayenin hızlıca atırılmalarının teşviki ile araştırma kuruluşlarının faaliyetlerini fonlarla ve vergi muafiyetleriyle desteklemek suretiyle hızlı bir teknolojik gelişmenin teşviki arz yönlü maliye politikasıyla alakalı örneklerdir (Ünsal, 2016: 486).

Diğer taraftan bu tür arz yönlü politikalar, para miktarını ve böylece enflasyonu kontrol altına alarak enflasyonun üretimde kullanılan emek ve sermaye miktarı ile teknolojik gelişme üzerindeki olumsuz etkilerini de gidermektedir.

### **2.1.6.2. Monetarizm ve Gelir Dağılımı**

Serbest piyasa ekonomisine ters düşen, bütün yaklaşımlara karşı çıkan ve liberal sistemi ön plana çıkaran bu yaklaşıma göre; devletin ekonomiye hiçbir müdahalede bulunmaması halinde ekonomik krizler kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Para talebi sürekli gelirin bir fonksiyonudur ve istikrarlı bir nitelik taşımaktadır. Parasal otoritelerin para arzını gereğinden fazla artırmaları enflasyonu ortaya çıkarmaktadır. Milli gelir hızla artarken para arzının gereği kadar artırılamaması durumunda ise deflasyon

yaşanmaktadır. Ekonomide yaşanan ekonomik istikrarsızlığın ana kaynağı, uygulanan yanlış iktisat politikasıdır. Yine bu anlayışa göre, ekonomik büyümenin hızını para miktarı belirler. Buna ek olarak teori, serbest piyasa, birey ve özgürlük kavramları üstüne kurulur. Ancak devlete ait harcama ve vergileme yetkilerinin genişletilmesi ekonomide enflasyon ve bütçe açığı gibi etkiler oluşturacak ayrıca bireysel özgürlükler ve haklar üzerinde de olumsuz etkiler yaratacaktır. Toplumun zenginleşmesi ve insanların özgürleştirilmesi devletin işlevlerinin asgari düzeye inmesiyle mümkündür (Öztürk, 2017: 195-196;201).

Friedman'a göre; gelir dağılımı eşitsizliğini gidermek için devletin özel girişime müdahalesi ve artan oranlı vergilendirme politikaları yerine serbest piyasanın işlemlerini engelleyen kusurların düzeltilmesi gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse; devlet eliyle verilen tarifeler, özel tekel imtiyazları ve bazı gruplar adına yapılan yasal düzenlemeler, temelde eşitsizliğe neden olmaktadır. Eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması ve genişletilmesi ise, bu eşitsizliklerin azaltılmasını sağlamaktadır (Friedman, 2017: 256-257).

#### **2.1.6.3. Rasyonel Beklentiler Ekolü ve Gelir Dağılımı**

Bu kurama göre, rasyonel iktisadi karar verenlerin günümüz davranışlarını gelecek beklentileri belirlemektedir. Çünkü tüketici ve üreticiler piyasadaki göstergeleri yakından izlemekle birlikte bütün bilgileri etkin şekilde kullanır ve böylelikle gelecekle ilgili beklentilerini rasyonel çerçevede şekillendirirler. Buna göre hükümet tarafından yapılacak ön görülebilir politikalar reel üretimi ve işsizliği etkileyememektedir. Bireysel karar vericilerin beklentileri rasyonel olduğundan iktisat politikalarının milli geliri artırmaya ve işsizliği azaltmaya bir katkısı olmamaktadır (Öztürk, 2017: 208).

#### **2.1.6.4. Avusturya İktisat Ekolü ve Gelir Dağılımı**

Hayek, Mises, Mayer gibi iktisatçıların savunduğu bu kuram marjinalist iktisat anlayışına dayanmaktadır. Bu kurama göre ekonomik krizler piyasa mekanizmalarının yetersizliklerinden değil de tam tersine, piyasanın doğru işlemlerini engelleyen bazı faktörlerden kaynaklanmaktadır. Piyasaya müdahale, rekabeti ve kendiliğinden oluşacak düzeni ortadan kaldırmaktadır (Friedman, 2017: 256-257).

Hayek'e göre; piyasaya müdahale ederek adil bir dağıtım temin etmek için yapılan tüm çabalar, pazarın kendiliğinden doğan düzenini, bir organizasyona başka bir ifadeyle totaliter bir düzene dönüştürür. Tasarlanmış organizasyon kurallarının yani kamu hukukunun doğmasına neden olan adalet kavramını elde etme çabaları, bağımsız adil bireysel davranış kurallarının yerini alarak kendiliğinden oluşacak düzenin dayandığı temel ilkeleri tahrip etmektedir. (Yayla, 2012: 99-100).

Yine Hayek, iktisadi planlamanın, planlamacılar ve iktidardakilerin iradelerinin keyfiliğe dönüşerek, tüketim ve üretim araçlarının belirlenmesi ile ihtiyaç hiyerarşisini düzenleyeceğini ve kimi grup ve bireylere ait çıkarların diğerlerinin aleyhine düzenlenmesiyle toplumsal ve ekonomik dengenin bozulmasına neden olacağını ifade etmektedir. (Öztürk, 2017: 211).

Pozitif adaleti sağlamak için hükümetin zorlayıcı güçlerini kullanması bireysel özgürlüklere zarar vermektedir. Sosyal adaleti sağlamak sadece bir hayal veya seraptır. Bu serabı elde etmeye yönelik tüm çabalara rağmen elde edilen sonuçlar istenilen sonuçtan tamamen farklı olacaktır. Malların ve hizmetlerin merkezi dağıtımı için farklı bireylerin görece meziyetleri ve ihtiyaçları ile ilgili bir objektif ölçü belirlenmedikçe herkesin neye ne kadar sahip olması gerektiğini belirleyecek hiçbir kural olamaz. Böyle bir kural ise her bir bireyin, kendi amaçları için kendi bilgisini kullanmak yerine ona başka biri tarafından yüklenilen bir görevi yerine getire hale düşürülmesini ve bu görevi yerine getirmede diğerlerinin kanaatine göre ne ölçüde iyi olduğuna dayanarak çalışmasının karşılığının kendisine ödenmesini gerekli kılmış olacaktır. Piyasa düzeninde ise yetenekler ve bireysel ihtiyaçlarla ödüller arasında yakın bir uygunluk ortaya çıkmaz. Serbest piyasa düzeninde her birey için sonuçların onun yetenek ve gayreti kadar kendi kontrolünün dışındaki şartlar tarafından belirlenebileceği, şans ve becerinin bileşimi bir oyun ilkesi üzerinde işler (Yayla, 2012: 100-101).

Bütün bunlarla beraber Hayek, sosyal adaletin sağlanması, piyasa içinde başarılı olanlar tarafından gerçekleştirilen zenginliğe el konulması ve diğer kesimlere aktarılması uzun vadede daha fazla yoksulluğa neden olmaktadır. Diğer taraftan sendikal hareketler gibi örgütsel eylemler, bu tür gruplara ait hareketleri güçlendirerek kişisel özgürlüklerin yok olmasına neden olmaktadır (Öztürk, 2017: 214).

Mises'e göre dağıtılacak toplam sosyal emeğin yıllık hasılası, bunun nasıl

paylaşıldığından bağımsız değildir. Üretimin fazla olması tüm sosyal koşullardan bağımsız doğal veya teknolojik bir olay olmayıp tamamen sosyal kurumların bir çıktısıdır. Liberal sistemin ortaya çıkardığı sosyal düzende servet eşitsizliğinin mümkün olması, herkesin asgari maliyetle en yüksek üretimi yapmasını teşvik eder. Bahsi geçen teşvikin yok olması ise üretimin aşırı şekilde düşerek eşit dağılımdaki payın bugünkü yoksulluk sınırının da altında kalmasına neden olacaktır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin diğer bir işlevi ise zenginlerin lüksünü mümkün kılmasıdır. Lüks kavramı tamamen görecelidir. Bugünün lüksü yarının ihtiyacıdır. Her gelişme birkaç zenginin lüksü olarak ortaya çıkar; ancak, bir süre sonra herkesin kanıksadığı vazgeçilmez bir nesneye dönüşür. Lüks tüketim sanayiye yeni icatlar geliştirmeye teşvik eden ekonominin dinamik faktörlerinden birisidir. Toplumun tüm sınıflarının yaşam standartlarının tedrici artışında rol oynamaktadır. Lüksün çoğunluğun bilincinde uyandırdığı yeni ihtiyaçlar, sanayiye bunları karşılama dürtüsü sağlar (Mises, 2016: 77-79).

#### **2.1.6.5. Anayasal İktisat Ekolü ve Gelir Dağılımı**

Politik ve ekonomik birimlerin faaliyet ve tercihlerini sınırlayan, çeşitli anayasal, yasal ve kuramsal kuralların tamamının işleyiş özelliklerinin açıklanması Anayasal iktisat kuramıyla açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre; devletin yetkileri anayasal düzeyde sınırlandırılmalı, devletin ekonomideki rolü giderek azaltılmalıdır. Böylelikle bireysel özgürlükler ve demokrasinin daha iyi işlemesi sağlanmış olacaktır (Öztürk, 2017: 219).

#### **2.1.7. Gelir Dağılımı Kuramına Alternatif Yaklaşımlar**

##### **2.1.7.1. Yapısalcı Yaklaşımlar**

Singer ve Prebisch'e göre dış ticaret hadleri daha çok az gelişen ülkeleri olumsuz şekilde etkiler. Bu durumun tersine döndürülmesi için ithal ikamesini esas alan bir sanayileşme stratejisi önerilmekte ve içe dönük stratejinin uygulanmasında kamu müdahalesinin ve korumacılığın düzeyinin artırılması gerekli görülmektedir. Bunun nedeni sanayi ürünlerine olan talebin gelir esnekliğinin hammaddelere olan talebin gelir esnekliğinden daha yüksek olmasıdır. Bu da ileri teknoloji kullanarak üretim yapan gelişmiş ülkelere bir kaynak transferi ve gelir transferi yapılmasına neden olmaktadır

(Öztürk, 2017: 227-228).

Az gelişmiş ülkelerde ücretler gelişmiş ülkelere oranla oldukça düşük düzeydedir. Ücret farklılıkları, verimlilik farklılıklarından yüksek olduğundan fiyatlara yansımakta, bu sürecin sonunda aynı malın fiyatı az gelişmiş ülkelerde daha düşük olmaktadır. Bu süreç sonunda fakir ülkeler yoksulluklarını ihraç ederek zamanla daha da fakirleşirken, zengin ülkeler de zenginliklerini ihraç ederek daha da zenginleşmektedir. Eşitsiz değişim sürdüğü sürece, uluslararası gelişmişlik farkları da yeniden artmaktadır. Çok düşük ücretler, düşük satın alma gücüne ve düşük satın alma gücü de sınırlı pazara yol açmakta ve bu süreç az gelişmiş ülkelerin önünü kapamaktadır. Son olarak Bhagwati'ye göre, ihracatçı sektörlerde büyüyen bir ülkede; ihraç edilen ürünlerin düşük fiyatlarla satılması, büyümenin sağladığı avantajların dış ticaret hadlerinde meydana gelen bozulma nedeniyle kaybedilmesine ve refah kaybına neden olabilmektedir. Diğer taraftan ülke aleyhine dönen dış ticaret hadleri nedeniyle artan ithal mal talebi ya da azalan ithal ikameci mal üretiminin neden olduğu tüm avantajların kaybı anlamına da gelmektedir (Öztürk, 2017: 237).

#### **2.1.7.2. Neo-Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı**

1990'lı yıllarda Avrupa'da yaşanan işsizlik oranlarındaki artış ve stagflasyon olgusunun bir türlü çözümlenememesi piyasaların yeniden kendiliğinden dengeye gelemeyeceği ve devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğine dayanan görüşleri artırmıştır. Ücret ve karlar arasındaki gelir dağılımı mücadelesi, tüketim ve yatırım kararlarını doğrudan etkilemektedir. Üretim ve istihdam seviyesinin yükseltilmesinde ve ekonomik istikrarın sağlanmasında yatırımlar son derece önemli rol oynamaktadır. Çoğu zaman emek ve mal piyasasında eksik rekabet geçerlidir. Bu piyasalar daha çok oligopol piyasaları niteliğindedir. Asimetrik bilgi, risk ve belirsizlik nedeniyle gelecekteki olayların tam olarak ön görülebilmesi, her zaman en uygun kararların alınmasını engellemektedir (Aras, 2012: 22).

#### **2.1.7.3. Thomas Piketty**

Piketty'ye göre; eşitsizlikleri azaltan başlıca kuvvet, bilginin yayılımı ile becerilere ve eğitime yapılan yatırımlardır. Beceri ve bilgilerin dağıtılması aşaması ise, ülkelerin

içlerindeki ve uluslararası alandaki eşitsizliklerini azaltarak verimliliklerinin artmasını sağlamaktadır. Örnek vermek gerekirse; Çin gibi gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş olan ülkelere ait üretim yöntemlerini uyarlama ve yeterliliklerini elde ederek hem verimliliklerindeki gecikmeleri telafi eder hem de gelirlerini arttırmayı başarır (Piketty, 2018: 22-23).

Yine Piketty'ye göre, eğer sermayenin getiri oranı önemli bir şekilde büyüme oranını aşıyorsa, geçmişten gelen servet doğal olarak gelir ve üretimde meydana gelenden daha fazla artmaktadır. Diğer taraftan servetini miras yoluyla kazanmış bireyler bu gelirin bir kısmını gizleyerek sermayelerini ekonomilerinden daha hızlı büyütebilmektedirler. Dolayısıyla mirasla elde edilen servet, hayat boyu kazanılan servetten daha baskındır ve sermaye ile gelirdeki yoğunlaşma da daha yüksek seviyeye gelerek artık sosyal adalet prensiplerine uymayacak hale gelmektedir. Bunun yanında gayrimenkul ve petrol ürünlerinin fiyatlarındaki artışlar da eşitsizliği daha da artırmaktadır. Bu durum kapitalizmin doğasından kaynaklanmaktadır ve serbest rekabet koşullarıyla çözülemez, aksine eşitsizliği artırır. Bu sorunu çözebilmek için artan oranlı vergi alınması gibi kamu politikaları gerekmektedir (Piketty, 2018: 28-29).

## **2.2. YOKSULLUĞU AÇIKLAMAYA YÖNELİK TEORİLER**

### **2.2.1. Yoksulluğun Ölçülmesi**

Yoksulluk yapısal olarak karmaşıktır. Dolayısıyla ilk olarak kavramsal ve teorik açıdan doğru şekilde tanımlanmalı, ikinci olarak da gereken bilgilerin uygulanabilen ve geçerli teknikler çerçevesinde toplanmasına özen gösterilmelidir. Bunlara ek olarak, yoksulluğun doğasının ve büyüklüğünün her açıdan kavranması adına, yoksulluğu tanımlayan çeşitli şartları ifade eden göstergeler kullanılmasıyla yoksulluğa ait bütün yönlerin niceleyici şekilde ölçülmesi ve ortaya çıkarılması gerekmektedir. Yoksulluk sınırı veya çizgisi hem yoksulluk ile alakalı yapılan analizlerin ortak noktası hem de toplumdaki yoksullarla yoksul olmayanların belirlenmesindeki en kilit ölçüttür. Yoksulluk sınırının bilinmesi aynı zamanda kamunun yapacağı transfere ciddi bir referans oluşturmakla birlikte toplam yoksul sayısının hesaplanmasını da sağlamaktadır. Bunlara ek olarak uluslararası karşılaştırmalar da ülkelerin yoksulluk seviyelerinin



karşılaştırılmasında büyük bir öneme sahiptir (Aykaç vd., 2013: 128).

Yoksulluk sınırının hesaplanması için temel gereksinimler maliyeti yöntemi ve gıda, enerji alımı yöntemi diye iki ayrı yöntemden yararlanılmaktadır. İlk olarak temel gereksinimler maliyeti yöntemi yoksulluk sınırının çeşitli bölge ve kesimler bağlamında temel gereksinimlerin dâhil olduğu mal sepetinin maliyetidir. İkinci olarak gıda enerji alımı yöntemi, ekonominin çeşitli kesim ve bölgelerinin daha önceden belirlenen gıda enerji ihtiyacına karşılık gelecek gıda maddeleri için yapılacak olan tutarın bir dönem için hesaplanmasıyla elde edilmektedir. 1950’li yıllarda bireylerin ekonomik mutluluk ya da refahları GSYİH’in büyüme oranı ile ölçümlenmiştir. Bunun nedeni ise bir ülkede yaşanan büyümenin bir sonucu olarak elde edilen gelirin kesinlikle yoksullara ulaşmasıdır. 1960’lı yıllarda ise milli gelir refah seviyesi kişi başına düşen gelire, ve 1970’ler de bu durum temel ihtiyaçların karşılanmasıyla ölçülmüştür. 1980’ler de ise, bireyin refahının ölçümünde kişi başına düşen gelire ilaveten parasal olmayan faktörlerden yararlanılmaya başlanmıştır. 1990’lu yıllara ulaşıldığında da A. Sen bireylerin refahlarının anlaşılması adına insani gelişme yaklaşımından yararlanmaya başlamıştır. Son olarak 2000’li yıllarda özgürlükler ve evrensel haklar kendini göstermeye başlamıştır (Özgüler, 2014: 142-143).

Bu bağlamda yoksulluk sınırının belirlenmesinde farklı yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir.

### **2.2.2. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı**

Besin gereksinimine dayalı yoksulluk sınırında, bütün nüfus adına tavsiye edilen kişi başına ortalama daha az kaloriye ulaşanlar hane halkları, yoksul ya da fakir şeklinde isimlendirilmektedir. Ancak bu yaklaşım herkes için aynı kalori normlarını kullandığından pek gerçekçi görülmemektedir. Zira aynı evin içinde yaşayan insanlarda bile kalori normları değişkenlik gösterebilmektedir. Öte yandan yöntem, refahın belirlenmesinde önemli bir görev görerek çeşitli alt grupların kıyaslanmalarını tam olarak sağlayamadığından istenilen verimliliği gösterememektedir (Aykaç vd., 2013: 130).

Üstelik meslek, yaş ve cinsiyet ile alakalı değişkenler de alınması gerekli olan kalori oranını direkt olarak etkiler. Bu bağlamda kişi başına düşen kalori farklı cinsiyet ve yaş gruplarına ait kalori gereksinimlerinin ulusal ağırlıklı ortalamasının alınmasıyla

belirlenebilmektedir. Böylelikle kişilerin dengeli beslenmesinin günlük maliyetine de ulaşılmaktadır.

### **2.2.3. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı**

Bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri adına sahip olmaları gereken minimum seviyedeki sağlık hizmetleri, eğitim, giyim, barınma ve gıda için gerekli olan harcamaların dikkate alındığı yaklaşıma temel ihtiyaçlar yaklaşımı denilmektedir. Bu yaklaşımda yoksulluk sınırına, gıda sepeti maliyetine ilaveten gıda dışı harcama payları da eklenir ve yeni bir yoksulluk sınırının bulunmasındaki adımda da hane toplam üretimi gerçek hane büyüklüğüne bölünür. Sonuçta yoksulluk sınırı, bahsi geçen değerinden daha yüksek ise o hane yoksul şeklinde kabul edilir. Bu durum, o hanede karşılanamayan temel ihtiyaçlar olduğunu göstermektedir (Özgüler, 2014: 144).

### **2.2.4. İnsani Gelişme Endeksi**

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1990'lu yıllarda insani yoksulluk endeksi adında yeni bir yoksulluk ölçütü geliştirmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1990 yılından bu yana ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini ölçmek için İnsani Gelişme Endeksi / Beşeri Kalkınma Endeksi adı altında çalışmalara başlamıştır. UNDP tarafından yayınlanan insani gelişme raporlarında, insani gelişme kavramı bir adım öteye taşınarak; insanı insan yapan özgürlük, insan kaynaklarının gelişimi, kişilik vb. unsurlarla bireyin temel gereksinimlerine ulaşılma seviyesi aynı anda değerlendirilerek insanın kalkınmadaki rolü meydana çıkarılmaktadır (Kabaş, 2014: 43-44).

İnsani gelişme raporları; yıllar itibariyle değişen sayıda ülkeyi içermekte ve ülkelerin insani gelişim seviyeleri karşılaştırmalı şekilde analiz edilebilmektedir. Üstelik bütün ülkeleri içeren ve bu ülkeler arasındaki farklılıkların ortaya konulduğu global raporlara ek olarak, bölgelerarası farklılıklardan bahsedilen ulusal raporlar da hazırlanabilmektedir. Bunlara ek olarak UNDP raporları; bireysel gelişmeyi, insanların seçeneklerini artırma aşaması olarak tanımlar. Bu bağlamda üç temel seçenek önem kazanmaktadır. Bunlar şu şekildedir (Özgüler, 2014: 150);

- Bilgi edinme,
- İyi bir hayat standardının yakalanması adına gereken şartların sağlanması,
- Sağlıklı ve uzun bir hayat.

### 2.2.5. Yoksulluk Ölçütleri

Yoksulluğun ölçülmesindeki bir diğer adım yoksulluk oranının belirlenebilmesi için uygun bir ölçütün (indeksin) seçilmesidir. Yukarıda yoksulluğun ölçülmesi başlığı altında yoksulluk sınırını belirlemede kullanılan ölçüler anlatılmış olup, bu bölümde ise yoksulluk oranının ölçülmesinde kullanılan çeşitli indekslere değinilecektir.

#### 2.2.5.1. Kafa Sayım İndeksi

Yoksulluğun belirlenmesinde en fazla kullanılan ölçüt, toplam nüfusta yoksulluk sınırının altındaki nüfusun yüzdesinin belirtildiği kafa sayım oranıdır. Bu bağlamda N, toplam nüfusu; Q'nun da yoksulluk sınırının altında bulunan toplam nüfusu gösterdiği kabul edildiğinde formül; Kafa Sayım Oranı (H) =  $Q / N$  şeklindedir. Bu formülle, yoksulluk sınırının altındaki hane halkları ve bireylerin seviyesinde yaşanan değişimler izlenebilmektedir. Bu bilgiyle, yoksulluğun azaltılması adına uygulanan politikaların ne kadar başarılı oldukları tespit edilebilmektedir (Kabaş, 2014: 43-44).

#### 2.2.5.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Bir bireye ait yoksulluk derinliği, bireyin geliri (y) ve yoksulluk sınırı (z) arasındaki açığın (z-y) büyüklüğüyle ölçülebilmektedir. Ortaya çıkan farka ise gelir açığı (g) denilmektedir. Bu bağlamda yoksul nüfusun ortalama geliri p, yoksulluk sınırı z ise ise gelir açığı oranı (I) şu şekilde ifade edilebilir (TÜSİAD, 2000: 186);

$$I = (z-p)/z$$

Bütün bunlara ek olarak yoksulluk ölçütünde gelir açığı oranı tek başına yeterli gelmemektedir. Örnek vermek gerekirse; yoksul bir birey artan geliri sayesinde artık yoksul olarak kabul edilmiyorsa, bu durum diğer yoksulların gelir ortalamasının düşmesine neden olarak gelir açığı oranının büyümesini sağlar. Ancak sanılanın aksine kişinin gelirinin iyileşmesi, diğerlerinin gelirinin azalmasıyla alakalı değildir. Bu sorunun

çözülmesinde ise yoksulluk açığı endeksinden yararlanılmaktadır. Çünkü bahsi geçen endeks yukarıda bahsettiğimiz şartlar çerçevesinde azalan bir yoksulluğu ifade etmektedir (TÜSİAD, 2000: 186).

### 2.2.5.3. Sen Endeksi

Gini katsayısı ve gelir açığı oranının birleştirilmesiyle meydana getirilen ve yoksulların boyutu, sayısı ile yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarına önem veren ölçüme kafa sayım oranı denilmektedir. Formülde ise H, kafa sayım oranını; I, gelir açığı oranını ve G Gini katsayısını yani yoksullar arasındaki gelir dağılımı ölçütünü gösterir (Kabaş, 2014: 43-44):

$$S = H ( I + ( 1 - I ) G )$$

Formülden de anlaşılacağı üzere bir yoksulun gelirinde meydana gelen bir azalma, yoksulluk ölçütünün artmasına sebep olmaktadır. Yani, yoksullarda yaşanan bir olumsuzluk yoksulluk oranının artmasını sağlamaktadır. Öte yandan zengin bir bireyden yoksula yapılan aktarım, yoksulluk oranının azalmasına sebebiyet vermektedir. Ancak yoksulluk ölçütü, yalnızca yoksullara odaklandığından zenginlerin gelirleri karşısında bir değişiklik göstermemektedir.

Diğer taraftan Sen'e ait kapasite yaklaşımı, insan gelişiminin anlaşılması, eşitsizlik ve yoksulluğun anlaşılmasındaki en yaygın bakış açısıdır. Bahsi geçen yaklaşımda yoksulluğun tanımı şu şekildedir; bilgili olabilmek, toplumda yer alabilmek ve sağlıklı olabilmek vb. temel kapasitelere ulaşılamamasıdır. Yine Sen'e göre, kalkınma aslında bireyin kapasitesinin genişlemesi anlamına gelmekle birlikte gelirin en çoklaması anlamına gelmemektedir. Öte yandan UNDP tarafından hazırlanan İnsani Yoksulluk/Gelişme Endekslerinin temelinde kapasite yaklaşımı bulunmaktadır. Ancak bahsi geçen endekste kullanılmış olan insani yoksulluk tanımı çok boyutlu olmakla birlikte parasal olmayan göstergelerle belirtilmektedir. Son olarak bahsi geçen endekste insani yoksulluğun ölçülmesi adına üç adet unsur kullanılmaktadır. Bunlar; bilgi düzeyi, hayat kalitesi ve yaşam süresi şeklindedir (Özgüler, 2014: 145).

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımı eşitsizliği sorununun düzeltilmesi, dünyadaki bütün ülkelerin ortak problemidir. Dünya genelinde özellikle son yirmi yılda, bir yandan büyük bir ekonomik gelişme devam ederken, diğer yandan gelir dağılımı eşitsizliği sorunu giderek büyümektedir. Ülke içerisindeki gelir dağılımı eşitsizliğine ek olarak, ülkeler arası gelir dağılımı eşitsizliğinde de artış yaşanmaya devam etmektedir. Bu bölümde giderek artan gelir dağılımı eşitsizliği konusunda dünyanın ve Türkiye'nin durumu değerlendirilecek, ayrıca, Türkiye'de yapılan gelir dağılımı araştırmalarına ve bu araştırmaların sonuçlarına yer verilecektir.

#### 3.1. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

Küreselleşmeyle birlikte gelir dağılımı hakkındaki tartışmalar çok daha önemli hale gelmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinin kapitalist sisteme katılmasıyla beraber dünya ekonomisinde bu tartışmalar gelişimini devam ettirmektedir. Üstelik teknoloji ve bilimde yaşanan ilerlemeler ile, batı ülkelerinde gerçekleştirilmiş olan klasik sanayi üretiminin gelişmekte olan ülkelere aktarılması süreci de sürmektedir. Bu bağlamda aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler olan Hindistan ve Çin ön plana çıkar. Üstelik bahsi geçen dinamiklerin yaşandığı dünyamızda, bir yandan ülke içinde ve ülkeler arasındaki gelir eşitsizlerinin altı çizilirken, diğer yandan önemli bir gelir dağılımı problemiyle karşılaşma riski olduğu hakkında da uyarılarda bulunmaktadır (Aykaç vd., 2013: 91).

Gelir dağılımı ve yoksulluk ile ilgili ilk baskı olan "Post-1970 Trendlerinde Ülke İçi Eşitsizlik ve Yoksulluk" un 13 yıl önce oldukça kabataslak bir şekilde incelendiği ve ayrı bir bölümünün ise yoksulluk ölçümü için ayrıldığı belirtilmektedir. Gelir dağılımı ile ilgili uluslararası standartlarda hazırlanan ilk çalışmaların, Canberra Raporu (2001) ve Lüksemburg Gelir Çalışması olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmalar, 1980-1995 yılları arasındaki gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk verileri ile en az 20 zengin ülke baz alınarak yapıldığı açıklanmaktadır. Bu dönemde karşılaştırılabilir gelir dağılımı açısından OECD yönteminin henüz gelişme göstermediği ve sadece Fransa'daki üst gelir gruplarının uzun vadeli dağılımına yönelik bir yayın çıkardığı belirtilmektedir. Veri

Dünyası'nın 14 yıl içinde karşılaştırılabilir hane geliri verileri, servet ve yoksulluk verileri açısından uzun bir yol kat ettiği ve günümüz dünyasında daha fazla veri serisi elde ettiği açıklanmaktadır. Hem OECD verileri hem de LBS (Lüksemburg Gelir Çalışması) ile zengin, gelişmekte olan veya orta gelirli ülkelerin gruplara ayrılarak değerlendirildiğine de dikkat çekilmektedir (Morelli vd., 2014:1-5).

Küreselleşme ile beraber gelir dağılımının da uluslararası düzeyde incelenmesi, farklı gelişmişlik seviyesine sahip ülkeler arasında gelir dağılımı ve eşitsizliği konusunda karşılaştırmalar yapılmasına imkân vermekte, bu konuda uygulanacak politikaların belirlenmesinde yol göstermektedir.

Diğer yandan UNDP tarafından hazırlanan 2010 İnsani Gelişme Rapor'una göre birçok ülkenin Gini katsayısı 1980 ile 2010 yılları arasında artış göstermiştir. Gelir dağılımındaki bu bozulma özellikle eski komünist ülkelerde görülmektedir. Söz konusu ülkeler düşük bir eşitsizlikle başlamış olduğundan bu ülkeler hala düşük Gini katsayısına sahiptir. Eski komünist ülkelerdeki gelir dağılımındaki bozulma, özellikle devletin istihdam garantisinden vazgeçmesinden kaynaklanmaktadır. Berlin duvarı yıkılmadan önce, bu ülkelerde on kişiden dokuzu kamuda istihdam edilmekte iken, bu oran OECD üyesi ülkelerde on kişide ikiye düşmüştür. Ayrıca, ilgili ülkelerde ayrıcalıklı kesimler gelir dışında bir takım imkanlara sahip olduklarından bu durum gelir farklılıklarının daha az görünmesine neden olmaktadır. Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde ise, son yirmi otuz yılda kır ve kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, sanayileşmenin hızlanması ve eğitime yapılan yatırımların karşılığının alınması ile açıklanabilecek gelir dağılımında iyileşmeler görülmektedir. Sahra-Altı Afrika'da, gelir dağılımında, ekonomik sıkıntıların yaşandığı 1980'lerde kötüleşme, son dönemlerde ise kısmi bir iyileşme görülmektedir. Latin Amerika ve Karayipler' de ise gelir dağılımında geleneksel bir eşitsizlik mevcudiyetini korumaktadır.

OECD ülkelerinde Gini katsayısındaki değişimler Tablo 3.1 'de sunulmaktadır. OECD ülkelerinde gelir eşitsizliğinin son dönemde, fazla olmamakla birlikte, istatistikî olarak anlamlı bir şekilde arttığı görülmektedir.

**Tablo 3.1.** OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının Değişimi (Gini Katsayısı)

Ülkeler	1970'ler	1980'ler	1990	1990'lar	2000	2000'ler
Avustralya				0,309	0,317	0,301
Avusturya		0,236		0,238	0,252	0,265
Belçika		0,274		0,287	0,289	0,271
Kanada	0,295	0,287		0,283	0,301	0,317
Çek Cumhuriyeti		0,232	0,232	0,257	0,260	0,268
Danimarka		0,221		0,215	0,226	0,232
Finlandiya	0,235	0,207		0,228	0,261	0,269
Fransa		0,300	0,290	0,270	0,270	0,270
Almanya		0,257	0,258	0,272	0,270	0,298
Yunanistan	0,413	0,336		0,336	0,345	0,321
Macaristan		0,273	0,273	0,294	0,293	0,291
İzlanda						0,280
İrlanda		0,331		0,324	0,304	0,328
İtalya		0,309	0,297	0,348	0,343	0,352
Japonya		0,304		0,323	0,337	0,321
Kore						0,312
Lüksemburg		0,247		0,259	0,261	0,258
Meksika		0,452		0,519	0,507	0,474
Hollanda	0,251	0,259	0,278	0,282	0,278	0,271
Yeni Zelanda		0,271	0,318	0,335	0,339	0,335
Norveç		0,234		0,256	0,261	0,276
Polonya					0,316	0,372
Portekiz	0,354	0,329	0,329	0,359	0,385	0,385
Slovakya						0,268
İspanya		0,371	0,337	0,343	0,342	0,319
İsveç	0,212	0,198	0,209	0,211	0,243	0,234
İsviçre					0,279	0,276
Türkiye 1	0,510	0,434		0,490		0,430
Birleşik Krallık	0,282	0,325	0,373	0,354	0,370	0,335
ABD	0,316	0,338	0,349	0,361	0,357	0,381
OECD-22 2		0,279		0,293		0,300

Kaynak: OECD.

(1) Türkiye verileri 1973, 1987, 1994 ve 2002 yıllarına aittir.

(2) OECD-22; tabloda yer alan ülkelerden Avustralya, İzlanda, Kore, Meksika, Polonya, Slovakya, İsviçre ve Türkiye hariç olmak üzere diğer ülkelerden oluşmaktadır.

Kanada ve Almanya gibi ülkelerde gelir dağılımı 2000'lerde bozulurken, Meksika, Yunanistan ve Türkiye'de gelir dağılımı iyileşme göstermiştir. 1990-2000 arasındaki ülkemize ait gelir dağılımı göstergelerinde iyileşme yaşanmış olmakla beraber; Tablo

3.1'den de anlaşılacağı gibi, ülkemizin OECD ülkelerindeki sıralamasının yeri Meksika'dan sonradır. Bu durum aynı zamanda yine eşitsiz gelir dağılımında Meksika'nın altında olduğunu da göstermektedir. OECD ülkeleri gelir eşitsizliğine göre en az, az, orta, çok, çok yüksek olmak üzere beş grupta incelendiğinde; Türkiye, Meksika ile birlikte gelir eşitsizliğinin çok yüksek olduğu grubu oluşturmaktadır. Bu gruptaki gelir eşitsizliği, en az gelir eşitsizliği olan ülkelerin (Danimarka ve İsveç) iki katı kadardır.

Tablo 3.1'de görüleceği üzere 1980'lerden 1990'lara kadar genel olarak gelir eşitsizliğinde bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde zaman serisi bulunan 24 OECD ülkesinde Gini katsayısı ortalama yüzde 6 oranında yükselmiştir. Söz konusu dönemde Kanada, Danimarka, Fransa, İrlanda ve İspanya'da ise gelir dağılımında iyileşme gerçekleşmiştir. Ancak, İngiltere, Portekiz, İtalya, Türkiye, Yeni Zelanda, Meksika ve ABD'de gelir eşitsizliğinde bu yıllarda artış söz konusu olmuştur. 1990'lardan 2000'lere gelir eşitsizliğinin değişiminde ise ülkeler daha fazla farklılık göstermektedir. Özellikle Kanada, Almanya ve ABD'de gelir dağılımı bozulurken, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu 10 ülkede gelir eşitsizliği düzelleme eğilimi göstermiştir.

Avrupa Birliğine (AB) üye ülkelerdeki gelir dağılımı incelenecek olursa, 2005 yılında 0,38 ve 0,39 Gini katsayısıyla Letonya ve Portekiz gelir dağılımı en bozuk ülkelerdir. Litvanya ise 0,35 Gini katsayısıyla gelir dağılımı en bozuk üçüncü ülkedir. Yunanistan, Polonya, Estonya ve Macaristan'ın Gini katsayısı 0,33-0,34 ve İngiltere, İrlanda, İtalya ve İspanya ise 0,31-0,32 civarında Gini katsayılarına sahiptir. Yani, AB'de Baltık ülkeleri, geçiş ülkeleri, Güney Avrupa ülkeleri (Kıbrıs Rum Kesimi hariç) ve AngloSakson ülkeleri orta ve yüksek gelir eşitsizliğine sahip ülkelerdir. İsveç, Danimarka ve Slovenya'nın Gini katsayısı 0,25'in altında bulunmaktadır. Çek Cumhuriyeti, Hollanda, Avusturya, Kıbrıs Rum Kesimi, Lüksemburg ve Slovakya'nın Gini katsayıları 0,25-0,35 arasındadır.

Tablo 3.2'de bazı ülkelerin 2011-2013 dönemine ait Gini katsayıları ile en fakir %10 ve en zengin %10 arasındaki fark gösterilmektedir. Tablodan da görüleceği gibi 2011 yılında gelirin en adaletli dağıldığı ülke Slovenya'dır. Slovenya'da 2011 yılında gini katsayısı 0,245 olarak gerçekleşmiş olup, 2013 yılına gelindiğinde Slovenya'da gelir dağılımındaki 0,005'lik bozulma ile Gini katsayısı 0,250 olmuştur. 2013 yılında Slovenya'da en fakir %10 ile en zengin %10 arasındaki fark yaklaşık 5.4 kat kadardır.



Gelirin en adaletsiz dağıldığı ülke 0,503'lük Gini katsayısı ve en zengin %10 ile en fakir %10 arasındaki 26,5 kat farkla Şili'dir. Slovenya'nın aksine Şili'de gelir dağılımı bozukluğunda, ertesi yıl az da olsa iyileşme sağlanarak Gini katsayısı 0,500 olarak gerçekleşmiştir. 2011 ve 2013 yıllarında OECD ülkelerinin ortalama Gini katsayısı sırasıyla, 0,315 ve 0,320 olarak gerçekleşmiş olup, en zengin % 10'luk grubun gelirden aldığı pay, en fakir %10'luk kısmın gelirden aldığı payın 9,6 katı olmuştur.

**Tablo 3.2.** Bazı Ülkelerin Gini Katsayıları ve En Zengin %10 ile En Fakir %10 Arasındaki Fark

ÜLKELER	GİNİ KATSAYISI (2011)	GİNİ KATSAYISI (2012-2013)	EN ZENGİN %10 İLE EN FAKİR %10 ARASINDAKİ FARK (%) (2011-2013)
Slovenya	0,245	0,250	5.4
Norveç	0,250	0,258	6.2
Slovakya	0,261	0,260	5.7
Finlandiya	0,261	0,269	5.5
Belçika	0,264	0,270	5.9
İsveç	0,273	0,270	6.3
Hollanda	0,278	0,280	6.6
Avusturya	0,282	0,280	7.0
İsviçre	0,289	0,280	6.7
Almanya	0,293	0,283	6.6
İrlanda	0,302	0,300	7.4
OECD Ortalaması	0,315	0,320	9.6
Kanada	0,316	0,320	8.6
İtalya	0,321	0,330	11.4
Yunanistan	0,335	0,343	12.3
İngiltere	0,344	0,350	10.5
İspanya	0,344	0,350	11.7
ABD	0,412	0,408	18.8
Türkiye	0,412	0,402	12.6
Meksika	0,482	0,480	30.5
Şili	0,503	0,500	26.5

**Kaynak:** OECD ve TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2011 yılından 2013 yılına genel olarak bakıldığında ülkelerin gini katsayılarında küçük artış yada azalışlar meydana gelebilmesine rağmen sıralamada büyük değişiklikler yaşanmamıştır. Slovenya'dan sonra gelirin en adaletli dağıldığı ilk 5 ülke, 2011 yılında

Norveç, Slovakya, Finlandiya, Belçika ve İsveç olurken, 2013 yılında bu sıralama değişmemiştir. Ancak söz konusu ülkelerde gini katsayıları artış gösterirken sadece Slovakya'da az da olsa bir iyileşme gözükmemektedir. Yine 2011 yılında Şili'den önceki son beş sırada bulunan İngiltere, İspanya, ABD, Türkiye ve Meksika'da 2013 yılında da sıralama değişmezken, İngiltere ve İspanya'da gini katsayısında artış, ABD Türkiye ve Meksika'da gini katsayısında azalma meydana gelmiştir.

Bütün bunlarla birlikte Türkiye sahip olduğu 0,412'lik Gini katsayısı ile toplam 34 OECD ülkesi içinde 32. olmakla birlikte bütün Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Yine tablodan da anlaşılacağı üzere ülkemiz, en fakir %10 ve en zengin %10 arasındaki fark açısından sahip olduğu %12, 6'lık değerle ABD'den sonra adaletsiz gelirin dağılımında 4. Sıradadır.

Gelir dağılımı eşitsizliğinin, yoksulluk üzerindeki etkileri herkes tarafından bilinmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin artması ile birlikte yoksul bireylerin gelirden pay almaları zorlaşmakta, sosyal ve ekonomik alanlarda dışlanma olgusu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Dünya geneline sirayet eden bu eşitsizlik ile bireylerin eğitim, sağlık gibi temel imkânlardan faydalanma olanağı kısıtlanmaktadır. Fakat Doğu Asya yoksulluğun azaltılması için geçtiğimiz kırk yıl içerisinde yükselen eşitsizliğe rağmen yoksulluğu azaltmayı başardığı ifade edilmektedir. Çin örneğine bakacak olursak, Çin'de 1981-2005 yılları arasında hesaplanan Gini endeksi ile ölçülen eşitsizlik oranının, 1980 yılında 0.16 iken 2001 yılında 0.48'e yükseldiği görülmektedir. Fakat %10'luk bir büyüme gerçekleştiren Çin'in, yıllık yoksulluk oranını tahmini % 6.6 oranında düşürmeyi başardığı görülmektedir (Report on the World Social Situation, 2013:67).

Dünyadaki gelir dağılımını belirleyen ve en çok kullanılan ölçüt olarak bilinen Gini endeksi, milli gelir eşitsizlik ölçütü olarak ülkelerin gelir dağılımının tahmini için kullanılmakta ve gelir dağılımına yönelik ülkeler arasında kıyaslama yapılmasını kolaylaştırmaktadır (Ortiz ve Cummins, 2011:20).



**Kaynak:** *Ortiz ve Cummins, 2011:20*

**Şekil 3.1.** Tahmini Küresel Gini Endeksleri (1820-2002)

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere tahmini küresel Gini endeksinin ortaya çıkarılması ile birlikte Gini endeksinin yıllar içinde arttığı ve gelir eşitsizliğinin meydana geldiği gözlenmektedir. Bu eşitsizliğin ise küresel ekonomik krize yol açacağı vurgulanmaktadır (Ortiz ve Cummins, 2011:20-26)

Literatürde, dünya gelir dağılımı eşitsizliği ile ilgili yapılan çalışmalar sayısızdır. Bu çalışmaların en önemlilerinden birisi; Bourguignon ve Morrison’un, 33 ülke veya ülke grubuyla, 1820–1992 yılları arasında gerçekleşen dünya gelir dağılımını analiz ettiği çalışmadır. Çalışmada; incelenen ülke veya ülke gruplarının her biri, 1950 yılında, dünya nüfusunun ya da dünya GSMH’sının en az %1’ini temsil etmiştir. Hesaplamalarda veri olarak; SGP ile ölçülmüş kişi başına reel gelir, nüfus ve dokuz onluk gelir dilimi kullanılmıştır (Bourguignon ve Morrison, 2002: 729).

Dünya eşitsizliğini daha geniş bir bakış açısıyla ele alarak oldukça uzun bir dönem analiz edilmiş ve Sanayi Devrimi’nin etkilerinin görülmesi açısından 1820 yılı başlangıç yılı olarak kabul edilmiştir. Analizde, ülke içi gelir dağılımı açıkça görülebildiğinden çalışma, ülkeler arasındaki eşitsizliği değil, bireyler arasındaki eşitsizliği ölçmektedir (Bourguignon ve Morrison, 2002: 729). Bunun yanı sıra çalışmadan elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Birincisi, 1820’den 1992’ye kadar bireyler arasındaki küresel eşitsizlik düzenli olarak artış göstermiştir. İkincisi, 172 yıl boyunca ortaya çıkan küresel

eşitsizlikteki artış, ülke içi eşitsizlikteki değil, ülkeler veya bölgeler arası eşitsizlikteki artışın bir sonucudur. Üçüncüsü, 1820’de bireylerin eşitsizliğinin sadece %13’ü, ülkeler arası ortalama refah farklılıklarına göre saptanmışken, bireyler arası eşitsizliğin %60’ından fazlası, ülkelerin ortalama refah farklılıklarınca saptanmıştır. “*Ülkelerin ekonomik büyümelerindeki farklılıklar, dünya eşitsizliğindeki artışı tamamen açıklamaktadır*”. Dördüncüsü, ülke içi eşitsizlik, 1910 yılında en yüksek noktaya, daha sonra en düşük noktaya ulaşmış ve sonra tekrar yavaşça artmaya başlamıştır. Son olarak, ülke içi eşitsizlikteki yavaş artışı dengeleyen ülkeler arası eşitsizlikteki düşüş nedeniyle bireyler arası küresel eşitsizlik, 1980-1992 arasında düşüş göstermiştir.

Çalışmadan elde edilen en önemli sonuç; 19. yüzyılın başından beri, dünya bireyleri arasındaki eşitsizlikte meydana gelen değişikliklerin, ulusların nispi refahlarındaki değişikliklerce oluşturulmuş olmasıdır. Özellikle, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında dünya bireyleri arasında oluşan eşitsizlikteki hızlı artış, bir yandan Avrupa’nın ve İngiltere sömürgelerinin (offshoots) diğer yandan Asya’nın fark edilen performansı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda, uzatılmış dönemler boyunca ekonomik büyümede nispi oranlar oluşmuştur. Sonuçta Asya, büyüme performansını geliştirmiş ve özellikle Asya devleri, son yirmi yıldır artan eşitsizliği tersine çevirmeye başlamışlardır (Bourguignon ve Morrison, 2002: 742).

Lindert ve Williamson çalışmasında; son iki yüz yıl boyunca dünya ekonomisinin daha eşitsiz bir duruma geldiğini, ülke içi eşitsizliklerin dönemsel olarak artıp azaldığını ve artışların genellikle gelişmekte olan ülkelerde, azalışların ise gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde yaşandığını açıklamakla beraber bu eğilimin, OECD ülkelerinin bazılarında değişmeye başladığını belirtmiştir. Son iki yüz yılda, ülke içindeki eşitsizlikte dünyanın her yerinde eş zamanlı bir eğilim yoktur. Dünya gelir eşitsizliği, ülke içindeki değil ülkeler arasındaki uçurumun artmasıyla beraber yükselmiştir. Bunun yanı sıra, dünya ekonomisi daha bütünleşik (integrated) hale gelmiştir ve küreselleşme bütün ülkeler arasındaki eşitsizliği artırmış ancak ülke içindeki eşitsizliği arttırmamıştır.

1970-1998 yılları arasında beş farklı gelir dağılımındaki 97 ülkenin GSYİH verilerini analiz eden Sala-i Martin, hane halkları ve bireyler arasındaki küresel eşitsizliğin 1970’lerde en yüksek noktaya ulaştığını ve 1980’ler ve 1990’lar boyunca düştüğünü bulgulamıştır. Sala-i Martin bunun için, %20’lik dilimler içindeki gelir

farklılıklarını, ülke yoğunluk fonksiyonları ile hesaplamıştır.

Çalışmada, 1970 ve 1998 yılları arasında küresel yoksulluk oranlarının belirgin bir biçimde düştüğü ve 1976-1998 yılları arasında, günde 1\$ ve 2\$ ile geçinen insanların sayısında azalma yaşandığı ancak buna rağmen yoksul insanların sayısının hâlâ fazla olduğu belirtilmiştir. Bölgeler arası yoksulluk oranlarındaki ayrışma, yoksulluktaki azalmanın kıtalar arasında aynı olmadığını ortaya koymaktadır. Yoksulluk oranlarında en fazla düşüş yaşayan bölge, Asya ve sonrasında Latin Amerika'dır. Afrika ise yoksulluk oranları açısından en kötü durumdaki bölgedir. Bütün bu bulguların ışığında çalışmada, incelenen dönemde küresel gelir eşitsizliğinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, yüksek gelirli ülkeler içindeki gelir eşitsizliğinde; 1965-1969 yılları arasında gerçekleşen zirve noktasından sonra dünya çapında keskin bir düşüş yaşandığı ancak 1980-1995 yılları arasındaysa gelir eşitsizliğinin artış gösterdiği tespit edilmiştir (Lindert ve Williamson, 2003: 227).

Çalışmada: incelenen dönemde yoksulluk oranlarının düştüğü; küreselleşme dönemi boyunca, gelir dağılımında “rahatsız edici bir artış” yaşanmadığı aksine, son yirmi yılda gelir farklılıklarının azaldığı; gelir eşitsizliğindeki azalmanın, tamamen ülkeler arası eşitsizlikteki azalmadan kaynaklandığı ve bu sebepten ötürü dünya gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmanın en iyi yolunun, yoksul ülkelerde ve özellikle dünya yoksul nüfusunun %95'ini barındıran Afrika ülkelerinde ekonomik büyümeyi teşvik etmek olduğu şeklinde bulgular elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, ülke içi eşitsizliklerin son otuz yılda artış gösterdiği ancak bu artışın, ülkeler arasındaki eşitsizlikte meydana gelen azalmayı dengeleyemeyecek kadar küçük olduğu, elde edilen sonuçlar arasındadır. Sonuç olarak, Afrika durağan kalırsa ve Çin ve Hindistan'ı kapsayan diğer ülkeler büyüme oranlarını son yirmi yılda deneyimlediği benzer oranlarda tutabilirlerse o halde, dünya gelir eşitsizlikleri uzun vadeli yükselme eğilimini gelecek yirmi yıl boyunca sürdürebilecektir (Martin, 2002: 11).

Bhalla'nın, 1950-2000 yıllarını kapsayan ve “World Development Indicators”tan edindiği, 149 ülkenin SGP ile ölçülmüş GSYİH rakamlarıyla gerçekleştirdiği hesaplamalardan elde ettiği sonuçlar da benzer nitelikte fakat daha kuvvetlidir. Bhalla'ya göre, 1980 yılında gerçekleşen zirve düzeyinden sonra %5 oranında düşmesine rağmen 2000 yılındaki küresel eşitsizlik, 1910 yılından bu yana yaşanan en düşük seviyededir.

Bhalla, yüksek gelirli ülkelerde yaşayan insanlar arasındaki eşitsizliğin, 1960'larda en düşük seviyelerdeyken 1980 sonrası arttığı görüşündedir. Çin ve Hindistan'ı dâhil ettiğimizde, gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinde keskin bir düşüş görülmekle beraber bu iki ülke analize katılmadığında, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan gelir eşitsizliğinde bir düşüş olmadığı gözlenmektedir.

Bununla beraber Milanovic, 1988-1993 yılları arasındaki, hanehalkının ulusal para harcama verisini, SGP ile dolara çevirerek incelemiş ve dünya gelir eşitsizliğinin yüksek olmakla kalmayıp hızla yükseldiğini açıklamıştır. Milanovic'in çalışmasının yukarıdaki çalışmalardan farkı; bu çalışmanın, ulusal hesapları göz ardı edip yerine, gelir ve harcama yöntemi ile hanehalkı anketlerine itibar etmesidir. Hanehalkı anketlerini kullanmanın avantajı; bu anketlerin, yoksul ülkelerdeki yoksul insanlar için önemli olan iç tüketimi içermesi ve nüfusun refahını etkilemeyen, dağıtılmamış kârları ve stoklardaki artış içermemesidir. Dezavantajı ise; bu anketlerde, harcama düzeyindeki ve harcama oranındaki artışın, ulusal hesaplarla ilişkisinin az olmasıdır (Branko, 2002: 88).

1988 ve 1993 yılları arasında eşitsizliğin arttığını açıklayan Milanovic, bu artışın en büyük nedeninin; Çin'deki kır-kent farklılıklarındaki artış ve Güney Asya kırsal bölgesinde var olan satınalma gücü düzeltilmiş gelirdeki yavaş büyüme olduğu sonucuna ulaşmıştır. Milanovic'in elde ettiği sonuçlar; Sala-i Martin'in, Bhalla'nın ve Bourguignon-Morrison'un elde ettiği sonuçlardan farklı olmakla beraber bütün çalışmalar, dünya eşitsizliğinin arkasındaki en önemli faktörün, ülkeler arasındaki ortalama gelir farklılıkları olduğu konusunda hem fikirdir.

Milanovic, diğer bir çalışmasında ise, 148 ülkenin 2005 yılı için yeni SGP tahminlerini kullanarak küresel eşitsizliği ölçmüştür. Buna göre; eşitsizliklerin daha önceki verilerden daha yüksek olduğu; küresel bireyler arasında önceden 0,65 olan Gini katsayısının 0,70 olduğu ve en zengin %20'lik dilimin, küresel gelirden %50 yerine %57 pay aldığı sonucuna varmıştır (Milanovic, 2009:14).

Birdsall'a göre; ülkeler arası eşitsizlik fazladır ve artmaktadır. Son yüz yıldır büyümeye devam eden ABD, Avrupa ve Japonya, son yüz yıldır büyüyemeyen Etiyopya, Haiti ve Nepal'dan yüz kat daha zengindir. Ülkeler arasındaki bu fark, 20. yüzyılın başında dokuza birken; dünyanın en büyük ve en yoksul iki ülkesi olan Çin ve Hindistan ekonomisindeki hızlı büyüme, bireyler arasındaki eşitsizliğin azalmasına neden olmuştur.

Spero ve Hart, iktisatçıların uzun yıllardır gerçekleştirdiği küresel gelir eşitsizliğini ölçme girişimleri sonucunda; eşitsizliğin 1820 ve 1970 yılları arasında arttığı fakat 1970'ten itibaren düşmeye başladığı yönünde sonuçlar elde ettiklerini ancak, gelir eşitsizliği üzerine yapılan bu ampirik çalışmaların; 1989 sonrası küreselleşmedeki yoğunlaşma sonucu ortaya çıkan küresel ve yerel eşitsizlikteki artışı gözden kaçırdıklarını; yerine, günde 1\$'a geçinen insanların sayısında ve mutlak yoksulluğun diğer göstergelerinde yaşanan büyük düşüşü gösterdiklerini savunmaktadır. Yazarlara göre, son yıllarda küresel eşitsizlikte yaşanan düşüşün nedeni, Çin ve Hindistan'ın yüksek ekonomik büyüme oranlarıdır (Birdsall, 2005: 1).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO - International Labour Organization) analizinde incelenen 85 ülke verisine ve Gini katsayılarıyla yapılan hesaplamalara göre, 1990 ve 2005 yılları arasında ülkelerin üçte ikisi gelir eşitsizliğinde artış yaşamıştır. Bunun yanı sıra, Sahra-Altı Afrika ve Orta Doğu'da, hâlâ yüksek olmakla beraber, az da olsa gelir eşitsizliğinde azalma görülmüştür. Diğer bir deyişle, zengin hanehalklarının gelirleri, yoksul hanehalklarının gelirlerine göre artmıştır. Benzer şekilde, aynı dönemde ücretlilerin en üst %10'u ile en alt %10'u arasındaki gelir açığının arttığı da bulgulanmıştır (Freeman ve Kagarlitsky, 2004: 93).

Wade, bütün dünya ülkeleri arasındaki küresel gelir eşitsizliğinin son yirmi yıldır daha eşit bir duruma geldiğini savunan neo-liberal tezi sorguladığı çalışmasında; gelir eşitsizliğini ölçme yöntemlerini irdelemiş ve neo-liberal tezin, eşitsizliği, nüfus ağırlıklı satın alma gücü düzenlenmiş kişi başına gelir ile ölçmesini desteklemiştir (Wade, 2004:579).

Wade'e göre, dünya gelir eşitsizliğini ölçmek için en iyi yöntem veya tek bir doğru cevap yoktur. Gelir eşitsizliğini ölçmenin farklı yöntemleri; gelir ölçme seçenekleri (piyasa paritelerini kullanarak ABD doları cinsinden kişi başına GSYİH veya ülkeler arası satın alma gücündeki farklılıklara göre düzenlenmiş kişi başına GSYİH); ülkelerin alternatif ağırlıkları (her ülke bir birim olarak veya nüfus yoğunluklu ölçülebilir) ve dağılım ölçme seçenekleridir (Gini veya diğer ortalama katsayılar, dünya nüfusunun en zengin %20'lik diliminin en yoksul %20'lik dilimine oranı veya bir grup gelişmekte olan ülkelerin ortalama gelirinin, bir grup gelişmiş ülkenin ortalama gelirine oranı). Wade, bu ölçme yöntemlerinden hiçbirisinin, son yirmi yılda dünya gelir dağılımının daha eşit hale

geldiğini açıkça göstermediğini ayrıca, dağılım ölçme seçenekleri dışındaki diğer yöntemler, artan eşitsizliğin derecesine göre değişiklik gösterirken, dağılım ölçme seçeneklerinin ise dünya gelir dağılımında belirgin bir değişme göstermediğini savunmaktadır. Bununla birlikte Çin ve Hindistan'ın hızlı büyümesine rağmen, hangi yöntemle ölçülürse ölçülsün, dünya gelir eşitsizliği artmaya devam etmektedir (Wade, 2001: 579).

### **3.2. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI**

Dünyada gelir eşitsizliğinin artmakta olduğu bir dönemde, küresel ekonomiyle bütünleşmek üzere piyasa ekonomisinin kurumlarını hızla oluşturmakta olan Türkiye ekonomisinin ülke içi gelir dağılımının nasıl bir gelişim gösterdiği merak uyandıran bir konudur. Gelir dağılımı kavramından gelirin bireyler veya hane halkları arasında, hangi üretim faktörü sahipliğinden elde edildiğine bakılmaksızın, büyüklüğüne göre dağılımını anlıyoruz (Aykaç vd., 2013: 103).

Türkiye cumhuriyeti kurulduğu yıldan itibaren ilk 20-30 yıllık dönemde olumlu ekonomiye sahip olmakla birlikte daha sonraki dönemlerde sorunlar yaşamaya başlamış ve bu sorunlar günümüzde de yaşanmaya devam etmektedir. Bu bağlamda ekonomik krizler, politik istikrarsızlıklar ve yüksek enflasyon bir araya gelerek ülkemizin önemli sorunlarını oluşturmaktadır (Kuştepelı ve Halaç, 2006: 4). 1970'lere gelindiğinde yaşanan ağır sosyo-ekonomik bunalımlar ve 1973'te yaşanan petrol krizi ise Türkiye'yi önemli ölçüde etkileyerek ekonomik problemlerin artmasına neden olmuştur. Artan ekonomik problemler beraberinde gelir dağılımı eşitsizliğini de gündeme getirmiş ve bu ekonomik şartlar altında gelir dağılımı günden güne daha eşitsiz bir hal almaya başlamıştır.

Ülkemizin son 20 yılda dünya gelir dağılımındaki yeri ülke içi gelir eşitsizliği, gelir eşitsizliği ve kişi başına düşen gelirin gelişmeleri incelenerek değerlendirilebilmektedir. Diğer taraftan ülkemiz Dünya Bankası tarafından yapılan gruplandırma çerçevesinde sahip olduğu 12.000 dolarlık kişi başı gelire bütün dünya ekonomilerinde üst-orta gelir grubundadır. Üstelik 1990-2000, yılları arasında gelir dağılımı eşitsizliği incelendiğinde de yine ülkemizde gelir dağılımı eşitsizliğinin azaldığı da görülmektedir (Sullivan, 2018: 166-167).



Diğer taraftan gelir dağılımı ile alakalı yapılan araştırmalar, içinde yaşanan toplumların politik ve sosyal yapısının açıklanmasını ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Üstelik bu araştırmalardan, sosyal ve ekonomik kurumlar, gelir dağılımı ve gelir adaletsizliği arasındaki ilişkinin türünü, yoksul ve zengin arasındaki farklarda meydana gelen değişimi ile yine gelir dağılımındaki değişimlerin büyüme, servet ve servet birikimi üstünde neden olduğu etkilerin dağılımına da ulaşılabilmektedir.

1961 ve 1982 anayasaların da ise sosyal devlet ilkesi ve sosyal devlet ilkeleri benimsenerek adil gelir dağılımının gerçekleştirilmesi adına politikalar uygulanmıştır. Öte yandan 1962-1976 dönemindeki gelir dağılımı, hem bölüşüm sürecinin iş dinamikleri hem de o dönemde egemen olan ithal ikameci – korumacı politikalar çerçevesinde şekillenmiştir. 1963-1964'ten 1972'ye kadar sürekli gerileyen ücretli payı 1973'ten itibaren artmaya başlamış ve 1976'da %37.3 olmuştur. Bunlara ek olarak 1970'lerin son dönemlerinde meydana gelen siyasi ve toplumsal bunalımla beraber hızlıca yükselen döviz ve enflasyon darboğazları, 24 Ocak 1980 yılındaki İstiklal tedbirlerinin alınmasını zorunlu hale getirmiştir (Özgüler, 2014: 119-120).

1970'li yılların sonunda bütün dünyayı etkisi altına alan küreselleşme ve neoliberal iktisat politikaları Türkiye ekonomisini de etkisi altına almıştır. 24 Ocak ekonomik kararlarının yapısal uyum ve istikrar programları içeren etkilerinin uygulanması için dönemin şartları uygun olmasa da, yaşanan 12 Eylül askeri darbesi ile bu ekonomik kararların hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasının önü açılmıştır. 12 Eylül askeri darbesi ile birlikte yaratılan ortamda uygulama alanı bulan 24 Ocak kararları 1989 büyük işçi grev ve eylemlerine kadar etkili bir şekilde uygulanmıştır. Özellikle ücret/emeklerde büyük oranlı reel düşüşler yaratan kararlara karşı yaşanan 89 işçi eylemleri kaybedilen hakların kazanımında etkili olmuştur. Daha sonra yaşanacak olan 1994, 1997, 2000 ve 2001 ekonomik krizleri Türkiye ekonomisinde yeni yapısal programlara geçiş, IMF ve Dünya Bankası'nın Türkiye ekonomisine müdahalesi ile sonuçlanacak etkiler yaratacaktır. Özellikle 2001 krizinden sonra iktisat politikalarında hızlı bir neo-liberal politika uygulamaları başlayacaktır.

1970'li yılların sonunda yaşanan ekonomik bunalımlar Türkiye'de halkta ve sermaye sınıfında büyük sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Artan fiyatlar ve enflasyon, dış ödeme de yaşanan güçlükler Türkiye ekonomisindeki ekonomik bunalımı

derinleştirmektedir. Dönemin Başbakanlık Müsteşarı olan Turgut Özal tarafından hazırlanan 24 Ocak ekonomik kararları, bu ekonomik bunalımın aşılması için uygulamaya koyulacaktır. Türkiye’de gelir bölüşümü 1980’li yıllarda büyük ölçüde bozulmuştur. Bu durum sadece fonksiyonel gelir bölüşümünü değil, sektörel, bölgesel ve kişisel bölüşümü kapsayacak şekilde genellik kazanmıştır. 1981-1983 döneminde işgücü piyasaları askeri ve yasal düzenlemelerle disiplin altına alınmış 1978-1979 ila 1984 arasında reel ücretler %26.6 gerilemiş aynı dönemde sınai üretiminde %23, emek veriminde %18 artış olduğu göz önüne alınırsa ücretlerin payı önemli ölçüde düşmüştür (Sullivan, 2018: 166-167).

IMF ve Dünya Bankası gibi istikrar programını finanse eden kurumlara 1984 ile 1988 yılları arasında yapılan taahhütler sonucunda uygulanan Politikalar sayesinde reel ücretler düşmüş ve en nihayetinde 1988 yılına gelindiğinde en alt noktaya ulaşılmıştır. Tarım ürünleri iç ticaret hadleri de sürekli gerilemiştir. Bu dönemde kentli yoksul kitlelere yönelik olarak popülist politikalar izlenmiş, gecekondulara yönelik tapu tahsisi belgeleri ve imar afları çıkarılmıştır. “Fak-fuk-fon” ve “ücretliye vergi iadesi vb. Uygulamalar ile de yoksun kitleler ekonomi problemlerinin çözümü için işgücü piyasasının dışındaki uygulamalara itilmiştir. 1989 yılında kamu sektöründe protesto hareketleri ve demir-çelik, SEKA ve Zonguldak grevleri sonucu popülist politikalar hazırlanarak Kamuda çalışan işçilere yüzde 42 zam verilerek aynı oranda memurlara da zam verilmiştir. Özel sektörde ise toplu sözleşmelerle zamlar yapılmıştır. Bu durum özel sektörde işçi çıkarmalara ve kamu sektöründe de kamu açıklarının yükselmesine sebep olmuş ve özelleştirmeleri gündeme getirmiştir (Özgüler, 2014: 122-124).

24 Ocak ekonomik kararları da yaşanan askeri rejim değişikliği ile uzun bir dönem Türkiye ekonomisindeki iktisat politikası olarak etkisini sürdürecektir. İstikrar önlemleri, adım adım iç ve dış piyasaların, döviz piyasaları dahil, daha da serbestleşmesi; ithalat ve ihracatın kolaylaştırılması; kamu sanayi yatırımlarından tümüyle vazgeçilmesi ve devletin ekonomideki yerinin sınırlandırılmasıyla sürdürülen 1980 tedbirleri, 1989 yılında geçilen para piyasalarında tam serbestleşmeyle birlikte daha da derinleşti ve geniş bir boyut kazandı (Kepenek, 2014: 191). Ancak Boratav (2015)’a göre Türkiye’de uygulanan ekonomik politikaların, Latin Amerika askeri rejimlerinde uygulanan politikalar ile olan benzerliklerinin yanında en büyük farkı, daraltıcı para ve maliye

politikalarından ziyade emek aleyhtarı gelir politikalarının temel uygulama olmasıdır. Uygulanan politikalar tamamen emek karşıtı olarak ve sermayenin güç kazanıp elde edeceği artık değerle yaratacağı sermaye birikimine odaklanmıştır.

**Tablo 3.3.** Başlıca Makro Ekonomik Göstergeler 1978/79 – 1988

Göstergeler	1978/79 ortalaması	1988
Milli Gelir (indeks)	100.0	145.1
Enflasyon oranı (%)	58.0	70.5
Birikim oranı (%)	21.1	26.8
İhracat (Milyon \$)	2275	11662
İthalat (Milyon \$)	4834	13545
Can denge/GSMH (%)	-1.8	+ 1.8
Dış borç (Milyon \$)	13699	40722
Dış Borç Yükü (%)	20.7	37.1
KKBG/GSMH (%)	5.2	4.8

**Kaynak:** Özgüler, V. C. (2014). *Gelir Servet ve Yoksulluk. İstanbul: Cinius Yayınları.*

1990'lı yıllardan itibaren büyüme ve bölüşüm hedefinin yerini serbestleşme-özelleştirme-devletin küçülmesi yoluyla küreselleşme almıştır. Dünyada en adaletsiz bölüşüm sergileyen 27 ülke arasında Türkiye 20. sırada yer almaktadır. 1990-1999 yılları arasında Türkiye'de GSMH artış hızı düşerken (yılda %2.6) gelir dağılımı bozulmaya devam etmiştir (Özgüler, 2014: 126).

Türkiye ekonomisi için bu dönem üç krizin yaşandığı bir dönemi içinde barındırmaktadır. 1998 – 1999, 2001 ve 2008'den itibaren bütün dünyayı etkisi altına alan 2008 – 2009 yılları arasındaki kriz, Türkiye ekonomisini de derinden etkilemiştir. Aktan (2001)'a göre kriz; “önceden bilinmeyen yada öngörülemeyen bazı gelişmelerin; makro düzeyde devlet; mikro düzeyde ise firmaları ciddi düzeyde etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarmasıdır. Aniden ve beklenmedik bir anda ortaya çıkan olumsuz gelişmeleri kriz olarak adlandırmak doğrudur. Yoksa, normal süreç içerisinde ortaya çıkan her sorun kriz demek değildir. Kriz, bu açıdan beklenmedik biçimde ortaya çıkan ciddi sorun olarak düşünülmelidir.” Krizler yarattıkları olumsuz etkiler ile ülkeden sermaye çıkışına, işsizliğin ve enflasyonun yükselmesine, kişilerin gelir kaybetmesine neden olmaktadır.

Her finansal kriz kendine özgü bir takım özellikleri içinde barındırmaktadır. IMF (1998)'ye göre finansal krizler dört grup altında incelenmektedir (IMF, 1998: 74-75):

- Döviz Krizi: Bir para birimine karşı spekülâtif saldırı olduğunda, ülke parasında büyük oranlı devalüasyon meydana getirmek zorunda olduğu (sharpdepreciation) yada otoritelerin uluslar arası rezervleri veya faizde keskin artışlar ile paralarını savunmaya zorlayan krizlerdir.
- Bankacılık Krizi: Batma noktasındaki fiili veya potansiyel bankaların, borçlarını askıya aldığı veya hükümetin büyük ölçüde yardımlarını arttırarak destek olmak zorunda kaldığı krizlerdir.
- Sistemâtik Finansal Krizler: Sistemâtik finansal krizler, piyasaların etkin bir şekilde işlev görmesini engelleyerek, finansal piyasalarda ciddi bozulmalara neden olduğu ve reel ekonomide büyük olumsuzluklara neden olduğu krizlerdir. Bir sistemâtik kriz, döviz krizini içerebilir ancak bir döviz krizi mutlaka ödemeler dengesini bozar. Ancak döviz krizi, sistemâtik finansal krize eşit demek değildir.
- Dış Borç Krizi: Bir ülkenin hem özel hem de kamu borçlarını ödeyememesi durumudur.

1997 – 1998 Asya krizi ve 1998 Rusya krizi merkez ülkeleri etkilemese de Doğu Avrupa ve Latin Amerika’da finansal krizlerin yaşanmasına neden oldu. 1998 Rusya krizinde, Rusya’nın dış borçlarını ödemeyeceğini açıklaması sonrasında yatırımcılar başta Rusya olmak üzere Arjantin, Meksika ve Türkiye gibi çevre ülkelerden çıkmaya başladı. Bu çıkış beraberinde net sermaye çıkışının ortaya çıkmasına neden oldu. 1998 Ağustos ayında Merkez Bankası kasalarında 26,3 milyar dolar döviz rezervi var iken bu rakam Kasım ayında 19,7 milyar dolar seviyelerine düşmüştür. Sıcak para çıkışı 6 milyar dolar seviyesinde iken, GSMH’da yüzde 6.4 düşüş meydana geldi. Türkiye’nin bu dönemde dış borç stoku 103 milyar dolara yükseldi. İç borç stokunun da GSMH’ya oranı %42 civarına yükselince, yüksek faiz kısa vadelerinde etkisiyle Hazine iç borçları artık döndüremeyecek aşamaya ulaştı. Yaşanan ekonomik sıkıntıların üstüne meydana gelen 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi ekonomik durumu daha kötü hale getirdi. Türkiye bu yaşanan darboğaz karşısında IMF reçetelerini uygulamaya mecbur kalmıştır. 1999 Aralık ayında IMF ile stand – by anlaşması imzalandı.

**Tablo 3.4.** Temel Makroekonomik Göstergeler(1998 – 2002)

	1998	1999	2000	2001	2002
GSYİH	3.1	-4.7	7.4	-7.5	7.9
GSMH	3.9	-6.1	6.3	-9.5	7.8
Dış borç stoku (GSMH)	47.4	55.4	59.4	80.0	70.6
İç Borç Stoku / GSMH	21.7	29.3	29.0	69.2	55.2
KKBG/GSMH	9.4	15.6	11.9	16.5	12.6
Faiz/GSMH (%)	11.5	13.6	16.3	23.3	19.1
TÜFE (%)	69.7	68.8	39.0	68.5	29.7

**Kaynak:** TCMB, TÜİK, Kalkınma Bakanlığı

Not 1: Tabloda eski (1987) milli gelir serisi kullanılmıştır.

Not 2: TÜFE oranlarında 1994=100 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.4'deki rakamları incelersek Türkiye ekonomisinin zaman içindeki çöküşünü de daha net görebiliriz. 1999 yılında enflasyonla mücadele programı uygulamaya konulsa da TÜFE'de etkileyici bir düşüş yaşanmıyordu. 2000 ve 2001 yıllarında da yüksek enflasyon devam etti. Hem iç hem de dış borç stoku ekonominin çevrilmesini zorlaştırıyor ve daha yüksek faiz ile borçlanmaya sebep oluyordu. GSMH' da 1999 ve 2001 döneminde sırasıyla eksi yüzde 6.1 ve eksi yüzde 9.5 oranında küçülme meydana geliyordu. Buda krizin etkisinin devam ettiğini gösteriyordu.

2003 – 2007 yılları arasını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanan “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu” büyük önem arz etmektedir. Rapor, yoksulluk ve gelir dağılımı konularını, geniş bir perspektifte ve ayrı ayrı konular şeklinde ele alarak incelenmiştir. Rapora göre; yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak için, istihdam fırsatları yaratan güçlü bir ekonomi ve makroekonomik politikalar, herkesin eşit ve evrensel bir şekilde yararlandığı ekonomik fırsatlar, üretken istihdam ve çalışma yoluyla sürdürülebilir geçim imkanlarını geliştirecek eğitim, sağlık, öğretim tesisleri gibi temel sosyal hizmetlerin sağlanması gerekmektedir (DPT, 2001: II).

Türkiye'deki gelir dağılımında 1963-2010 dönemi itibariyle nüfusun en zengin kesiminin elde ettiği gelir %57'den %44,9 düzeyine düşerken diğer dört kesimin elde ettiği toplam gelir aynı düzeyde %12,1 artmıştır. Böylece Gini katsayısı 1963'te 0,55 iken 2010 yılında 0,44 oranına düşmüştür bu da gelir dağılımı eşitsizliğinde düzelme olduğunu

göstermektedir. Bununla birlikte bu katsayının 0,25 ila 0,35 arasında olduğu Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki gelir dağılımının oldukça bozuk olduğu ve düzelmesi gerektiği sonucuna ulaşılır (Ünsal, 2016: 454).

21. yüzyılda Türkiye'ye dayatılan yapısal reformların ana hedefi; KIT'lerin özelleştirilmesi, sosyal güvenlik sisteminin reforme edilerek maliyetin emekçilerin üstüne yüklenmesi, tarımda doğrudan gelir desteği ile tarımsal üretimin piyasaya terk edilmesi gibi dönüşümler geçirerek neo-liberal iktisat politikalarının tamamen egemen olmasıydı. Boratav, kitabında bu süreci şu şekilde açıklamaktadır: “ (...) *Bu dönüşüm, daha somut olarak, sosyal devlet uygulamalarının daraltılması, bunlardan kaynaklanan mali yükün artan oranlarda hizmetten yararlananlarca (vatandaşlarca) üstlenilmesi; işgücü piyasasını ve tarımı destekleyen iktisat politikası araçlarının adım adım tasfiyesi ile gerçekleşebilecekti.*” (Boratav, 2015: 202).

**Tablo 3.5.** 2008 Krizinde ve Sonrasında Başlıca Göstergeler (%) (2007 - 2012)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
GSYİH Büyüme (%)	4.7	0.7	-4.8	9.2	8.8	2.1
İşsizlik Oranları	10.3	11.0	14.0	11.9	9.8	9.2
TÜFE (%)	8.4	10.1	6.5	6.4	10.5	6.2
Kişi başına GSYH (S)	9.247	10.444	8.561	10.003	10.428	10.459

**Kaynak:** Kalkınma Bakanlığı, TÜİK

Not: GSYİH verileri 1998 fiyatları baz alınarak hazırlanmıştır. TÜFE için TÜİK 2003 = 100 bazlı endeks kullanılmıştır. Kişi başına GSYH verileri 2009 baz yılı alınarak hazırlanmıştır

2008 yılında başlayan kriz Türkiye ekonomisinin büyümesini yavaşlattı (Tablo 3.5). Ancak asıl etkisi 2009 yılında yaşanan eksi yüzde 4.8 oranındaki küçülme olmaktadır. Daha sonraki iki yıl yüksek seyreden büyüme oranları ise 2012 yılından itibaren tekrar yavaşlamış ve yüzde 2.1 seviyesinde seyretmiştir. İktisatçılara göre Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde büyümenin yıllık ortalama % 5-6 seviyelerinde

seyretmesi gerekmektedir. Ancak 2012 yılından sonra ekonominin büyüme hızı yavaşlamaktadır.

### 3.3. TÜRKİYE ÜZERİNE YAPILAN GELİR DAĞILIMI ÇALIŞMALARI

Türkiye'de gelir dağılımına yönelik ilk Hanehalkı Gelir ve Tüketim Anketi, 1933 yılında Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi tarafından Ankara ve İstanbul illeri için düzenlenmiş, memur ve işçi ailelerini kapsamıştır (Güçlü ve Bilen, 1995: 160). Bu anketi daha sonra 1938 yılında 20 ili kapsayan diğer bir anket izlemiş, 1953 yılında daha geniş ve bilimsel bir hanehalkı gelirder anketi yapılmıştır (Çalışkan, 2010: 104).

Türkiye'de ilk olarak 1950-1965 döneminde gelirin sosyal sınıflar arasında nasıl paylaşıldığı ile ilgili araştırmalar yapılmış; ancak, tarım sektörü analiz dışında tutulduğundan sonuçlar sağlıklı olmamıştır. DPT tarafından 1963 yılında yapılan gelir dağılımı araştırması yapılan ikinci araştırmadır.

1968 yılına gelindiğinde Hacettepe Nüfus Etüdüleri Enstitüsü tarafından yapılan Aile Yapısı ve Nüfus Sorunları isimli araştırmada hanehalklarının gelirlerine ilişkin bazı bilgiler elde edilmiştir. Araştırmada Türkiye İç Anadolu, Karadeniz, Ege, Marmara, Akdeniz, Doğu Anadolu bölgelerine ayrılmıştır. Bu bölgelere Ankara, İstanbul, İzmir il merkezleri eklenerek söz konusu birimler için gelir dağılımı verilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Nüfusu 2000'in altındaki 150 köy, 2000-15000 nüfusa sahip 49 kasaba ve 15000-50000 arasında nüfusa sahip 25 şehir ve nüfusu 50000'in üzerindeki 32 şehirden seçilmiş olan 256 yerleşim bölgesi örneğe dâhil edilmiştir. Doğurganlık çalışmasına yönelik olan bu örnekleme, eşi 45 yaşından küçük olan evli erkekler dâhil edilmişlerdir ve hanehalkının %17.2'si örneklem dışında tutulmuştur. Bu nedenle, bu çalışmanın da Türkiye genelini temsil edemeyeceği yönünde eleştiriler yapılmıştır. Söz konusu çalışmanın amacı örnekleme konu olan birimlerin gelirlerini ve nüfusu göz önünde bulundurarak Türkiye için gelir dağılımını tespit etmektir. Çalışmada küme örnekleme şeklinde seçilmiş 4505 hanehalkı üzerine uygulanan soru kâğıtlarına verilen cevaplar kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye'de nüfusun %90'ının, gelirin yaklaşık %55'ini aldığı, nüfusun en zengin %10'unun ise gelirin yaklaşık %45'ini aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu sonuçlar ışığında Türkiye'de gelirin eşitlikten çok uzak olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmada gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu bölge Doğu

Anadolu Bölgesi olarak bulunmuş, eşitliğe en yakın bölge ise Ege Bölgesi olarak ifade edilmiştir. Ankara eşitlik durumunun en iyi olduğu il olurken İzmir eşitsizliğin en yoğun yaşandığı il olmuştur. Meslek grupları açısından yapılan değerlendirmede ise gelir dağılımında eşitliğe en yakın grubun memurlar olduğu sonucuna varılmış, en eşitsiz gelire sahip meslek grubunun ise tarım işçiliği ve serbest meslek olduğu ifade edilmiştir. 1971 yılında yayınlanan araştırmada Ankara, İstanbul ve İzmir'in en zengin %10'unun bu kentlerdeki toplam gelirin %43'ünü aldıkları en yoksul %10'luk kesimin ise gelirden aldığı payın %2 olduğu bulunmuştur (Bulutay ve diğerleri, 1971: 169-174).

2006 ve sonrasında ise TÜİK, Avrupa Birliği ile uyum çerçevesinde gelir dağılımı istatistiklerini elde etmek için bağımsız bir gelir dağılımı araştırması olan ve panel anket yönteminin kullanıldığı Gelir ve Yaşam Koşulları araştırmasını kullanmaya başlamıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, ülkedeki gelir dağılımına, yoksulluğun düzeyi ve kompozisyonuna, yaşam koşullarına ve sosyal dışlanmaya yönelik bilgilerin derlenmesinde önemli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır. 2014 yılına kadar GYKA'nın yıllık sonuçlarından Türkiye, Kent, Kır ve İBBS 1. Düzey (12 Bölge), panel araştırma sonuçlarından ise Türkiye genelinde gelir dağılımı, yoksulluk ve yaşam koşullarına ilişkin tahminler üretilmiştir. Söz konusu araştırmanın örnek hacmi, İBBS 2. Düzey (26 Bölge) düzeyinde tahmin verecek şekilde 2011-2014 yıllarında kademeli olarak artırılmıştır (TUİK, 2018).

TUİK tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen yoksulluk çalışmasına göre; gelir dağılımının en alt kısmında bulunan yoksul kısmın yüzde yirmisi aynı zamanda mutlak Yoksulluk sınırının da altında yaşamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda da 2002-2007 döneminde kentsel bölgelerde yoksulluk oranı %21,95 seviyesinden %10,61'e; kırsal alanlarda ise %34,48'den %32,18'e düşmüştür. Yani kentsel bölgelerde yoksulluk oranı hızlı alırken kırsal alanlardaki değişimler az miktarda gerçekleşmiştir. Öte yandan en yoksul bölgelerin İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz doğdu gözlemlenmektedir. Gelir dağılımı seviyesinin eşitsizliği ise günümüzde de yüksektir. Ek olarak ülkemizde yoksulluk ve eğitim düzeyi ters orantıya sahiptir. Yani eğitim düzeyi arttıkça yoksulluk düzeyinde azalma yaşanmaktadır (Kabaşı, 2011: 46-60).

TUİK 2010 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasına göre gelir dağılımında göreceli bir iyileşme olmuştur. Alt gelir gruplarının milli gelirden aldığı pay artarken üst gelir



gruplarında az da olsa gerileme olmuş; ancak, 2012 yılında yapılan araştırmaya göre ise görece bir bozulma ortaya çıkmıştır. Çünkü en zengin kesime ait gelir en yoksul kesime ait gelirin 8 katı kadardır. Üstelik %20'lik gruplarda en yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %46,6 iken, en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %5,9'dur (Özgüler, 2014: 127).

**Tablo 3.5.** Türkiye'de Yıllar İtibariyle Gelir Dağılımı

Hane Halkı Yüzdeleri	1963	1968	1973	1986	1994	2002	2003	2004	2005	2012
Birinci %20	4,5	3,0	3,5	3,9	4,9	5,3	6,0	6,0	6,1	5,9
İkinci %20	8,5	7,0	8,0	8,4	8,6	9,8	10,3	10,7	11,1	10,6
Üçüncü %20	11,5	10,0	12,5	12,6	12,6	14,0	14,5	15,2	15,8	15,3
Dördüncü %20	18,5	20,0	19,5	19,2	19,0	20,8	20,9	21,9	22,6	21,7
Beşinci %20	57,0	60,0	56,5	55,9	54,9	50,1	48,3	46,2	44,4	46,6
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Gini Katsayısı	0,55	0,56	0,51	0,51	0,49	0,44	0,42	0,4	0,38	0,4

**Kaynak:** Özgüler, V. C. (2014). *Gelir Servet ve Yoksulluk. İstanbul: Cinius Yayınları.*

Çetin ve Gün (2013), “Shorrocks Ayrıştırma Analizi”ni kullanarak Türkiye'de 2002-2009 yılları arasında gelir eşitsizliğini, kişisel ve hanehalkı bazında incelemişlerdir. Analize göre, bu yıllar arasında gelir eşitsizliğini ortaya çıkaran en önemli sebebin, faiz geliri olduğu saptanmıştır. Buna göre faiz, kâr ve rant gelirlerinin gelir dağılımı eşitsizliğini, ücret ve transfer gelirlerinden daha fazla etkilediğini tespit etmişlerdir. Bu nedenle, transfer gelirlerinin eşitsizlik üzerindeki etkilerinin düşürülmesi, sosyal politikalar açısından büyük önem taşımaktadır.

Acar (2015), Türkiye'de gelir dağılımının gelişimini incelemiş, gelir dağılımında eşitsizliği diğer ülkelerle de karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmaya göre, Türkiye gelir dağılımı eşitsizliğinde gelişmiş ülkeler arasında son sıralarda yer alırken, dünya geneli olarak bakıldığında orta kısımlarda yer aldığını ifade etmiştir. Türkiye'de gelir eşitsizliğinin önüne geçmek için, kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması, yapısal

işsizliğin azaltılması, dolaylı vergilerin düşük tutulması, düşük gelire sahip olan kesime yönelik maddi teşviklerin uygulanması önerilerinde bulunmuştur.

Uysal ve Vatansever Deviren (2016), "Küresel Gelir Dağılımı Endeksi" adlı yeni bir yöntem ile küresel gelir dağılımındaki eşitsizliği analiz etmişlerdir. Buna göre; gelir dağılımında eşitsizlik, 2008 küresel finansal krizden sonra az da olsa düşme eğilimine girmiş, ancak genel olarak 1980'lerden sonra günümüze kadar sürekli büyük oranda bir artış göstermiştir.

Doğrul (2017), Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren yıllar içinde gerçekleşen gelir dağılımının karşılaştırmalı analizini yapmıştır. Analize göre, gelir dağılımında eşitsizliğin azaltılmasına dair yapılan sosyal politikaların yeterli olmaması nedeniyle, gelir dağılımında eşitsizliğin azaldığı dönemler olsa dahi, en yüksek ve en düşük gelire sahip kesim arasındaki farkın değişmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Şahbaz, Gömleksiz ve Kaleci (2017)'nin gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik kamu politikaları üzerine yapmış oldukları çalışma, 20 OECD ülkesinin 1995-2013 dönemi verileri ile panel eşbütünleşme yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, hanehalkına gerçekleştirilen sosyal yardımların ve işsizlik yardımları için yapılan harcamaların gelir eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir.

Ayyıldız (2017) 'ın yaptığı çalışmada, gelirin adil bir dağılım göstermemesinin nedenlerini, çeşitli ülkelerde 2002-2014 yılları arasındaki verileri kullanarak incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, gelir vergileri, nüfus ve doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımında adaletsizliğe neden olduğu tespit edilmiştir.

### **3.3.1. 1968 Yılına Kadar Yapılmış Çeşitli Gelir Dağılımı Araştırmaları**

Türkiye'de farklı kurumlar tarafından farklı zamanlarda gerçekleştirilen gelir dağılımı araştırmaları içerikleri bakımından farklılıklara sahiptir. Bu farklılıklar alan, örnek sayısı ve örnekleme yöntemi olarak ifade edilebilmektedir. Yine de bahsi geçen farklılıklara karşı araştırmalardan elde edilen veriler kişisel gelirin gösterdiği gelişmeyi gün yüzüne çıkartmaktadır (Güçlü ve Bilen, 1995: 160). Bu bağlamda ülkemizde yapılan ilk çalışma 1933'te Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesince İstanbul ve Ankara'da ikamet eden memur ve işçi ailelerine uygulanmış olan hane halkı gelir ve tüketim

harcamaları anket çalışmasıdır. Yapılan bu Anketin devamı ise 1938'de 20 il üzerinde 1953 yılında ise daha bilimsel bir gelir- gider anketi şeklindedir (Çalışkan, 2010: 104).

Bu konu hakkında ilk etüt Colombia Üniversitesine sunulan; bir doktora tezi olarak hazırlanan ve tarımsal gelirlerin 1951-1953 yılları arasındaki dağılımına dayanan Eva Hirch'ın etüdüdür. Çalışma sonuç olarak tarıma yönelik bulgular taşımaktadır. Bu hususta Türk kamuoyunu meşgul eden ve gelir dağılımı ile ilgili, fakat verileri topluma yansıtılmayan Enos Raporu da 1960'lı yılların başında ülkemizde çok konuşulan bir rapor olmuştur (Karaman, 1995: 154).

Prof. Nejat Bengül Türkiye'deki gelir dağılımını gündeme getiren en önemli isimdir. Bengül 1959'da Stanford üniversitesinde gerçekleştirdiği gelir dağılımı Araştırması için öneriler adlı çalışmasıyla da ülkemizdeki gelir dağılımı çalışmalarının metodik yaklaşımını biçimlendirmeyi de hedeflemiştir. 1960 yılından sonra gelir dağılımı ile ilgili çalışmalara yönelme giderek artmıştır. Planlı döneme geçişte planlarda gelir dağılımı ile ilgili kısmi analizler görülmeye başlanmıştır. Diğer taraftan SBF öğretim üyeleri olan Uğur Kurum, Korkut Boratav, Alpaslan Işıklı ve Tuncer Bulutay'ın gerçekleştirdikleri çalışma ülke genelinde geçerli bir bütüncül gelir dağılımı çalışması olmamakla beraber bahsi geçen konunun kısmi analizlerinin yapıldığı bir çalışma olarak ifade edilmektedir (Karaman, 1995: 158). Yukarıda bahsedilen çalışmalar gelir dağılımı araştırmalarına ışık tutmakla beraber ülke genelindeki dağılım sorununu gözler önüne sermek konusunda yeterli olmayıp gelir dağılımı verilerin kısmi analizlerine yönelik çalışmalardır. Tüm bu kısmi araştırmaların sonucu olarak Devlet Planlama Teşkilatı, gelir dağılımındaki boşluğu doldurmaya çalışmış ve Türkiye'de ilk defa kapsamlı bir çalışma ise Tolga Çavuşoğlu ile Yusuf Hamurdan tarafından DPT içerisinde gerçekleştirilmiştir. 1963 yılına ait bu çalışma, sondaj usulü ile düzenlenmediği gibi, Türkiye'de gelir vergisinin genel olmaması, beyanname veren mükelleflerin 327.000 kişide kalması ve vergi kaçakçılığının olması gibi sebepler dolayısıyla gelir vergisi kayıtlarına da birkaç husus dışında dayanmıyordu. Bu çalışmada kullanılan metod ise şu şekildedir; o yıldaki toplam yurtiçi gelir çerçevesinde hareket edilmiş ve hem kişisel gelire yaklaşan bu miktarın transfere eklenmesi hem de iktisadi devlet teşekküllerinden oluşturulan fonlara düşürülmesi sonuçlarına ulaşılmıştır (Erdoğan, 2005: 45). Verilerin yeterli olmayışı, bulgularının güvenilirliği olumsuz yönde etkilemesine rağmen bu çalışma bireysel gelir

dağılımındaki eşitsizliği ilk olarak ortaya çıkarması ve konuya dikkat çekmesi açısından önemlidir (TÜSİAD, 2000: 30). Araştırmada kullanılan tekniğin çeşitli zaaf ve kusurları vardır. Bu sebeplerle Prof. Celal Sarç, 1963 Yılı Gelir Dağılımı Araştırmasının gelir dağılımı konusunda Türkiye geneli açısından güvenilemeyecek rakamlar vermiş olduğunu ve sonuçlarının müşahedelere dayanan bir istatistik olmayıp, suni bir inşaa niteliği taşıdığını ileri sürmüştür.

Son olarak, gelir dağılımı adaletsizliğiyle alakalı gerçekleştirilen bu çalışmaların çoğunda verilere ulaşmada gelir dağılımı anketlerinden yararlanılmıştır. Buna ek olarak yine gelir dağılımı anketleriyle gerçekleştirilen kişisel gelir dağılımı araştırmaları 1968, 1973, 1986, 1987, 1994, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında da yapılmış ve sonuçları açıklanmıştır. Ancak tüm bu araştırmalarda yöntemleri, kapsamları ve yaptırılan kurumlar açısından bazı farklılıklar mevcuttur.

### **3.3.2. 1968 Yılı Gelir Dağılımı Araştırması**

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünce 1968 yılında gelir dağılımı araştırması adına bir anket hazırlanmış ve çalışma bu anket çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Türkiye; İç Anadolu, Karadeniz, Ege, Marmara, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerine ayrılmıştır. Kullanılan veriler ise, kırsal ve kent arasındaki farktan yararlanılarak gerçekleştirilen tabakalı örneklem yöntemiyle seçilmiş 4505 hanehalkı ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Nüfusu 2000'in altındaki 150 köy, 2000-15000 nüfusa sahip 49 kasaba, 15000-50000 nüfus oranına sahip olan 25 kent ile 50000'in üzerinde nüfusa sahip 256 yerleşim yeri örneğe dâhil edilmiştir. Doğurganlık çalışmasına yönelik olan bu örnekleme eşi 45 yaşından küçük olan evli erkekler de dâhil edilmişlerdir. Hanehalkının %17.2'si örneklem dışında tutulmuştur (Özmucur, 1995: 145). Söz konusu çalışmanın amacı örnekleme konu olan birimlerin gelirlerini ve nüfusu göz önünde bulundurarak Türkiye için gelir dağılımını tespit etmektir. Çalışmada küme örnekleme şeklinde seçilmiş 4505 hanehalkı üzerinde uygulanan soru kâğıtlarına verilen cevaplar kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türkiye'de nüfusun %90'ının, gelirin yaklaşık %55'ini aldığı, nüfusun en zengin %10'unun ise gelirin yaklaşık %45'ini aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu sonuçlar ışığında Türkiye'de gelirin eşitlikten

çok uzak olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı çalışmada gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu bölge Doğu Anadolu Bölgesi olarak bulunmuş, eşitliğe en yakın bölge ise Ege Bölgesi olarak ifade edilmiştir. Ankara eşitlik durumunun en iyi olduğu il olurken İzmir eşitsizliğin en yoğun yaşandığı il olmuştur. Meslek grupları açısından yapılan değerlendirmede ise gelir dağılımında eşitliğe en yakın grubun memurlar olduğu sonucuna varılmış, en eşitsiz gelire sahip meslek grubunun ise tarım işçiliği ve serbest meslek olduğu ifade edilmiştir (Bulutay ve diğerleri, 1971: 169-174). 1971 yılında yayınlanan araştırmada Ankara, İstanbul ve İzmir'in en zengin %10'unun bu kentlerdeki toplam gelirin %43'ünü aldıkları en yoksul %10'luk kesimin ise gelirden aldığı payın %2 olduğu bulunmuştur.

1963-1968 yıllarında yapılan gelir dağılımı çalışmaları, dayandıkları kaynaklar ve hesaplama yöntemleri birbirinden çok farklı olduğundan, aralarında bir karşılaştırma yapmak çok sakıncalı olabilir. Ancak her iki çalışmada da Türkiye'de gelirin çok dengesiz dağıldığı görülmektedir. 1968 gelir dağılımına göre, Türkiye'deki hanelerin en yoksul %20'si gelirin %3'ünü alırken, en zengin hanelerin %20'si ise gelirin %60'ını almaktadır (Korkut, 1986: 4).

### **3.3.3. 1973 Yılında Yapılan Gelir Dağılımı Araştırmaları**

DPT 1973 yılında Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsünce gerçekleştirilen Türkiye'nin nüfus sorunları ve nüfus yapısı hakkında ülke çapında aynı zamanda bir örneklemede olan araştırmadaki gelire ait verilerden yararlanarak yeni bir gelir dağılımı araştırması gerçekleştirmiştir. Araştırmada ülke çapında çok aşamalı kümeli tesadüfi örnekleme yöntemi ile 6500 hane üzerinde uygulama yapılmış olmakla beraber 4658 kağıt değerlendirilebilmiştir. Sonuç olarak da anketten sağlanan gelir kavramının karşılığı, hane halkına yurt dışından transfer edilen gelirlerin dâhil edilmediği gelirler şeklindedir (TÜSİAD, 2000: 31).

Bu araştırmada beş bölge yanında İstanbul, Ankara ve İzmir metropol alanları için hesaplamalara da yer verilmiştir. Metropollerin dışında kalan alanlar ise kentsel ve kırsal olarak ikiye ayrılmıştır (Özmucur, 1995: 146). Örnekleminin kademelendirilmesinde, kırsal alana nispi olarak düşük bir değer verilir, buna karşılık şehir alanlarının nispi ağırlıkları yüksek tutulmuştur. 1973 yılında Türkiye nüfusu içinde köylü nüfusun oranı

%60,4'dür. Bu oran örnek kütlede % 23.1 olarak kabul edilmiştir. Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi, 6500 örneğin ancak 4658'inin cevapları değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu rakamın ne kadarının kırdan, ne kadarının şehirli nüfustan oluştuğu, yani örnek planın kademeli uygulamada ne oranda gerçekleştiği ise araştırmada belirtilmemiştir.

Bu araştırmada yukarıda belirtilenlerin dışında başka noksanlıklarda mevcuttur. Örneğin tarım gelirinin dekar başına masrafları arasında işçilik giderleriyle kira ve faiz giderlerine yer verilmemiştir. Hayvancılık gelirinin tespitinde ise masraflar arasında sadece yem giderleri dikkate alınmış, diğerleri önemsenmemiştir. Bu hususlar gelirin seviyesini önemli ölçüde etkileyecek eksikliklerdir (Karaman, 1987: 25–26). 1973 DPT çalışmasına, Derviş ve Robinson (1980), ankette tarım dışı gelirin ve tarımsal nüfusun olduğundan az görüldüğünü belirterek eleştiri getirmişlerdir. Dolayısıyla eşitsizlik, olduğundan daha çok bulunmaktadır. Derviş ve Robinson'un hesaplamalarına göre Gini katsayısı, 0.51 yerine 0.50'dir. Hesaplamış oldukları %20'lik nüfusun gelirden aldıkları paylar şöyledir: %3.45, %7.90, %12.83, %20.49 ve %55.33. Hesaplanan Gini katsayısı tarımsal gelirler için 0.56, tarım dışı gelirler için 0.45'dir. DPT (1973) de verilen Gini katsayısı ise tarımsal gelirler için 0.60, tarım dışı gelirler için 0.63'dür. İki çalışma sonuçları arasındaki bu çok önemli farkın, tarım ve tarım dışı kesimlerdeki verimlilik farkından kaynaklandığı belirtilmektedir (Karluk, 2005: 78).

Aynı yıl için Derviş ve Robinson yöntemi kullanılarak Celasun tarafından hesaplanmış olan Gini katsayıları, tarım geliri için 0.57, tarım dışı gelir için 0.43 ve toplam için 0.51 'dir. Celasun'un hesaplamış olduğu düşükten yükseğe doğru yüzde 20'lik nüfus gruplarının gelirden aldığı paylar ise şöyledir: %2.75, %7.15, %12.83, %22.06 ve %55.21. Celasun aynı yöntemi ve 1973 verilerini kullanarak gelir dağılım modellemesi ile 1978 ve 1983 yılları içinde tahminler yapmıştır. 1978 payları: %2.84, %7.33, % 12.99, %22.13, %54.71 ve Gini katsayısı 0.51. Tarımsal gelir için Gini katsayısı 0.57, tarım dışı gelir için ise 0.43'dür. 1983 gelir payları, %2.63, %6.93, %12.59, %21.39, %55.93 ve Gini katsayısı 0.52'dir. Tarım ve tarım dışı gelirler için Gini katsayıları 0.57 ve 0.45'dir (TÜSİAD, 2000: 31).

Varlıklar, 1973 ham verilerini kullanarak çok denklemlili veya eş-anlı denklem sistemleri kapsamında erkeklerin kazançlarını belirleyen faktörleri incelemiştir.

Türkiye’de eğitim yanında sosyo-ekonomik değişkenlerin de kazançların belirlenmesinde önemli rol oynadıkları belirlenmiştir (Özmucur, 1995: 146-147).

### **3.3.4. 1973-1974 DİE Kırsal Yerler Gelir Dağılımı Araştırması**

1973–1974 yıllarında DİE tarafından Milli Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatının işbirliği ile nüfusu 2000'den az olan kırsal yerlerin sosyo-ekonomik yapısının tespiti amacıyla anketler düzenlenmiştir. Bu anketler 67 ilin tamamında her ilden ikişer örnek ilçe, her örnek ilçeden de üçer örnek köy alınarak toplam 401 kırsal yerleşme yerinde uygulanmıştır. Yapılan çalışmanın gelirle ilgili verileri bir anlamda ülke seviyesinde tarım kesimindeki gelir dağılımını göstermektedir. Bu çalışma sonunda yüzde 20'lik nüfus gruplarına göre elde edilen gelir yüzdelerini şöyle sıralayabiliriz: %4.99, %9.22, % 14.21, %22.50, %49.08. Bu veriler kırsal alandaki gelir dağılımının 1968 yılından 1974 yılına doğru olumlu bir gelişme eğiliminde olduğunu yansıtmaktadır (Karaman, 1995: 28-29).

### **3.3.5. 1978-1979 DİE Kentsel Yerler Gelir Dağılımı Araştırması**

DİE 1978-1979 yıllarında kırsal alan dışındaki "Kentsel Yerler Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi"nden yararlanarak nüfusu 10 binin üstündeki bütün yerleşme yerlerini kapsayacak şekilde 40 yerleşme yerinde bir çalışma yapmıştır. Bu anket her ay örneğe çıkan ve değişen 822 hane halkı incelenmek suretiyle bir yıl süreyle uygulanmıştır. Bu yöntem, beyanlarda açıklığın sağlanmasında güçlük çekilen Türkiye'de veri toplama tekniklerinin geliştirilmesi açısından önemli bir gelişmedir. Bu anket sonunda elde edilen yüzde 20'lik nüfus dilimlerine göre gelir yüzdeleri şu şekildedir: %6.37, %10.45, %15.04, %21.56, %46.62'dir. DİE'nin 1973–74 yıllarında kırsal alanda yaptığı çalışmanın verilerine göre, 1978–79 yılları kentsel alan verilerinin, gelir dağılımının kentsel alanlarda kırsal alanlara göre daha dengeli olduğunu göstermiştir (Karaman, 1995: 31–33).

### **3.3.6. 1986 TÜSİAD Gelir Dağılımı Araştırması**

Gelir dağılımı ile ilgili diğer bir çalışma, 1986 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim üyeleri Yılmaz Esmer, Hamil Fişek ve Ersin Kalaycıoğlu tarafından hazırlanan

ve TÜSİAD tarafından 1302 hane üzerinde uygulanan Türkiye'de Hane Geliri, Hanehalkı Harcamaları ve Hayat Standardı adlı çalışmada gelir dağılımında kullanılabilecek özelliklere sahiptir. Fakat bu çalışmanın da amacı ve örnek sayısı yönünden tartışılan nitelikleri bulunmaktadır (Özmucur, 1995: 146-147). Çalışmada tabakalama için nüfus değil seçmen kitlesi kullanılmış ve kır-kent ayrımı yapılmıştır. Çalışmada çok aşamalı tabakalı tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmıştır. 1444 hane halkı seçilmiş ve 1032 hanehalkındaki 6760 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki iller beş bölgeye dağıtılmıştır. İstanbul, Ankara ve İzmir 14 tabakaya ayrılmıştır. Kentsel alandaki tabakalama ekonomik durum ve politik tercihlere göre yapılmıştır. 17 ildeki 51 yörede 117 alan seçilmiştir. Kırsal alanda altı tabaka belirlenmiş ve 60 yerleşim alanı çalışmaya dâhil edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre, yüzde %20'lik gelir payları: %3,9, %8,4, %12,6, %19,2 ve %55,9'dur. Gini katsayısı 0.50 olarak hesaplanmıştır. Bu paylar ve oranlar ile DPT'nin 1973'de yaptığı çalışma arasında büyük bir benzerlik vardır (Özmucur, 1995: 147).

### **3.3.7. 1987 DİE Gelir Dağılımı Araştırması**

1987 yılında DİE tarafından gerçekleştirilen gelir dağılımı anketinin ilk özet bulguları yayınlandığında sürpriz oldu ve özellikle akademik çevrelerde kuşku ile karşılandı. Çünkü 1973 ve 1987 anketinin uygulandığı zaman dilimi içinde Türkiye'de gelir dağılımını iyileştirici makro politikalar uygulanmamıştır. Aksine ülke iki anket dönemi arasında çok ciddi istikrarsızlıklara maruz kalmıştır. 1974'den itibaren enflasyon %30'ların üstünde seyretmiş, 1978–1980 döneminde %50 ile %108 arasında değişen fiyat artışları yaşanmıştır. 1981–1983 döneminde kısmen kontrol altına alınan enflasyon, 1984'den sonra tekrar yükselmiş ve 1985–1987 döneminde ortalama %50'lere yerleşmiştir. Öte yandan, özellikle 1980'li yıllarda, 24 Ocak ekonomik programının uygulamaya konulmasından sonra, ekonomi politikalarının sosyal içeriği zayıflamıştır. Piyasa sistemine işlerlik kazandırmak ve makroekonomik dengeleri fiyat mekanizmasına bırakmak anlayışı ile devletin ekonomiye müdahalesi azaltılmıştır. Bu politika anlayışı, gelir dağılımını iyileştirici sosyal politikalar uygulama olanağı bırakmamıştır. Kısaca ekonomik istikrarsızlığın sürdüğü ve sosyal politikaların uygulanmadığı bir ortamda, bölgelerarası ve sektörler arası fırsat farklılığının çok geniş olduğu bir ülkede, gelir



dağılımının nasıl düzeldiğini açıklamak oldukça güçleşmiştir (Şahin, 2002: 530-531).

### **3.3.8. 1994 DİE Gelir Dağılımı Araştırması**

1994 Hane halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, Türkiye genelini kapsayan ikinci büyük araştırmadır. Bu bağlamda da 20.000 ve üzerindeki yerler kırsal yerleşim, 20001 ve daha üzerindeki nüfuslu yerleşimler ise kentsel yerleşim yeri olarak tanımlanmıştır. Her bölge kır yerleşim yerleri ve kent yerleşim yerleri nüfusları dikkate alınarak tabakalara ayrılmıştır (DİE, 1997: 11).

Bu anket 2 aşama şeklinde gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada hane halkı tüketim harcamaları anketi 1 Ocak-31 Aralık 1994 tarihlerinde her ay farklılaşan kentsel alanlarda 1522, kırsal alanda ise 666 olmak kaydıyla aylık 2188, yıllık olarak da 26256 hane üzerinde uygulanmıştır. 2. aşamada ise Şubat-Mayıs 1995'te, aylık 26256 haneye hanehalkı gelir dağılımı Anketinin uygulanması ile gelir dağılımı ile alakalı bilgilere ulaşılmıştır (Yükseler, 2005: 57). Elde edilen sonuçlar, Türkiye'deki 7 coğrafi bölge kır ve kent ile seçilmiş olan 19 il merkezi bazında sunulmuştur. Bahsi geçen sonuçlar ise şu şekildedir; ilk %20'lik grubun gelirken sağladığı pay yüzde 4,9 iken 5. %20'lik grubun sağladığı pay %54,9 şeklindedir. Ayrıca Türkiye geneli Gini katsayısı 0,49 iken, bu katsayı kentlerde 0,51, kırsal kesimde ise 0,41 olarak gerçekleşmiştir.

Son olarak ülkemizde sosyal ve ekonomik yapının sürekli olarak gelişmesi ve değişmesi nedeniyle 1990 yılı itibariyle belirli aralıklar çerçevesinde anket uygulamaları yapılması planlanmıştır. Ancak bu anketler seçim dönemi olması ve Marmara depremi felaketinin yaşanması nedeniyle 1990 yılında uygulanamamıştır. Dolayısıyla ankete ancak 2001 yılında başlanabilmektedir. Ocak 2001'de başlanan anket çalışmaları yine aynı yılın Şubat ayında meydana gelen ekonomik krizin hanehalklarının tüketim yapısında negatif etkilere neden olacağına inanıldığından 2001 Mart'ında iptal edilmiştir.

### **3.3.9. DİE 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi**

DİE, 2002 yılı itibariyle her yıl düzenli olarak ve küçük örnek hacimli hanehalkı bütçe anketi uygulanması adına çalışmalar başlatmıştır. Anket bu kapsamda, 1 Ocak-31 Aralık 2002 tarihleri arasında kırsal alanda 150 hane, kentsel alanda ise 650 hane olmak kaydıyla aylık 800, yıllık ise toplam 9600 hane üzerinde uygulanmıştır. Anketin

sonucunda, Türkiye genelinde ki kırsal ve kentsel yerler bakımından tüketim harcamaları ve gelir dağılımı göstergeleri ile ilgili verilere ulaşılmıştır (DİE, 2004). Ancak bahsi geçen anket uygulama sayısı nedeniyle 1994 ile 2003 yıllarında gerçekleştirilen anketlere kıyasla daha sınırlı bir örnek hacmine sahiptir (Yükseler, 2005: 57).

2002 Anket sonuçlarına göre, birinci %20'lik grubun gelirden sağladığı pay Türkiye genelinde % 5,3, kentlerde % 5,5, kırsal kesimde ise % 5,2 olarak gerçekleşirken, beşinci %20'lik grubun gelirden aldığı pay Türkiye genelinde % 50,1, kentlerde % 50,4, kırsal kesimde ise % 48,0 olarak gerçekleşmiştir. Yani Türkiye genelinde gelir dağılımı konusunda kentlerde bir iyileşme gözlemlenirken, Kırsal alanda hafif bir bozulma olduğu ifade edilebilmektedir. Öte yandan ilk dört %20'lik grubun gelirden sağladıkları pay kentlerde ve ülke genelinde artış gösterirken, en üst grubun aldığı payda gerileme meydana gelmiştir. 2002 yılında Türkiye geneli Gini katsayısı 0,44 olarak bulunmuş olup, katsayı kentlerde de 0,44 olarak gerçekleşmiş, kırsal kesimde ise 0,42 olarak hesaplanmıştır.

### **3.3.10. DİE 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi**

DİE'nin 2003 yılında gerçekleştirmiş olduğu anketi ise 1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasında her ay düzenli olarak değişen kırsal alandan 648, kentsel alandan da 1.512 hane halkından oluşmak suretiyle aylık toplam 2.160, yıllık olarak da toplam 25.920 hane halkı üzerinde uygulanmıştır. Anketten sosyo-ekonomik, gelir dağılımı ve istihdam hakkındaki bilgilere ulaşılmıştır (Yükseler, 2005: 57). 1994 ve 2002 yılındaki anketlerde olduğu gibi kent-kır ayırımına gidilmiştir. Fakat ankette sınıflandırmalar “İstatistiki Bölge Birimlerine” göre gerçekleştirilmiştir (DİE, 2004). Anketten elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir; en yüksek yüzde 20'lik grubun toplam gelirden elde ettiği pay %48,3, iken en düşük %20'lik grubun elde ettiği pay %6,0' dır. Kısacası iki grup arasında 8,5 kat kadar fark bulunmaktadır. Yine ankete göre kırsal yerlerin P80/P20 göstergesi 7,23 iken kentsel alanlarda bu oran 7,91 kat civarındadır. Üstelik Gini katsayısı 0,42 olarak belirlenmiştir. Son olarak katsayı, kırsal alanlar için 0,39, kentsel alanlar için 0,42 şeklinde de hesaplanmıştır

### 3.3.11. DİE 2004 Hanehalkı Bütçe Anketi

DİE'nin 2004 yılında gerçekleştirmiş olduğu anketi 1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasında kentsel bölgeden ve her ay düzenli olarak değişen aylık 720, yıllık 8640 örnek hane halkı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anketin sonuçları ise 27 Şubat 2006 tarihinde açıklanabilmektedir. Anketten elde edilen sonuçlara ait konular ülke geneli, kırsal ve kentsel yerler ayrımının gelir dağılımı göstergeleri ve tüketim harcamalarıdır. Sonuçlar ise şu şekildedir; en fazla gelir sağlayan %20'lik dilim %46, 2 iken en az pay alan %20'lik grubun aldığı pay %6 civarındadır (TÜİK, 2008: 62).

Yapılan bu anket 2003 yılı ile kıyaslandığında görülmektedir ki, ilk %20'lik kesimin sağladığı payda bir farklılık yokken, 2, 3 ve 4'üncü dilimlerde artış, 5. dilimde ise azalma yaşanmıştır. Bu bağlamda da 2003'te beşinci ve birinci dilimdeki hanehalkı arasındaki fark 8,5 kat iken 2004 yılında bu oran 7,7 civarındadır. Diğer taraftan 2004 yılında kırsal yerlerin P80/P20 göstergesi 6,97, kentsel yerlerin P80/P20 göstergesi 7,20 kat kadardır. Üstelik Gini katsayısı 0,40 şeklinde belirlenmiştir. Son olarak katsayı kırsal alanlar için 0,37 kentsel alanlar için de 0,39 şeklindedir (TÜİK, 2008: 62).

### 3.3.12. DİE 2005 Hanehalkı Bütçe Anketi

DİE'nin 2005 yılında gerçekleştirmiş olduğu anketi 1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasında kentsel bölgeden ve her ay düzenli olarak değişen aylık 720, yıllık 8640 örnek hane halkı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anketten ülke geneli, kırsal ve kentsel yerler ayrımı bakımından gelir dağılımı ve tüketim harcaması göstergelerine ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar ise en yoksul %20'lik grup için %6,05 iken en zengin %20'lik grup için %44,44 olarak belirlenmiştir. Üstelik Gini katsayısı 0,38 şeklinde belirlenmiştir.

Gerçekleştirilen bütün bu anketlerle birlikte 2006 yılına gelindikten sonra Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması adlı bir araştırmaya başlanmıştır. Bu araştırmada gelir dağılımına ek olarak sosyal dışlanma, yaşam şartları ve gelire dayalı göreceli yoksulluk konuları hakkında bilgiler derlenmesi amaçlanmıştır. Üstelik yapılan bu araştırmayla beraber TÜİK ilk defa eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelir dağılımıyla alakalı istatistikler hazırlamaya başlanmıştır. Böylece eşdeğer kullanılabilir gelir dağılımında bireysel refah su yüzüne çıkmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen hesaplamalarda hane

içindeki kişi sayısı da önem taşımakta ve hane halkının toplam kullanılabilir geliri, hane içindeki kişi sayısı çerçevesinde bireysel gelire dönüştürülmektedir. Eşdeğerlik ölççeği ise doğru karşılaştırmanın yapılmasında kullanılmakta ve hane halkları büyüklüğünün karşılık geldiği yetişkin sayısının belirlenmesini sağlamaktadır.

### 3.3.13. TÜİK 2006-2007 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri çerçevesinde oluşturulan yüzde yirmilik hanehalkı gruplarından en düşük gelire sahip olan gruptakilerin toplam gelirden sağladıkları pay %5,8 iken en yüksek gelire sahip grupların toplam gelirden sağladığı pay %46,9 şekline gerçekleşmiştir. İki grup arasındaki fark 8,1 kat kadardır. Yine aynı göstergeye göre (P80,20); 2006 yılı sonuçları 9,5 kat olarak hesaplanmıştır. 2007 yılı sonuçları ise (P80,20) kırsal yerler için 6,9, kentsel alanlar için yedi buçuk kat şeklindedir (TÜİK, 2009).

Gini katsayısı aynı zamanda gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden biri olmakla beraber sıfır değerine yaklaştığında eşitliği, bir değerine yaklaştığında ise bozulmayı ifade etmektedir. Bu Bağlamda, 2006 yılı sonuçları çerçevesinde gini katsayısı 0,43 iken, 2007'de 0,02 puanlık bir düşüş yaşayarak 0,41 şeklinde hesaplanmıştır. Yine 2007 yılı sonuçlarına göre; kırsal yerleşim yerlerinde bu oran 0,38 iken kentsel yerleşim yerlerinde 0,39 şeklindedir. Bu durumda Lorenz eğrisi ise grafiğin dikey ekseninde gelirin birikimli payları, yatay ekseninde nüfusun birikimli payları yüzde olarak gösterilmek şartıyla, eğrinin köşegen doğrudan uzaklığı baz alınarak yorumlanmaktadır. Buna göre 2007 yılı sonuçları 2006 yılı sonuçlarına kıyasla köşegene daha yakın olduğundan gelir dağılımının iyileştiği anlamına gelmektedir (TÜİK, 2009).

### 3.3.14. TÜİK 2008 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri çerçevesinde oluşturulan yüzde yirmilik hanehalkı gruplarında en düşük gelire sahip olan gruptakilerin toplam gelirden sağladıkları pay 5,8 iken en yüksek gelire sahip son grubun toplam gelirden aldığı pay %46,7'dir. Yani iki grup arasındaki fark 8,1 kat civarındadır. P80/P20 göstergeleri ise kırsal alanlar için 6,8 kentsel alanlar için 7,5 kat civarındadır. Gini katsayısı da 0,41 şeklinde hesaplanmış olmakla beraber 2007 yılına kıyasla bir değişikliğe sahip değildir.

Katsayı kırsal yerleşimler adına 0,38, kentsel yerleşimler adına da 0,40 olarak hesaplanmıştır. Tam olarak Lorenz eğrisi çerçevesinde 2007 ve 2008 araştırmaları sonuçları eğride çakışma olarak gösterildiğinden bir değişiklik olmadığı anlamına gelmektedir (TÜİK, 2010).

### **3.3.15. TÜİK 2009 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Eşdeğer hane halkları kullanılabilir gelir çerçevesinde oluşturulan yüzde yirmilik gruplarda en düşük gelire sahip olan grupların toplam gelirden elde ettikleri pay yüzde 5,6 iken, en yüksek gelir grubunun toplam gelirden sağladıkları pay % 47,6 şeklindedir. İki grup arasındaki fark 8,5 kat civarındadır. P80/P20 göstergesi kırsal yerler için 7,2 kentsel yerler için 7,9'dur. Gini katsayısı da 0.01'lik artış ile 0,415 şeklinde tahmin edilmektedir. Katsayı kırsal yerleşimler için 0,380, kentsel yerleşim yerleri için ise 0,405 şeklinde ifade edilmektedir. Son olarak Lorenz eğrisi, herhangi bir değişim gerçekleşmediğinden çakışma ile gösterilmektedir (TÜİK, 2011).

### **3.3.16. TÜİK 2010 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir çerçevesinde oluşturulan yüzde yirmilik gruplarda en düşük gelire sahip ilk grubun toplam gelirden sağladığı pay %5,8 iken en yüksek gelire sahip son grubun toplam gelirden sağladığı pay %46,4'tür. Bu bağlamda iki grup arasındaki fark 8 kat civarındadır. P80\,P20 göstergesi kırsal alanlar için 7,1 iken kentsel alanlar için 7,3 tür. Gini katsayısı 0,013'lük azalma ile 0,402 şeklinde tahmin edilmektedir. Katsayı ise kırsal alanlar için 0,379, kentsel alanlar için 0,389 olarak hesaplanmıştır. Lorenz eğrisi ise bir önceki yılda değişim meydana gelmediğinden çakışma olarak ifade edilmektedir (TÜİK, 2011).

### **3.3.17. TÜİK 2011 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir çerçevesinde meydana getirilen yüzde yirmilik gruplarda en düşük gelire sahip ilk grup % 5,8 pay sağlarken, yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden sağladıkları pay % 46,7'dir. Bu bağlamda iki grup arasındaki fark 8 kat civarındadır. P80/P20 göstergesi kentsel ve kırsal yerler için de 7,4'dür. Gini katsayısı ise 0,002'lik artış ile 0,404 olarak tahmin edilmektedir. Katsayı

kentsel alanlar için 0,394 kırsal alanlar içinde 0,385 şeklinde hesaplanmıştır. Son olarak Lorenz eğrisinde bir değişim yaşanmadığında çakışma ile ifade edilmektedir (TÜİK, 2012).

### **3.3.18. TÜİK 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir çerçevesinde meydana getirilen yüzde yirmilik gruplarda en düşük gelire sahip ilk grup % 5,9 pay sağlarken yüksek gelire sahip son gruptakilerin toplam gelirden sağladıkları pay % 46,6'dır. Bu bağlamda iki grup arasındaki fark 8 kat civarındadır. P80/P20 göstergesi kentsel ve kırsal yerler için 7,2'dir. Gini katsayısı ise 0,002'lik düşüş ile 0,402 olarak tahmin edilmektedir. Katsayı kentsel alanlar için 0,391 kırsal alanlar için ise 0,377 şeklinde hesaplanmıştır. Son olarak Lorenz eğrisinde bir değişim yaşanmadığından çakışma ile ifade edilmektedir (TÜİK, 2013).

### **3.3.19. TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir çerçevesinde medyana getirilen grupların %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı bir önceki yıla göre değişmeyerek %15 olarak gerçekleşmiştir. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre, en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, geçen seneye göre 0,7 puan azalarak %45,9 olurken, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun payı 0,1 puan artarak %6,2 olmuştur. Toplumun en zengin %20'sinin gelirinin en yoksul %20'sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,7'den 7,4'e gerilemiştir (TÜİK, 2014).

### **3.3.20. TÜİK 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Türkiye için eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirin %50'si bazında hesaplanan yoksulluk sınırına göre, Türkiye'de yoksulluk oranı %15 olduğu görülmüştür. Buna göre; yoksulların %16,1'i TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesinde, %9,3'ü TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), %8,4'ü ise TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgesinde yer almaktadır. Türkiye'deki yoksullar içinde en düşük paya sahip bölgeler ise %0,3 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), %0,6 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) ve TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) olarak sıralandığı görülmüştür. Her bölge için eşdeğer

hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirin %50'si temelinde hesaplanan yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler; %15,3 ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) ve %14,4 ile TR31 (İzmir) olarak belirlenmiştir. Yoksulluk oranının en düşük olduğu bölgeler ise %6,3 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve %6,8 ile TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak) bölgeleri olarak belirlenmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan Gini katsayısı, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir. Gini katsayısı Türkiye'de 2014 yılı itibarıyla 0,391 iken, bu değer en düşük olduğu bölgeler; 0,304 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve 0,308 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) olarak görülmüştür. Gini katsayısının en yüksek olduğu bölgeler ise 0,413 ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) ve 0,412 ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) şeklinde belirlenmiştir. En yüksek gelire sahip %20'lik grubun gelirinin en düşük gelire sahip %20'lik grubun gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı Türkiye genelinde 7,4 iken, bu değer en düşük olduğu bölgeler 4,5 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın), 4,6 ile TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 2014 yılında 14 bin 553 TL iken, İBBS 2. Düzey bölgeleri itibarıyla, TR51 (Ankara), 20 bin 446 TL ile ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri en yüksek bölge şeklindedir. Bu bölgeyi, 19 bin 62 TL ile TR10 (İstanbul) Bölgesi ve 16 bin 935 TL ile TR31 (İzmir) Bölgesi izlemektedir. Ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler 7 bin 233 TL ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), 7 bin 570 TL ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve 7 bin 901 TL ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) şeklinde sıralanmıştır (TUİK, 2015).

### **3.3.21. TÜİK 2015 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

2015 yılı Türkiye ortalaması 16 bin 515 TL olan yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin, İBBS 2. Düzey bölgeleri itibarıyla en yüksek olduğu bölge, 22 bin 516 TL ile önceki yıl olduğu gibi yine TR51 (Ankara) olduğu görülmüştür. Bu bölgeyi, 22 bin 67 TL ile TR10 (İstanbul) Bölgesi ve 19 bin 689 TL ile TR31 (İzmir) Bölgesi izledi. Ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler ise 8 bin 89 TL ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), 8 bin 184 TL ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) ve 8 bin 773 TL ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)

şeklinde sıralanmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan Gini katsayısı, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, bire yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir. Gini katsayısı Türkiye’de 2015 yılı itibarıyla 0,397 iken, bu değerin en düşük olduğu bölgeler; 0,308 ile TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir), 0,310 ile TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) ve 0,315 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) olarak belirlenmiştir. Gini katsayısının en yüksek olduğu bölgeler ise 0,420 ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), 0,400 ile TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ve 0,397 ile TR10 (İstanbul) olarak belirlenmiştir. P80/P20 oranı, en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun gelirinin en düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun gelirene oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Buna göre 2015 yılında Türkiye'deki en zengin yüzde 20'lik grubun geliri en yoksul yüzde 20'lik grubun gelirinin 7,6 katı oldu. P80/P20 oranının en düşük olduğu bölgeler 4,7 ile TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir), 4,9 ile TR32 (Aydın, Denizli, Muğla), TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), 5,0 ile TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) bölgeleri olarak belirlenmiştir. TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ve TR62 (Adana, Mersin) bölgeleri ise sırasıyla 8,1, 7,4 ve 7,2 ile bu oranın en yüksek olduğu bölgeler olarak belirlenmiştir. Diğer bir yoksulluk sınırı olan medyan gelirin yüzde 60'ı dikkate alınarak hesaplanan gelire dayalı göreceli yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler ise %23,7 ile TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan), %22,1 ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve %20,3 ile TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) olarak belirlenmiştir. Bu oranın en düşük olduğu bölgeler ise TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) (%10,3), TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) (%12,0) ve TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir) (%13,1) bölgeleri olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2016).

### **3.3.22. TÜİK 2016 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 0,4 puanlık düşüş ile %14,3 olarak gerçekleştirilmiştir. Medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre ise yoksulluk oranı bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak %21,2 olarak belirlenmiştir. Hanehalkı kullanılabilir gelirinin, hanehalkı büyüklüğü ve kompozisyonu dikkate alınarak hesaplanan eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilen eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre; en yüksek gelire sahip



yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak %47,2, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun aldığı pay 0,1 puan artarak %6,2 olarak belirlenmiştir. Buna göre; toplumun en zengin %20'sinin gelirinin en yoksul %20'sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,6'dan 7,7'ye yükselmiştir. 2016 yılı sonuçlarına göre Gini katsayısı bir önceki yıla göre 0,007 puan artış ile 0,404 olarak tahmin edildiği görülmüştür (TÜİK, 2017).

### 3.3.23. TÜİK 2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2017 yılı gelir ve yaşam koşulları araştırması bölgesel sonuçlarına göre, Türkiye'de ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 2017 yılında 21 bin 577 TL iken, İBBS ikinci düzey bölgeleri itibarıyla en yüksek olduğu bölge, 30 bin 895 TL ile TR10 (İstanbul) Bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgeyi, 26 bin 679 TL ile TR51 (Ankara) Bölgesi ve 26 bin 213 TL ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) Bölgesi izlediği görülmüştür. Ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler ise 9 bin 872 TL ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt), 10 bin 30 TL ile TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve 10 bin 878 TL ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) şeklinde sıralanmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan Gini katsayısı, sifıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, bire yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir. Gini katsayısı Türkiye'de 2017 yılı itibarıyla 0,405 iken, bu değer en düşük olduğu bölgeler; 0,290 ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), 0,299 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve 0,316 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) ve TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) bölgeleri olduğu belirlenmiştir. Gini katsayısının en yüksek olduğu bölgeler ise 0,443 ile TR10 (İstanbul), 0,392 ile TR62 (Adana, Mersin) ve 0,387 ile TR31 (İzmir) olduğu belirlenmiştir. P80/P20 oranı, en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun gelirinin en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun gelirine oranı şeklinde hesaplanmıştır. Buna göre 2017 yılında Türkiye'deki en zengin yüzde 20'lik grubun geliri en yoksul yüzde 20'lik grubun gelirinin 7,5 katı olduğu belirlenmiştir. P80/P20 oranının en yüksek olduğu bölgeler; 8,2 ile TR10 (İstanbul), 7,1 ile TR62 (Adana, Mersin) ve 6,8 ile TR31 (İzmir) olduğu belirlenmiştir. Bu oranın en düşük olduğu bölgeler ise 4,3 ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt), 4,4 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve 4,6 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) bölgeleri olduğu belirlenmiştir. Her bölge için

eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin yüzde 50'si temelinde hesaplanan yoksulluk sınırına göre, gelire dayalı göreceli yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler; yüzde 13,2 ile TR61 (Antalya, Isparta, Burdur), yüzde 12,4 ile TR62 (Adana, Mersin) ve yüzde 12,3 ile TR22 (Balıkesir, Çanakkale) olduğu belirlenmiştir. Göreceli yoksulluk oranının en düşük olduğu bölgeler ise yüzde 5,3 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), yüzde 5,7 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve yüzde 5,8 ile TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak) bölgeleri şeklinde sıralanmıştır. Diğer bir yoksulluk sınırı olan medyan gelirin yüzde 60'ı dikkate alınarak hesaplanan gelire dayalı göreceli yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler; yüzde 19,9 ile TR62 (Adana, Mersin), yüzde 19,7 ile TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) ve yüzde 18,8 ile TR10 (İstanbul) olduğu belirlenmiştir. Bu oranın en düşük olduğu bölgeler ise yüzde 11,7 ile TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın) ve TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak), yüzde 12,1 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ve yüzde 13,1 ile TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) bölgeleri olduğu belirlenmiştir (TUİK, 2018).

### **3.4. İL BAZINDA YAPILAN BAZI GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMALARI**

Türkiye genelinde yapılmış olan gelir dağılımı araştırmaları inceledikten sonra, çalışmamızla paralel olması sebebiyle il bazında yapılmış olan bazı araştırmaları incelemek ve sonuçlarını değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu çalışmaların ilki Polat (1994) tarafından yapılan “Kırşehir İli Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinde Gelir Dağılımı”dır. Çalışmanın araştırma alanı, doğal faktörler ve tarım tekniği açısından temsil edilen, 5 adet köy ve 55 adet işletme basit tesadüfi tabakalama örnekleme yöntemi ile 1-250, 250-500 ve 500 dekarlık büyük işletmeler olarak üç gruptan meydana gelmektedir. Polat (1994) tarafından elde edilen sonuçlara göre; işletme arazilerinin %16,25 kiraya veya ortağa verilen, %83,75'lik kısmı ise mülk arazileri şeklindedir. İşletme arazisinin % 1,21'lik kısmı bağ, sebze ve meyve arazisi iken %98,79'u ise tarla arazisidir. Arazi dağılımını ifade eden Gini oranı ise işletme arazisi için 0,35 iken mülk arazileri için 0,32'dir. İşletmenin kişi başına düşen tarımsal gelir ortalama olarak 53.708.980 TL iken bu gelirin gini katsayısı 0,36 olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan işletme başı ortalama hanehalkı geliri 63.101.715 TL'dir ve Gini katsayısı 0,33'tür. Buna ek olarak kişi başına düşen aile geliri dağılımının Gini katsayısı 0,35 olarak hesaplanmıştır. Yani işletmelere ait gelir dengeli dağıtılmamaktadır.

Karpat (2001) Eskişehir ilinde yaptığı bir çalışma ile, Eskişehir ilindeki hanelerin sahip olduğu gelir ile bu hanelerin serveti arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla DİE'nin yapmış olduğu 1994 yılı Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi verilerine dayalı olarak 660 hane incelenmiş olup, çalışmada öncelikle farklı alternatif modeller kurulmuş ve bu alternatif modellerdeki bazı değişkenlerin bir modelde toplanmasıyla da genişletilmiş model kurularak analiz ve yorumlar yapılmıştır. Modellerin tahmininde En Küçük Kareler (EKK) yönteminden yararlanılmıştır. Bu bağlamda da hata terimlerinin normal dağılımda olduğu, varyansın sabit olduğu ortalamanın ise 0 olduğu kabul edilmektedir. Değişen varyans testleri için White testi kullanılmış, değişen varyans oranının olduğu modellerde ise sonuç Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi (EGLS) ile tahmin edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; bodrum katında oturanların gelire katkısı gecekonduda oturanlara göre % 91 daha fazla iken ev sahibi olanların kirada kalanlara göre gelire katkısı % 40'tır. Tuğladan yapılmış konutta oturanların briket binada oturanlara göre gelire yüzde etkisi yaklaşık % 17 olup merkezi ısıtma sistemi olan konutlarda oturan hanelerin gelire katkısı sobalı hanelerde oturanlara göre % 24 daha fazladır. Ayrıca televizyonu olanların olmayanlara göre gelire etkisi % 41, otomobili olanların olmayanlara göre % 27 ve çamaşır makinesi olanların olmayanlara göre %26 olmuştur. 12 yaşından büyük olan ve küçük olan kişilerin gelire katkısı sırasıyla % 2 ve % 3 olarak ortaya çıkmış olup, çalışan kişi sayısındaki bir birimlik artışın gelire etkisi % 23 olarak bulunmuştur. Eskişehir ilindeki hanelerin sahip olduğu servet dikkate alındığında gelirin pekte yüksek olmadığı, gelirin normal dağılıp dağılmadığını gösteren Jarque-Bera testi sonucuna göre gelirin normal dağılmadığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu teste göre gelir serisi normal dağılımlı olmayıp, 50 milyon TL ile 100 milyon TL arasında bir yığılma söz konusu olmuştur (Karpat, 2001).

Çubukçu (2002) Erzurum ilinde yamış olduğu çalışması ile, Erzurum il merkezinde yaşayan hanehalkı üzerinde yapılan bir anket çalışması ile gelir dağılımının ne yönde değiştiğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada birinci elden bilgilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmış olup, Erzurum ili ve Merkez İlçelerinde ulaşılması gereken hanehalkı sayısı % 5 önem seviyesinde % 10 hata payı ile 321 olarak saptanmış, hata payını azaltmak için sayı 500 olarak belirlenmiştir. Hanehalkı reislerinin anket sorularına

verdiği cevaplar, mutlak ve nispi frekanslar yardımıyla incelemiş, verilen cevaplar SPSS ve EXCEL programları yardımıyla analiz edilmiş ve Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi yardımıyla ve Gini formülü ile hesaplanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir; kişisel gelir dağılımında bozulma meydana gelmiş, en yüksek gelire sahip %20'lik grup %56,67 gelir elde ederken en düşük gelire sahip grup %4,42 gelir elde etmektedir. Araştırmada hane başına düşen ortalama gelir 1.036.000.000 TL olarak bulunmuş, hanehalkının %78'inin bu rakamın altında gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca Lorenz eğrisi ve Gini katsayısına göre gelir dağılımı adaletsizliğinin daha da derinleştiği tespit edilmiştir. Lorenz eğrisinin 1994 yılına göre Mutlak eşitlik doğrusundan daha uzakta ve 0,52 olarak bulunan Gini katsayısının ise 1994 yılına göre 1'e daha yakın olduğu yani eşitsizliğin arttığı görülmüştür (Çubukçu, 2002).

Sarı (2003) Düzce ve Bolu illerinde yaptığı çalışma ile, Düzce ve Bolu il gelişme planları ile gerçekleştirilen Hanehalkı Gelir Dağılımı anket çalışmasından sağlanan veriler çerçevesinde, önceki analizlerde bahsi geçmeyen iki il hakkında genel bir değerlendirme yapmış ve ortaya çıkan adaletsiz gelir dağılımının temelinde eğitimin rolünü bulmaya çalışmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan yayımlanmamış veriler, yazar tarafından iki il için farklı ve ayrı zamanlarda, aynı zamanda da il genelinin kapsandığı "Hanehalkı Gelir Dağılımı" anket çalışmasından sağlanmıştır. Bu anket çalışmasında temel amaç iki ilin gelişme planına temel olabilecek eğitim, istihdam, yoksulluk ve gelir dağılımı ile ilgili verilere ulaşılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda da Düzce'yi temsil eden 449 hane ile Bolu ilini temsil eden 556 hanede yaşayan 12 yaş üzerindeki toplam 3161 bireye ait gelir ve diğer değişkenlerle ilgili bilgiler yüz yüze görüşme yöntemiyle sorgulanmıştır. 12 yaş altındaki 856 bireyin ise yalnızca demografik bilgilerine ulaşılabilmiştir. Örnek seçimi yapılırken ise kayıt sisteminin bulunmadığı alanlar adına en uygun yöntem olan tabakalı çok aşamalı olasılık küme örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Daha sonra ise Düzce ve Bolu illeri genelinde gerçekleştirilen anket çalışmasından ve veri tabanından yararlanılarak gelir dağılımındaki adaletsizlik bulunmuş ve genelleştirmiş entropi araştırma yönteminden yararlanılarak farklı eğitim seviyelerine sahip bireylerin genel eşitsizlik indeksini ne kadar etkiledikleri belirlenmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekildedir; Düzce ve Bolu illerinde en yoksul

%20'lik grubun toplam gelirden elde ettiği pay %4 ve %4,2 iken bu oran ülke genelinden düşük seviyededir. En yüksek gelire sahip %20'lik grubun sağladığı pay %55,4 ve %53,42 ile ülke genelinden daha yüksek seviyededir. Diğer taraftan Düzce ilinin Gini katsayısı 0,50 iken Bolu ilinde bu oran %48'dir. Bunlara ek olarak ilkokuldan mezun olanların gelir dağılımını bozduğu görülürken, üniversite mezunlarının iyileştirici yönde etkiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Üstelik gelir dağılımının iyileştirilmesi adına kullanılan politikaların mesleki eğitimin değişmesinde önemli bir değişken olduğu sonucuna da ulaşılmıştır (Sarı, 2003).

Polat (2007) Ağrı Alt Bölgesi'nde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) yaptığı çalışma ile, Ağrı Alt Bölgesi'nde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) bulunan kentleri hem 5. dereceden gelişmiş kentler hem de en fazla göç veren kentler oldukları için verdikleri göçün eğilimi ve nedenleri ile gelir dağılımının değişme nedenlerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda da her bir ilden 400 toplamda da 1600 deneğe anket uygulanarak SPSS programının da yardımıyla ANOVA, Kİ-Kare ve Kolerasyon testi gibi istatistiki metotlardan yararlanmıştır. Anketlerin uygulanması ise 2006 Haziran-Temmuz döneminde rastgele seçilmiş olan hanehalkları ile bire bir görüşmelerle gerçekleştirilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekildedir; bu bölgedeki bireylerin %74,5'i göç eğilimine sahip olmakla birlikte göç etme nedenleri eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olması gibi sosyal nedenlerdir. Etnik köken farklılıkları ve terör göç sebebi olarak kabul edilmemektedir. Ayrıca çalışmada katılımcıların %65,4'lük kısmı aylık 1000 TL ve altında gelire sahip olduğundan ve gelir dağılımı eşitsizliği %10'luk ciddi bir seviyede bulunduğundan bir diğer göç sebebi de bu olarak kabul edilmektedir. Yapılan çalışma kapsamında, gelir dağılımında eşitsizliklerin ölçülmesinde kullanılan Gini katsayıları hesaplanmış ve göç eğilim oranları belirlenmiştir. Buna göre Ağrı ilinde Gini katsayısı 0,33 iken, göç eğilim oranı %62; Ardahan ilinin Gini katsayısı 0,34 iken, göç eğilim oranı %78; Iğdır ilinin Gini katsayısı 0,33 iken, göç eğilim oranı %73 ve Kars ilinin Gini katsayısı 0,43 iken, göç eğilim oranı %83'dür. Gini katsayıları ile göç eğilim oranları arasında yapılan korelasyon analizinde % 10 önem düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla %10 önem düzeyinde gelir eşitsizliklerinin arttığı yerlerde göç eğiliminin de arttığı sonucuna varılmıştır (Polat, 2007).

Bolayır (2007) Sivas ilinde yaptığı çalışma ile ülkemizde ve örnek il olarak Sivas'ta, gelirin nasıl dağıldığını ve yoksulluğun boyutlarını görmeyi, konuyla ilgili dünyada ve Türkiye'de daha önce yapılmış çalışmalara değinmeyi ve adil gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele hususlarında ülke ve il ekonomisine öneriler sunmayı ve TÜİK'in 2006 yılında açıkladığı açlık ve yoksulluk sınırı değerleri üzerinden, il genelinde yoksulluk tespiti yapmayı amaçlamıştır. Araştırmada Sivas merkez ilçede oturan ve yaşları 15 ila 65 arasında değişen 280 kişiye Sivas İlinde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk konulu bir anket çalışması uygulanmıştır. Anket soruları birey özelinde tüm aileyi kapsayan sorular olup, araştırma kapsamındaki kişilerle birebir görüşülmüştür. Anket cevaplarının değerlendirilmesinde, SPSS istatistik programı kullanılmıştır. Yapılan ankette değişkenler arası neden-sonuç ilişkilerine yer verilmiş, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 yılında açıkladığı açlık ve yoksulluk sınırı değerleri üzerinden, il genelinde yoksulluk tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Anket sonuçlarına göre; Sivas ilinin Türkiye'deki genel görünümü destekler nitelikte olduğu, 280 denekten 13'ünün ailesinin yoksulluk sınırının, 1 kişinin ailesinin ise açlık sınırının altında bir gelir elde ettiği yani Sivas il merkezinde mutlak yoksulluk ya da gıda yoksulluğu sorununun yaşanmadığı, ankete katılan kişilerin %69'unun gelirlerinden gıda harcamasına ayırdıkları payın 191 TL ile 487 TL arasındayken, %10'unun yaptığı gıda harcamasının 190 TL veya daha düşük düzeyde olduğu dolayısıyla aylık mutfak harcaması 191-487 TL arasında olan ağırlıklı grubun (deneklerin % 69'u), yoksul olma ihtimali olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Bolayır, 2007).

Durmaz (2010) Afyonkarahisar ilinde yaptığı çalışma ile, Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada evren, Afyonkarahisar il merkezinde yaşayanlardan oluşmaktadır. Çalışmada örnekleme, kolay örnekleme yöntemi ile belirlenen Afyonkarahisar il merkezinde bulunan tüm ilköğretim okulları ve liseler aracılığı ile ulaşılan hanehalkı oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğünün saptanması aşamasında ise örneklem yeterlilik ölçütü tablosundan faydalanılmıştır. 0,10 önem düzeyinde, % 95 güven aralığı seviyesinde 1537 hanehalkına ulaşmak yeterli görülmüş olup, güvenilirliği artırmak için 2464 hanehalkına ulaşılmıştır. Anket yöntemi ile toplanan veriler SPSS programı yardımı ile analiz edilmiştir. Bulgular daha açıklayıcı olması açısından şekil, grafik ve tablo yardımı ile sunulmuş, yorumlanmıştır.

Araştırma sonucunda,

- Aylık gelir ile annenin ve babanın eğitim durumu değişkenleri arasında güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu,
- Düşük gelirlilerin yarısından daha azında, yüksek gelirlilerin ise yarısından çok fazlasında bilgisayar, internet ve kalorifer bulunduğu,
- Gelir dağılımının belirlenmesinde, eğitimin birinci derecede etkili olduğu tespit edilmiş, annenin eğitim durumundaki bir birimlik değişiminin, babanın eğitim durumuna göre; gelirden daha fazla bir değişime neden olacağı

sonuçlarına ulaşılmıştır (Durmaz, 2010).

Ayrıca Yapılan hesaplama sonucunda Afyonkarahisar ili Gini katsayısı 0,33 olarak hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda, en zengin % 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay % 47, en fakir % 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay %8 olarak bulunmuştur. Gini katsayısının ülke değerlerinden düşük olduğu, ancak yine de belli bir eşitsizliğin mevcut olduğu çıkarılan sonuçlar arasındadır (Durmaz, 2010).

Aras (2012) Sakarya ilinde yaptığı çalışma ile, Sakarya'da kentsel yoksulluk olgusu olup olmadığını ve kentte yaşayanların gelir aralıklarının ne olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda da kentin Serdivan ve Adapazarı ilçelerinde 15-65 yaş arasındaki kolay ve değişen örnekleme yöntemi ile belirlenen 429 bireye 2009 yılına ait rakamlardan oluşturulan 16 adet soru yönlendirilmiştir. Anket sorularındaki amaç ise hanehalkına ait özelliklerin ortaya çıkarılmasıdır. Anketin uygulanmasında yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anket cevaplarının değerlendirilmesinde, SPSS istatistik programı kullanılmış olup, araştırma sonucu elde edilen veriler, tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırmanın sonuçları şu şekildedir; Sakarya ilindeki durum da Türkiye geneliyle aynıdır. Yani ülkemizde açlık sınırının altında olanların oranı binde 6 iken bahsi geçen ilde bu oran binde 16 seviyesindedir. Zira Sakarya kentindeki 15000 kişi açlık sınırının altında yaşamaktadır. Üstelik ankete katılanların % 15,4'ü yoksulluk sınırının altında, % 4,2 ise asgari ücretin altında gelir elde etmektedir. Yani 99 bin kişi yoksulluk sınırının altında, 37 bin kişi asgari ücretin altında yaşamaktadır (Aras, 2012).

Deniz, Yeşilyurt ve Batu Ağırkaya (2014) tarafından ığdır ilinde yapılan

araştırmada sınır ticaretinin Iğdır ilinin ekonomik olarak kalkınmasında ve refah düzeyinin artmasında oynadığı rolden dolayı ile yaptığı ekonomik etkiler araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları neticesinde, tüketicilerin %78,2'si sınır ticareti ile ilgili yaşanan ekonomik olumsuzlukların yerli mallarının fiyatının düşmesinden kaynaklı olduğunu, tüketiciyi ve gelir düzeyini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Tüketicilerin %35,1'ine göre ise sınır ticareti yoluyla gelen ucuz ürünlerin ortaya çıkardığı gelir dağılımı olumsuzluklarından en çok etkilenen meslek grubu gıda imalatçılarıdır. Bunu çiftçiler, perakende satıcıları, toptancılar ve bireysel tüketiciler izlemektedir. Bütün bu olumsuzluğuna karşın tüketicilerin %35,5'i sınır ticaretinin olduğu gibi devam etmesi ya da yasal boşlukların giderilmesi şartıyla devam etmesi gerektiği görüşündedir. Bu olumlu bakışa karşılık ekonomik açıdan tüketicilerin %24,4'ü kalite ve kontrol standartları getirilerek kısıtlanması ya da oldukça kısıtlanması gerektiğini ve %10,1'i de yasaklanması gerektiğini savunmaktadır. Tüketicilerin %72,2'sine göre, sınır ticareti ile gelen ucuz ürünlerden gelir dağılımı açısından en olumlu etkilenen kesim bireysel tüketicilerdir. Tüketicilerin %92,7'si eski İpek Yolu güzergâhında yapılacak tren yolunun gelir dağılımı açısından, Iğdır ilinden geçmesinin faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Karabulut (2005) Kars, Ardahan ve Iğdır illerinde yaptığı çalışması ile, Kars-Ardahan-Iğdır illerinin bulunduğu bölgenin 1990 yılında eski Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla, artan önemini vurgulamıştır. Çalışma ile aynı zamanda yakalanan fırsatların iyi değerlendirilebilmesi için nelerin yapılabileceğine de değinilmiştir. Araştırmanın esas amacı ise; kamu ve özel sektörün dikkatini bölgeye çekmek ve ülke hedeflerinin gerçekleştirilmesi için alternatifleri tartışmak üzerinedir. Araştırmaya göre; Kars-Ardahan-Iğdır illerinin de içinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nin 1977-2000 döneminde gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) paylarındaki gelişmeler, bölgenin iktisadi gelişimi hakkında önemli bir gösterge olarak Doğu Anadolu'nun ve üç ilin yaratılan milli gelirdeki paylarının giderek azalmasına sebep olmuştur. Kars ve Iğdır illerindeki kişi başına gelir 1500 \$'ın altındadır.

Atlı (2013) tarafından Iğdır'ın Tuzluca ilçesinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; ilçede yaşayanların önemli bir çoğunluğunun ilköğretim mezunlarından oluştuğu ve okur-yazar olanların oranının %23,8 gibi bir oranda olduğu bulgularına rastlanmıştır. Araştırmaya göre; Tuzluca ilçesinde eğitim açısından önemli bir eksiklik



mevcut olup, ilçe Atatürk Üniversitesi ile Kafkas Üniversitesine yakın bir bölgede yer almasına rağmen, eğitim konusunda ciddi girişimlerin yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve özellikle ilçedeki üniversite mezunlarının %14,8 olan oranının, %30-40'lara çıkarılması için Kaymakamlık ve Belediyenin koordineli şekilde çalışarak, gelir düzeyi düşük olan ilçe halkının okuyan çocuklarına burs olanaklarının fazlalaştırılması çabası içerisinde olması gerektiği ve bozuk olan gelir dağılımının azda olsa bu şekilde düzeltilebileceği yönünde sonuçlara rastlanmıştır.

Yazgan ve Kadanalı (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, Kuzeydoğu Anadolu (TRA) Bölgesi illeri ve alt bölgelerinde kamu tarım yatırımlarının 1999-2017 yılları arasında hangi ölçüde eşitsiz dağıldığı Gini indeksi yardımıyla hesaplanmaktadır. TRA Bölgesi, Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerini bünyesinde barındırmaktadır. Bölge, TRA1 ve TRA2 olmak üzere iki Düzey-2 Bölgeden oluşmaktadır. Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri TRA1 Bölgesinde bulunurken, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illeri ise TRA2 Bölgesinde yer almaktadır. Ampirik bulgular TRA Bölgesi ve alt bölgeleri TRA1 ve TRA2 Bölgelerine ait kamu tarım yatırımları Gini Katsayısı değerlerinin söz konusu dönemin başlarında nispeten düşük seviyelerde olduğunu yani kamu tarım yatırımlarının iller arasında eşit bir biçimde dağıldığını ancak dönem boyunca katsayı değerlerinin yükselerek eşitsizliğin arttığını göstermektedir. 1999-2017 döneminde TRA, TRA1 ve TRA2 Bölgeleri için ortalama Gini Katsayısı değerleri sırasıyla 0.410, 0.433 ve 0.262 olarak hesaplanmaktadır. Bu durum üç bölge içerisinde kamu tarım yatırımlarının nispi olarak en eşit dağıldığı bölgenin TRA2 Bölgesi, en eşitsiz dağılan bölgenin ise TRA1 Bölgesi olduğunu göstermektedir. Gini Katsayısı ayrıştırma analizi sonuçlarına göre bölgeler arası eşitsizliğin toplam eşitsizliğe katkısının azaldığı, bölge içi eşitsizliğin ve örtüşmenin ise arttığı görülmektedir.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### İĞDIR İLİNDEKİ GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ANALİZİ

İğdir; Türkiye'nin üç ülkeye sınırı olan tek ili olması, Türkiye'nin en büyük dağı olan Ağrı Dağının hemen altında şehirleşmiş bir ova olması, Aras Nehri havzasında kurulmuş olan verimli bir tarım alanı olması, Akdeniz iklimine yakın mikro-klima iklimi ve doğal güzellikleri ile gelişmeye son derece açık bir ildir. İğdir, son yıllarda hızlanan doğal gaz yapım çalışmaları, havaalanının tamamlanması, İğdir Üniversitesinin kurulması ve öğrenci sayısının artması ve kısmen de olsa organize sanayi bölgesinde başlayan sanayi atılımlarıyla gelişmekte olan bir il konumuna geçmiştir. Çalışmanın bu son bölümünde, İğdir iline dair sosyo-ekonomik, coğrafi ve kültürel bilgiler verildikten sonra, İğdir iline ait gelir dağılımı ve yoksulluğu tespit etmeye yönelik olarak yapılan anket çalışmasının sonuçları değerlendirilmiştir.

#### 4.1. İĞDIR İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

##### 4.1.1. Tarihçe

İğdir kenti adını 24 Oğuz boyunun 21.si olan İç-Oğuzlar-Üç-Ok kolunun ve Oğuz Han'ın altı oğlundan bir tanesi olan Cengiz Alp'in en büyük oğlu olan "İğdir Bey" den almaktadır. Kelime anlamı ise sahip, ünlü, yiğit başkan, büyük ve iyi gibi birden fazla şekildedir. Kente yerleşimin ne zaman başladığı konusunda henüz bir bilgiye sahip olunmamakla beraber, ilk yerleşenlerin önemli bir çoğunluğunun Orta Asya'dan göçtükleri kabul edilen Hurriler oldukları kabul edilmektedir. Bunlara ek olarak M.Ö. 5000-4000 yılları arasında, günümüz Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Sürmeli Çukuru'na yerleşmiş olan Hurrilerden sonra M.Ö. 3000-2000 yılları arasında Sümerliler, Persler, Metler, Asurlular, Kimmerler, Etiler ve Mitanniler gibi kavimlerinde Orta Asya'dan göç ederek Doğu Anadolu, Ağrı Dağı yamaçları ve Aras Havzasında ikamet etmeye başladıklarına inanılmaktadır. Nitekim M.S. 640'ta bölgede Bizanslılar ve İslam Orduları hâkimiyet kurmuş ve birçok kez el değiştiren bölgede Selçuklular 1064'te hâkimiyetlerini ilan etmişlerdir. 1074'te ise yine Selçuklular Bizanslılardan Ani ve Kars'ı alarak bütün bölgede hâkimiyetlerini kurmuşlardır (Şimşekli ve Alim, 2009: 4).

Bölge 1514 Çaldıran Savaşı ve 1534 Tebriz Seferinden sonra da Osmanlıların hakimiyetine geçmiştir. 1746–1827 yılları arasında ise İran hakimiyetinde kalan bölge, 1877–78 Osmanlı-Rus savaşı (93 harbi) sonunda 42 yıl Rus hakimiyeti altında kalmıştır; ancak Brest-Litovsk antlaşmasının imzalamasından sonra Ruslar o bölgeden çekilmiştir. Kentin ülkemize katılması ise 14 Kasım 1920 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarih, kentte her yıl kentin düşman işgalinden kurtuluşu olarak törenler eşliğinde kutlanmaktadır (Şimşekli ve Alim, 2009: 4).

Iğdır, 1934'te ilçe merkezi olmuş, 3 Haziran 1992 tarih ve 21247 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3806 sayılı kanunla da İl yapılmıştır. Doğu Anadolu Bölgesinin Erzurum-Kars bölümünde yer alan Iğdır İlinin kuzey ve kuzeydoğu sınırını Aras nehri ve bu nehrin yatağı boyunca geçen Ermenistan sınırı teşkil eder. Bölgenin, doğu ve güneydoğusunda Nahçıvan ve İran, güneyinde Ağrı İli, batısında ve kuzeybatısında ise Kars İli yer almaktadır (Iğdır Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü İl Brifingi, Ocak 2016).

#### **4.1.2. Coğrafi Durumu**

Iğdır kentinin yüzölçümü 3.588 km<sup>2</sup>'dir ve sınırları Ermenistan ve Aras Nehri boyuncadır. Kent ayrıca ülkemizde ve dünyada sayılı büyüklüğe sahip olan Ağrı Dağı ile Doğu Anadolu Platosu arasında bulunduğundan zeytin ve turunçgillerle beraber çok çeşitli meyve ile sebzenin de yetiştiği bir alan olan sürmeli (Aras) Çukuru'na da sahiptir. Ayrıca Iğdır ili Azerbaycan, Ermenistan ve İran'la sınırı olan bir il olarak Türkiye'nin doğuya açılan kapısı konumundadır (Ardos, 1984:35-36).

Sürmele Çukuru, Ergüder mevkiinden başlayarak Aras Nehrinin ülkemizdeki son sınırı olan Türkiye-İran-Nahçıvan sınırının birleştiği alana kadar devam etmektedir. Yükselti olarak da güneyden-kuzeye ve batıdan-doğuya doğru azalma gösteren bu çukurun merkezinde Iğdır kenti kurulmuştur. Iğdır ovası ise Dil Ovası, Batı Iğdır ve Doğu Iğdır Ovasından oluşmaktadır. Dil Ovası ayrıca ülkemizin en doğu uç noktasını da meydana getirmektedir. Son olarak bölgenin Güney bölümünde batı- doğu doğrultusunda uzanmakta olan Orta Toroslar'ın uzantısı ve Munzur Dağlarından başlayarak Karasu-Aras Dağları ile devam eden dağlık kütleinin doğu bölümünden oluşmaktadır (Ardos, 1984:35-36).

Ovanın iklimi ise mikroklima alan olduğundan Akdeniz iklimine yakın karasal iklim ile yüksek bölgelerinde ise yarı nemli soğuk iklim şartlarına sahiptir. Ancak bölge iktisadi bakımdan gereken orman zenginliğine sahip değildir. Yine de Aras nehri kıyısındaki elverişli alan nedeniyle yetişen yabancı iğde ve söğüt ağaçları kentte su taşkınlarının azalmasını sağlamaktadır. Küçük ve Büyük Ağrı Dağlarının kuzeydoğu ve kuzey etekleri ile Aralık İlçesi civarında kumcul bitkilere sıklıkla rastlanmaktadır. Bütün bunlarla birlikte büyük Ağrı Dağ'ının geniş bir kısmı fakir bir bitki örtüsü olmakla birlikte bu bölgede titrek ve huş ağaççıklarına rastlanabilmektedir (Ardos, 1984:35-36).

#### **4.1.3. İdari ve Sosyo - Ekonomik Durumu**

Iğdır'da toplam 4 ilçe, 7 belediye ve 159 köy bulunmaktadır. Nüfus bakımından en büyük ilçe Iğdır Merkez ilçesi olup, diğer ilçeler sırasıyla: Tuzluca, Aralık ve Karakoyunlu'dur. Iğdır ilinin toplam nüfusu, 2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 194.775 olmakla birlikte, ilçe ve il merkezindeki nüfusun toplam nüfusa oranı %53 civarındadır. Yani 103.154 kişi kentte yaşarken 91.621 kişi köy ve bucaklarda yaşamaktadır. Öte yandan kentte genç nüfusu dikkat çekecek kadar fazladır. Şöyle ki; kentin 2013 yılı nüfusunun %53'nü 25 yaş ve altı oluşturmaktadır. 25-64 yaş ise %42'yi oluştururken, 65 yaş ve üzerindeki bireyler nüfusun %5'ni meydana getirmektedir. Bu bağlamda da kentte kilometre kareye 53 kişi düşmektedir. Bütün bunlarla birlikte 2013 yılında kentte nüfus artış hızı % 0,1'dir. Bu durumda 2012-2013 yılları arasında kentte %-15,10'lık bir göç verildiği anlaşılmaktadır (Iğdır Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlüğü, Mekansal Analiz Raporu).

Diğer taraftan bölgenin ekonomik faaliyetlerin başlangıcının da en az yerleşim yerleri kadar eski olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü bahsi geçen bölgede Urartu Devleti zamanında meyvecilik, bağcılık ve tahıl tarımı gibi faaliyetlerin ileri düzeyde gerçekleştirildiğine inanılmaktadır. Üstelik Bugün de tıpkı geçmişte olduğu gibi meyvecilik, sebzeçilik, şeker pancarı üretimi ve buğday tarımı en önemli tarımsal faaliyetler arasındadır. Ovanın güneyindeki dağlık bölgede ise Etkili olan ekonomik faaliyetler hayvancılık ve tahıl tarımıdır (Iğdır İl Özel İdaresi, Stratejik Plan).

TÜİK 2003 verilerine göre kentin işsizlik oranı %6,9 olmakla beraber kentin Türkiye sıralamasındaki yeri 33'tür. Ülkemizde işsizlik oranı ise aynı yılda %9,7

şeklinde. Aynı yılda Iğdır'da istihdam edilenlerin oranı %54,5 olup Iğdır bu oranla Türkiye 5. si olmuştur. Ancak kentte Sanayi faaliyetleri gelişmiş seviyede değildir. Çünkü Sanayi Tesisleri genellikle tarımsal üretimden sağlanan hammadde kaynaklarına dayanmaktadır. Nitekim kentte büyük çapta bir fabrikada bulunmamaktadır. Yine de en fazla 5-10 kişinin çalıştığı, tuğla, meyve suyu, salça, soğuk lastik kaplama, tekstil, meyve püresi ve konsantresi, gofret, çikolata, un ve bisküvi işletmeleri ile birlikte Çırçır ve Keçe Atölyeleri bulunmakla beraber bu yerlerde genellikle kapasite altında üretim gerçekleştirilebilmektedir. Bunlara ek olarak koyun yetiştiriciliği de sıklıkla yapıldığından yün ile köyler de kilim ve halı dokumacılığı oldukça yaygındır (TUIK, 2004).

Iğdır'daki organize sanayi bölgesinde ise günümüzde birer tane mermer, Bims, süt ürünleri üretimi, ısı yalıtım malzemeleri üretimi, Andezit kaplama ile metal çöp konteynırı ve galvaniz işletmeleri bulunmaktadır (Iğdır Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlüğü, Mekansal Analiz Raporu).

Iğdır kentinde OBS bağlamında bazı işletmeler etkin değildir. Bunun nedeni ise ekonomik kapasite yetersizliği, işletmede aile içi sorunlar ve tesislerin henüz yeni kurulmuş olmasıdır. Üstelik işletmelerin istihdam oranları imalat sezonuna ve mevsime göre değişiklik göstermektedir. Zira işletmeler de en az 10 kişiyi çalıştırmak zorunlu olup en fazla 50 kişi istihdam edilebilmektedir. Öte yandan yine OSB'de kaba inşaatı bitmiş iki adet fabrika bulunmaktadır. Bu tesislerin birinde hazır meze ve konserve imalatı yapılacak olup bu ürünler Avusturya ve Almanya'ya ihraç edilecektir. İşletme sahipleri de konu ile ilgili olarak faal şekilde çalışmaktadır. İkinci tesiste ise gıda üretimi yapılması planlanmaktadır. Diğer taraftan temizlik ürünleri, mobilya ve tekstil imalathanelerinin de OSB'ye taşınması hedeflenmektedir. Iğdır OSB iki etap olarak düşünülmüş olup, ilk etap tamamlanmış ancak 2. etap için çalışmalar devam etmektedir. Bu bağlamda 22 firma 2. Etapın altyapısını beklemektedir. Bu firmalar ise genel olarak gıda, plastik üretimi, metal sanayi, ayakkabı imalatı, mobilya, inşaat malzemeleri, temizlik ürünleri ve tekstil alanlarındadır (Iğdır Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlüğü, Mekansal Analiz Raporu).

Kentin ticari hayatının canlanması ise Mayıs 1992'de açılan Dilucu Gümrük Kapısı'yla gerçekleşen mazot ve bavul ticareti ile mümkün olmuştur. Ancak elde edilen

kazançlar sanayi yatırımına değil spekülasyon yatırımlara aktarılmıştır. Üstelik kentte esnaf ve sanatkarların problemlerinin çözümü için 1 Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 1 Sanayi ve Ticaret Odası ile 6 adet Esnaf ve Sanatkarlar Odası bulunmaktadır (Iğdır Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlüğü, Mekansal Analiz Raporu).

Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 2011 yılı verilerine göre, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan (TRA2) illerinde 2130 adet imalat sanayi işletmesi bulunmaktadır. Iğdır kenti bu işletmelerin 499 adetine sahip olmakla birlikte bu sayıya ise 2002-2011 yılları arasında ulaşılmıştır. Yine 2011 yılında Iğdır'da 7.455 faal mükellef mevcutken, bu rakam 2014 yılında 7.726 olmuştur. Iğdır'da ayrıca 11 banka ve 14 banka şubesi bulunmaktadır (TÜİK, 2012).

Türkiye'de bölgesel istatistiklerin toplanması, gelişimi, sosyo-ekonomik analizler ve ilgili politikaların sınırlarının belirlenmesi ile AB Bölgesel İstatistik Sistemine uygun olan ve karşılaştırılabilen bir veri tabanının oluşturulması için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır. Bu sınıflandırmada iller 3 seviye olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda sosyal, coğrafi ve ekonomik açıdan benzer olan komşu iller nüfus büyüklükleri ve bölgesel kalkınma planları çerçevesinde 1. Düzey ve 2. Düzey şeklinde kullanılarak hiyerarşik İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması gerçekleştirilmiştir. Buna göre (TÜİK, 2018):

1. düzey: 12 adet olmakla birlikte, 2. Düzey Bölge Birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 12 adettir.

2. düzey: 26 adet olmakla birlikte, 3. düzeydeki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 26 adettir.

3. düzey: İl düzeyinde 81 adet İstatistikî Bölge Birimi yer almaktadır. Her il bir İstatistikî Bölge Birimi şeklinde tanımlanmaktadır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında yayımlanan bölgelerin ve illerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması araştırmasında Düzey 2 bazında, Iğdır ilinin yer aldığı TRA2 (Ağrı, Kars Iğdır, Ardahan) bölgesi -1,3611 endeks değeri ile 26 bölge arasında 25. olmuştur. Söz konusu araştırmada Iğdır ili; -1,1184 endeks değeri ile 81 il içinde 69. sırada olup, bulunduğu bölgede ise Ağrı ilinden sonra 2.sırada yer almaktadır (TÜİK, 2018).

TÜİK 2011 verilerine göre ise TRA2 bölgesinde kişi başına gayri safi katma değer 4.001 dolar'dır. Türkiye genelinde bu oran 9.244'tür. Yani bölge ülke geneline kıyasla daha düşük seviyededir. 2011 yılında sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan sayılarının ülke içindeki payı bahsi geçen bölgede %0,43 ile %30'luk değere sahip olan TR (İstanbul) bölgesinden baya alt seviyededir (TÜİK, 2018).

Iğdır ilinde 277 okul, 2.186 derslik, 50.107 öğrenci, 2.598 öğretmen bulunmaktadır. Öğretmen başına ortalama 18 öğrenci, derslik başına ortalama 22 öğrenci düşmektedir. İl geneli kız öğrenci sayısı 25.132, il geneli erkek öğrenci sayısı 24.900'dur. 19131 öğrenciye her gün süt ve kuru üzüm dağıtımı yapılmaktadır. 5.665 öğrenci 468 araçla taşınmalı eğitim kapsamında taşınmaktadır (<https://igdir.meb.gov.tr>, 2019).

TÜİK verilerine göre 2018'de ülkemizde 6 yaş ve üzeri nüfusta okuma yazma bilen oranı Türkiye genelinde yüzde 96,74'dir. Iğdır ilinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise % 8,3 şeklindedir (TÜİK, 2018).

Kentte 2008 yılı itibariyle yine kentin adı ile kurulan Iğdır Üniversitesi'nde günümüzde 7 fakülte, 4 MYO, 2 yüksekokul, 3 koordinatörlük, 3 enstitü ile 6 uygulama ve araştırma merkeziyle birlikte 4550 öğrenci, 164 yardımcı personel ve 215 idari personel bulunmaktadır ([www.igdir.edu.tr/](http://www.igdir.edu.tr/)).

Iğdır kenti 2013 yılı TÜİK verilerine göre canlı hayvanlar değeri bakımından 448 milyon TL ile ülke genelinde 53. Sıradadır. Bu bağlamda ilk sırada yer alan kent ise Konya'dır. Çünkü kentin konu ile ilgili değeri 3.285 milyon TL'dir. Diğer taraftan kent bitkisel üretim açısından 203 milyon TL'lik değerle 71. Sıradadır. En üst sırada da 7.443 milyonluk değeri ile Antalya kenti yer almaktadır.

Kentin 2012 yılında kişi başına düşen elektrik tüketimi 676 KWh ile ülke genelindeki 2.577 KWh değerinin altındadır. Diğer taraftan Iğdır'da elektrik kullanım payı meskenlere ait iken ülke genelinde bu pay sanayi işletmelerine aittir. Su ise günlük 152 litre olmakla birlikte ülke genelinde bu oran 216 litre'dir.

2013 yılı TÜİK araştırmasına göre, Iğdır'da bin kişi başına 30 otomobil düşerken Türkiye genelinde bu değer 121 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda mutlu olduğunu beyan edenlerin oranı Iğdır'da %59,6 iken, gelecekte umutlu olduklarını beyan edenlerin oranı %82'dir. Türkiye için bu değerler sırasıyla %59 ve %77'dir.

Bütün bunlarla birlikte TRA2'nin (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) 2011 yılındaki cari fiyat bölgesel gayrisafi katma değerine sektörel payları incelendiğinde hizmetler sektöründeki payı %61,1 ile en büyük payı temsil etmektedir. Tarım ise %24,8'lik pay ile ikinci sırada yer almaktadır. Öte yandan yine TRA2'nin tüketici fiyatları değişim oranları incelendiğinde görülmektedir ki 2013 yılında %10,86 ile tütün ve alkollü içecekler ilk sırada yer alırken ikinci sırada %9,82 ile eğitim üçüncü sırada ise %8,28 ile alkolsüz içecekler yer almaktadır.

Son olarak yine 2013'te ve Iğdır'da en fazla girişim; motorlu kara taşıtları ve motosiklet onarımı ile toptan ve perakende ticaretine yapılmıştır. Bunları da sırasıyla ulaştırma, depolama, konaklama ve yiyecek hizmetleri takip etmektedir.

#### **4.1.4. Ulaşım**

Iğdır ili yaklaşık 75 kilometre uzunluğundaki asfalt kaplamalı bir yolla Aralık İlçesi üzerinden Dilucu Sınır Kapısı'na bağlanmıştır. Iğdır – Aralık yolunun 8'inci km'sinden sonra ayrılan asfalt kaplamalı bir yolla Alican Sınır Kapısı üzerinden Ermenistan'ın başkenti Erivan'la bağlantı kurulmaktadır. Ancak bu sınır kapısı kapalı olduğundan söz konusu yol pek işlek değildir. Iğdır'da 200 km'si Devlet yolu, 3 km'si İl yolu ve 921 kilometresi köy yolu olmak üzere toplam 1.124 kilometre uzunluğunda bir yol ağı bulunmaktadır. Köy yolu ağının 390.55 km'si asfalt, 513,6 km'si stabilize, 11,85 km'si parke yol, 5 km'si de tesviye yol niteliğindedir. Devlet yolunun ve İl yolunun tamamı asfalt kaplamadır (<http://igdir.csb.gov.tr/ulasim-i-1142>, 2019).

Kentte ulaşım karayoluna ek olarak havayolu ile de sağlanmaktadır. Öte yandan halen sürdürülmekte olan Nahcivan-Iğdır-Kars demiryolu projesi bittiğinde ulusal ve uluslararası demiryollarına bağlanmış olacaktır. Iğdır havaalanından Temmuz 2012 yılı itibariyle İstanbul ve Ankara'ya seferler düzenlenmekle beraber karayolu ile Adana, Ankara, Bursa, İstanbul, İzmir, Trabzon, Diyarbakır, Van ve Erzurum kentlerine düzenli otobüs seferleri düzenlenebilmektedir. Çünkü kent her ne kadar küçük bir yüzölçümüne sahip olsa da ovalık arazi üzerinde olduğundan gerekli bağlantıları bölünmüş yolla gerçekleştirmektedir.



#### 4.1.5. Sağlık

Iğdır kentinde sağlık hizmetleri 3 devlet ve 1 özel hastane, 4 toplum sağlığı merkezi, 1 ağız ve diş hastanesi ile 21 adet aile sağlığı merkezince gerçekleştirilmektedir. Kente en yakın diğer özel hastane ise Ağrı'da bulunmaktadır. Yine Ağrı'da bir adet ağız ve diş sağlığı merkezi bulunmaktadır. Nitekim TRA2 bölgesinde toplam 21 adet sağlık merkezinin 4'ü Iğdır ilinde bulunur ve bu konuda 3. Sırada yer almaktadır. Kentte bu kadar az sağlık merkezi bulunmasının nedeni ise yapısının küçük olmasıdır. Yine de kentin 3 ilçesinden ikisinde devlet hastanesi bulunmakla beraber yalnızca Karakoyunlu ilçesinde Aile Sağlık Merkezi vardır. 2014 yılı sağlık bakanlığı istatistiklerine göre Iğdır ilinde hastane yatak sayısı 296 adettir ve on bin kişiye toplam 15,4 yatak düşmektedir. Son olarak yine 2014 yılında kentte 91 Uzman Hekim, 70 Pratisyen Hekim, 34 Diş Hekimi, 38 eczane, 263 hemşire, 111 ebe, 345 sağlık personeli, 7 112 istasyonu ve 25 ambulans bulunmaktadır.

#### 4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde Iğdır ili ve ilçelerinin gelir dağılımına ve yoksunluk düzeyine ilişkin yapılan çalışmanın veri toplama yöntemi, araştırmanın örneklem seçim yöntemi ve verilerin analiz yöntemi hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

##### 4.2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma Iğdır ili ve ilçelerinin gelir dağılımı ve yoksunluk düzeyinin incelenmesi ve bazı demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesi amacıyla betimsel ve ilişkisel tarama modeli çerçevesinde planlanmıştır. Betimsel çalışmalarda mevcut olan durum belirlenmek istendiğinden, bu tür çalışmalar genellikle doğal ortamda yapılmaktadır. Betimsel çalışmalarda kullanılan teknikler, çalışmanın sınırlılıklarını da değiştirmektedir. Bunlar anket, mülakat, gözlem, görüşme gibi isimler almaktadır. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu tür bir düzenlemede, aralarında ilişki aranacak değişkenler, tekil taramada olduğu gibi, ayrı ayrı sembolleştirilir. Ancak bu sembolleştirme (değerler verme, ölçme), ilişkisel bir çözümlenmeye olanak verecek veri çiftleri şeklinde yapılır.

Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak o yönde bazı ipuçları vererek bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesine yardımcı olabilir. Değişkenler arasındaki ilişki, karşılıklı bağımlılık ya da kısmi bağımlılık şeklinde olabileceği gibi, her ikisini de etkileyen bir ucu değişkenden ötürü gerçekleştiğinden dolayı tam bağımsızlık şeklinde de olabilir (Karasar, 2016).

Sosyal bilimler çalışmalarında model doğrudan gözlemleyemediğimiz soyut olgu ve bu olgular arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını basitleştirmek için kullanılan analitik çerçeveler olarak tanımlanmaktadır. Modeller sayesinde karmaşık ve kavranması zor olan örüntüler daha anlaşılır hale gelmektedir. Zaman zaman kuram ve model terimlerinin birbiri ile karıştırıldığı görülmektedir. Fakat bu iki terim metodolojik açıdan birbirinden ayrılmaktadır. Sosyal bilimler araştırmasında belirlenen modeller kuramlardan türetilmektedir. Öne sürülen her model bir kurama ya da daha önce yapılmış bilimsel bir çalışmanın bulgularına dayandırılmalıdır (Gürbüz ve Şahin, 2016).

#### **4.2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları**

Araştırmaya katılan bireyler 18-65 yaş arası kişiler ile sınırlıdır.

Çalışmaya katılan kişilere ilişkin bilgiler, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Demografik Bilgi Formundaki sorularla sınırlıdır.

Araştırma süresi, ulaşım, maddi zorluklar ve nüfus dağılımından ötürü merkez ilçesi dışındaki ilçelerin katılım oranı, merkez ilçesine kıyasla daha az sayıda kalmıştır.

#### **4.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme**

Evren araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği büyük bir küme olma özelliği taşımaktadır. Ortak özellikleri olan canlı ve cansız her bir eleman bir evren oluşturabilmektedir. Araştırmacı tarafından belirli noktalara dayalı olarak farklı büyüklükte oluşturulabilse de araştırmalarda evrene ulaşılması güç hatta kimi zaman imkânsız olabilmektedir. Her araştırmanın amacına yönelik kendine özgü bir evreni vardır (Karasar, 2016: 147). Bu araştırmanın evrenini 2018 yılı ekim ayı ile 2019 yılı şubat ayı arasında Iğdır ilinde yaşamakta olan 18-65 yaş arası gelir sahibi bireyler oluşturmaktadır. Araştırmacılar, grupları belirli açılardan sınırlayarak farklı büyüklükte

evrenler oluşturabilir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 127). Bu araştırmada araştırma örnekleme amaçsal örnekleme yöntemi ile ulaşılması planlanmıştır. Bu örnekleme yöntemi olasılıklı olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Bu yöntem çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından en uygun ve ulaşılabilirlik açısından en yakın elemanları örnekleme dâhil etmeyi temel almaktadır. Sonuçların evreni temsil edebilirliğini etkileyen bir diğer faktör ise örneklem büyüklüğüdür. Örneklem büyüklüğünün ne kadar olmasına karar vermeden önce araştırmanın evreninin tanımlanması önemlidir. Örneklem büyüklüğünün kararlaştırılmasında araştırmanın türü temel alınan noktadır (Büyüköztürk ve ark., 2017: 93-96).

Bu çalışma nicel bir araştırma olduğu için örneklem hacmi seçiminin bir sistematığe dayanması gerekmektedir. Özellikle ölçekli çalışmalarda değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinin söz konusu olduğu çalışmalarda kategorik değişkenlerde tahmine dayalı olan örneklem hacmi formülü “ $n=NPQZ^2/[(N-1)H^2+PQZ^2]$ ” kullanılmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2017).

Buradaki notasyonlar;

n : Örnek kütle büyüklüğü,

N : Ana kütle kütle büyüklüğü,

P : .. olasılığı (0.5),

Q : .. olasılığı (0.5),

Z :  $\%(1-\alpha)$  düzeyindeki Z test değeri (0.05),

$\alpha$  : Önem düzeyi,

H : Hata kabul oranı (0.05) şeklindedir.

İğdir nüfusunun 2018 yılına göre 197.456 olduğu bilinmektedir. Buna göre araştırma örnekleme şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$n=[NPQZ^2]/[(N-1)H^2+PQZ^2]$$

$$n=[197456(.5)(.5)(1.96)^2]/[(197456-1)(.05)^2+ (.5)(.5)(1.96)^2]=383.41$$

Buna göre bu araştırmada örneklem büyüklüğü 384 alınabilir. Araştırma kapsamında araştırma sonuçlarının genellenebilirliğinin yükselmesi ve sonuçlardaki hata

payının azaltılması amacıyla 842 bireye ulaşılmıştır. Yaş sınırlılığı, eksik ve yanıltıcı yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda 62 adet anket araştırma dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini 2018 yılı ekim ayı ile 2019 yılı şubat ayı arasında Iğdır ilinde yaşamakta olan 18-65 yaş arası, gelir sahibi 780 birey oluşturmaktadır.

#### **4.2.4. Verilerin Toplanması**

Araştırmanın verileri, Iğdır ilinde yaşayan ve araştırmanın örneklemine uygun demografik özelliklere sahip bireyler ile yüzyüze ve online anket yardımı ile toplanılmıştır. Araştırmada deneklere basit tesadüf tabakalama örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Anketin doldurulması yaklaşık olarak 15-20 dk sürmektedir.

#### **4.2.5. Veri Toplama Araçları**

Araştırmada elde edilen bilgilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formunda yer alan sorular teori kısmından, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk ile ilgili literatürden ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler yardımıyla hazırlanmıştır.

Anket formu toplamda 50 soruluk iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, ankete katılanların demografik bilgileri, gelirleri ve gelirlerine ilişkin diğer bilgilere yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise, ankete katılanların yaşam standartlarına yönelik sorular yer almaktadır.

#### **4.2.6. Verilerin Analizi**

Araştırmanın verileri katılımcılar ile yüz yüze toplandıktan sonra, toplanan kağıtlarda yer alan yanıtlar bilgisayar ortamında veri tabanına girilerek aktarılmıştır. Sonrasında veriler kodlanarak analiz programına aktarılmıştır. Veri girişlerinin doğruluğu rasgele anketler seçilerek son kontrol yapılması, eksik değer analizi ve her bir soru için frekans tabloları hazırlanarak kontrol edilmiştir. Yapılan frekans analizinde yanlış veri girişi yapılan herhangi bir sorunun olmadığı tespit edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizleri Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı (SPSS) 22 kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın analiz aşamasında eksik ve aykırı değerler çözümlene dışında bırakılmıştır.

Araştırmada gelir dağılımının incelenmesi amacıyla Yüzde Paylar Analizi, Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı kullanılmıştır. Yüzde paylar analizinde haneler %1, 5, 10 veya 20'lik dilimlere ayrılarak her grubun gelirden aldığı paylar karşılaştırılır. Haneler toplam kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanır. Hangi yüzde paylar analizi yapılacaksa o sayıda gruba ayrılır. Her gruba düşen kullanılabilir gelir, toplam kullanılabilir gelire oranlanarak hanelerin gelirine ilişkin yüzde paylara ulaşılır. Gelir dağılımının adil olup olmadığına ilişkin en yaygın kullanılan ölçütlerden biri de Lorenz Eğrisidir. 1905 yılında Max Lorenz tarafından geliştirilen eğri, Gelirin nüfusa tam adil dağılımını gösteren 45° lik doğrudan aşağıya yön verdiğini bu nedenle gelir dağılımı adaletinin bozulduğunu ifade eder.

Bu kısımda Iğdır ve ilçeleri için kullanılan Gini Katsayısı aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır.

$$G = 1 - \sum_{i=0}^N (\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i)(\sigma X_{i-1} + \sigma X_i)$$

$X_i$  = i. grubunun toplam gruba oranı

$Y_i$  = i. Gelir grubunun toplam gelir grubuna oranı

$\sigma X_i$  = Kümülatif nüfus grubu

$\sigma Y_i$  = Kümülatif gelir grubu

N = Grup sayısını göstermektedir.

Verilerin parametrik analiz varsayımlarından olan normallik varsayımını sağladığı betimsel yöntemler ile ortaya konmuştur. Bu noktada verilerin çözümlenmesinde parametrik analiz tekniklerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Araştırmada Regresyon Analizi kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Araştırmada ayrıca kategorik değişkenlerin analizi için Ki-Kare Bağımsızlık Testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık için  $p < .05$  olarak kabul edilmiştir.

### 4.3. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Araştırmanın bu bölümünde Iğdır ili ve ilçelerinden araştırmaya katılan bireylerin kişisel bilgilerine, yaşadıkları yer ile ilgili algılarına, çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere, gelir ve gelir kaynaklarına, yaşadıkları konutun özelliklerine, aylık

giderlerine, genel memnuniyetlerine ve yaşam kalitelerine ilişkin sorulan soruların frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir.

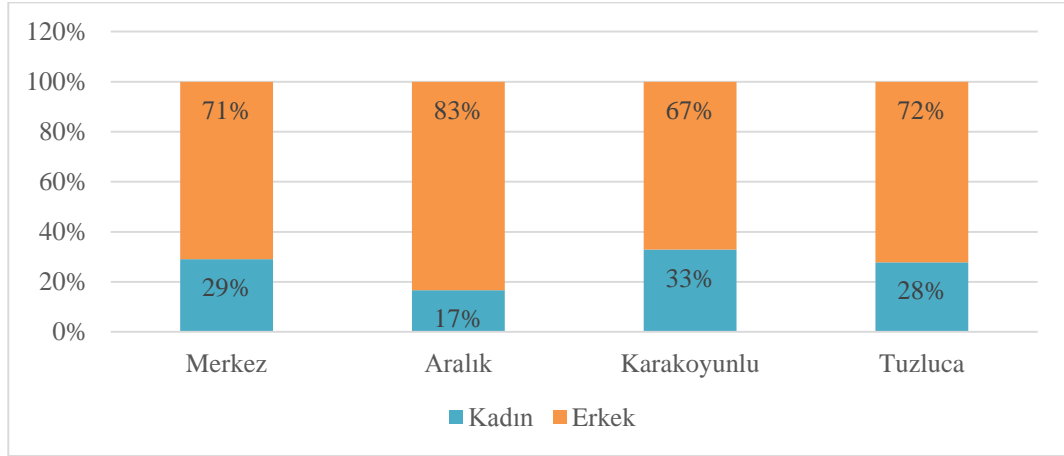
Katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.1’de verilmiştir.

**Tablo 4.1.** Katılımcıların Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı

		N	%
İlçe	Merkez	474	61
	Aralık	96	12
	Karakoyunlu	88	11
	Tuzluca	122	16
Yaş	18-24 Yaş	129	17
	25-29 Yaş	126	16
	30-34 Yaş	174	22
	35-39 Yaş	110	14
	40-44 Yaş	89	11
	45 Yaş ve Üzeri	152	19
Cinsiyet	Kadın	217	28
	Erkek	563	72
Medeni Hal	Bekâr	247	32
	Evli	533	68
Öğrenim Durumu	İlköğretim	223	29
	Lise	202	26
	Yüksekokul/Ön Lisans	101	13
	Lisans ve Üzeri	254	33
Doğum Yeri	İl Merkezi	243	31
	Kasaba/İlçe	259	33
	Köy	278	36
<b>Toplam</b>		780	100

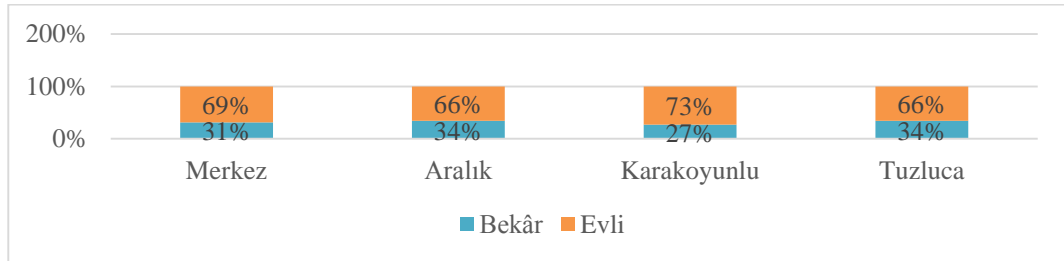
Katılımcıların %61'i (n=474) araştırmaya il merkezinden, %12'i (n=96) Aralık, %11'i (n=88) Karakoyunlu ve %16'sı (n=122) Tuzluca ilçesinden katılmıştır. Katılımcıların %17'si (n=129) 18-24 yaş, %16'sı (n=126) 25-29 yaş, %22'si (n=174) 30-34 yaş, %14'ü (n=110) 35-39 yaş, %11'i (n=89) 40-44 yaş ve %19'u (n=152) 45 yaş ve üzeridir. Katılımcıların %28'i (n=217) kadın ve %72'si (n=563) erkektir. Katılımcıların %32'si (n=247) bekâr ve %68'i (n=533) evlidir. Katılımcıların %29'u (n=223) ilköğretim, %26'sı (n=202) lise, %13'ü (n=101) yüksekokul/ön lisans ve %33'ü (n=254) lisans ve üzeri öğrenim durumuna sahiptir. Katılımcıların %31'i (n=243) il merkezi, %33'ü (n=259) kasaba/ilçe ve %36'sı (n=278) köyde doğduğunu belirtmiştir.

İlçe bazında değerlendirildiğinde katılımcıların cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumlarının frekans ve yüzde dağılımları Grafik 4.1 'de verilmiştir.



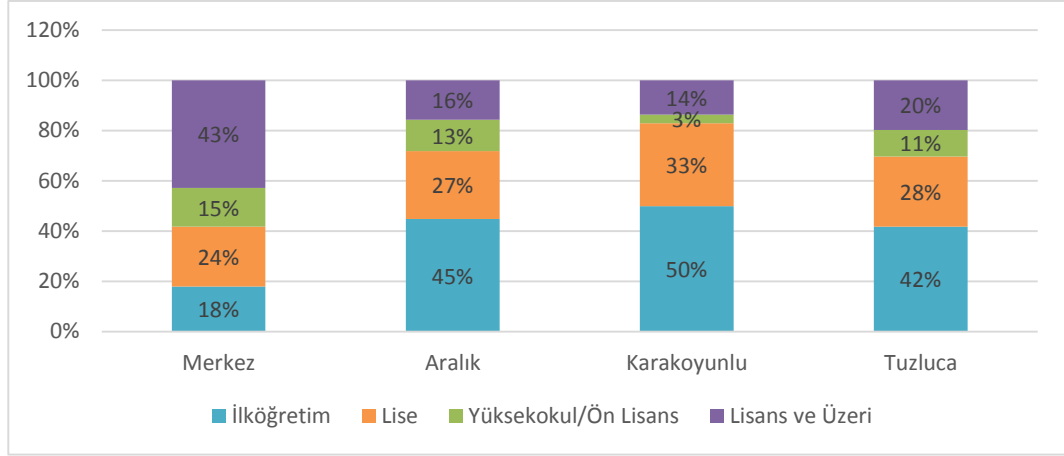
**Grafik 4.1.** Katılımcıların İlçeye Göre Cinsiyet Dağılımları

Grafik 4.1 'de görüldüğü üzere il merkezinden katılan kişilerin %71'i (n=336) kadın ve %29'i (n=138) erkek; Aralık ilçesinden katılan kişilerin %83'i (n=80) kadın ve %17'i (n=16) erkek; Karakoyunlu ilçesinden katılan kişilerin %67'i (n=59) kadın ve %33'i (n=29) erkek; Tuzluca ilçesinden katılan kişilerin %72'i (n=88) kadın ve %28'i (n=34) erkektir. Buna göre ilçelerdeki kadın ve erkek dağılımının birbirine yakın olduğu yani cinsiyet dağılımının homojen olduğu görülmektedir.



**Grafik 4.2.** Katılımcıların İlçeye Göre Medeni Durum Dağılımları

Grafik 4.2 'de görüldüğü üzere il merkezinden katılan kişilerin %69'u (n=148) bekâr ve %31'i (n=326) evli; Aralık ilçesinden katılan kişilerin %66'sı (n=33) bekâr ve %34'ü (n=63) evli; Karakoyunlu ilçesinden katılan kişilerin %73'ü (n=24) bekâr ve %27'si (n=64) evli; Tuzluca ilçesinden katılan kişilerin %66'sı (n=42) bekâr ve %34'ü (n=80) evlidir. Buna göre ilçelerdeki evli ve bekar bireylerin dağılımının birbirine yakın olduğu yani medeni durum konusunda dağılımın homojen olduğu görülmektedir.



**Grafik 4.3.** Katılımcıların İlçeye Göre Eğitim Durumu Dağılımları

Grafik 4.3'de görüldüğü üzere il merkezinden katılan kişilerin %18'i (n=85) ilköğretim, %24'ü (n=113) lise, %15'i (n=77) yüksekokul/ön lisans ve %43'ü (n=203) lisans ve üzeri öğrenim durumuna; Aralık ilçesinden katılan kişilerin %29'u (n=43) ilköğretim, %26'sı (n=26) lise, %13'ü (n=12) yüksekokul/ön lisans ve %33'ü (n=15) lisans ve üzeri öğrenim durumuna; Karakoyunlu ilçesinden katılan kişilerin %29'u (n=44) ilköğretim, %26'sı (n=29) lise, %13'ü (n=3) yüksekokul/ön lisans ve %33'ü (n=12) lisans ve üzeri öğrenim durumuna; Tuzluca ilçesinden katılan kişilerin %29'u (n=51) ilköğretim, %26'sı (n=34) lise, %11'i (n=13) yüksekokul/ön lisans ve %33'ü (n=24) lisans ve üzeri öğrenim durumuna sahiptir. Buna göre Merkez İlçede lisans ve üzeri öğrenim kurumlarından mezun olan bireylerin oranı çoğunlukta iken diğer ilçelerde çoğunluğun ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Buradan hareketle Merkez ilçesi ve diğer ilçeler arasında eğitim düzeyi konusunda bir eşitsizlik olduğu söylenebilir.

Katılımcıların yaşadıkları yer ile ilgili algılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.2'de verilmiştir.

**Tablo 4.2.** Katılımcıların Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı

		N	%
Şuan Yaşanılan Yer	İl Merkezi	441	57
	Kasaba/İlçe	234	30
	Köy	105	13
Yaşanılan Yere Sonradan Taşınma Durumu	Evet	223	29
	Hayır	557	71



**Tablo 4.2.** (Devamı)

İlde Yaşama Süresi	1-10 Yıl	130	17
	11-20 Yıl	105	13
	21-30 Yıl	203	26
	31-40 Yıl	183	23
	41-50 Yıl	98	13
	51-60 Yıl	61	8
Göç Etme Düşüncesi	Hiçbir Zaman	209	27
	Nadiren	101	13
	Bazen	212	27
	Genellikle	100	13
	Her Zaman	158	20
<b>Toplam</b>		780	100

Katılımcıların %57'si (n=441) şuan yaşadığı yerin il merkezi, %30'u (n=234) kasaba/ilçe ve %13'ü (n=105) köy olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %17'si (n=130) 1-10 yıl, %13'ü (n=105) 11-20 yıl, %26'sı (n=203) 21-30 yıl, %23'ü (n=183) 31-40 yıl, %13'ü (n=98) 41-50 yıl ve %8'i (n=61) 51-60 yıl süredir bu ilde yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların %27'si (n=209) hiçbir zaman göç etmeyi düşünmediğini, %13'ü (n=101) nadiren, %27'si (n=212) bazen, %13'ü (n=100) genellikle ve %20'si (n=158) her zaman göç etmeyi düşündüğünü belirtmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunun genel olarak yaşadığı kentten memnun olduğunu pekte göç etme eğiliminde olmadıklarını söylemek mümkündür.

Katılımcıların çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.3'de verilmiştir.

**Tablo 4.3.** Katılımcıların Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

		<b>n</b>	<b>%</b>
Meslek	İşsiz/Ev Hanımı	144	18
	İşçi	202	26
	Ofis Çalışanı/Memur	129	17
	Yönetici	30	4
	İşletmeci/Esnaf	68	9
	İş Yeri Sahibi	39	5
	Öğretmen	67	9
	Mühendis	18	2
	Çifçi	60	8
	Emekli	23	3

**Tablo 4.3.** (Devamı)

Çalışılan İşyerinin Statüsü	Hiçbiri//Çalışmıyor	213	27
	Kamu Çalışanı	241	31
	Özel Sektör Çalışanı	190	24
	Kendi İş Yerinin Sahibi	136	17
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	1-3 Kişi	229	29
	4-6 Kişi	420	54
	7 Kişi ve Üzeri	131	17
Çocuk Sayısı	Yok	269	34
	Tek Çocuk	119	15
	İki Çocuk	145	19
	Üç Çocuk	118	15
	Dört Çocuk	71	9
	Beş ve Üzeri Çocuk	58	7
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	Yok	426	55
	Bir Çocuk	115	15
	İki Çocuk	117	15
	Üç ve Üzeri Çocuk	122	16
Sosyal Güvenlik Statüsüne	SSK	340	44
	Bağ-Kur	95	12
	Emekli Sandığı	162	21
	Genel Sağlık Sigortası	122	16
	Hiçbiri	61	8
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	Yok	391	50
	Bir Kişi	294	38
	İki-Üç Kişi	95	12
<b>Toplam</b>		<b>780</b>	<b>100</b>

Katılımcıların %18'i (n=144) işsiz/ev hanımı, %26'sı (n=202) işçi, %17'si (n=129) ofis çalışanı/memur, %4'ü (n=30) yönetici, %9'u (n=68) işletmeci/esnaf, %5'i (n=39) iş yeri sahibi, %9'u (n=67) öğretmen, %2'si (n=18) mühendis, %8'i (n=60) çiftçi ve %3'ü (n=23) emekli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %27'si (n=213) çalışmadığını veya iş yeri statüsünün seçeneklerde yer almadığını, %31'i (n=241) kamu, %24'ü (n=190) özel ve %17'si (n=136) kendi iş yerinde çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların %29'u (n=229) hanedeki toplam birey sayısının 1-3 kişi, %54'ü (n=420) 4-6 kişi ve %17'si (n=131) 7 kişi ve üzeri olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %34'ü (n=269) çocuğu olmadığını, %15'i (n=119) tek çocuk, %19'u (n=145) iki çocuk, %15'i (n=118) üç çocuk, %9'u (n=71) dört çocuk ve %7'si (n=58) beş ve üzeri sayıda çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %55'i (n=426) okumakta olan çocuğu olmadığını veya çocuğu olmadığını, %15'i (n=115) hanede okuyan bir çocuk, %15'i (n=117) iki çocuk ve %16'sı (n=122) üç ve üzeri sayıda çocuk bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %44'ü (n=340) SSK,

%12'si (n=95) Bağ-Kur, %21'i (n=162) Emekli Sandığı, %16'sı (n=122) Genel Sağlık Sigortasından yararlandığını ve %8'i (n=61) herhangi bir sosyal güvencesi olmadığını belirtmiştir. SSK ve Emekli sandığına tabi olarak çalışanların oranının yüksek çıkması insanların düzenli bir gelire sahip olmak istedikleri ve genellikle garanti olarak gördükleri sigortalı işlerde çalışmayı tercih ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların %50'si (n=391) kendisi dışında ailede çalışan birey olmadığını, %38'i (n=294) kendisi dışında ailede bir kişinin ve %12'si (n=95) iki-üç kişinin çalıştığını belirtmiştir.

Katılımcıların gelir ve gelir kaynaklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.4'de verilmiştir.

**Tablo 4.4.** Katılımcıların Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı

		N	%
Katılımcının Aylık Geliri	Yok	108	14
	50-999 TL	49	6
	1000-1999 TL	239	31
	2000-2999 TL	114	15
	3000-3999 TL	124	16
	4000 TL ve Üzeri	146	19
Ailenin Toplam Aylık Geliri	200-999 TL	68	9
	1000-1999 TL	147	19
	2000-2999 TL	128	16
	3000-3999 TL	158	20
	4000-4999 TL	68	9
	5000-5999 TL	69	9
	6000 TL ve Üzeri	142	18
Çocukların Aile Bütçesine Aylık Katkısı	Yok	738	95
	Var	42	5
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	Yok	747	96
	Var	33	4
Haneye Yapılan Aylık Aynı Ödeme Tutarı	Yok	738	95
	Var	42	5
Ücret	Yok	685	88
	Var	95	12
Yevmiye	Yok	730	94
	Var	50	6
İş Yeri Geliri	Yok	667	86
	Var	113	14
Kira	Yok	724	93
	Var	56	7
<b>Toplam</b>		780	100

Katılımcıların %14'ü (n=108) geliri olmadığını, %6'sı (n=49) aylık gelirinin 50-999 TL, %31'i (n=239) 1000-1999 TL, %15'i (n=114) 2000-2999 TL, %16'sı (n=124) 3000-3999 TL ve %19'u (n=146) 4000 TL ve üzeri olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %9'u (n=68) aylık gelirinin 200-999 TL, %19'u (n=147) 1000-1999 TL, %16'sı (n=128) 2000-2999 TL, %20'si (n=158) 3000-3999 TL, %9'u (n=68) 4000-4999 TL, %9'u (n=69) 5000-5999 TL ve %18'i (n=142) 6000 TL ve üzeri olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %95'i (n=738) çocukların aile bütçesine aylık katkısı olduğunu ve %5'i (n=42) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %96'sı (n=747) haneye yapılan aylık yardımlar olduğunu ve %4'ü (n=33) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %95'i (n=738) haneye yapılan aylık aynı ödeme olduğunu ve %5'i (n=42) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %46'sı (n=356) düzenli maaş sahibi olduğunu ve %54'ü (n=424) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %88'i (n=685) düzenli ücret sahibi olduğunu ve %12'si (n=95) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %94'ü (n=730) yevmiye sahibi olduğunu ve %6'sı (n=50) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %86'sı (n=667) iş yeri geliri sahibi olduğunu ve %14'ü (n=113) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %93'ü (n=724) kira geliri sahibi olduğunu ve %7'si (n=56) olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların yaşadıkları konutun özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.5'de verilmiştir.

**Tablo 4.5.** Katılımcıların Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı

		n	%
Gayrimenkul Sahipliği	Müstakil Konut	225	29
	Apartman Dairesi	188	24
	Arsa, Bağ, Bahçe, Tarla, Dükkan	79	10
	Hiçbiri	288	37
Hane Gelir Grubu Algısı	Çok Düşük	130	17
	Düşük	210	27
	Orta	387	50
	Yüksek	53	7
Oturlan Konutun Tipi	Müstakil Ev	402	52
	Apartman	378	48
Evdeki Oda Sayısı	2 Odalı	56	7
	2 + 1 Odalı	198	25
	3 + 1 Odalı	478	61
	4 Oda ve Üzeri	48	6

**Tablo 4.5.** (Devamı)

Oturulan Konutun Isıtma Sistemi	Soba (Kömür/Odun)	398	51
	Kalorifer	142	18
	Doğal Gaz	240	31
Oturulan Konutun Sahibi	Kira Ödemiyor	56	7
	Kira	215	28
	Kendi Evi	509	65
<b>Toplam</b>		780	100

Katılımcıların %29'u (n=225) müstakil konut, %24'ü (n=188) apartman dairesi, %10'u (n=79) arsa, bağ, bahçe, tarla, dükkan sahibi olduğunu ve %37'si (n=288) herhangi bir gayrimenkul sahibi olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %17'si (n=130) hane gelir grubunu düşük, %27'si (n=210) çok düşük, %50'si (n=387) orta ve %7'si (n=53) yüksek olarak algıladığını belirtmiştir. Katılımcıların %52'si (n=402) oturulan konutun tipinin müstakil ev ve %48'i (n=378) apartman olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %7'si (n=56) evinin 2 odalı, %25'i (n=198) 2 + 1 odalı, %61'i (n=478) 3 + 1 odalı ve %6'sı (n=48) 4 ve üzeri odası olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %51'i (n=398) oturulan konutun ısıtma sisteminin soba (kömür/odun), %18'i (n=142) kalorifer ve %31'i (n=240) doğal gaz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %7'si (n=56) kira ödemediğini, %28'i (n=215) kira ödediğini ve %65'i (n=509) kendi evinde yaşadığını belirtmiştir.

Katılımcıların aylık giderlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.6'da verilmiştir.

**Tablo 4.6.** Katılımcıların Aylık Giderlerine Göre Dağılımı

		<b>n</b>	<b>%</b>
Oturulan Konutun Aylık Kira Tutarı	Yok	573	73
	100-1000 TL	207	27
Oturulan Konutun Kira Hariç Aylık Harcama Tutarı	100-999 TL	624	80
	1000 TL ve Üzeri	156	20
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	100-999 TL	523	67
	1000 TL ve Üzeri	257	33
<b>Toplam</b>		780	100

Katılımcıların %73'ü (n=573) oturulan konutun aylık kira tutarı olmadığını ve %27'si (n=207) kirasının 100-1000 TL olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %80'i (n=624) oturulan konutun kira hariç aylık harcama tutarının 100-999 TL ve %20'si

(n=156) 1000 TL ve üzeri olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %67'si (n=523) hanenin aylık mutfak harcama tutarının 100-999 TL ve %33'ü (n=257) 1000 TL ve üzeri olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların genel memnuniyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.7'd3 verilmiştir.

**Tablo 4.7.** Katılımcıların Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

		<b>n</b>	<b>%</b>
İşten Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	155	20
	Memnun Değil	78	10
	İdare Eder	248	32
	Memnunum	204	26
	Çok Memnunum	95	12
Devletin İçdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	Hiç İlgilenmiyor	249	32
	İlgilenmiyor	213	27
	İdare Eder	200	26
	Çok İlgileniyor	118	15
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	145	19
	Memnun Değil	108	14
	İdare Eder	269	34
	Memnunum	204	26
	Çok Memnunum	54	7
<b>Toplam</b>		<b>780</b>	<b>100</b>

Katılımcıların %20'si (n=155) işinden hiç memnun olmadığını, %10'u (n=78) memnun olmadığını, %32'si (n=248) işini idare eder bulunduğunu, %26'sı (n=204) işinden memnun olduğunu ve %12'si (n=95) çok memnun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %32'si (n=249) devletin içdir ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle hiç ilgilenmediğini düşündüğünü, %27'si (n=213) ilgilenmediğini düşündüğünü, %26'sı (n=200) ilgi düzeyini idare eder bulunduğunu ve %15'i (n=118) devletin bu konuyla çok ilgilendiğini düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıların %19'u (n=145) hayatından hiç memnun olmadığını, %14'ü (n=108) memnun olmadığını, %34'ü (n=269) hayatını idare eder bulunduğunu, %26'sı (n=204) hayatından memnun olduğunu ve %7'si (n=54) çok memnun olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların yaşam kalitelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.8'de verilmiştir.

**Tablo 4.8.** Katılımcıların Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı

		<b>n</b>	<b>%</b>
Otomobiliniz var mı?	Evet	246	32
	Hayır	534	68
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	320	41
	Hayır	460	59
Evinizde televizyon var mı?	Evet	752	96
	Hayır	28	4
Evinizde çamaşır makinası var mı?	Evet	736	94
	Hayır	44	6
Evinizde bulaşık makinası var mı?	Evet	477	61
	Hayır	303	39
Evinizde buzdolabı var mı?	Evet	753	97
	Hayır	27	3
Evinizde klima var mı?	Evet	102	13
	Hayır	678	87
Evinizde kalorifer var mı?	Evet	371	48
	Hayır	409	52
Cep telefonunuz var mı?	Evet	741	95
	Hayır	39	5
Evinizde internet var mı?	Evet	313	40
	Hayır	467	60
Haneniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?	Evet	194	25
	Hayır	586	75
	Evet	380	49
	Hayır	400	51
	Evet	343	44
	Hayır	437	56
Elde ettiğimiz gelire evinizi rahatlıkla ısıtabiliyor musunuz?	Evet	456	58
	Hayır	324	42
Haneniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?	Evet	448	57
	Hayır	332	43
Maddi Yoksunluk Riski	Risk Altında	387	50
	Değil	393	50
<b>Toplam</b>		780	100

Katılımcıların %32'si (n=246) otomobil sahibi olduğunu ve %68'i (n=534) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %41'i (n=320) bilgisayar sahibi olduğunu ve %59'u (n=460) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %96'sı (n=752) televizyon sahibi olduğunu ve %4'ü (n=28) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %94'ü (n=736) çamaşır makinası sahibi olduğunu ve %6'sı (n=44) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %61'i

(n=477) bulaşık makinası sahibi olduğunu ve %39'u (n=303) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %97'si (n=753) buzdolabı sahibi olduğunu ve %3'ü (n=27) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %13'ü (n=102) klima sahibi olduğunu ve %87'si (n=678) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %48'i (n=371) kalorifer sahibi olduğunu ve %52'si (n=409) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %95'i (n=741) cep telefonu sahibi olduğunu ve %5'i (n=39) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %40'ı (n=313) internet bağlantısı olduğunu ve %60'ı (n=467) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %25'i (n=194) hanesinin ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda olduğunu ve %75'i (n=586) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %49'u (n=380) hanesinin ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda olduğunu ve %51'i (n=400) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %44'ü (n=343) hanesinin ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 tl) karşılayabilecek durumda olduğunu ve %56'sı (n=437) olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %58'i (n=456) elde ettiği gelirle evini rahatlıkla ısıtabildiğini ve %42'si (n=324) ısıtamadığını belirtmiştir. Katılımcıların %57'si (n=448) hanesinin; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda olduğunu ve %43'ü (n=332) olmadığını belirtmiştir. Tablodan katılımcıların %50'sinin (n=387) maddi yoksunluk riski altında olmadığı ve %50'sinin (n=393) risk altında olduğu görülmüştür.

#### **4.4. İLÇELERE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ**

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin ilçe bazında kişisel bilgilerine, yaşadıkları yer ile ilgili algılarına, çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere, gelir ve gelir kaynaklarına, yaşadıkları konutun özelliklerine, aylık giderlerine, genel memnuniyetlerine ve yaşam kalitelerine ilişkin soruların frekans ve yüzde dağılımları ile bu bilgilerin ilçeye göre farklılaşıp farklılaşmadığının test edildiği Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.9'da verilmiştir.



**Tablo 4.9.** Katılımcıların İlçeler Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	N	%	n	%
Yaş	18-24 Yaş	74	15.6	18	18.8	14	15.9	23	18.9
	25-29 Yaş	92	19.4	9	9.4	5	5.7	20	16.4
	30-34 Yaş	110	23.2	20	20.8	20	22.7	24	19.7
	35-39 Yaş	72	15.2	11	11.5	10	11.4	17	13.9
	40-44 Yaş	57	12.0	13	13.5	9	10.2	10	8.2
	45 Yaş ve Üzeri	69	14.6	25	26.0	30	34.1	28	23.0
Cinsiyet	Kadın	138	29.1	16	16.7	29	33.0	34	27.9
	Erkek	336	70.9	80	83.3	59	67.0	88	72.1
Medeni Hal	Bekâr	148	31.2	33	34.4	24	27.3	42	34.4
	Evli	326	68.8	63	65.6	64	72.7	80	65.6
Öğrenim Durumu	İlköğretim	85	17.9	43	44.8	44	50.0	51	41.8
	Lise	113	23.8	26	27.1	29	33.0	34	27.9
	Yüksekokul/Ön Lisans	73	15.4	12	12.5	3	3.4	13	10.7
	Lisans ve Üzeri	203	42.8	15	15.6	12	13.6	24	19.7
Doğum Yeri	İl Merkezi	216	45.6	5	5.2	6	6.8	16	13.1
	Kasaba/İlçe	66	13.9	59	61.5	68	77.3	66	54.1
	Köy	192	40.5	32	33.3	14	15.9	40	32.8

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile cinsiyet ( $\chi^2 = 7.498$ ,  $p = .058$ ) ve medeni hal ( $\chi^2 = 1.583$ ,  $p = .663$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat yaş ( $\chi^2 = 34.923$ ,  $p = .003^*$ ), öğrenim durumu ( $\chi^2 = 100.502$ ,  $p = .000^*$ ) ve doğum yeri ( $\chi^2 = 238.668$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun 45 yaş ve üzeri olduğu; merkez ilçede ise 25-29 yaş aralığının diğer ilçelere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun ilköğretim mezunu olduğu; merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun ise lisans ve üzeri eğitim durumunda olduğu belirlenmiştir.
- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun doğum yerinin kasaba/ilçe olduğu; merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun ise il merkezi olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında yaşadıkları yer ile ilgili algılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.10'da verilmiştir.

**Tablo 4.10.** Katılımcıların İlçeler Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Şuan Yaşanılan Yer	İl Merkezi	410	86.5	11	11.5	4	4.5	16	13.1
	Kasaba/İlçe	7	1.5	65	67.7	73	83.0	89	73.0
	Köy	57	12.0	20	20.8	11	12.5	17	13.9
Yaşanılan Yere Sonradan Taşınma Durumu	Evet	162	34.2	17	17.7	12	13.6	32	26.2
	Hayır	312	65.8	79	82.3	76	86.4	90	73.8
İlde Yaşama Süresi	1-10 Yıl	89	18.8	10	10.4	7	8.0	24	19.7
	11-20 Yıl	74	15.6	9	9.4	6	6.8	16	13.1
	21-30 Yıl	135	28.5	19	19.8	19	21.6	30	24.6
	31-40 Yıl	106	22.4	27	28.1	25	28.4	25	20.5
	41-50 Yıl	51	10.8	16	16.7	13	14.8	18	14.8
	51-60 Yıl	19	4.0	15	15.6	18	20.5	9	7.4
Göç Etme Düşüncesi	Hiçbir Zaman	95	20.0	41	42.7	38	43.2	35	28.7
	Nadiren	58	12.2	12	12.5	14	15.9	17	13.9
	Bazen	155	32.7	14	14.6	10	11.4	33	27.0
	Genellikle	69	14.6	6	6.3	7	8.0	18	14.8
	Her Zaman	97	20.5	23	24.0	19	21.6	19	15.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanılan ilçe ile şuan yaşanılan yer ( $\chi^2 = 528.524$ ,  $p = .000^*$ ), yaşanılan yere sonradan taşınma durumu ( $\chi^2 = 22.787$ ,  $p = .000^*$ ), ilde yaşama süresi ( $\chi^2 = 57.302$ ,  $p = .000^*$ ) ve göç etme eğilimi ( $\chi^2 = 54.415$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun şuan yaşadığı yerin kasaba/ilçe olduğu; merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun şuan yaşadığı yerin ise il merkezi olduğu belirlenmiştir.
- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin yaşanılan yere sonradan gelme oranının merkez ilçede yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ilçesi ve Tuzluca ilçesinde yaşayan bireylerin ilde yaşama süresinin Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha kısa olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ilçede yaşayan bireylerin göç etme eğiliminin Tuzluca, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.11’de verilmiştir.

**Tablo 4.11.** Katılımcıların İlçeler Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	N	%	n	%
Meslek	İşsiz/Ev Hanımı	73	15.4	19	19.8	23	26.1	29	23.8
	İşçi	124	26.2	34	35.4	12	13.6	32	26.2
	Ofis Çalışanı/Memur	99	20.9	12	12.5	9	10.2	9	7.4
	Yönetici	23	4.9	0	0.0	2	2.3	5	4.1
	İşletmeci/Esnaf	35	7.4	17	17.7	9	10.2	7	5.7
	İş Yeri Sahibi	34	7.2	1	1.0	1	1.1	3	2.5
	Öğretmen	54	11.4	3	3.1	1	1.1	9	7.4
	Mühendis	15	3.2	1	1.0	1	1.1	1	.8
	Çiğci	8	1.7	9	9.4	23	26.1	20	16.4
	Emekli	9	1.9	0	0.0	7	8.0	7	5.7
	Hiçbiri//Çalışmıyor	104	21.9	24	25.0	42	47.7	43	35.2
	Kamu Çalışanı	177	37.3	20	20.8	16	18.2	28	23.0
	Özel Sektör Çalışanı	126	26.6	24	25.0	13	14.8	27	22.1
	Kendi İş Yerinin Sahibi	67	14.1	28	29.2	17	19.3	24	19.7
	1-3 Kişi	148	31.2	27	28.1	26	29.5	28	23.0
	4-6 Kişi	248	52.3	54	56.3	49	55.7	69	56.6
	7 Kişi ve Üzeri	78	16.5	15	15.6	13	14.8	25	20.5
	Yok	165	34.8	36	37.5	23	26.1	45	36.9
	Tek Çocuk	81	17.1	9	9.4	16	18.2	13	10.7
	İki Çocuk	93	19.6	11	11.5	13	14.8	28	23.0
	Üç Çocuk	72	15.2	19	19.8	13	14.8	14	11.5
	Dört Çocuk	37	7.8	15	15.6	13	14.8	6	4.9
	Beş ve Üzeri Çocuk	26	5.5	6	6.3	10	11.4	16	13.1
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	Yok	259	54.6	55	57.3	45	51.1	67	54.9
	Bir Çocuk	67	14.1	10	10.4	20	22.7	18	14.8
	İki Çocuk	67	14.1	13	13.5	14	15.9	23	18.9
	Üç ve Üzeri Çocuk	81	17.1	18	18.8	9	10.2	14	11.5
Sosyal Güvenlik Statüsüne	SSK	228	48.1	40	41.7	25	28.4	47	38.5
	Bağ-Kur	56	11.8	12	12.5	15	17.0	12	9.8
	Emekli Sandığı	112	23.6	10	10.4	17	19.3	23	18.9
	Genel Sağlık Sigortası	53	11.2	23	24.0	23	26.1	23	18.9
	Hiçbiri	25	5.3	11	11.5	8	9.1	17	13.9
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	Yok	217	45.8	59	61.5	49	55.7	66	54.1
	Bir Kişi	203	42.8	29	30.2	18	20.5	44	36.1
	İki-Üç Kişi	54	11.4	8	8.3	21	23.9	12	9.8

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile hanedeki

toplam kişi sayısı ( $\chi^2 = 4.166$ ,  $p = .654$ ) ve okumakta olan çocuk sayısı ( $\chi^2 = 11.324$ ,  $p = .254$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat meslek ( $\chi^2 = 165.117$ ,  $p = .000^*$ ), çalışılan işyerinin statüsü ( $\chi^2 = 53.669$ ,  $p = .000^*$ ), çocuk sayısı ( $\chi^2 = 35.497$ ,  $p = .002^*$ ), sosyal güvenlik statüsüne ( $\chi^2 = 45.953$ ,  $p = .000^*$ ) ve hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı ( $\chi^2 = 28.757$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun şuan yaşadığı yerin kasaba/ilçe olduğu; merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun şuan yaşadığı yerin ise il merkezi olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun işçi ve ofis çalışanı/memur olarak; Aralık ilçesinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun işçi olarak; Karakoyunlu ilçesinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun işsiz/ev hanımı ve çiftçi olarak; Tuzluca ilçesinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun işçi ve işsiz/evhanımı olarak meslek gruplarına ayrıldığı belirlenmiştir.
- Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun çalışmadığı ya da kurumunun statüsünün farklı olduğu; merkez ve Aralık ilçesinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun çalıştığı kurumun statüsünün kamu olduğu belirlenmiştir.
- Merkez, Aralık ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireyler arasında çocuğu olmayan birey sayısının Karakoyunlu ilçesinde yaşayan bireylere kıyasla daha fazla olduğu belirlenmiştir.
- Merkez, Aralık ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireyler arasında sosyal güvenlik statüsü SSK olan birey sayısının Karakoyunlu ilçesinde yaşayan bireylere kıyasla daha fazla olduğu belirlenmiştir.
- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireyler arasında tek başına ev geçindiren birey sayısının; merkez ilçede yaşayan bireylere kıyasla daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında gelir ve gelir kaynaklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.12’de verilmiştir.

**Tablo 4.12.** Katılımcıların İlçeler Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Katılımcının Aylık Geliri	Yok	52	11.0	14	14.6	18	20.5	24	19.7
	50-999 TL	18	3.8	11	11.5	9	10.2	11	9.0
	1000-1999 TL	134	28.3	32	33.3	35	39.8	38	31.1
	2000-2999 TL	76	16.0	10	10.4	10	11.4	18	14.8
	3000-3999 TL	84	17.7	18	18.8	8	9.1	14	11.5
	4000 TL ve Üzeri	110	23.2	11	11.5	8	9.1	17	13.9
Ailenin Toplam Aylık Geliri	200-999 TL	17	3.6	17	17.7	15	17.0	19	15.6
	1000-1999 TL	86	18.1	24	25.0	13	14.8	24	19.7
	2000-2999 TL	79	16.7	9	9.4	16	18.2	24	19.7
	3000-3999 TL	95	20.0	20	20.8	19	21.6	24	19.7
	4000-4999 TL	39	8.2	9	9.4	8	9.1	12	9.8
	5000-5999 TL	42	8.9	11	11.5	7	8.0	9	7.4
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	Yok	453	95.6	89	92.7	79	89.8	117	95.9
	Var	21	4.4	7	7.3	9	10.2	5	4.1
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	Yok	455	96.0	91	94.8	86	97.7	115	94.3
	Var	19	4.0	5	5.2	2	2.3	7	5.7
Haneye Yapılan Aylık Aynı Ödeme Tutarı	Yok	440	92.8	94	97.9	85	96.6	119	97.5
	Var	34	7.2	2	2.1	3	3.4	3	2.5
Maaş	Yok	198	41.8	53	55.2	42	47.7	63	51.6
	Var	276	58.2	43	44.8	46	52.3	59	48.4
Ücret	Yok	424	89.5	78	81.3	76	86.4	107	87.7
	Var	50	10.5	18	18.8	12	13.6	15	12.3
Yevmiye	Yok	446	94.1	91	94.8	79	89.8	114	93.4
	Var	28	5.9	5	5.2	9	10.2	8	6.6
İş Yeri Geliri	Yok	407	85.9	77	80.2	78	88.6	105	86.1
	Var	67	14.1	19	19.8	10	11.4	17	13.9
Kira	Yok	430	90.7	91	94.8	85	96.6	118	96.7
	Var	44	9.3	5	5.2	3	3.4	4	3.3

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile çocukların aylık aile bütçesine katkısı ( $\chi^2 = 5.979$ ,  $p = .113$ ), haneye yapılan aylık yardım tutarı ( $\chi^2 = 1.801$ ,  $p = .615$ ), haneye yapılan aylık aynı ödeme tutarı ( $\chi^2 = 7.753$ ,  $p = .051$ ), ücret ( $\chi^2 = 5.230$ ,  $p = .156$ ), yevmiye ( $\chi^2 = 2.573$ ,  $p = .462$ ) ve iş yeri geliri ( $\chi^2 = 2.951$ ,  $p = .399$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat katılımcının aylık geliri ( $\chi^2 = 46.173$ ,  $p = .000^*$ ), ailenin toplam aylık geliri ( $\chi^2 = 71.889$ ,  $p = .000^*$ ), maaş ( $\chi^2 = 8.325$ ,  $p = .040^*$ ) ve kira ( $\chi^2 = 8.369$ ,  $p = .039^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun kira gelirininin 1000-1999 TL aralığında olduğu; merkez ilçede yaşayan bireyler arasında ise 2000 TL ve üzeri aylık gelir sahibi bireylerin daha çok olduğu belirlenmiştir.

- Merkez ilçede yaşayan bireyler arasında aile toplam aylık gelirleri 6000 TL ve üzeri olan birey sayısının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerine kıyasla daha çok olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ilçede yaşayan bireyler arasında kira geliri olan birey sayısının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerine kıyasla daha çok olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında yaşadıkları konutun özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.13'de verilmiştir.

**Tablo 4.13.** Katılımcıların İlçeler Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Gayrimenkul Sahipliği	Müstakil Konut	107	22.6	32	33.3	34	38.6	52	42.6
	Apartman Dairesi	126	26.6	23	24.0	19	21.6	20	16.4
	Arsa, Bahçe, Tarla, Dükkan	53	11.2	6	6.3	15	17.0	5	4.1
	Hiçbiri	188	39.7	35	36.5	20	22.7	45	36.9
Hane Gelir Grubu Algısı	Çok Düşük	77	16.2	12	12.5	10	11.4	31	25.4
	Düşük	126	26.6	29	30.2	19	21.6	36	29.5
	Orta	237	50.0	51	53.1	48	54.5	51	41.8
	Yüksek	34	7.2	4	4.2	11	12.5	4	3.3
Oturlan Konutun Tipi	Müstakil Ev	194	40.9	65	67.7	58	65.9	85	69.7
	Apartman	280	59.1	31	32.3	30	34.1	37	30.3
Evdeki Oda Sayısı	2 Odalı	28	5.9	5	5.2	7	8.0	16	13.1
	2 + 1 Odalı	95	20.0	40	41.7	23	26.1	40	32.8
	3 + 1 Odalı	321	67.7	45	46.9	55	62.5	57	46.7
	4 Oda ve Üzeri	30	6.3	6	6.3	3	3.4	9	7.4
Oturlan Konutun Isıtma Sistemi	Soba (Kömür/Odun)	186	39.2	62	64.6	66	75.0	84	68.9
	Kalorifer	71	15.0	25	26.0	14	15.9	32	26.2
	Doğal Gaz	217	45.8	9	9.4	8	9.1	6	4.9
Oturlan Konutun Sahibi	Kira Ödemiyor	34	7.2	7	7.3	3	3.4	12	9.8
	Kira	144	30.4	18	18.8	11	12.5	42	34.4
	Kendi Evi	296	62.4	71	74.0	74	84.1	68	55.7

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile gayrimenkul sahipliği ( $\chi^2 = 38.788$ ,  $p = .000^*$ ), hane gelir grubu algısı ( $\chi^2 = 19.464$ ,  $p = .022^*$ ), oturlan konutun tipi ( $\chi^2 = 54.753$ ,  $p = .000^*$ ), evdeki oda sayısı ( $\chi^2 = 37.756$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun ısıtma sistemi ( $\chi^2 = 133.322$ ,  $p = .000^*$ ) ve oturlan konutun sahibi ( $\chi^2 = 24.506$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun müstakil konut sahibi olduğu; merkez ilçede yaşayan bireyler arasında

apartman sahibi birey sayısının ve Karakoyunlu ilçesinde yaşayan bireyler arasında arsa, bahçe, tarla, dükkan sahibi birey sayısının daha çok olduğu belirlenmiştir.

- Merkez ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun 3 + 1 odalı evlerde yaşadığı; Tuzluca ve Aralık ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun 2 + 1 odalı evlerde yaşadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında aylık giderlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.14'de verilmiştir.

**Tablo 4.14.** Katılımcıların İlçeler Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Oturulan Konutun Aylık Kira Tutarı	Yok	335	70.7	80	83.3	77	87.5	81	66.4
	100-1000 TL	139	29.3	16	16.7	11	12.5	41	33.6
Oturulan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	100-999 TL	365	77.0	87	90.6	67	76.1	105	86.1
	1000 TL ve Üzeri	109	23.0	9	9.4	21	23.9	17	13.9
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	100-999 TL	292	61.6	69	71.9	70	79.5	92	75.4
	1000 TL ve Üzeri	182	38.4	27	28.1	18	20.5	30	24.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile oturulan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 18.709$ ,  $p = .000^*$ ), oturulan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 13.059$ ,  $p = .005^*$ ) ve hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 17.455$ ,  $p = .001^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde konutunun aylık kira tutarı olmayan birey sayısının merkez ve Tuzluca ilçelerine kıyasla daha çok olduğu belirlenmiştir.
- Merkez, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde hane gelir grubu algısı orta olan birey sayısının Tuzluca ilçesine kıyasla daha çok olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ilçede yaşayan bireylerin hane aylık mutfak harcaması tutarlarının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçesinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında genel memnuniyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.15'de verilmiştir.

**Tablo 4.15.** Katılımcıların İlçeler Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		N	%	n	%	n	%	N	%
İşten Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	72	15.2	17	17.7	29	33.0	37	30.3
	Memnun Değil	34	7.2	16	16.7	9	10.2	19	15.6
	İdare Eder	173	36.5	31	32.3	18	20.5	26	21.3
	Memnunum	138	29.1	23	24.0	17	19.3	26	21.3
	Çok Memnunum	57	12.0	9	9.4	15	17.0	14	11.5
Devletin Iğdır ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	Hiç İlgilenmiyor	116	24.5	39	40.6	45	51.1	49	40.2
	İlgilenmiyor	142	30.0	26	27.1	11	12.5	34	27.9
	İdare Eder	146	30.8	13	13.5	17	19.3	24	19.7
	Çok İlgileniyor	70	14.8	18	18.8	15	17.0	15	12.3
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	73	15.4	18	18.8	25	28.4	29	23.8
	Memnun Değil	57	12.0	17	17.7	10	11.4	24	19.7
	İdare Eder	181	38.2	25	26.0	28	31.8	35	28.7
	Memnunum	134	28.3	26	27.1	15	17.0	29	23.8
	Çok Memnunum	29	6.1	10	10.4	10	11.4	5	4.1

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 49.498$ ,  $p = .000^*$ ), devletin ığdır ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algı ( $\chi^2 = 46.797$ ,  $p = .000^*$ ) ve hayattan genel memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 29.657$ ,  $p = .003^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun işten memnuniyet düzeyinin “hiç memnun değil” düzeyinde olduğu; Merkez ve Aralık ilçelerine yaşayan bireylerin çoğunluğunun ise işten memnuniyet düzeyinin “idare eder” düzeyinde olduğu belirlenmiştir.
- Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun devletin ığdır ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algısının “hiç ilgilenmiyor” düzeyinde olduğu; merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun ise algısının “idare eder” düzeyinde olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ve Aralık ilçelerine yaşayan bireylerin hayattan genel memnuniyet düzeyinin Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ilçeler bazında yaşam kalitelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.16’da verilmiştir.



**Tablo 4.16.** Katılımcıların İlçeler Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı

		İlçe							
		Merkez		Aralık		Karakoyunlu		Tuzluca	
		n	%	n	%	n	%	N	%
Otomobiliniz var mı?	Evet	178	37.6	17	17.7	30	34.1	21	17.2
	Hayır	296	62.4	79	82.3	58	65.9	101	82.8
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	229	48.3	27	28.1	32	36.4	32	26.2
	Hayır	245	51.7	69	71.9	56	63.6	90	73.8
Evinizde televizyon var mı?	Evet	455	96.0	94	97.9	87	98.9	116	95.1
	Hayır	19	4.0	2	2.1	1	1.1	6	4.9
Evinizde çamaşır makinası var mı?	Evet	458	96.6	87	90.6	82	93.2	109	89.3
	Hayır	16	3.4	9	9.4	6	6.8	13	10.7
Evinizde bulaşık makinası var mı?	Evet	316	66.7	38	39.6	50	56.8	73	59.8
	Hayır	158	33.3	58	60.4	38	43.2	49	40.2
Evinizde buzdolabı var mı?	Evet	462	97.5	88	91.7	88	100.0	115	94.3
	Hayır	12	2.5	8	8.3	0	0.0	7	5.7
Evinizde klima var mı?	Evet	85	17.9	8	8.3	2	2.3	7	5.7
	Hayır	389	82.1	88	91.7	86	97.7	115	94.3
Evinizde kalorifer var mı?	Evet	269	56.8	37	38.5	23	26.1	42	34.4
	Hayır	205	43.2	59	61.5	65	73.9	80	65.6
Cep telefonunuz var mı?	Evet	460	97.0	87	90.6	81	92.0	113	92.6
	Hayır	14	3.0	9	9.4	7	8.0	9	7.4
Evinizde internet var mı?	Evet	223	47.0	25	26.0	35	39.8	30	24.6
	Hayır	251	53.0	71	74.0	53	60.2	92	75.4
Haneniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?	Evet	129	27.2	17	17.7	27	30.7	21	17.2
	Hayır	345	72.8	79	82.3	61	69.3	101	82.8
Haneniz ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda mı?	Evet	249	52.5	38	39.6	48	54.5	45	36.9
	Hayır	225	47.5	58	60.4	40	45.5	77	63.1
Haneniz ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda mı?	Evet	231	48.7	36	37.5	46	52.3	30	24.6
	Hayır	243	51.3	60	62.5	42	47.7	92	75.4
Elde ettiğimiz gelirle evinizi rahatlıkla ıstabiliyor musunuz?	Evet	285	60.1	61	63.5	64	72.7	46	37.7
	Hayır	189	39.9	35	36.5	24	27.3	76	62.3
Haneniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?	Evet	279	58.9	54	56.3	64	72.7	51	41.8
	Hayır	195	41.1	42	43.8	24	27.3	71	58.2
Maddi Yoksunluk Riski	Risk Altında	255	53.8	43	44.8	55	62.5	34	27.9
	Değil	219	46.2	53	55.2	33	37.5	88	72.1

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; yaşanan ilçe ile televizyon sahipliği ( $\chi^2 = 3.022$ ,  $p = .388$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat otomobil sahipliği ( $\chi^2 = 28.306$ ,  $p = .000^*$ ), bilgisayar sahipliği ( $\chi^2 = 28.835$ ,  $p = .000^*$ ), çamaşır makinası sahipliği ( $\chi^2 = 13.078$ ,  $p = .004^*$ ), bulaşık makinası sahipliği ( $\chi^2 = 25.652$ ,  $p = .000^*$ ), buzdolabı sahipliği ( $\chi^2 = 13.092$ ,  $p = .004^*$ ), klima sahipliği ( $\chi^2 = 26.550$ ,  $p = .000^*$ ), kalorifer sahipliği ( $\chi^2 = 43.817$ ,  $p = .000^*$ ), cep telefonu sahipliği ( $\chi^2 = 11.116$ ,  $p = .011^*$ ), internet bağlantısı sahipliği ( $\chi^2 = 29.636$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin

ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 9.449$ ,  $p = .024^*$ ), hanenin ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 13.999$ ,  $p = .003^*$ ), hanenin ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 tl) karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 27.059$ ,  $p = .000^*$ ), elde edilen gelire evi rahatlıkla ısıtılabilme düzeyi ( $\chi^2 = 30.581$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilme durumu ( $\chi^2 = 21.061$ ,  $p = .000^*$ ) ve maddi yoksunluk riski ( $\chi^2 = 33.133$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Merkez ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireyler arasında otomobil sahibi olma, bilgisayar sahibi olma, çamaşır makinesi sahibi olma, bulaşık makinesi sahibi olma ve buzdolabı sahibi olma oranının Aralık ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Merkez ilçede yaşayan bireyler arasında klima sahibi olma, kalorifer sahibi olma, cep telefonu sahibi olma, evde internet sahibi olma, hanenin ekonomik olarak tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda olma, hanenin ekonomik olarak iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda olma ve hanenin ekonomik olarak beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda olma oranının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Merkez, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireyler arasında elde ettiği gelire evini rahatlıkla ısıtılabilme, Hanesinin konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçlarını ödeyebilecek durumda olma ve maddi yoksunluk riski altında olmama oranının Tuzluca ilçesinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

#### **4.5. GÖÇ ETME DÜŞÜNCESİNE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ**

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin göç etme düşüncesi bazında kişisel bilgilerine, yaşadıkları yer ile ilgili algılarına, çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere, gelir ve gelir kaynaklarına, yaşadıkları konutun özelliklerine, aylık

giderlerine, genel memnuniyetlerine ve yaşam kalitelerine ilişkin sorulan soruların frekans ve yüzde dağılımları ile bu bilgilerin göç etme düşüncesine göre farklılaşp farklılaşmadığının test edildiği Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.17’de verilmiştir.

**Tablo 4.17. Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı**

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Yaş	18-24 Yaş	22	10.5	15	14.9	36	17.0	25	25.0	31	19.6
	25-29 Yaş	27	12.9	10	9.9	40	18.9	22	22.0	27	17.1
	30-34 Yaş	45	21.5	26	25.7	48	22.6	17	17.0	38	24.1
	35-39 Yaş	21	10.0	20	19.8	36	17.0	17	17.0	16	10.1
	40-44 Yaş	25	12.0	10	9.9	25	11.8	8	8.0	21	13.3
	45 Yaş ve Üzeri	69	33.0	20	19.8	27	12.7	11	11.0	25	15.8
Cinsiyet	Kadın	48	23.0	27	26.7	53	25.0	37	37.0	52	32.9
	Erkek	161	77.0	74	73.3	159	75.0	63	63.0	106	67.1
Medeni Hal	Bekâr	54	25.8	25	24.8	68	32.1	45	45.0	55	34.8
	Evlî	155	74.2	76	75.2	144	67.9	55	55.0	103	65.2
Öğrenim Durumu	İlköğretim	99	47.4	37	36.6	39	18.4	16	16.0	32	20.3
	Lise	61	29.2	32	31.7	54	25.5	17	17.0	38	24.1
	Yüksekokul/Ön Lisans	12	5.7	6	5.9	36	17.0	20	20.0	27	17.1
	Lisans ve Üzeri	37	17.7	26	25.7	83	39.2	47	47.0	61	38.6
Doğum Yeri	İl Merkezi	56	26.8	28	27.7	69	32.5	43	43.0	47	29.7
	Kasaba/İlçe	74	35.4	39	38.6	53	25.0	30	30.0	63	39.9
	Köy	79	37.8	34	33.7	90	42.5	27	27.0	48	30.4

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç etme düşüncesi ile yaş ( $\chi^2 = 58.592$ ,  $p = .000^*$ ), cinsiyet ( $\chi^2 = 9.587$ ,  $p = .048^*$ ), medeni hal ( $\chi^2 = 14.467$ ,  $p = .006^*$ ), öğrenim durumu ( $\chi^2 = 98.034$ ,  $p = .000^*$ ) ve doğum yeri ( $\chi^2 = 20.778$ ,  $p = .008^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında yaşadıkları yer ile ilgili algılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.28’de verilmiştir. Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireylerin çoğunluğunun 18-24 yaş ve 25-29 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir.
- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında kadın birey oranının, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında evli birey oranının, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında lisans ve üzeri eğitim durumundaki birey oranının, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında il merkezi ve kasaba/ilçede doğmuş birey oranının, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

**Tablo 4.18.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Yaşadıkları Yer ile İlgili Algılarına Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		n	%	N	%	n	%	n	%	N	%
Şuan Yaşanılan Yer	İl Merkezi	88	42.1	51	50.5	143	67.5	65	65.0	94	59.5
	Kasaba/İlçe	83	39.7	34	33.7	39	18.4	28	28.0	50	31.6
	Köy	38	18.2	16	15.8	30	14.2	7	7.0	14	8.9
Yaşanılan Yere Sonradan Taşınma Durumu	Evet	34	16.3	21	20.8	63	29.7	40	40.0	65	41.1
	Hayır	175	83.7	80	79.2	149	70.3	60	60.0	93	58.9
İlde Yaşama Süresi	1-10 Yıl	17	8.1	5	5.0	33	15.6	23	23.0	52	32.9
	11-20 Yıl	11	5.3	16	15.8	34	16.0	22	22.0	22	13.9
	21-30 Yıl	55	26.3	28	27.7	58	27.4	27	27.0	35	22.2
	31-40 Yıl	54	25.8	35	34.7	54	25.5	20	20.0	20	12.7
	41-50 Yıl	36	17.2	13	12.9	25	11.8	7	7.0	17	10.8
	51-60 Yıl	36	17.2	4	4.0	8	3.8	1	1.0	12	7.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç eğilimi ile şuan yaşanılan yer ( $\chi^2 = 40.691$ ,  $p = .000^*$ ), yaşanılan yere sonradan taşınma durumu ( $\chi^2 = 37.248$ ,  $p = .000^*$ ) ve ilde yaşama süresi ( $\chi^2 = 120.768$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında şu an il merkezinde yaşayan birey oranının, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında yaşadığı yere sonradan taşınan birey oranının, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireylerin ilde yaşama süresinin, hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha kısa olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların göç etme eğilimi bazında çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.19'da verilmiştir.

**Tablo 4.19.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
Meslek	İşsiz/Ev Hanımı	34	16.3	22	21.8	36	17.0	17	17.0	35	22.2
	İşçi	71	34.0	32	31.7	52	24.5	16	16.0	31	19.6
	Ofis Çalışanı/Memur	21	10.0	13	12.9	43	20.3	22	22.0	30	19.0
	Yönetici	5	2.4	1	1.0	12	5.7	2	2.0	10	6.3
Meslek	İşletmeci/Esnaf	20	9.6	11	10.9	13	6.1	8	8.0	16	10.1
	İş Yeri Sahibi	3	1.4	3	3.0	24	11.3	4	4.0	5	3.2
	Öğretmen	9	4.3	3	3.0	19	9.0	18	18.0	18	11.4
	Mühendis	1	.5	5	5.0	5	2.4	3	3.0	4	2.5
	Çiğçi	30	14.4	10	9.9	8	3.8	5	5.0	7	4.4
	Emekli	15	7.2	1	1.0	0	0.0	5	5.0	2	1.3
Çalışılan İşyerinin Statüsü	Hiçbiri//Çalışmıyor	61	29.2	28	27.7	49	23.1	27	27.0	48	30.4
	Kamu Çalışanı	45	21.5	23	22.8	76	35.8	35	35.0	62	39.2
	Özel Sektör Çalışanı	66	31.6	28	27.7	49	23.1	24	24.0	23	14.6
	Kendi İş Yerinin Sahibi	37	17.7	22	21.8	38	17.9	14	14.0	25	15.8
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	1-3 Kişi	57	27.3	23	22.8	62	29.2	41	41.0	46	29.1
	4-6 Kişi	110	52.6	66	65.3	117	55.2	49	49.0	78	49.4
	7 Kişi ve Üzeri	42	20.1	12	11.9	33	15.6	10	10.0	34	21.5
Çocuk Sayısı	Yok	57	27.3	26	25.7	74	34.9	55	55.0	57	36.1
	Tek Çocuk	29	13.9	13	12.9	36	17.0	16	16.0	25	15.8
	İki Çocuk	25	12.0	21	20.8	46	21.7	17	17.0	36	22.8
	Üç Çocuk	44	21.1	23	22.8	25	11.8	7	7.0	19	12.0
	Dört Çocuk	35	16.7	11	10.9	12	5.7	2	2.0	11	7.0
	Beş ve Üzeri Çocuk	19	9.1	7	6.9	19	9.0	3	3.0	10	6.3
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	Yok	101	48.3	48	47.5	114	53.8	75	75.0	88	55.7
	Bir Çocuk	34	16.3	19	18.8	31	14.6	7	7.0	24	15.2
	İki Çocuk	32	15.3	12	11.9	34	16.0	13	13.0	26	16.5
	Üç ve Üzeri Çocuk	42	20.1	22	21.8	33	15.6	5	5.0	20	12.7
Sosyal Güvenlik Statüsüne	SSK	109	52.2	39	38.6	94	44.3	38	38.0	60	38.0
	Bağ-Kur	22	10.5	11	10.9	27	12.7	18	18.0	17	10.8
	Emekli Sandığı	26	12.4	16	15.8	43	20.3	27	27.0	50	31.6
	Genel Sağlık Sigortası	33	15.8	28	27.7	33	15.6	11	11.0	17	10.8
	Hiçbiri	19	9.1	7	6.9	15	7.1	6	6.0	14	8.9
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	Yok	113	54.1	48	47.5	108	50.9	40	40.0	82	51.9
	Bir Kişi	69	33.0	42	41.6	84	39.6	44	44.0	55	34.8
	İki-Üç Kişi	27	12.9	11	10.9	20	9.4	16	16.0	21	13.3

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç eğilimi ile hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı ( $\chi^2 = 9.092$ ,  $p = .335$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat meslek ( $\chi^2 = 131.081$ ,  $p = .000^*$ ), çalışılan işyerinin statüsü ( $\chi^2 = 29.430$ ,  $p = .003^*$ ), hanedeki toplam kişi sayısı ( $\chi^2 = 17.903$ ,  $p = .022^*$ ), çocuk sayısı ( $\chi^2 = 69.703$ ,  $p = .000^*$ ), okumakta olan çocuk sayısı ( $\chi^2 = 30.204$ ,  $p = .003^*$ ) ve sosyal güvenlik statüsü ( $\chi^2 = 43.275$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında işsiz/ev hanımı ve ofis çalışanı/memur olarak çalışan, kamu kurumlarında çalışan, hanedeki toplam kişi sayısı 1-3 kişi olan birey oranının, çocuk sahibi olmayan birey oranının ve emekli sandığına bağlı birey oranının hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında gelir ve gelir kaynaklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.20'de verilmiştir.

**Tablo 4.20.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		N	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Katılımcının Aylık Geliri	Yok	29	13.9	16	15.8	24	11.3	13	13.0	26	16.5
	50-999 TL	14	6.7	7	6.9	13	6.1	5	5.0	10	6.3
	1000-1999 TL	85	40.7	36	35.6	58	27.4	20	20.0	40	25.3
	2000-2999 TL	34	16.3	15	14.9	34	16.0	19	19.0	12	7.6
	3000-3999 TL	24	11.5	10	9.9	39	18.4	26	26.0	25	15.8
	4000 TL ve Üzeri	23	11.0	17	16.8	44	20.8	17	17.0	45	28.5
Ailenin Toplam Aylık Geliri	200-999 TL	22	10.5	11	10.9	19	9.0	5	5.0	11	7.0
	1000-1999 TL	53	25.4	20	19.8	37	17.5	12	12.0	25	15.8
	2000-2999 TL	39	18.7	18	17.8	29	13.7	22	22.0	20	12.7
	3000-3999 TL	42	20.1	23	22.8	44	20.8	16	16.0	33	20.9
	4000-4999 TL	19	9.1	4	4.0	18	8.5	8	8.0	19	12.0
	5000-5999 TL	16	7.7	5	5.0	15	7.1	15	15.0	18	11.4
6000 TL ve Üzeri	18	8.6	20	19.8	50	23.6	22	22.0	32	20.3	
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	Yok	195	93.3	95	94.1	202	95.3	97	97.0	149	94.3
	Var	14	6.7	6	5.9	10	4.7	3	3.0	9	5.7
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	Yok	200	95.7	92	91.1	205	96.7	98	98.0	152	96.2
	Var	9	4.3	9	8.9	7	3.3	2	2.0	6	3.8
Haneye Yapılan Aylık Ayni Ödeme Tutarı	Yok	203	97.1	93	92.1	200	94.3	92	92.0	150	94.9
	Var	6	2.9	8	7.9	12	5.7	8	8.0	8	5.1

**Tablo 4.20.** (Devamı)

Maaş	Yok	90	43.1	47	46.5	104	49.1	44	44.0	71	44.9
	Var	119	56.9	54	53.5	108	50.9	56	56.0	87	55.1
Ücret	Yok	181	86.6	89	88.1	185	87.3	91	91.0	139	88.0
	Var	28	13.4	12	11.9	27	12.7	9	9.0	19	12.0
Yevmiye	Yok	195	93.3	89	88.1	198	93.4	97	97.0	151	95.6
	Var	14	6.7	12	11.9	14	6.6	3	3.0	7	4.4
İş Yeri Geliri	Yok	181	86.6	86	85.1	175	82.5	91	91.0	134	84.8
	Var	28	13.4	15	14.9	37	17.5	9	9.0	24	15.2
Kira	Yok	196	93.8	95	94.1	197	92.9	93	93.0	143	90.5
	Var	13	6.2	6	5.9	15	7.1	7	7.0	15	9.5

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç etme düşüncesi ile çocukların aylık aile bütçesine katkısı ( $\chi^2 = 2.101$ ,  $p = .717$ ), haneye yapılan aylık yardım tutarı ( $\chi^2 = 7.216$ ,  $p = .125$ ), haneye yapılan aylık aynı ödeme tutarı ( $\chi^2 = 5.274$ ,  $p = .260$ ), maaş ( $\chi^2 = 1.730$ ,  $p = .785$ ), ücret ( $\chi^2 = 1.308$ ,  $p = .860$ ), yevmiye ( $\chi^2 = 8.052$ ,  $p = .090$ ), iş yeri geliri ( $\chi^2 = 4.210$ ,  $p = .378$ ) ve kira ( $\chi^2 = 1.799$ ,  $p = .773$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat katılımcının aylık geliri ( $\chi^2 = 51.018$ ,  $p = .000^*$ ) ve ailenin toplam aylık geliri ( $\chi^2 = 46.173$ ,  $p = .004^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında aylık gelir düzeyi ve aile toplam aylık gelir düzeyi yüksek olan birey oranının hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında yaşadıkları konutun özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.21'de verilmiştir.

**Tablo 4.21.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		N	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Gayrimenkul Sahipliği	Müstakil Konut	77	36.8	29	28.7	48	22.6	29	29.0	42	26.6
	Apartman Dairesi	56	26.8	28	27.7	44	20.8	20	20.0	40	25.3
	Arsa, Bahçe, Tarla, Dükkan	16	7.7	9	8.9	31	14.6	9	9.0	14	8.9
	Hiçbiri	60	28.7	35	34.7	89	42.0	42	42.0	62	39.2

**Tablo 4.21.** (Devamı)

Hane Gelir Grubu Algısı	Çok Düşük	29	13.9	14	13.9	39	18.4	13	13.0	35	22.2
	Düşük	62	29.7	31	30.7	59	27.8	25	25.0	33	20.9
	Orta	108	51.7	45	44.6	101	47.6	51	51.0	82	51.9
	Yüksek	10	4.8	11	10.9	13	6.1	11	11.0	8	5.1
Oturlan Konutun Tipi	Müstakil Ev	131	62.7	56	55.4	99	46.7	46	46.0	70	44.3
	Apartman	78	37.3	45	44.6	113	53.3	54	54.0	88	55.7
Evdeki Oda Sayısı	2 Odalı	14	6.7	7	6.9	19	9.0	9	9.0	7	4.4
	2 + 1 Odalı	58	27.8	25	24.8	49	23.1	29	29.0	37	23.4
	3 + 1 Odalı	126	60.3	61	60.4	132	62.3	58	58.0	101	63.9
	4 Oda ve Üzeri	11	5.3	8	7.9	12	5.7	4	4.0	13	8.2
Oturlan Konutun Isıtma Sistemi	Soba (Kömür/Odun)	135	64.6	54	53.5	99	46.7	43	43.0	67	42.4
	Kalorifer	43	20.6	18	17.8	25	11.8	22	22.0	34	21.5
	Doğal Gaz	31	14.8	29	28.7	88	41.5	35	35.0	57	36.1
Oturlan Konutun Sahibi	Kira Ödemiyor	11	5.3	8	7.9	19	9.0	6	6.0	12	7.6
	Kira	45	21.5	17	16.8	62	29.2	38	38.0	53	33.5
	Kendi Evi	153	73.2	76	75.2	131	61.8	56	56.0	93	58.9

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç etme düşüncesi ile hane gelir grubu algısı ( $\chi^2 = 17.196$ ,  $p = .142$ ), evdeki oda sayısı ( $\chi^2 = 7.963$ ,  $p = .788$ ), hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 3.654$ ,  $p = .455$ ) ve işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 25.422$ ,  $p = .063$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat gayrimenkul sahipliği ( $\chi^2 = 23.074$ ,  $p = .027^*$ ), oturlan konutun tipi ( $\chi^2 = 17.532$ ,  $p = .002^*$ ), oturlan konutun ısıtma sistemi ( $\chi^2 = 46.550$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun sahipliği ( $\chi^2 = 21.777$ ,  $p = .005^*$ ), oturlan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 19.832$ ,  $p = .001^*$ ) ve oturlan konutun ısıtma sistemi ( $\chi^2 = 12.217$ ,  $p = .016^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında herhangi bir gayrimenkul sahibi olmayan, apartmanda oturan ve ısıtma için doğal gaz kullanan birey oranının hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında aylık giderlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.22’de verilmiştir.



**Tablo 4.22.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oturlan Konutun Aylık Kira Tutarı	Yok	169	80.9	84	83.2	150	70.8	63	63.0	107	67.7
	100-1000 TL	40	19.1	17	16.8	62	29.2	37	37.0	51	32.3
Oturlan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	100-999 TL	176	84.2	88	87.1	169	79.7	71	71.0	120	75.9
	1000 TL ve Üzeri	33	15.8	13	12.9	43	20.3	29	29.0	38	24.1
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	100-999 TL	147	70.3	67	66.3	140	66.0	71	71.0	98	62.0
	1000 TL ve Üzeri	62	29.7	34	33.7	72	34.0	29	29.0	60	38.0

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç etme düşüncesi ile hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 3.654$ ,  $p = .455$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat oturlan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 19.832$ ,  $p = .001^*$ ) ve oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 12.217$ ,  $p = .016^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireylerin oturlan konutun aylık kira tutarı ve oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarının birey oranının hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında genel memnuniyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.23’de verilmiştir.

**Tablo 4.23.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
İşten Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	37	17.7	25	24.8	31	14.6	19	19.0	43	27.2
	Memnun Değil	17	8.1	12	11.9	19	9.0	14	14.0	16	10.1
	İdare Eder	60	28.7	33	32.7	84	39.6	27	27.0	44	27.8
	Memnunum	63	30.1	24	23.8	56	26.4	26	26.0	35	22.2
	Çok Memnunum	32	15.3	7	6.9	22	10.4	14	14.0	20	12.7
Devletin İğdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	Hiç İlgilenmiyor	78	37.3	28	27.7	55	25.9	24	24.0	64	40.5
	İlgilenmiyor	40	19.1	32	31.7	69	32.5	32	32.0	40	25.3
	İdare Eder	47	22.5	30	29.7	64	30.2	32	32.0	27	17.1
	Çok İlgileniyor	44	21.1	11	10.9	24	11.3	12	12.0	27	17.1

**Tablo 4.23.** (Devamı)

Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	35	16.7	12	11.9	31	14.6	18	18.0	49	31.0
	Memnun Değil	22	10.5	26	25.7	26	12.3	18	18.0	16	10.1
	İdare Eder	64	30.6	29	28.7	87	41.0	35	35.0	54	34.2
	Memnunum	57	27.3	28	27.7	59	27.8	26	26.0	34	21.5
	Çok Memnunum	31	14.8	6	5.9	9	4.2	3	3.0	5	3.2

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç etme düşüncesi ile işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 25.422$ ,  $p = .063$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat devletin içidir ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algı ( $\chi^2 = 37.817$ ,  $p = .000^*$ ) ve hayattan genel memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 65.876$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında devletin içidir ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algısının “hiç ilgilenmiyor” düzeyinde olan ve hayattan genel memnuniyet düzeyi “hiç memnun değil” düzeyinde olan birey oranının hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların göç etme düşüncesi bazında yaşam kalitelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.24’de verilmiştir.

**Tablo 4.24.** Katılımcıların Göç Etme Düşüncesi Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı

		Göç Etme Düşüncesi									
		Hiçbir Zaman		Nadiren		Bazen		Genellikle		Her Zaman	
		n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
Otomobiliniz var mı?	Evet	60	28.7	32	31.7	75	35.4	33	33.0	46	29.1
	Hayır	149	71.3	69	68.3	137	64.6	67	67.0	112	70.9
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	62	29.7	35	34.7	90	42.5	58	58.0	75	47.5
	Hayır	147	70.3	66	65.3	122	57.5	42	42.0	83	52.5
Evinizde televizyon var mı?	Evet	204	97.6	97	96.0	199	93.9	96	96.0	156	98.7
	Hayır	5	2.4	4	4.0	13	6.1	4	4.0	2	1.3
Evinizde çamaşır makinası var mı?	Evet	192	91.9	98	97.0	204	96.2	92	92.0	150	94.9
	Hayır	17	8.1	3	3.0	8	3.8	8	8.0	8	5.1
Evinizde bulaşık makinası var mı?	Evet	114	54.5	53	52.5	135	63.7	68	68.0	107	67.7
	Hayır	95	45.5	48	47.5	77	36.3	32	32.0	51	32.3
Evinizde buzdolabı var mı?	Evet	201	96.2	96	95.0	204	96.2	98	98.0	154	97.5
	Hayır	8	3.8	5	5.0	8	3.8	2	2.0	4	2.5
Evinizde klima var mı?	Evet	15	7.2	13	12.9	28	13.2	22	22.0	24	15.2
	Hayır	194	92.8	88	87.1	184	86.8	78	78.0	134	84.8
Evinizde kalorifer var mı?	Evet	73	34.9	42	41.6	110	51.9	59	59.0	87	55.1
	Hayır	136	65.1	59	58.4	102	48.1	41	41.0	71	44.9

**Tablo 4.24.** (Devamı)

Cep telefonunuz var mı?	Evet	194	92.8	98	97.0	205	96.7	97	97.0	147	93.0
	Hayır	15	7.2	3	3.0	7	3.3	3	3.0	11	7.0
Evinizde internet var mı?	Evet	64	30.6	42	41.6	87	41.0	51	51.0	69	43.7
	Hayır	145	69.4	59	58.4	125	59.0	49	49.0	89	56.3
Haneniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?	Evet	39	18.7	30	29.7	48	22.6	28	28.0	49	31.0
	Hayır	170	81.3	71	70.3	164	77.4	72	72.0	109	69.0
Haneniz ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda mı?	Evet	94	45.0	52	51.5	101	47.6	54	54.0	79	50.0
	Hayır	115	55.0	49	48.5	111	52.4	46	46.0	79	50.0
Haneniz ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda mı?	Evet	70	33.5	48	47.5	105	49.5	48	48.0	72	45.6
	Hayır	139	66.5	53	52.5	107	50.5	52	52.0	86	54.4
Elde ettiğimiz gelirle evinizi rahatlıkla ısıtabiliyor musunuz?	Evet	120	57.4	68	67.3	118	55.7	56	56.0	94	59.5
	Hayır	89	42.6	33	32.7	94	44.3	44	44.0	64	40.5
Haneniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?	Evet	122	58.4	57	56.4	121	57.1	53	53.0	95	60.1
	Hayır	87	41.6	44	43.6	91	42.9	47	47.0	63	39.9
Maddi Yoksunluk Riski	Risk Altında	98	46.9	54	53.5	101	47.6	53	53.0	81	51.3
	Değil	111	53.1	47	46.5	111	52.4	47	47.0	77	48.7

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; göç etme düşüncesi ile otomobil sahipliği ( $\chi^2 = 2.752$ ,  $p = .600$ ), televizyon sahipliği ( $\chi^2 = 7.379$ ,  $p = .117$ ), çamaşır makinası sahipliği ( $\chi^2 = 6.327$ ,  $p = .176$ ), buzdolabı sahipliği ( $\chi^2 = 1.864$ ,  $p = .761$ ), cep telefonu sahipliği ( $\chi^2 = 6.371$ ,  $p = .173$ ), hanenin ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 2.800$ ,  $p = .592$ ), elde edilen gelirle evi rahatlıkla ısıtılabilme düzeyi ( $\chi^2 = 4.367$ ,  $p = .359$ ), hanenin; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilme durumu ( $\chi^2 = 1.400$ ,  $p = .844$ ) ve maddi yoksunluk riski ( $\chi^2 = 2.181$ ,  $p = .703$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat bilgisayar sahipliği ( $\chi^2 = 27.642$ ,  $p = .000^*$ ), bulaşık makinası sahipliği ( $\chi^2 = 12.455$ ,  $p = .014^*$ ), klima sahipliği ( $\chi^2 = 14.032$ ,  $p = .007^*$ ), kalorifer sahipliği ( $\chi^2 = 25.223$ ,  $p = .000^*$ ), internet bağlantısı sahipliği ( $\chi^2 = 13.768$ ,  $p = .008^*$ ), hanenin ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 9.854$ ,  $p = .043^*$ ) ve hanenin ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 tl) karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 13.312$ ,  $p = .010^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Genellikle ve her zaman göç etmeyi düşünen bireyler arasında bilgisayar sahibi olma, bulaşık makinesi sahibi olma, hanenin ekonomik olarak tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda olma ve

hanenin ekonomik olarak beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda olma oranının hiçbir zaman göç etmeyi düşünmeyen ve nadiren göç etmeyi düşünen bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

#### 4.6. HANE GELİR GRUBU ALGISINA GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin hane gelir grubu algısı bazında kişisel bilgilerine, yaşadıkları yer ile ilgili algılarına, çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere, gelir ve gelir kaynaklarına, yaşadıkları konutun özelliklerine, aylık giderlerine, genel memnuniyetlerine ve yaşam kalitelerine ilişkin sorulan soruların frekans ve yüzde dağılımları ile bu bilgilerin hane gelir grubu algısına göre farklılaşarak farklılaşmadığının test edildiği Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.25’de verilmiştir.

**Tablo 4.25.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Yaş	18-24 Yaş	21	16.2	40	19.0	60	15.5	8	15.1
	25-29 Yaş	25	19.2	28	13.3	66	17.1	7	13.2
	30-34 Yaş	28	21.5	44	21.0	89	23.0	13	24.5
	35-39 Yaş	16	12.3	34	16.2	49	12.7	11	20.8
	40-44 Yaş	16	12.3	22	10.5	49	12.7	2	3.8
	45 Yaş ve Üzeri	24	18.5	42	20.0	74	19.1	12	22.6
Cinsiyet	Kadın	24	18.5	55	26.2	124	32.0	14	26.4
	Erkek	106	81.5	155	73.8	263	68.0	39	73.6
Medeni Hal	Bekâr	41	31.5	68	32.4	127	32.8	11	20.8
	Evli	89	68.5	142	67.6	260	67.2	42	79.2
Öğrenim Durumu	İlköğretim	50	38.5	72	34.3	91	23.5	10	18.9
	Lise	34	26.2	59	28.1	98	25.3	11	20.8
	Yüksekokul/Ön Lisans	21	16.2	21	10.0	54	14.0	5	9.4
	Lisans ve Üzeri	25	19.2	58	27.6	144	37.2	27	50.9
Doğum Yeri	İl Merkezi	47	36.2	59	28.1	123	31.8	14	26.4
	Kasaba/İlçe	40	30.8	63	30.0	136	35.1	20	37.7
	Köy	43	33.1	88	41.9	128	33.1	19	35.8

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile

yaş ( $\chi^2 = 10.878$ ,  $p = .761$ ), medeni hal ( $\chi^2 = 3.203$ ,  $p = .361$ ) ve doğum yeri ( $\chi^2 = 7.019$ ,  $p = .319$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat cinsiyet ( $\chi^2 = 9.434$ ,  $p = .024^*$ ) ve öğrenim durumu ( $\chi^2 = 33.024$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında erkek birey ve ilköğretim mezunu birey oranının gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında yaşadıkları yer ile ilgili algılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.26'da verilmiştir.

**Tablo 4.26.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		N	%	n	%	N	%	n	%
Şuan Yaşanılan Yer	İl Merkezi	73	56.2	109	51.9	227	58.7	32	60.4
	Kasaba/İlçe	33	25.4	63	30.0	118	30.5	20	37.7
	Köy	24	18.5	38	18.1	42	10.9	1	1.9
Yaşanılan Yere Sonradan Taşınma Durumu	Evet	39	30.0	54	25.7	113	29.2	17	32.1
	Hayır	91	70.0	156	74.3	274	70.8	36	67.9
İlde Yaşama Süresi	1-10 Yıl	23	17.7	29	13.8	70	18.1	8	15.1
	11-20 Yıl	14	10.8	17	8.1	61	15.8	13	24.5
	21-30 Yıl	35	26.9	68	32.4	89	23.0	11	20.8
	31-40 Yıl	30	23.1	56	26.7	85	22.0	12	22.6
	41-50 Yıl	20	15.4	25	11.9	48	12.4	5	9.4
	51-60 Yıl	8	6.2	15	7.1	34	8.8	4	7.5

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile yaşanılan yere sonradan taşınma durumu ( $\chi^2 = 1.363$ ,  $p = .714$ ) ve ilde yaşama süresi ( $\chi^2 = 22.104$ ,  $p = .105$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat şuan yaşanılan yer ( $\chi^2 = 16.253$ ,  $p = .012^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında şuan yaşadığı yer köy olan birey oranının gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.27'de verilmiştir.

**Tablo 4.27.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	N	%	n	%
Meslek	İşsiz/Ev Hanımı	31	23.8	45	21.4	59	15.2	9	17.0
	İşçi	50	38.5	65	31.0	81	20.9	6	11.3
	Ofis Çalışanı/Memur	13	10.0	27	12.9	78	20.2	11	20.8
	Yönetici	4	3.1	4	1.9	17	4.4	5	9.4
	İşletmeci/Esnaf	5	3.8	17	8.1	41	10.6	5	9.4
	İş Yeri Sahibi	2	1.5	5	2.4	32	8.3	0	0.0
	Öğretmen	6	4.6	11	5.2	40	10.3	10	18.9
	Mühendis	1	.8	3	1.4	12	3.1	2	3.8
	Çifçi	17	13.1	24	11.4	17	4.4	2	3.8
	Emekli	1	.8	9	4.3	10	2.6	3	5.7
Çalışılan İşyerinin Statüsü	Hiçbiri//Çalışmıyor	51	39.2	68	32.4	81	20.9	13	24.5
	Kamu Çalışanı	29	22.3	43	20.5	146	37.7	23	43.4
	Özel Sektör Çalışanı	36	27.7	63	30.0	87	22.5	4	7.5
	Kendi İş Yerinin Sahibi	14	10.8	36	17.1	73	18.9	13	24.5
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	1-3 Kişi	34	26.2	59	28.1	117	30.2	19	35.8
	4-6 Kişi	71	54.6	117	55.7	205	53.0	27	50.9
	7 Kişi ve Üzeri	25	19.2	34	16.2	65	16.8	7	13.2
Çocuk Sayısı	Yok	44	33.8	72	34.3	137	35.4	16	30.2
	Tek Çocuk	18	13.8	33	15.7	58	15.0	10	18.9
	İki Çocuk	19	14.6	39	18.6	75	19.4	12	22.6
	Üç Çocuk	19	14.6	37	17.6	54	14.0	8	15.1
	Dört Çocuk	14	10.8	14	6.7	39	10.1	4	7.5
	Beş ve Üzeri Çocuk	16	12.3	15	7.1	24	6.2	3	5.7
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	Yok	71	54.6	120	57.1	204	52.7	31	58.5
	Bir Çocuk	14	10.8	23	11.0	73	18.9	5	9.4
	İki Çocuk	17	13.1	33	15.7	55	14.2	12	22.6
	Üç ve Üzeri Çocuk	28	21.5	34	16.2	55	14.2	5	9.4
Sosyal Güvenlik Statüsüne	SSK	66	50.8	96	45.7	160	41.3	18	34.0
	Bağ-Kur	11	8.5	18	8.6	56	14.5	10	18.9
	Emekli Sandığı	11	8.5	30	14.3	100	25.8	21	39.6
	Genel Sağlık Sigortası	28	21.5	42	20.0	49	12.7	3	5.7
	Hiçbiri	14	10.8	24	11.4	22	5.7	1	1.9
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	Yok	88	67.7	120	57.1	167	43.2	16	30.2
	Bir Kişi	34	26.2	70	33.3	162	41.9	28	52.8
	İki-Üç Kişi	8	6.2	20	9.5	58	15.0	9	17.0

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile hanedeki toplam kişi sayısı ( $\chi^2 = 2.629$ ,  $p = .854$ ), çocuk sayısı ( $\chi^2 = 11.507$ ,  $p = .716$ ) ve okumakta olan çocuk sayısı ( $\chi^2 = 16.913$ ,  $p = .050$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat meslek ( $\chi^2 = 97.745$ ,  $p = .000^*$ ), çalışılan işyerinin statüsü ( $\chi^2 = 49.019$ ,  $p = .000^*$ ), sosyal güvenlik statüsüne ( $\chi^2 = 58.855$ ,  $p = .000^*$ ) ve hanedeki katılımcı

dışındaki çalışan kişi sayısı ( $\chi^2 = 37.278$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında işsiz/ev hanımı ve işçi olan, sosyal güvenlik imkânı olmayan ve genel sağlık sigortası olan ve hanenin yalnızca katılımcı tarafından geçindirilme birey oranının gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında gelir ve gelir kaynaklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.28 'de verilmiştir.

**Tablo 4.28.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Katılımcının Aylık Geliri	Yok	20	15.4	33	15.7	47	12.1	8	15.1
	50-999 TL	18	13.8	13	6.2	18	4.7	0	0.0
	1000-1999 TL	66	50.8	85	40.5	78	20.2	10	18.9
	2000-2999 TL	14	10.8	37	17.6	61	15.8	2	3.8
	3000-3999 TL	7	5.4	27	12.9	86	22.2	4	7.5
	4000 TL ve Üzeri	5	3.8	15	7.1	97	25.1	29	54.7
Ailenin Toplam Aylık Geliri	200-999 TL	28	21.5	22	10.5	16	4.1	2	3.8
	1000-1999 TL	44	33.8	62	29.5	38	9.8	3	5.7
	2000-2999 TL	26	20.0	37	17.6	59	15.2	6	11.3
	3000-3999 TL	19	14.6	54	25.7	79	20.4	6	11.3
	4000-4999 TL	6	4.6	16	7.6	43	11.1	3	5.7
	5000-5999 TL	4	3.1	10	4.8	53	13.7	2	3.8
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	2000 TL ve Üzeri	3	2.3	9	4.3	99	25.6	31	58.5
	Yok	122	93.8	197	93.8	368	95.1	51	96.2
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	Var	8	6.2	13	6.2	19	4.9	2	3.8
	Yok	122	93.8	195	92.9	378	97.7	52	98.1
Haneye Yapılan Aylık Aynı Ödeme Tutarı	Var	8	6.2	15	7.1	9	2.3	1	1.9
	Yok	127	97.7	195	92.9	368	95.1	48	90.6
Maaş	Var	3	2.3	15	7.1	19	4.9	5	9.4
	Yok	76	58.5	100	47.6	164	42.4	16	30.2
Ücret	Var	54	41.5	110	52.4	223	57.6	37	69.8
	Yok	113	86.9	187	89.0	337	87.1	48	90.6
Yevmiye	Var	17	13.1	23	11.0	50	12.9	5	9.4
	Yok	111	85.4	195	92.9	372	96.1	52	98.1
İş Yeri Geliri	Var	19	14.6	15	7.1	15	3.9	1	1.9
	Yok	118	90.8	181	86.2	325	84.0	43	81.1
Kira	Var	12	9.2	29	13.8	62	16.0	10	18.9
	Yok	119	91.5	195	92.9	364	94.1	46	86.8
	Var	11	8.5	15	7.1	23	5.9	7	13.2
	Yok	119	91.5	195	92.9	364	94.1	46	86.8

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile çocukların aylık aile bütçesine katkısı ( $\chi^2 = .860$ ,  $p = .835$ ), haneye yapılan aylık aynı ödeme tutarı ( $\chi^2 = 5.567$ ,  $p = .135$ ), ücret ( $\chi^2 = .965$ ,  $p = .810$ ), iş yeri geliri ( $\chi^2 = 4.533$ ,  $p = .209$ ) ve kira ( $\chi^2 = 4.099$ ,  $p = .251$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat katılımcının aylık geliri ( $\chi^2 = 163.494$ ,  $p = .000^*$ ), ailenin toplam aylık geliri ( $\chi^2 = 221.303$ ,  $p = .000^*$ ), haneye yapılan aylık yardım tutarı ( $\chi^2 = 9.767$ ,  $p = .021^*$ ), maaş ( $\chi^2 = 15.706$ ,  $p = .001^*$ ), yevmiye ( $\chi^2 = 20.727$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında aylık geliri 2000 TL'nin altında olan, aile toplam aylık geliri 3000 TL'nin altında olan, hanesine aylık yardım yapılan, düzenli maaş olmayan ve yevmiye alan birey oranının gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında yaşadıkları konutun özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.29'da verilmiştir.

**Tablo 4.29.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	n	%	N	%
Gayrimenkul Sahipliği	Müstakil Konut	36	27.7	63	30.0	116	30.0	10	18.9
	Apartman Dairesi	17	13.1	37	17.6	118	30.5	16	30.2
	Arsa, Bahçe, Tarla, Dükkan	12	9.2	17	8.1	31	8.0	19	35.8
	Hiçbiri	65	50.0	93	44.3	122	31.5	8	15.1
Oturlan Konutun Tipi	Müstakil Ev	79	60.8	130	61.9	171	44.2	22	41.5
	Apartman	51	39.2	80	38.1	216	55.8	31	58.5
Evdeki Oda Sayısı	2 Odalı	29	22.3	18	8.6	8	2.1	1	1.9
	2 + 1 Odalı	33	25.4	70	33.3	87	22.5	8	15.1
	3 + 1 Odalı	66	50.8	118	56.2	256	66.1	38	71.7
	4 Oda ve Üzeri	2	1.5	4	1.9	36	9.3	6	11.3
Oturlan Konutun Isıtma Sistemi	Soba (Kömür/Odun)	82	63.1	129	61.4	167	43.2	20	37.7
	Kalorifer	19	14.6	29	13.8	85	22.0	9	17.0
	Doğal Gaz	29	22.3	52	24.8	135	34.9	24	45.3
Oturlan Konutun Sahibi	Kira Ödemiyor	18	13.8	19	9.0	17	4.4	2	3.8
	Kira	47	36.2	67	31.9	86	22.2	15	28.3
	Kendi Evi	65	50.0	124	59.0	284	73.4	36	67.9

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 3.211$ ,  $p = .360$ ) arasında anlamlı



bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat gayrimenkul sahipliği ( $\chi^2 = 76.035$ ,  $p = .000^*$ ), oturulan konutun tipi ( $\chi^2 = 23.981$ ,  $p = .000^*$ ), evdeki oda sayısı ( $\chi^2 = 91.749$ ,  $p = .000^*$ ), oturulan konutun ısıtma sistemi ( $\chi^2 = 32.131$ ,  $p = .000^*$ ), oturulan konutun sahipliği ( $\chi^2 = 32.897$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında herhangi bir gayri menkul sahibi olmayan, evdeki oda sayısı 2 + 1 odalının altında olan, oturulan konut tipi müstakil olan, oturulan konutun ısıtma sistemi soba olan ve kiracı olan birey oranının gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında aylık giderlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.30'da verilmiştir.

**Tablo 4.30.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	N	%	n	%
Oturulan Konutun Aylık Kira Tutarı	Yok	83	63.8	145	69.0	307	79.3	38	71.7
	100-1000 TL	47	36.2	65	31.0	80	20.7	15	28.3
Oturulan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	100-999 TL	105	80.8	175	83.3	305	78.8	39	73.6
	1000 TL ve Üzeri	25	19.2	35	16.7	82	21.2	14	26.4
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	100-999 TL	102	78.5	151	71.9	242	62.5	28	52.8
	1000 TL ve Üzeri	28	21.5	59	28.1	145	37.5	25	47.2

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile oturulan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 3.211$ ,  $p = .360$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat oturulan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 15.180$ ,  $p = .002^*$ ) ve hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 18.329$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireylerin oturulan konutun aylık kira tutarının, gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu fakat hanenin aylık mutfak harcama tutarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında genel memnuniyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.31'de verilmiştir.

**Tablo 4.31.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	n	%	n	%
İşten Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	55	42.3	46	21.9	50	12.9	4	7.5
	Memnun Değil	13	10.0	35	16.7	23	5.9	7	13.2
	İdare Eder	40	30.8	74	35.2	124	32.0	10	18.9
	Memnunum	13	10.0	44	21.0	131	33.9	16	30.2
	Çok Memnunum	9	6.9	11	5.2	59	15.2	16	30.2
Devletin İğdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	Hiç İlgilenmiyor	61	46.9	69	32.9	104	26.9	15	28.3
	İlgilenmiyor	33	25.4	63	30.0	104	26.9	13	24.5
	İdare Eder	25	19.2	54	25.7	108	27.9	13	24.5
	Çok İlgileniyor	11	8.5	24	11.4	71	18.3	12	22.6
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	61	46.9	40	19.0	39	10.1	5	9.4
	Memnun Değil	24	18.5	44	21.0	33	8.5	7	13.2
	İdare Eder	35	26.9	78	37.1	145	37.5	11	20.8
	Memnunum	8	6.2	38	18.1	137	35.4	21	39.6
	Çok Memnunum	2	1.5	10	4.8	33	8.5	9	17.0

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 119.292$ ,  $p = .000^*$ ), devletin iğdir ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algı ( $\chi^2 = 26.669$ ,  $p = .002^*$ ) ve hayattan genel memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 155.169$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında işten memnuniyet düzeyi “hiç memnun değil” düzeyinde olan birey oranının, devletin iğdir ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algısının “hiç ilgilenmiyor” düzeyinde olan ve hayattan genel memnuniyet düzeyi “hiç memnun değil” düzeyinde olan birey oranının, gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların hane gelir grubu algısı bazında yaşam kalitelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.32’de verilmiştir.

**Tablo 4.32.** Katılımcıların Hane Gelir Grubu Algısı Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı

		Hane Gelir Grubu Algısı							
		Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek	
		n	%	n	%	N	%	n	%
Otomobiliniz var mı?	Evet	8	6.2	36	17.1	169	43.7	33	62.3
	Hayır	122	93.8	174	82.9	218	56.3	20	37.7
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	26	20.0	47	22.4	209	54.0	38	71.7
	Hayır	104	80.0	163	77.6	178	46.0	15	28.3
Evinizde televizyon var mı?	Evet	121	93.1	200	95.2	378	97.7	53	100.0
	Hayır	9	6.9	10	4.8	9	2.3	0	0.0
Evinizde çamaşır makinası var mı?	Evet	114	87.7	190	90.5	380	98.2	52	98.1
	Hayır	16	12.3	20	9.5	7	1.8	1	1.9
Evinizde bulaşık makinası var mı?	Evet	49	37.7	96	45.7	289	74.7	43	81.1
	Hayır	81	62.3	114	54.3	98	25.3	10	18.9
Evinizde buzdolabı var mı?	Evet	120	92.3	201	95.7	381	98.4	51	96.2
	Hayır	10	7.7	9	4.3	6	1.6	2	3.8
Evinizde klima var mı?	Evet	6	4.6	13	6.2	72	18.6	11	20.8
	Hayır	124	95.4	197	93.8	315	81.4	42	79.2
Evinizde kalorifer var mı?	Evet	43	33.1	76	36.2	219	56.6	33	62.3
	Hayır	87	66.9	134	63.8	168	43.4	20	37.7
Cep telefonunuz var mı?	Evet	114	87.7	199	94.8	375	96.9	53	100.0
	Hayır	16	12.3	11	5.2	12	3.1	0	0.0
Evinizde internet var mı?	Evet	20	15.4	55	26.2	197	50.9	41	77.4
	Hayır	110	84.6	155	73.8	190	49.1	12	22.6
Haneniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?	Evet	6	4.6	12	5.7	141	36.4	35	66.0
	Hayır	124	95.4	198	94.3	246	63.6	18	34.0
Haneniz ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda mı?	Evet	21	16.2	66	31.4	249	64.3	44	83.0
	Hayır	109	83.8	144	68.6	138	35.7	9	17.0
Haneniz ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda mı?	Evet	19	14.6	41	19.5	242	62.5	41	77.4
	Hayır	111	85.4	169	80.5	145	37.5	12	22.6
Elde ettiğimiz gelire evinizi rahatlıkla ısıtabiliyor musunuz?	Evet	31	23.8	91	43.3	287	74.2	47	88.7
	Hayır	99	76.2	119	56.7	100	25.8	6	11.3
Haneniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?	Evet	39	30.0	78	37.1	282	72.9	49	92.5
	Hayır	91	70.0	132	62.9	105	27.1	4	7.5
Maddi Yoksunluk Riski	Risk Altında Değil	16	12.3	52	24.8	272	70.3	47	88.7
	Risk Altında	114	87.7	158	75.2	115	29.7	6	11.3

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; hane gelir grubu algısı ile otomobil sahipliği ( $\chi^2 = 108.501$ ,  $p = .000^*$ ), bilgisayar sahipliği ( $\chi^2 = 101.482$ ,  $p = .000^*$ ), televizyon sahipliği ( $\chi^2 = 8.768$ ,  $p = .033^*$ ), çamaşır makinası sahipliği ( $\chi^2 = 28.884$ ,  $p = .000^*$ ), bulaşık makinası sahipliği ( $\chi^2 = 89.891$ ,  $p = .000^*$ ), buzdolabı

sahipliği ( $\chi^2 = 11.635$ ,  $p = .009^*$ ), klima sahipliği ( $\chi^2 = 30.101$ ,  $p = .000^*$ ), kalorifer sahipliği ( $\chi^2 = 39.062$ ,  $p = .000^*$ ), cep telefonu sahipliği ( $\chi^2 = 20.369$ ,  $p = .000^*$ ), internet bağlantısı sahipliği ( $\chi^2 = 99.390$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 145.548$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 143.072$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 tl) karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 174.514$ ,  $p = .000^*$ ), elde edilen gelirle evi rahatlıkla ısıtılabilme düzeyi ( $\chi^2 = 143.140$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilme durumu ( $\chi^2 = 139.685$ ,  $p = .000^*$ ) ve maddi yoksunluk riski ( $\chi^2 = 222.758$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Gelir grubu algısı çok düşük olan bireyler arasında otomobil sahibi olma, bilgisayar sahibi olma, televizyon sahibi olma, çamaşır makinesi sahibi olma, bulaşık makinesi sahibi olma, buzdolabı sahibi olma, klima sahibi olma, kalorifer sahibi olma, cep telefonu sahibi olma, evde internet sahibi olma, hanenin ekonomik olarak tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda olma, hanenin ekonomik olarak iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda olma, hanenin ekonomik olarak beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda olma, elde ettiği gelirle evini rahatlıkla ısıtılabilme, Hanesinin konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçlarını ödeyebilecek durumda olma ve maddi yoksunluk riski altında olmama oranının gelir grubu algısı daha yüksek olan bireylere kıyasla daha düşük olduğu belirlenmiştir.

#### **4.7. SOSYAL GÜVENLİK STATÜSÜNE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ**

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin sosyal güvenlik statüsü bazında kişisel bilgilerine, yaşadıkları yer ile ilgili algılarına, çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere, gelir ve gelir kaynaklarına, yaşadıkları konutun özelliklerine, aylık giderlerine, genel memnuniyetlerine ve yaşam kalitelerine ilişkin sorulan soruların frekans ve yüzde dağılımları ile bu bilgilerin sosyal güvenlik statüsüne göre farklılaşp

farklılaşmadığının test edildiği Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.33'de verilmiştir.

**Tablo 4.33.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
Yaş	18-24 Yaş	58	17.1	16	16.8	8	4.9	24	19.7	23	37.7
	25-29 Yaş	69	20.3	13	13.7	18	11.1	14	11.5	12	19.7
	30-34 Yaş	75	22.1	18	18.9	50	30.9	20	16.4	11	18.0
	35-39 Yaş	47	13.8	8	8.4	26	16.0	26	21.3	3	4.9
	40-44 Yaş	36	10.6	12	12.6	22	13.6	12	9.8	7	11.5
	45 Yaş ve Üzeri	55	16.2	28	29.5	38	23.5	26	21.3	5	8.2
Cinsiyet	Kadın	103	30.3	23	24.2	39	24.1	31	25.4	21	34.4
	Erkek	237	69.7	72	75.8	123	75.9	91	74.6	40	65.6
Medeni Hal	Bekâr	113	33.2	26	27.4	36	22.2	39	32.0	33	54.1
	Evli	227	66.8	69	72.6	126	77.8	83	68.0	28	45.9
Öğrenim Durumu	İlköğretim	99	29.1	31	32.6	14	8.6	57	46.7	22	36.1
	Lise	105	30.9	24	25.3	16	9.9	42	34.4	15	24.6
	Yüksekokul/Ön Lisans	45	13.2	11	11.6	26	16.0	10	8.2	9	14.8
	Lisans ve Üzeri	91	26.8	29	30.5	106	65.4	13	10.7	15	24.6
Doğum Yeri	İl Merkezi	123	36.2	26	27.4	52	32.1	26	21.3	16	26.2
	Kasaba/İlçe	92	27.1	36	37.9	60	37.0	46	37.7	25	41.0
	Köy	125	36.8	33	34.7	50	30.9	50	41.0	20	32.8

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile cinsiyet ( $\chi^2 = 4.463$ ,  $p = .347$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat yaş ( $\chi^2 = 71.663$ ,  $p = .000^*$ ), medeni hal ( $\chi^2 = 22.065$ ,  $p = .000^*$ ), öğrenim durumu ( $\chi^2 = 141.337$ ,  $p = .000^*$ ) ve doğum yeri ( $\chi^2 = 16.870$ ,  $p = .031^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında yaşadıkları yer ile ilgili algılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.34'de verilmiştir.

**Tablo 4.34.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		N	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Şuan Yaşanılan Yer	İl Merkezi	206	60.6	51	53.7	114	70.4	44	36.1	26	42.6
	Kasaba/İlçe	87	25.6	34	35.8	43	26.5	46	37.7	24	39.3
	Köy	47	13.8	10	10.5	5	3.1	32	26.2	11	18.0
Yaşanılan Yere Sonradan Taşınma Durumu	Evet	83	24.4	27	28.4	77	47.5	18	14.8	18	29.5
	Hayır	257	75.6	68	71.6	85	52.5	104	85.2	43	70.5
İlde Yaşama Süresi	1-10 Yıl	46	13.5	10	10.5	54	33.3	9	7.4	11	18.0
	11-20 Yıl	44	12.9	17	17.9	20	12.3	13	10.7	11	18.0
	21-30 Yıl	113	33.2	18	18.9	24	14.8	30	24.6	18	29.5
	31-40 Yıl	76	22.4	23	24.2	34	21.0	41	33.6	9	14.8
	41-50 Yıl	36	10.6	17	17.9	17	10.5	18	14.8	10	16.4
	51-60 Yıl	25	7.4	10	10.5	13	8.0	11	9.0	2	3.3

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile şuan yaşanılan yer ( $\chi^2 = 55.157$ ,  $p = .000^*$ ), yaşanılan yere sonradan taşınma durumu ( $\chi^2 = 42.840$ ,  $p = .000^*$ ) ve ilde yaşama süresi ( $\chi^2 = 73.338$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.35’de verilmiştir.

**Tablo 4.35.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		N	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Meslek	İşsiz/Ev Hanımı	47	13.8	15	15.8	7	4.3	45	36.9	30	49.2
	İşçi	163	47.9	3	3.2	0	0.0	31	25.4	5	8.2
	Ofis Çalışanı/Memur	37	10.9	4	4.2	85	52.5	1	.8	2	3.3
	Yönetici	11	3.2	6	6.3	13	8.0	0	0.0	0	0.0
	İşletmeci/Esnaf	20	5.9	31	32.6	0	0.0	12	9.8	5	8.2
	İş Yeri Sahibi	10	2.9	23	24.2	1	.6	5	4.1	0	0.0
	Öğretmen	23	6.8	3	3.2	36	22.2	1	.8	4	6.6
	Mühendis	11	3.2	3	3.2	3	1.9	1	.8	0	0.0
	Çifçi	12	3.5	2	2.1	5	3.1	26	21.3	15	24.6
	Emekli	6	1.8	5	5.3	12	7.4	0	0.0	0	0.0

**Tablo 4.35.** (Devamı)

Çalışılan İşyerinin Statüsü	Hiçbiri//Çalışmıyor	68	20.0	18	18.9	21	13.0	69	56.6	37	60.7
	Kamu Çalışanı	98	28.8	3	3.2	136	84.0	3	2.5	1	1.6
	Özel Sektör Çalışanı	138	40.6	13	13.7	2	1.2	28	23.0	9	14.8
	Kendi İş Yerinin Sahibi	36	10.6	61	64.2	3	1.9	22	18.0	14	23.0
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	1-3 Kişi	96	28.2	27	28.4	71	43.8	21	17.2	14	23.0
	4-6 Kişi	182	53.5	55	57.9	82	50.6	70	57.4	31	50.8
	7 Kişi ve Üzeri	62	18.2	13	13.7	9	5.6	31	25.4	16	26.2
Çocuk Sayısı	Yok	120	35.3	32	33.7	41	25.3	41	33.6	35	57.4
	Tek Çocuk	51	15.0	14	14.7	39	24.1	10	8.2	5	8.2
	İki Çocuk	60	17.6	16	16.8	47	29.0	15	12.3	7	11.5
	Üç Çocuk	52	15.3	19	20.0	23	14.2	16	13.1	8	13.1
	Dört Çocuk	31	9.1	9	9.5	7	4.3	23	18.9	1	1.6
	Beş ve Üzeri Çocuk	26	7.6	5	5.3	5	3.1	17	13.9	5	8.2
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	Yok	196	57.6	53	55.8	78	48.1	58	47.5	41	67.2
	Bir Çocuk	41	12.1	16	16.8	39	24.1	14	11.5	5	8.2
	İki Çocuk	47	13.8	14	14.7	26	16.0	23	18.9	7	11.5
	Üç ve Üzeri Çocuk	56	16.5	12	12.6	19	11.7	27	22.1	8	13.1
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	Yok	174	51.2	53	55.8	77	47.5	65	53.3	22	36.1
	Bir Kişi	123	36.2	24	25.3	73	45.1	40	32.8	34	55.7
	İki-Üç Kişi	43	12.6	18	18.9	12	7.4	17	13.9	5	8.2

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile meslek ( $\chi^2 = 693.035$ ,  $p = .000^*$ ), çalışılan işyerinin statüsü ( $\chi^2 = 536.078$ ,  $p = .000^*$ ), hanedeki toplam kişi sayısı ( $\chi^2 = 41.480$ ,  $p = .000^*$ ), çocuk sayısı ( $\chi^2 = 76.004$ ,  $p = .000^*$ ) ve okumakta olan çocuk sayısı ( $\chi^2 = 26.865$ ,  $p = .008^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında gelir ve gelir kaynaklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.36'da verilmiştir.

**Tablo 4.36.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		N	%	n	%	n	%	N	%	n	%
Katılımcının Aylık Geliri	Yok	34	10.0	12	12.6	6	3.7	31	25.4	25	41.0
	50-999 TL	11	3.2	4	4.2	3	1.9	23	18.9	8	13.1
	1000-1999 TL	147	43.2	19	20.0	7	4.3	47	38.5	19	31.1
	2000-2999 TL	67	19.7	16	16.8	12	7.4	14	11.5	5	8.2
	3000-3999 TL	40	11.8	14	14.7	66	40.7	2	1.6	2	3.3
	4000 TL ve Üzeri	41	12.1	30	31.6	68	42.0	5	4.1	2	3.3

**Tablo 4.36.** (Devamı)

Ailenin Toplam Aylık Geliri	200-999 TL	9	2.6	6	6.3	0	0.0	38	31.1	15	24.6
	1000-1999 TL	82	24.1	13	13.7	6	3.7	30	24.6	16	26.2
	2000-2999 TL	65	19.1	13	13.7	12	7.4	23	18.9	15	24.6
	3000-3999 TL	83	24.4	15	15.8	36	22.2	16	13.1	8	13.1
	4000-4999 TL	29	8.5	9	9.5	21	13.0	7	5.7	2	3.3
	5000-5999 TL	30	8.8	14	14.7	19	11.7	3	2.5	3	4.9
	6000 TL ve Üzeri	42	12.4	25	26.3	68	42.0	5	4.1	2	3.3
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	Yok	320	94.1	90	94.7	157	96.9	113	92.6	58	95.1
	Var	20	5.9	5	5.3	5	3.1	9	7.4	3	4.9
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	Yok	321	94.4	93	97.9	159	98.1	115	94.3	59	96.7
	Var	19	5.6	2	2.1	3	1.9	7	5.7	2	3.3
Haneye Yapılan Aylık Aynı Ödeme Tutarı	Yok	320	94.1	88	92.6	154	95.1	117	95.9	59	96.7
	Var	20	5.9	7	7.4	8	4.9	5	4.1	2	3.3
Maaş	Yok	133	39.1	67	70.5	22	13.6	90	73.8	44	72.1
	Var	207	60.9	28	29.5	140	86.4	32	26.2	17	27.9
Ücret	Yok	278	81.8	92	96.8	151	93.2	112	91.8	52	85.2
	Var	62	18.2	3	3.2	11	6.8	10	8.2	9	14.8
Yevmiye	Yok	320	94.1	94	98.9	160	98.8	99	81.1	57	93.4
	Var	20	5.9	1	1.1	2	1.2	23	18.9	4	6.6
İş Yeri Geliri	Yok	308	90.6	40	42.1	157	96.9	106	86.9	56	91.8
	Var	32	9.4	55	57.9	5	3.1	16	13.1	5	8.2
Kira	Yok	314	92.4	88	92.6	148	91.4	116	95.1	58	95.1
	Var	26	7.6	7	7.4	14	8.6	6	4.9	3	4.9

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile çocukların aylık aile bütçesine katkısı ( $\chi^2 = 2.824$ ,  $p = .588$ ), haneye yapılan aylık yardım tutarı ( $\chi^2 = 5.688$ ,  $p = .224$ ), haneye yapılan aylık aynı ödeme tutarı ( $\chi^2 = 1.890$ ,  $p = .756$ ) ve kira ( $\chi^2 = 2.041$ ,  $p = .728$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat katılımcının aylık geliri ( $\chi^2 = 354.119$ ,  $p = .000^*$ ), ailenin toplam aylık geliri ( $\chi^2 = 268.339$ ,  $p = .000^*$ ), maaş ( $\chi^2 = 152.825$ ,  $p = .000^*$ ), ücret ( $\chi^2 = 25.472$ ,  $p = .000^*$ ), yevmiye ( $\chi^2 = 43.420$ ,  $p = .000^*$ ) ve iş yeri geliri ( $\chi^2 = 170.691$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında yaşadıkları konutun özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.37'de verilmiştir.



**Tablo 4.37.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
Gayrimenkul Sahipliği	Müstakil Konut	99	29.1	24	25.3	33	20.4	49	40.2	20	32.8
	Apartman Dairesi	82	24.1	26	27.4	53	32.7	17	13.9	10	16.4
	Arsa, Bahçe, Tarla, Dükkan	27	7.9	20	21.1	15	9.3	15	12.3	2	3.3
Gayrimenkul Sahipliği	Hiçbiri	132	38.8	25	26.3	61	37.7	41	33.6	29	47.5
Oturlan Konutun Tipi	Müstakil Ev	179	52.6	47	49.5	39	24.1	98	80.3	39	63.9
	Apartman	161	47.4	48	50.5	123	75.9	24	19.7	22	36.1
Evdeki Oda Sayısı	2 Odalı	29	8.5	4	4.2	2	1.2	11	9.0	10	16.4
	2 + 1 Odalı	90	26.5	19	20.0	30	18.5	41	33.6	18	29.5
	3 + 1 Odalı	203	59.7	63	66.3	120	74.1	67	54.9	25	41.0
	4 Oda ve Üzeri	18	5.3	9	9.5	10	6.2	3	2.5	8	13.1
Oturlan Konutun Isıtma Sistemi	Soba (Kömür/Odun)	187	55.0	42	44.2	28	17.3	98	80.3	43	70.5
	Kalorifer	59	17.4	21	22.1	40	24.7	16	13.1	6	9.8
	Doğal Gaz	94	27.6	32	33.7	94	58.0	8	6.6	12	19.7
Oturlan Konutun Sahibi	Kira Ödemiyor	25	7.4	4	4.2	6	3.7	13	10.7	8	13.1
	Kira	102	30.0	9	9.5	71	43.8	20	16.4	13	21.3
	Kendi Evi	213	62.6	82	86.3	85	52.5	89	73.0	40	65.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile gayrimenkul sahipliği ( $\chi^2 = 44.145$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun tipi ( $\chi^2 = 93.492$ ,  $p = .000^*$ ), evdeki oda sayısı ( $\chi^2 = 45.083$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun ısıtma sistemi ( $\chi^2 = 138.015$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun sahipliği ( $\chi^2 = 54.875$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 40.646$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 17.823$ ,  $p = .001^*$ ), hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 46.140$ ,  $p = .000^*$ ) ve işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 132.755$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında aylık giderlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.38'de verilmiştir.

**Tablo 4.38.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oturlan Konutun Aylık Kira Tutarı	Yok	242	71.2	86	90.5	95	58.6	102	83.6	48	78.7
	100-1000 TL	98	28.8	9	9.5	67	41.4	20	16.4	13	21.3
Oturlan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	100-999 TL	255	75.0	75	78.9	129	79.6	112	91.8	53	86.9
	1000 TL ve Üzeri	85	25.0	20	21.1	33	20.4	10	8.2	8	13.1
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	100-999 TL	243	71.5	59	62.1	76	46.9	96	78.7	49	80.3
	1000 TL ve Üzeri	97	28.5	36	37.9	86	53.1	26	21.3	12	19.7

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile oturlan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 40.646$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun kira harç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 17.823$ ,  $p = .001^*$ ) ve hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 46.140$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında genel memnuniyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.39'da verilmiştir.

**Tablo 4.39.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		n	%	n	%	n	%	N	%	n	%
İşten Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	50	14.7	12	12.6	15	9.3	52	42.6	26	42.6
	Memnun Değil	24	7.1	12	12.6	8	4.9	24	19.7	10	16.4
	İdare Eder	128	37.6	32	33.7	48	29.6	26	21.3	14	23.0
	Memnunum	95	27.9	29	30.5	62	38.3	11	9.0	7	11.5
	Çok Memnunum	43	12.6	10	10.5	29	17.9	9	7.4	4	6.6
Devletin İğdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	Hiç İlgilenmiyor	118	34.7	24	25.3	31	19.1	47	38.5	29	47.5
	İlgilenmiyor	83	24.4	33	34.7	48	29.6	35	28.7	14	23.0
	İdare Eder	84	24.7	26	27.4	50	30.9	29	23.8	11	18.0
	Çok İlgileniyor	55	16.2	12	12.6	33	20.4	11	9.0	7	11.5
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	69	20.3	7	7.4	17	10.5	35	28.7	17	27.9
	Memnun Değil	43	12.6	14	14.7	12	7.4	30	24.6	9	14.8
	İdare Eder	122	35.9	35	36.8	59	36.4	34	27.9	19	31.1
	Memnunum	86	25.3	32	33.7	56	34.6	18	14.8	12	19.7
	Çok Memnunum	20	5.9	7	7.4	18	11.1	5	4.1	4	6.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 132.755$ ,  $p = .000^*$ ), devletin iğdir ve doğu anadolu

bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algı ( $\chi^2 = 31.188$ ,  $p = .002^*$ ) ve hayattan genel memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 59.593$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

Katılımcıların sosyal güvenlik statüsü bazında yaşam kalitelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.40'da verilmiştir.

**Tablo 4.40.** Katılımcıların Sosyal Güvenlik Statüsü Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı

		Sosyal Güvenlik Statüsüne									
		SSK		Bağ-Kur		Emekli Sandığı		Genel Sağlık Sigortası		Hiçbiri	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Otomobiliniz var mı?	Evet	99	29.1	45	47.4	85	52.5	10	8.2	7	11.5
	Hayır	241	70.9	50	52.6	77	47.5	112	91.8	54	88.5
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	123	36.2	47	49.5	111	68.5	27	22.1	12	19.7
	Hayır	217	63.8	48	50.5	51	31.5	95	77.9	49	80.3
Evinizde televizyon var mı?	Evet	326	95.9	93	97.9	156	96.3	118	96.7	59	96.7
	Hayır	14	4.1	2	2.1	6	3.7	4	3.3	2	3.3
Evinizde çamaşır makinası var mı?	Evet	325	95.6	88	92.6	162	100.0	108	88.5	53	86.9
	Hayır	15	4.4	7	7.4	0	0.0	14	11.5	8	13.1
Evinizde bulaşık makinası var mı?	Evet	196	57.6	69	72.6	134	82.7	47	38.5	31	50.8
	Hayır	144	42.4	26	27.4	28	17.3	75	61.5	30	49.2
Evinizde buzdolabı var mı?	Evet	328	96.5	90	94.7	159	98.1	118	96.7	58	95.1
	Hayır	12	3.5	5	5.3	3	1.9	4	3.3	3	4.9
Evinizde klima var mı?	Evet	30	8.8	22	23.2	35	21.6	9	7.4	6	9.8
	Hayır	310	91.2	73	76.8	127	78.4	113	92.6	55	90.2
Evinizde kalorifer var mı?	Evet	147	43.2	56	58.9	124	76.5	21	17.2	23	37.7
	Hayır	193	56.8	39	41.1	38	23.5	101	82.8	38	62.3
Cep telefonunuz var mı?	Evet	330	97.1	88	92.6	158	97.5	109	89.3	56	91.8
	Hayır	10	2.9	7	7.4	4	2.5	13	10.7	5	8.2
Evinizde internet var mı?	Evet	120	35.3	45	47.4	107	66.0	29	23.8	12	19.7
	Hayır	220	64.7	50	52.6	55	34.0	93	76.2	49	80.3
Haleniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?	Evet	74	21.8	34	35.8	66	40.7	11	9.0	9	14.8
	Hayır	266	78.2	61	64.2	96	59.3	111	91.0	52	85.2
Haleniz ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda mı?	Evet	157	46.2	56	58.9	102	63.0	40	32.8	25	41.0
	Hayır	183	53.8	39	41.1	60	37.0	82	67.2	36	59.0
Haleniz ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda mı?	Evet	134	39.4	57	60.0	97	59.9	38	31.1	17	27.9
	Hayır	206	60.6	38	40.0	65	40.1	84	68.9	44	72.1
Elde ettiğimiz gelire evinizi rahatlıkla ıstabiliyor musunuz?	Evet	178	52.4	68	71.6	121	74.7	61	50.0	28	45.9
	Hayır	162	47.6	27	28.4	41	25.3	61	50.0	33	54.1
Haleniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?	Evet	171	50.3	65	68.4	119	73.5	67	54.9	26	42.6
	Hayır	169	49.7	30	31.6	43	26.5	55	45.1	35	57.4
Maddi Yoksunluk Riski	Risk Altında	158	46.5	59	62.1	115	71.0	37	30.3	18	29.5
	Değil	182	53.5	36	37.9	47	29.0	85	69.7	43	70.5

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; sosyal güvenlik statüsü ile televizyon sahipliği ( $\chi^2 = .936$ ,  $p = .919$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat otomobil sahipliği ( $\chi^2 = 86.975$ ,  $p = .000^*$ ), bilgisayar sahipliği ( $\chi^2 = 86.214$ ,  $p = .000^*$ ), çamaşır makinası sahipliği ( $\chi^2 = 25.386$ ,  $p = .000^*$ ), bulaşık makinası sahipliği ( $\chi^2 = 67.774$ ,  $p = .000^*$ ), buzdolabı sahipliği ( $\chi^2 = 2.583$ ,  $p = .630$ ), klima sahipliği ( $\chi^2 = 28.321$ ,  $p = .000^*$ ), kalorifer sahipliği ( $\chi^2 = 109.476$ ,  $p = .000^*$ ), cep telefonu sahipliği ( $\chi^2 = 15.869$ ,  $p = .003^*$ ), internet bağlantısı sahipliği ( $\chi^2 = 74.897$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 49.404$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 31.870$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 tl) karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 43.974$ ,  $p = .000^*$ ), elde edilen gelirle evi rahatlıkla ısıtılabilme düzeyi ( $\chi^2 = 37.087$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilme durumu ( $\chi^2 = 34.583$ ,  $p = .000^*$ ) ve maddi yoksunluk riski ( $\chi^2 = 64.895$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ).

#### **4.8. MADDİ YOKSUNLUK RİSKİNE GÖRE ANKET YANITLARININ İNCELENMESİ**

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin maddi yoksunluk riski bazında kişisel bilgilerine, yaşadıkları yer ile ilgili algılarına, çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere, gelir ve gelir kaynaklarına, yaşadıkları konutun özelliklerine, aylık giderlerine, genel memnuniyetlerine ve yaşam kalitelerine ilişkin soruların frekans ve yüzde dağılımları ile bu bilgilerin maddi yoksunluk riskine göre farklılaşp farklılaşmadığının test edildiği Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında kişisel bilgilerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.41'de verilmiştir.

**Tablo 4.41.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	N	%
Yaş	18-24 Yaş	66	17.1	63	16.0
	25-29 Yaş	62	16.0	64	16.3
	30-34 Yaş	95	24.5	79	20.1
	35-39 Yaş	47	12.1	63	16.0
	40-44 Yaş	41	10.6	48	12.2
	45 Yaş ve Üzeri	76	19.6	76	19.3
Cinsiyet	Kadın	126	32.6	91	23.2
	Erkek	261	67.4	302	76.8
Medeni Hal	Bekâr	134	34.6	113	28.8
	Evli	253	65.4	280	71.2
Öğrenim Durumu	İlköğretim	82	21.2	141	35.9
	Lise	84	21.7	118	30.0
	Yüksekokul/Ön Lisans	41	10.6	60	15.3
	Lisans ve Üzeri	180	46.5	74	18.8
Doğum Yeri	İl Merkezi	126	32.6	117	29.8
	Kasaba/İlçe	138	35.7	121	30.8
	Köy	123	31.8	155	39.4

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile yaş ( $\chi^2 = 4.405$ ,  $p = .493$ ), medeni hal ( $\chi^2 = 3.107$ ,  $p = .078$ ), ve doğum yeri ( $\chi^2 = 5.087$ ,  $p = .079$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat cinsiyet ( $\chi^2 = 8.585$ ,  $p = .003^*$ ) ve öğrenim durumu ( $\chi^2 = 69.101$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında erkek birey ve ilköğretim mezunu birey oranının maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında yaşadıkları yer ile ilgili algılarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.42 'de verilmiştir.

**Tablo 4.42.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Yaşadıkları Yer İle İlgili Algılarına Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	n	%
Şuan Yaşanılan Yer	İl Merkezi	245	63.3	196	49.9
	Kasaba/İlçe	110	28.4	124	31.6
	Köy	32	8.3	73	18.6

**Tablo 4.42.** (Devamı)

Yaşanılan Yere Sonradan Taşınma Durumu	Evet	118	30.5	105	26.7
	Hayır	269	69.5	288	73.3
İlde Yaşama Süresi	1-10 Yıl	79	20.4	51	13.0
	11-20 Yıl	54	14.0	51	13.0
	21-30 Yıl	93	24.0	110	28.0
	31-40 Yıl	86	22.2	97	24.7
	41-50 Yıl	42	10.9	56	14.2
	51-60 Yıl	33	8.5	28	7.1
Göç Etme Düşüncesi	Hiçbir Zaman	98	25.3	111	28.2
	Nadiren	54	14.0	47	12.0
	Bazen	101	26.1	111	28.2
	Genellikle	53	13.7	47	12.0
	Her Zaman	81	20.9	77	19.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile yaşanılan yere sonradan taşınma durumu ( $\chi^2 = 1.360$ ,  $p = .244$ ) ve ilde yaşama süresi ( $\chi^2 = 10.566$ ,  $p = .061$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat şuan yaşanılan yer ( $\chi^2 = 22.247$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında şu an yaşadığı yer köy ve kasaba/ilçe olan birey oranının maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında çalışma hayatına ve gelirini etkileyen faktörlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.43'de verilmiştir.

**Tablo 4.43.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Çalışma Hayatına ve Gelirini Etkileyen Faktörlere Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	N	%
Meslek	İşsiz/Ev Hanımı	62	16.0	82	20.9
	İşçi	66	17.1	136	34.6
	Ofis Çalışanı/Memur	82	21.2	47	12.0
	Yönetici	22	5.7	8	2.0
	İşletmeci/Esnaf	38	9.8	30	7.6
Meslek	İş Yeri Sahibi	28	7.2	11	2.8
	Öğretmen	45	11.6	22	5.6
	Mühendis	14	3.6	4	1.0
	Çiğci	17	4.4	43	10.9
	Emekli	13	3.4	10	2.5

**Tablo 4.43.** (Devamı)

Çalışılan İşyerinin Statüsü	Hiçbiri//Çalışmıyor	85	22.0	128	32.6
	Kamu Çalışanı	151	39.0	90	22.9
	Özel Sektör Çalışanı	71	18.3	119	30.3
	Kendi İş Yerinin Sahibi	80	20.7	56	14.2
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	1-3 Kişi	138	35.7	91	23.2
	4-6 Kişi	193	49.9	227	57.8
	7 Kişi ve Üzeri	56	14.5	75	19.1
Çocuk Sayısı	Yok	145	37.5	124	31.6
	Tek Çocuk	68	17.6	51	13.0
	İki Çocuk	67	17.3	78	19.8
	Üç Çocuk	53	13.7	65	16.5
	Dört Çocuk	34	8.8	37	9.4
	Beş ve Üzeri Çocuk	20	5.2	38	9.7
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	Yok	224	57.9	202	51.4
	Bir Çocuk	71	18.3	44	11.2
	İki Çocuk	47	12.1	70	17.8
	Üç ve Üzeri Çocuk	45	11.6	77	19.6
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	Yok	153	39.5	238	60.6
	Bir Kişi	178	46.0	116	29.5
	İki-Üç Kişi	56	14.5	39	9.9

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile meslek ( $\chi^2 = 76.484$ ,  $p = .000^*$ ), çalışılan işyerinin statüsü ( $\chi^2 = 40.438$ ,  $p = .000^*$ ), hanedeki toplam kişi sayısı ( $\chi^2 = 15.109$ ,  $p = .001^*$ ), çocuk sayısı ( $\chi^2 = 11.790$ ,  $p = .038^*$ ) ve okumakta olan çocuk sayısı ( $\chi^2 = 20.345$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında işsiz/ev hanımı ve işçi olan, sosyal güvenlik imkânı olmayan ve genel sağlık sigortası olan, hanedeki toplam kişi sayısı 4 ve üzeri olan, çocuk sayısı 2'nin üzerinde olan ve hanenin yalnızca katılımcı tarafından geçindirilme birey oranının maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında gelir ve gelir kaynaklarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.44'de verilmiştir.

**Tablo 4.44.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Gelir ve Gelir Kaynaklarına Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	n	%
Katılımcının Aylık Geliri	Yok	47	12.1	61	15.5
	50-999 TL	15	3.9	34	8.7
	1000-1999 TL	68	17.6	171	43.5
	2000-2999 TL	55	14.2	59	15.0
	3000-3999 TL	83	21.4	41	10.4
	4000 TL ve Üzeri	119	30.7	27	6.9
Ailenin Toplam Aylık Geliri	200-999 TL	9	2.3	59	15.0
	1000-1999 TL	36	9.3	111	28.2
	2000-2999 TL	47	12.1	81	20.6
	3000-3999 TL	79	20.4	79	20.1
	4000-4999 TL	43	11.1	25	6.4
	5000-5999 TL	47	12.1	22	5.6
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	7,0	126	32.6	16	4.1
	Yok	363	93.8	375	95.4
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	Var	24	6.2	18	4.6
	Yok	381	98.4	366	93.1
Haneye Yapılan Aylık Aynı Ödeme Tutarı	Var	6	1.6	27	6.9
	Yok	363	93.8	375	95.4
Maaş	Var	24	6.2	18	4.6
	Yok	148	38.2	208	52.9
Ücret	Var	239	61.8	185	47.1
	Yok	346	89.4	339	86.3
Yevmiye	Var	41	10.6	54	13.7
	Yok	376	97.2	354	90.1
İş Yeri Geliri	Var	11	2.8	39	9.9
	Yok	324	83.7	343	87.3
Kira	Var	63	16.3	50	12.7
	Yok	362	93.5	362	92.1
	Var	25	6.5	31	7.9

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile çocukların aylık aile bütçesine katkısı ( $\chi^2 = 1.006$ ,  $p = .316$ ), haneye yapılan aylık aynı ödeme tutarı ( $\chi^2 = 1.006$ ,  $p = .316$ ), ücret ( $\chi^2 = 1.804$ ,  $p = .179$ ), iş yeri geliri ( $\chi^2 = 1.991$ ,  $p = .158$ ) ve kira ( $\chi^2 = .597$ ,  $p = .440$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat katılımcının aylık geliri ( $\chi^2 = 125.871$ ,  $p = .000^*$ ), ailenin toplam aylık geliri ( $\chi^2 = 183.060$ ,  $p = .000^*$ ), haneye yapılan aylık yardım tutarı ( $\chi^2 = 13.619$ ,  $p = .000^*$ ), maaş ( $\chi^2 = 16.945$ ,  $p = .000^*$ ), yevmiye ( $\chi^2 = 16.298$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;



- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında aylık geliri 2000 TL'nin altında olan, aile toplam aylık geliri 3000 TL'nin altında olan, hanesine aylık yardım yapılan, düzenli maaşı olmayan ve yevmiye alan birey oranının maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında yaşadıkları konutun özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.45'de verilmiştir.

**Tablo 4.45.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Yaşadıkları Konutun Özelliklerine Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	N	%
Gayrimenkul Sahipliği	Müstakil Konut	84	21.7	141	35.9
	Apartman Dairesi	133	34.4	55	14.0
	Arsa, Bahçe, Tarla, Dükkan	45	11.6	34	8.7
	Hiçbiri	125	32.3	163	41.5
Oturlan Konutun Tipi	Müstakil Ev	141	36.4	261	66.4
	Apartman	246	63.6	132	33.6
Evdeki Oda Sayısı	2 Odalı	7	1.8	49	12.5
	2 + 1 Odalı	67	17.3	131	33.3
	3 + 1 Odalı	276	71.3	202	51.4
	4 Oda ve Üzeri	37	9.6	11	2.8
Oturlan Konutun Isıtma Sistemi	Soba (Kömür/Odun)	134	34.6	264	67.2
	Kalorifer	86	22.2	56	14.2
	Doğal Gaz	167	43.2	73	18.6
Oturlan Konutun Sahibi	Kira Ödemiyor	15	3.9	41	10.4
	Kira	99	25.6	116	29.5
	Kendi Evi	273	70.5	236	60.1

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile gayrimenkul sahipliği ( $\chi^2 = 53.304$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun tipi ( $\chi^2 = 70.160$ ,  $p = .000^*$ ), evdeki oda sayısı ( $\chi^2 = 77.685$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun ısıtma sistemi ( $\chi^2 = 85.576$ ,  $p = .000^*$ ), oturlan konutun sahipliği ( $\chi^2 = 16.060$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında herhangi bir gayri menkul sahibi olmayan, evdeki oda sayısı 2 + 1 odalının altında olan, oturlan konut tipi müstakil olan, oturlan konutun ısıtma sistemi soba olan ve kiracı olan birey

oranının maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında aylık giderlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.46'da verilmiştir.

**Tablo 4.46.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Aylık Giderlerine Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	n	%
Oturlan Konutun Aylık Kira Tutarı	Yok	293	75.7	280	71.2
	100-1000 TL	94	24.3	113	28.8
Oturlan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	100-999 TL	294	76.0	330	84.0
	1000 TL ve Üzeri	93	24.0	63	16.0
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	100-999 TL	235	60.7	288	73.3
	1000 TL ve Üzeri	152	39.3	105	26.7

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile oturlan konutun aylık kira tutarı ( $\chi^2 = 1.993$ ,  $p = .158$ ) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ( $p > .05$ ) fakat oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\chi^2 = 7.800$ ,  $p = .005^*$ ) ve hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\chi^2 = 13.921$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireylerin oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarının ve hanenin aylık mutfak harcama tutarının, maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında genel memnuniyetlerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.47'de verilmiştir.

**Tablo 4.47.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Genel Memnuniyetlerine Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	n	%
İşten Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	47	12.1	108	27.5
	Memnun Değil	26	6.7	52	13.2
	İdare Eder	117	30.2	131	33.3
	Memnunum	125	32.3	79	20.1
	Çok Memnunum	72	18.6	23	5.9
Devletin İğdır ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	Hiç İlgilenmiyor	110	28.4	139	35.4
	İlgilenmiyor	95	24.5	118	30.0
	İdare Eder	108	27.9	92	23.4
	Çok İlgileniyor	74	19.1	44	11.2
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	Hiç Memnun Değil	44	11.4	101	25.7
	Memnun Değil	33	8.5	75	19.1
	İdare Eder	133	34.4	136	34.6
	Memnunum	134	34.6	70	17.8
	Çok Memnunum	43	11.1	11	2.8

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile işten memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 69.068$ ,  $p = .000^*$ ), devletin iğdır ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algı ( $\chi^2 = 14.723$ ,  $p = .002^*$ ) ve hayattan genel memnuniyet düzeyi ( $\chi^2 = 77.774$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında işten memnuniyet düzeyi “hiç memnun değil” düzeyinde olan birey oranının, devletin iğdır ve doğu anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algısının “hiç ilgilenmiyor” düzeyinde olan ve hayattan genel memnuniyet düzeyi “hiç memnun değil” düzeyinde olan birey oranının, maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların maddi yoksunluk riski bazında yaşam kalitelerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.48’de verilmiştir.

**Tablo 4.48.** Katılımcıların Maddi Yoksunluk Riski Bazında Yaşam Kalitelerine Göre Dağılımı

		Maddi Yoksunluk Riski			
		Risk Altında Değil		Risk Altında	
		n	%	n	%
Otomobiliniz var mı?	Evet	204	52.7	42	10.7
	Hayır	183	47.3	351	89.3
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	245	63.3	75	19.1
	Hayır	142	36.7	318	80.9
Evinizde televizyon var mı?	Evet	381	98.4	371	94.4
	Hayır	6	1.6	22	5.6
Evinizde çamaşır makinası var mı?	Evet	386	99.7	350	89.1
	Hayır	1	.3	43	10.9
Evinizde bulaşık makinası var mı?	Evet	315	81.4	162	41.2
	Hayır	72	18.6	231	58.8
Evinizde buzdolabı var mı?	Evet	380	98.2	373	94.9
	Hayır	7	1.8	20	5.1
Evinizde klima var mı?	Evet	84	21.7	18	4.6
	Hayır	303	78.3	375	95.4
Evinizde kalorifer var mı?	Evet	244	63.0	127	32.3
	Hayır	143	37.0	266	67.7
Cep telefonunuz var mı?	Evet	380	98.2	361	91.9
	Hayır	7	1.8	32	8.1
Evinizde internet var mı?	Evet	249	64.3	64	16.3
	Hayır	138	35.7	329	83.7
Haneniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?	Evet	185	47.8	9	2.3
	Hayır	202	52.2	384	97.7
Haneniz ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda mı?	Evet	322	83.2	58	14.8
	Hayır	65	16.8	335	85.2
Haneniz ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda mı?	Evet	309	79.8	34	8.7
	Hayır	78	20.2	359	91.3
Elde ettiğimiz gelire evinizi rahatlıkla ısıtabiliyor musunuz?	Evet	363	93.8	93	23.7
	Hayır	24	6.2	300	76.3
Haneniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?	Evet	356	92.0	92	23.4
	Hayır	31	8.0	301	76.6

Tabloda yer alan Ki-Kare Bağımsızlık Testi sonucunda; maddi yoksunluk riski ile otomobil sahipliği ( $\chi^2 = 159.500$ ,  $p = .000^*$ ), bilgisayar sahipliği ( $\chi^2 = 157.615$ ,  $p = .000^*$ ), televizyon sahipliği ( $\chi^2 = 9.230$ ,  $p = .002^*$ ), çamaşır makinası sahipliği ( $\chi^2 = 41.808$ ,  $p = .000^*$ ), bulaşık makinası sahipliği ( $\chi^2 = 132.473$ ,  $p = .000^*$ ), buzdolabı sahipliği ( $\chi^2 = 6.279$ ,  $p = .012^*$ ), klima sahipliği ( $\chi^2 = 50.309$ ,  $p = .000^*$ ), kalorifer sahipliği ( $\chi^2 = 73.846$ ,  $p = .000^*$ ), cep telefonu sahipliği ( $\chi^2 = 16.468$ ,  $p = .000^*$ ), internet bağlantısı sahipliği ( $\chi^2 = 187.428$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 216.162$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 365.636$ ,  $p = .000^*$ ), hanenin ekonomik olarak; beklenmedik

mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 tl) karşılayabilme durumu ( $\chi^2 = 401.147$ ,  $p = .000^*$ ), elde edilen gelirle evi rahatlıkla ısıtılabilme düzeyi ( $\chi^2 = 394.957$ ,  $p = .000^*$ ) ve hanenin; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilme durumu ( $\chi^2 = 375.126$ ,  $p = .000^*$ ) arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ( $p < .05$ ). Buna göre;

- Maddi yoksunluk riski altında olan bireyler arasında otomobil sahibi olma, bilgisayar sahibi olma, televizyon sahibi olma, çamaşır makinesi sahibi olma, bulaşık makinesi sahibi olma, buzdolabı sahibi olma, klima sahibi olma, kalorifer sahibi olma, cep telefonu sahibi olma, evde internet sahibi olma, hanenin ekonomik olarak tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda olma, hanenin ekonomik olarak iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda olma, hanenin ekonomik olarak beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda olma, elde ettiği gelirle evini rahatlıkla ısıtılabilme, Hanesinin konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçlarını ödeyebilecek durumda olma ve maddi yoksunluk riski altında olmama oranının, maddi yoksunluk riski altında olmayan bireylere kıyasla daha düşük olduğu belirlenmiştir.

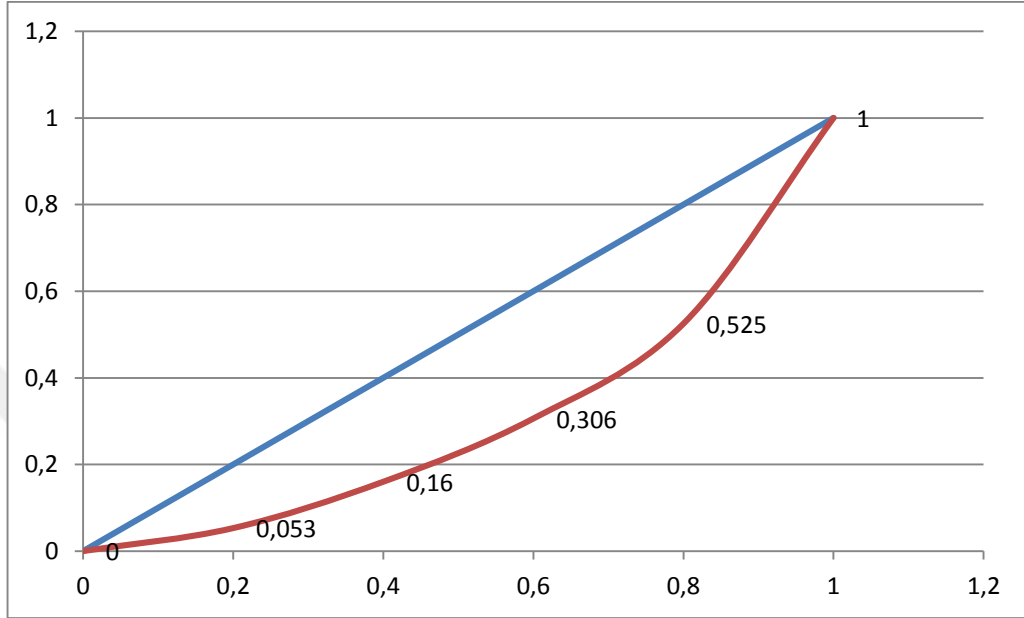
#### 4.9. İL VE İLÇELERDEKİ GELİR DAĞILIMININ YÜZDE PAYLAR ANALİZİ, GİNİ KATSAYISI VE LORENZ EĞRİSİ YARDIMIYLA İNCELENMESİ

Araştırmanın bu bölümünde gelir dağılımının incelenmesi amacıyla yapılan Yüzde Paylar Analizi, Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı sonuçlarına yer verilmiştir.

**Tablo 4.49.** İl Genelinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma_X$	$\sigma_Y$	$\sigma_{X_{i-1}} - \sigma_{X_i}$ (A)	$\sigma_{Y_{i-1}} + \sigma_{Y_i}$ (B)	A*B
1. %20	44195	0.2	0.053	0.2	0.053	0.2	0.053	0.011
2. %20	88518	0.2	0.107	0.4	0.160	0.2	0.213	0.043
3. %20	120739	0.2	0.146	0.6	0.306	0.2	0.466	0.093
4. %20	182035	0.2	0.220	0.8	0.525	0.2	0.831	0.166
5. %20	393638	0.2	0.475	1.0	1.000	0.2	1.525	0.305
Toplam	829126	1.0	1.000					0.62
Gini	0.38							

Tablo 4.49’da yer alan %20’lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde il genelinde; en düşük grubun toplam gelirin %5’ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %48’ini aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 9.5 kat fark bulunmaktadır.

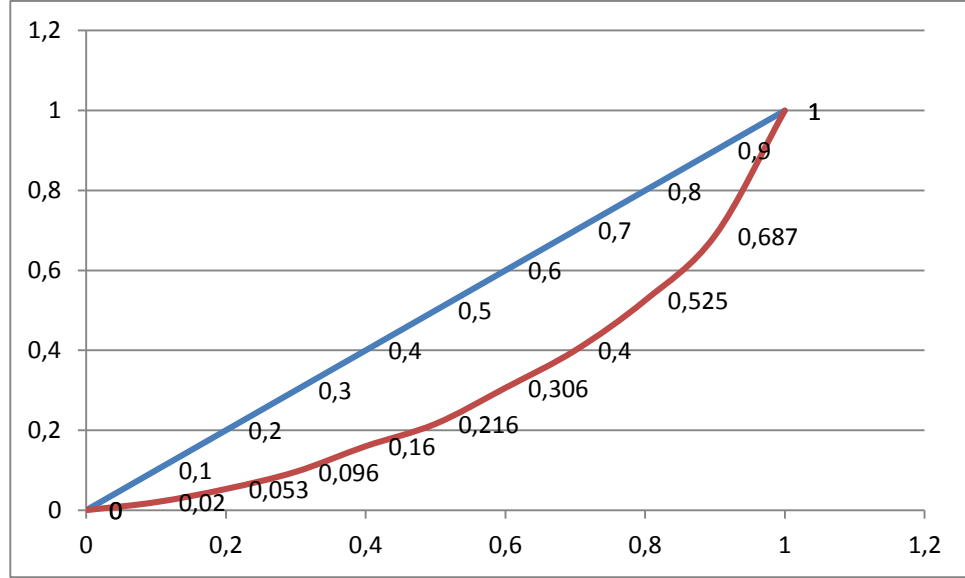


**Grafik 4.4.** İl Genelinde %20’lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.50.** İl Genelinde %10’luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %10	16669	0.1	0.020	0.1	0.020	0.1	0.020	0.002
2. %10	27527	0.1	0.033	0.2	0.053	0.1	0.073	0.007
3. %10	35146	0.1	0.042	0.3	0.096	0.1	0.149	0.015
4. %10	53372	0.1	0.064	0.4	0.160	0.1	0.256	0.026
5. %10	45981	0.1	0.055	0.5	0.216	0.1	0.376	0.038
6. %10	74758	0.1	0.090	0.6	0.306	0.1	0.521	0.052
7. %10	78480	0.1	0.095	0.7	0.400	0.1	0.706	0.071
8. %10	103556	0.1	0.125	0.8	0.525	0.1	0.926	0.093
9. %10	133885	0.1	0.161	0.9	0.687	0.1	1.212	0.121
10. %10	259753	0.1	0.313	1.0	1.000	0.1	1.687	0.169
Toplam	829126	1.0	1.000					0.59
Gini	0.41							

Tablo 4.50’de yer alan %10’luk dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde il genelinde; en düşük grubun toplam gelirin %2’sini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %31’ini aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 15.5 kat fark bulunmaktadır.

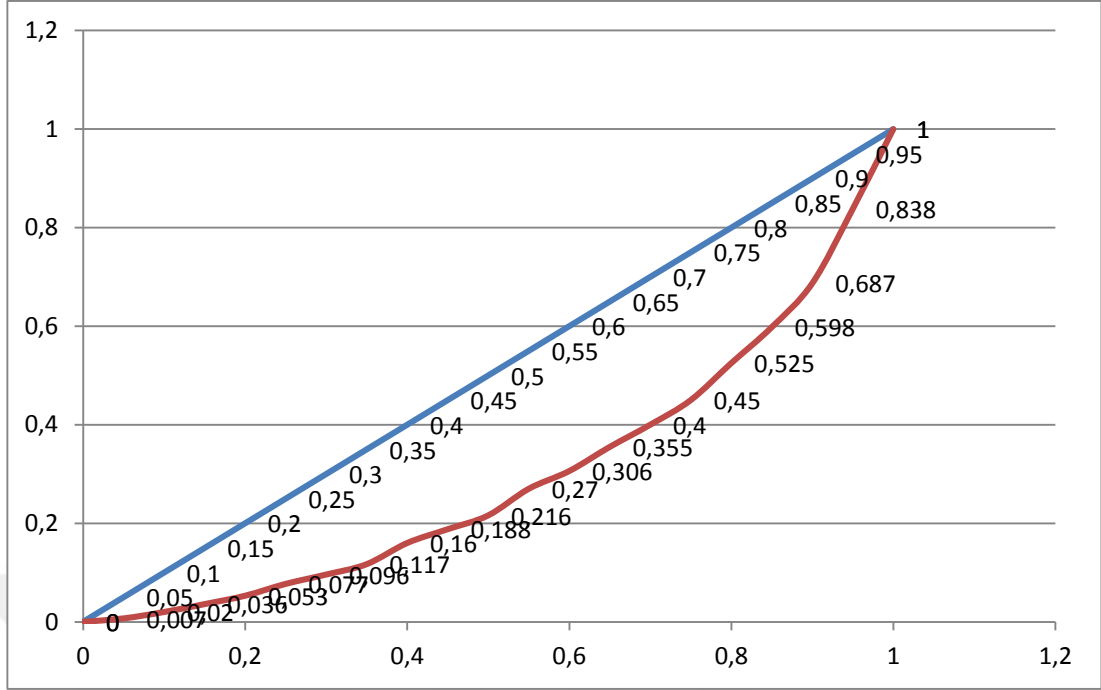


**Grafik 4.5.** İl Genelinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.51.** İl Genelinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i$ (A)	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i$ (B)	A*B
1. %5	5600	0.05	0.007	0.05	0.007	0.05	0.007	0.000
2. %5	11068	0.05	0.013	0.10	0.020	0.05	0.027	0.001
3. %5	13149	0.05	0.016	0.15	0.036	0.05	0.056	0.003
4. %5	14378	0.05	0.017	0.20	0.053	0.05	0.089	0.004
5. %5	20017	0.05	0.024	0.25	0.077	0.05	0.131	0.007
6. %5	15129	0.05	0.018	0.30	0.096	0.05	0.173	0.009
7. %5	17333	0.05	0.021	0.35	0.117	0.05	0.212	0.011
8. %5	36039	0.05	0.043	0.40	0.160	0.05	0.277	0.014
9. %5	23431	0.05	0.028	0.45	0.188	0.05	0.348	0.017
10. %5	22550	0.05	0.027	0.50	0.216	0.05	0.404	0.020
11. %5	45012	0.05	0.054	0.55	0.270	0.05	0.485	0.024
12. %5	29747	0.05	0.036	0.60	0.306	0.05	0.575	0.029
13. %5	41223	0.05	0.050	0.65	0.355	0.05	0.661	0.033
14. %5	37257	0.05	0.045	0.70	0.400	0.05	0.756	0.038
15. %5	41206	0.05	0.050	0.75	0.450	0.05	0.850	0.043
16. %5	62350	0.05	0.075	0.80	0.525	0.05	0.975	0.049
17. %5	60722	0.05	0.073	0.85	0.598	0.05	1.124	0.056
18. %5	73163	0.05	0.088	0.90	0.687	0.05	1.285	0.064
19. %5	125713	0.05	0.152	0.95	0.838	0.05	1.525	0.076
20. %5	134040	0.05	0.162	1.00	1.000	0.05	1.838	0.092
Toplam	829126	1.00	1.000					0.59
Gini	0.41							

Tablo 4.51'de yer alan %5'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde il genelinde; en düşük grubun toplam gelirin %1'ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %16'sını aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 16 kat fark bulunmaktadır.



**Grafik 4.6.** İl Genelinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

%20, %10 ve %5'lik gruplara göre il geneli için hesaplanan Gini Katsayısı (0.38-0.41) ve Lorenz Eğrisi sonuçları değerlendirildiğinde eğrinin  $45^\circ$  derecelik açının altında seyrettiği yani ildeki gelir dağılımının adil olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Gini Katsayısı olan 0.41 ile karşılaştırıldığında gelir dağılımının Türkiye geneli ile yakın değerlerde adaletli olduğu söylenebilir.

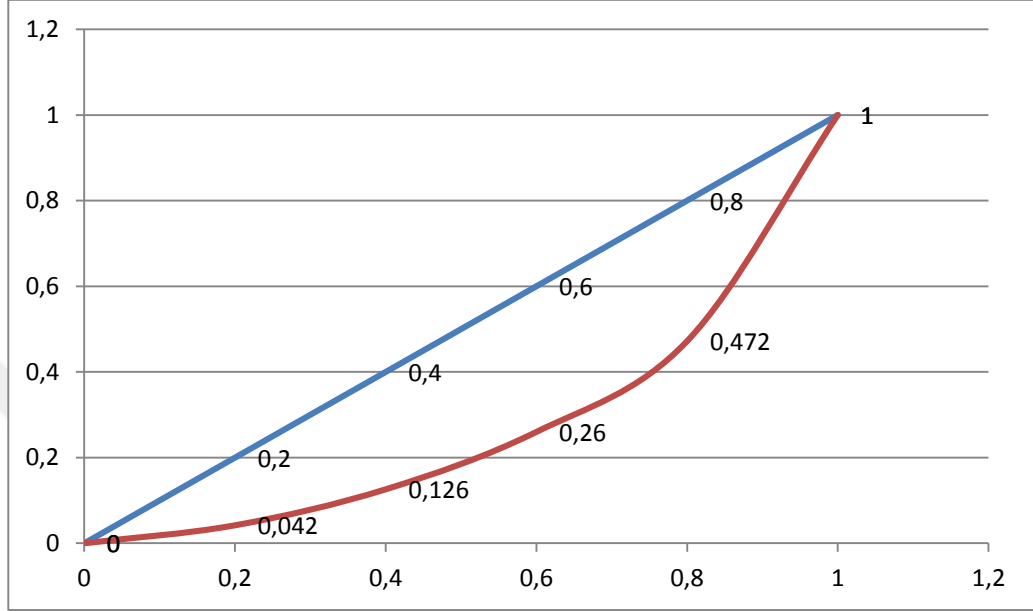
#### 4.9.1. Merkez İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi

**Tablo 4.52.** Merkez İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma Y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %20	24827	0.2	0.042	0.2	0.042	0.2	0.042	0.008
2. %20	49052	0.2	0.084	0.4	0.126	0.2	0.169	0.034
3. %20	78118	0.2	0.133	0.6	0.260	0.2	0.386	0.077
4. %20	124521	0.2	0.213	0.8	0.472	0.2	0.732	0.146
5. %20	308892	0.2	0.528	1.0	1.000	0.2	1.472	0.294
Toplam	585411	1.0	1.000					0.56
Gini	0.44							



Tablo 4.52’de yer alan %20’lik dilimler halinde gelir dağılımı analizinde merkez ilçede; en düşük grubun toplam gelirin %4’ünü, en yüksek grubun ise toplam gelirin %53’ünü aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 13 kat fark bulunmaktadır.

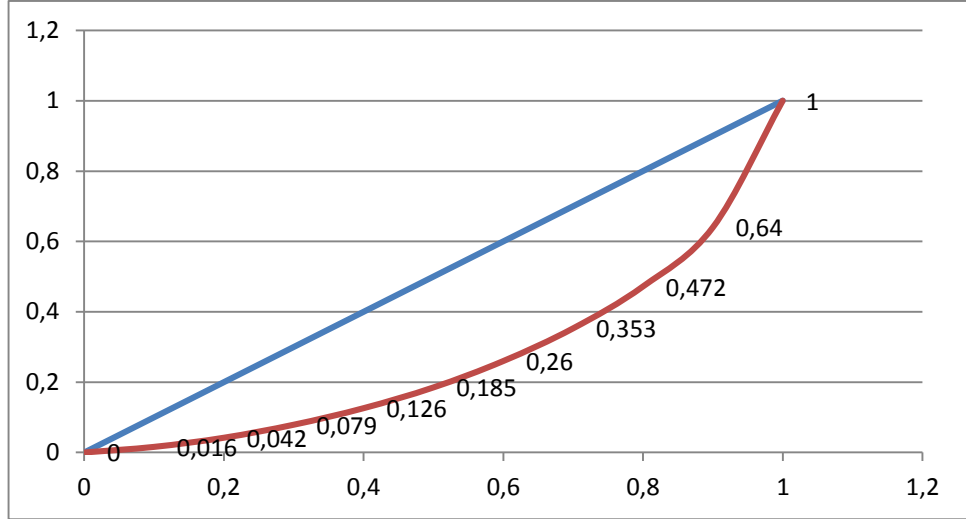


**Grafik 4.7.** Merkez İlçesinde %20’lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.53.** Merkez İlçesinde %10’luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i$ (A)	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i$ (B)	A*B
1. %10	9310	0.1	0.016	0.1	0.016	0.1	0.016	0.002
2. %10	15517	0.1	0.027	0.2	0.042	0.1	0.058	0.006
3. %10	21147	0.1	0.036	0.3	0.079	0.1	0.121	0.012
4. %10	27905	0.1	0.048	0.4	0.126	0.1	0.205	0.020
5. %10	34251	0.1	0.059	0.5	0.185	0.1	0.311	0.031
6. %10	43868	0.1	0.075	0.6	0.260	0.1	0.444	0.044
7. %10	54664	0.1	0.093	0.7	0.353	0.1	0.613	0.061
8. %10	69857	0.1	0.119	0.8	0.472	0.1	0.825	0.083
9. %10	98350	0.1	0.168	0.9	0.640	0.1	1.113	0.111
10. %10	210542	0.1	0.360	1.0	1.000	0.1	1.640	0.164
Toplam	585411	1.0	1.000					0.53
Gini	0.47							

Tablo 4.53’de yer alan %10’luk dilimler halinde gelir dağılımı analizinde merkez ilçede; en düşük grubun toplam gelirin %2’sini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %36’sını aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 18 kat fark bulunmaktadır.

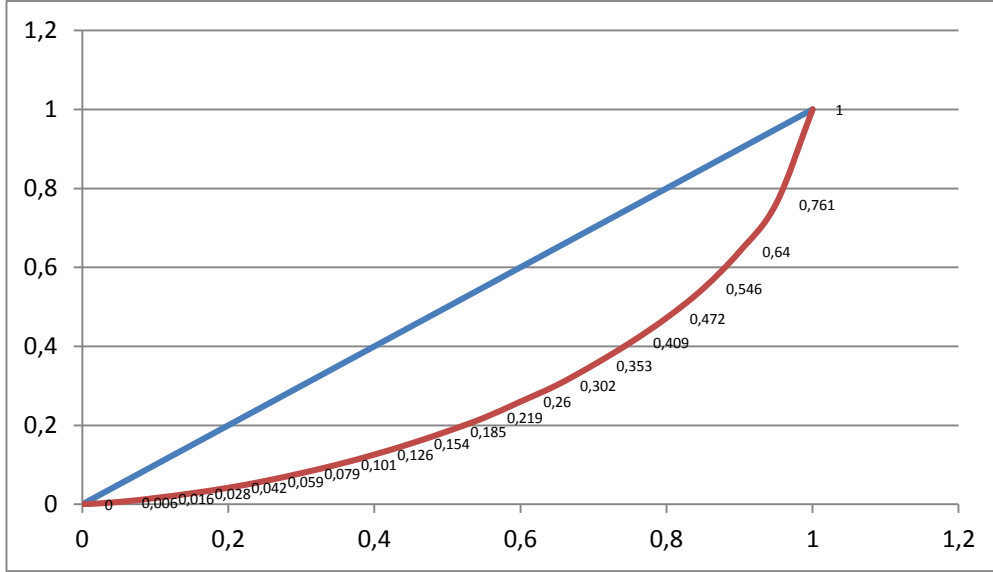


**Grafik 4.8.** Merkez İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.54.** Merkez İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i$ (A)	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i$ (B)	A*B
1. %5	3421	0.05	0.006	0.05	0.006	0.05	0.006	0.000
2. %5	5889	0.05	0.010	0.10	0.016	0.05	0.022	0.001
3. %5	7221	0.05	0.012	0.15	0.028	0.05	0.044	0.002
4. %5	8296	0.05	0.014	0.20	0.042	0.05	0.071	0.004
5. %5	9589	0.05	0.016	0.25	0.059	0.05	0.101	0.005
6. %5	11558	0.05	0.020	0.30	0.079	0.05	0.137	0.007
7. %5	13115	0.05	0.022	0.35	0.101	0.05	0.179	0.009
8. %5	14790	0.05	0.025	0.40	0.126	0.05	0.227	0.011
9. %5	16193	0.05	0.028	0.45	0.154	0.05	0.280	0.014
10. %5	18058	0.05	0.031	0.50	0.185	0.05	0.339	0.017
11. %5	20338	0.05	0.035	0.55	0.219	0.05	0.404	0.020
12. %5	23530	0.05	0.040	0.60	0.260	0.05	0.479	0.024
13. %5	24813	0.05	0.042	0.65	0.302	0.05	0.562	0.028
14. %5	29851	0.05	0.051	0.70	0.353	0.05	0.655	0.033
15. %5	32507	0.05	0.056	0.75	0.409	0.05	0.762	0.038
16. %5	37350	0.05	0.064	0.80	0.472	0.05	0.881	0.044
17. %5	43250	0.05	0.074	0.85	0.546	0.05	1.019	0.051
18. %5	55100	0.05	0.094	0.90	0.640	0.05	1.187	0.059
19. %5	70658	0.05	0.121	0.95	0.761	0.05	1.401	0.070
20. %5	139883	0.05	0.239	1.00	1.000	0.05	1.761	0.088
Toplam	585411	1.00	1.000					0.53
Gini	0.47							

Tablo 4.54'de yer alan %5'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde merkez ilçede; en düşük grubun toplam gelirin %1'ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %24'ünü aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 24 kat fark bulunmaktadır.



**Grafik 4.9.** Merkez İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

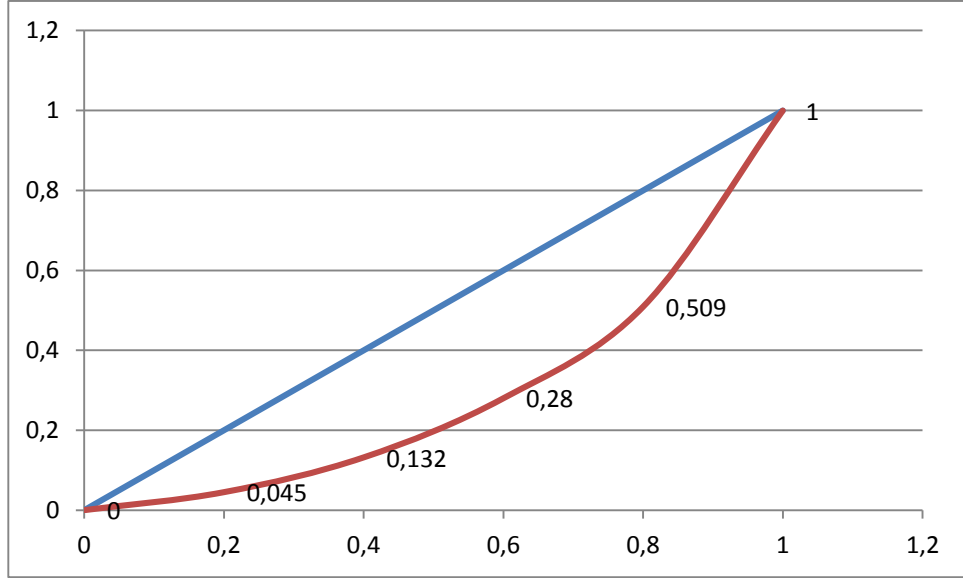
%20, %10 ve %5'lik gruplara göre merkez ilçesi için hesaplanan Gini Katsayısı (0.44-0.47) ve Lorenz Eğrisi sonuçları değerlendirildiğinde eğrinin 45° derecelik açının altında seyrettiği yani ilçedeki gelir dağılımının adil olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Gini Katsayısı olan 0.41 ile karşılaştırıldığında gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha az adaletli olduğu söylenebilir.

#### 4.9.2. Aralık İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi

**Tablo 4.55.** Aralık İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %20	3577	0.2	0.045	0.2	0.045	0.2	0.045	0.009
2. %20	6907	0.2	0.087	0.4	0.132	0.2	0.178	0.036
3. %20	11673	0.2	0.147	0.6	0.280	0.2	0.412	0.082
4. %20	18097	0.2	0.229	0.8	0.509	0.2	0.788	0.158
5. %20	38900	0.2	0.491	1.0	1.000	0.2	1.509	0.302
Toplam	79154	1.0	1.000					0.59
Gini	0.41							

Tablo 4.55'de yer alan %20'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Aralık ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %5'ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %49'unu aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 9.8 kat fark bulunmaktadır.

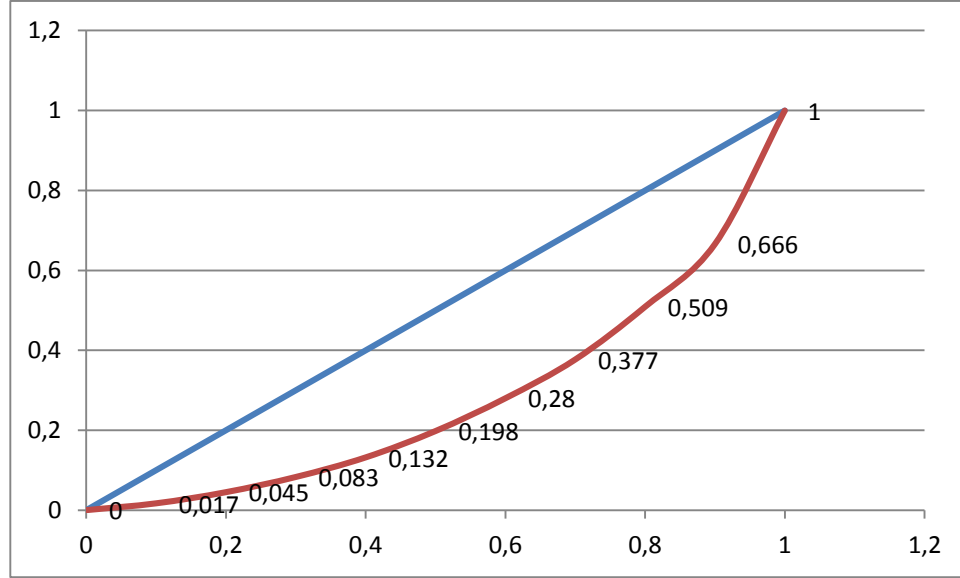


**Grafik 4.10.** Aralık İlçesinde %20'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.56.** Aralık İlçesinde %10'luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %10	1320	0.1	0.017	0.1	0.017	0.1	0.017	0.002
2. %10	2257	0.1	0.029	0.2	0.045	0.1	0.062	0.006
3. %10	3026	0.1	0.038	0.3	0.083	0.1	0.129	0.013
4. %10	3881	0.1	0.049	0.4	0.132	0.1	0.216	0.022
5. %10	5189	0.1	0.066	0.5	0.198	0.1	0.330	0.033
6. %10	6483	0.1	0.082	0.6	0.280	0.1	0.478	0.048
7. %10	7672	0.1	0.097	0.7	0.377	0.1	0.657	0.066
8. %10	10425	0.1	0.132	0.8	0.509	0.1	0.885	0.089
9. %10	12483	0.1	0.158	0.9	0.666	0.1	1.175	0.117
10. %10	26417	0.1	0.334	1.0	1.000	0.1	1.666	0.167
Toplam	79154	1.000	1.000					0.56
Gini	0.44							

Tablo 4.56'da yer alan %10'luk dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Aralık ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %2'sini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %33'ünü aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 16.5 kat fark bulunmaktadır.



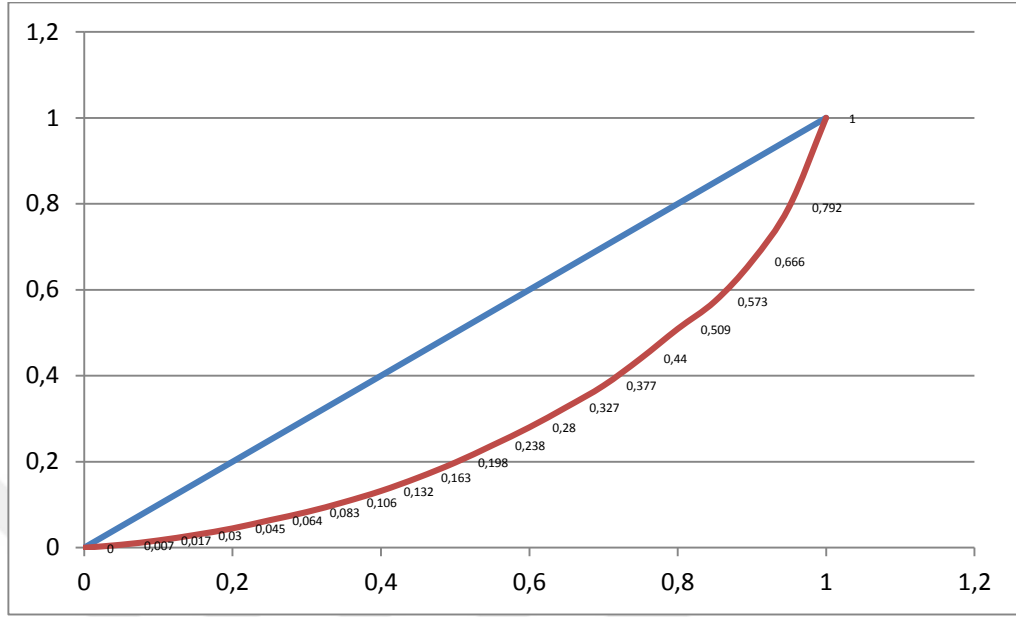
**Grafik 4.11.** Aralık İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.57.** Aralık İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %5	533	0.05	0.007	0.05	0.007	0.05	0.007	0.000
2. %5	787	0.05	0.010	0.10	0.017	0.05	0.023	0.001
3. %5	1033	0.05	0.013	0.15	0.030	0.05	0.046	0.002
4. %5	1223	0.05	0.015	0.20	0.045	0.05	0.075	0.004
5. %5	1455	0.05	0.018	0.25	0.064	0.05	0.109	0.005
6. %5	1571	0.05	0.020	0.30	0.083	0.05	0.147	0.007
7. %5	1822	0.05	0.023	0.35	0.106	0.05	0.190	0.009
8. %5	2060	0.05	0.026	0.40	0.132	0.05	0.239	0.012
9. %5	2450	0.05	0.031	0.45	0.163	0.05	0.296	0.015
10. %5	2739	0.05	0.035	0.50	0.198	0.05	0.361	0.018
11. %5	3140	0.05	0.040	0.55	0.238	0.05	0.436	0.022
12. %5	3343	0.05	0.042	0.60	0.280	0.05	0.518	0.026
13. %5	3690	0.05	0.047	0.65	0.327	0.05	0.606	0.030
14. %5	3982	0.05	0.050	0.70	0.377	0.05	0.703	0.035
15. %5	5000	0.05	0.063	0.75	0.440	0.05	0.817	0.041
16. %5	5425	0.05	0.069	0.80	0.509	0.05	0.949	0.047
17. %5	5117	0.05	0.065	0.85	0.573	0.05	1.082	0.054
18. %5	7367	0.05	0.093	0.90	0.666	0.05	1.239	0.062
19. %5	9917	0.05	0.125	0.95	0.792	0.05	1.458	0.073
20. %5	16500	0.05	0.208	1.00	1.000	0.05	1.792	0.090
Toplam	79154	1.00	1.000					0.55
Gini	0.45							

Tablo 4.57'de yer alan %5'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Aralık ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %1'ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin

%21'ini aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 21 kat fark bulunmaktadır.



**Grafik 4.12.** Aralık İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

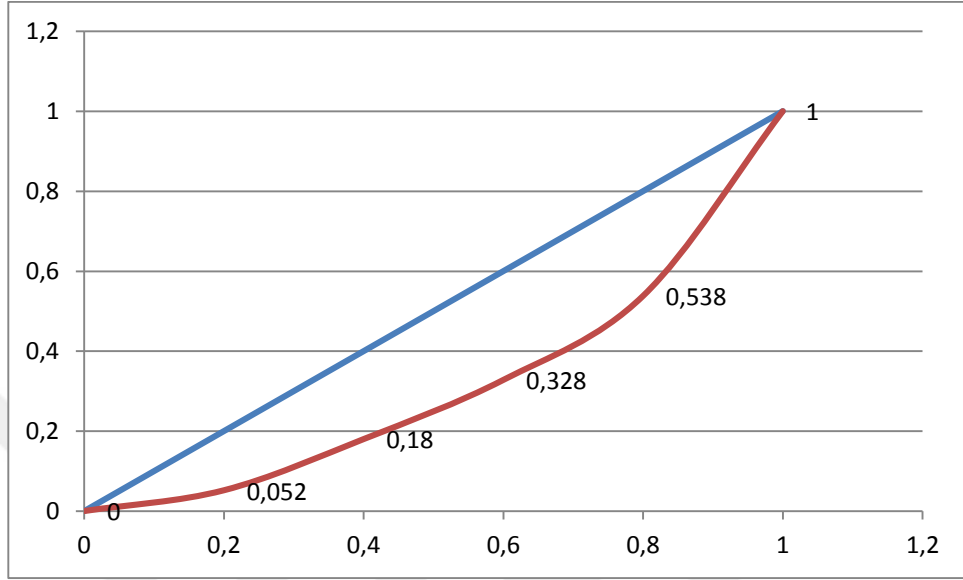
%20, %10 ve %5'lik gruplara göre Aralık ilçesi için hesaplanan Gini Katsayısı (0.41-0.45) ve Lorenz Eğrisi sonuçları değerlendirildiğinde eğrinin 45° derecelik açının altında seyrettiği yani ilçedeki gelir dağılımının adil olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Gini Katsayısı olan 0.41 ile karşılaştırıldığında gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha az adaletli olduğu söylenebilir.

#### 4.9.3. Karakoyunlu İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi

**Tablo 4.58.** Karakoyunlu İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %20	3748	0.2	0.052	0.2	0.052	0.2	0.052	0.010
2. %20	9252	0.2	0.128	0.4	0.180	0.2	0.232	0.046
3. %20	10665	0.2	0.148	0.6	0.328	0.2	0.509	0.102
4. %20	15094	0.2	0.209	0.8	0.538	0.2	0.866	0.173
5. %20	33308	0.2	0.462	1.0	1.000	0.2	1.538	0.308
Toplam	72068	1.0	1.000					0.64
Gini	0.36							

Tablo 4.58’de yer alan %20’lik dilimler halinde gelir dağılımı analizinde Karakoyunlu ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %5’ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %46’sını aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 9.6 kat fark bulunmaktadır.

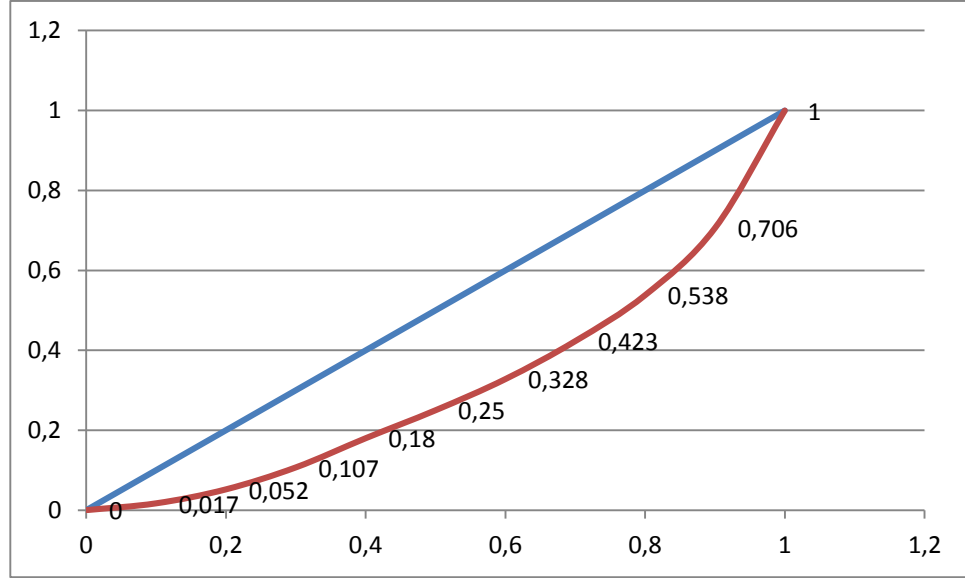


**Grafik 4.13.** Karakoyunlu İlçesinde %20’lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.59.** Karakoyunlu İlçesinde %10’luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i$ (A)	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i$ (B)	A*B
1. %10	1244	0.1	0.017	0.1	0.017	0.1	0.017	0.002
2. %10	2504	0.1	0.035	0.2	0.052	0.1	0.069	0.007
3. %10	3928	0.1	0.055	0.3	0.107	0.1	0.159	0.016
4. %10	5324	0.1	0.074	0.4	0.180	0.1	0.287	0.029
5. %10	4998	0.1	0.069	0.5	0.250	0.1	0.430	0.043
6. %10	5667	0.1	0.079	0.6	0.328	0.1	0.578	0.058
7. %10	6828	0.1	0.095	0.7	0.423	0.1	0.751	0.075
8. %10	8267	0.1	0.115	0.8	0.538	0.1	0.961	0.096
9. %10	12117	0.1	0.168	0.9	0.706	0.1	1.244	0.124
10. %10	21192	0.1	0.294	1.0	1.000	0.1	1.706	0.171
Toplam	72068	1.0	1.000					0.62
Gini	0.38							

Tablo 4.59’da yer alan %10’luk dilimler halinde gelir dağılımı analizinde Karakoyunlu ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %2’sini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %29’unu aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 14.5 kat fark bulunmaktadır.



**Grafik 4.14.** Karakoyunlu İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

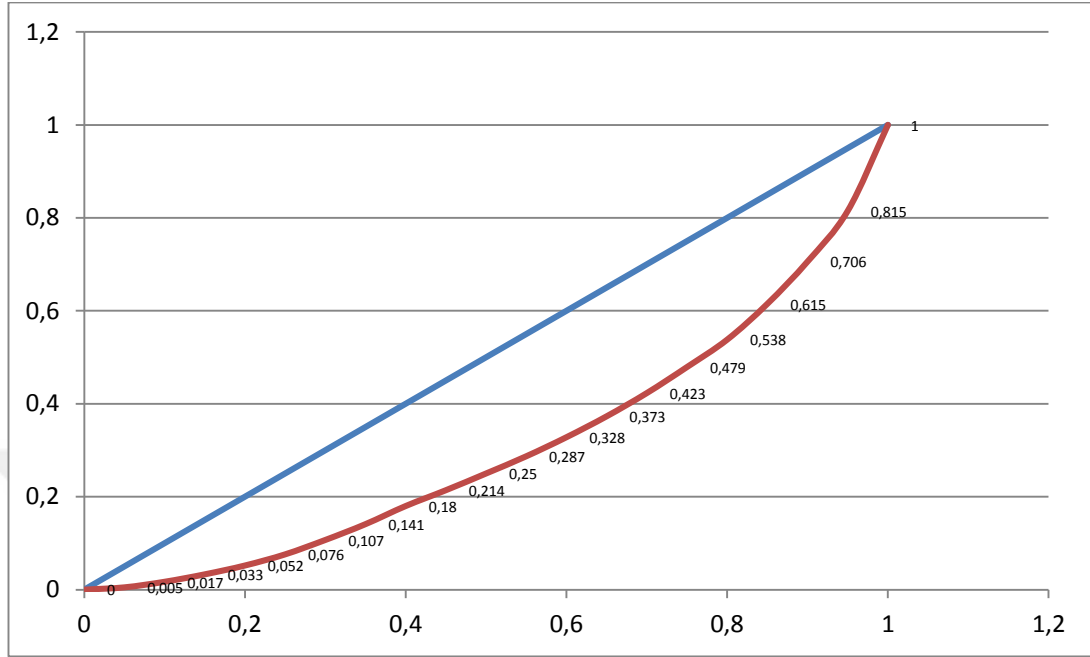
**Tablo 4.60.** Karakoyunlu İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %5	374	0.05	0.005	0.05	0.005	0.05	0.005	0.000
2. %5	870	0.05	0.012	0.10	0.017	0.05	0.022	0.001
3. %5	1129	0.05	0.016	0.15	0.033	0.05	0.050	0.003
4. %5	1376	0.05	0.019	0.20	0.052	0.05	0.085	0.004
5. %5	1745	0.05	0.024	0.25	0.076	0.05	0.128	0.006
6. %5	2183	0.05	0.030	0.30	0.107	0.05	0.183	0.009
7. %5	2500	0.05	0.035	0.35	0.141	0.05	0.248	0.012
8. %5	2824	0.05	0.039	0.40	0.180	0.05	0.322	0.016
9. %5	2400	0.05	0.033	0.45	0.214	0.05	0.394	0.020
10. %5	2598	0.05	0.036	0.50	0.250	0.05	0.463	0.023
11. %5	2667	0.05	0.037	0.55	0.287	0.05	0.536	0.027
12. %5	3000	0.05	0.042	0.60	0.328	0.05	0.615	0.031
13. %5	3211	0.05	0.045	0.65	0.373	0.05	0.701	0.035
14. %5	3617	0.05	0.050	0.70	0.423	0.05	0.796	0.040
15. %5	4000	0.05	0.056	0.75	0.479	0.05	0.902	0.045
16. %5	4267	0.05	0.059	0.80	0.538	0.05	1.016	0.051
17. %5	5533	0.05	0.077	0.85	0.615	0.05	1.152	0.058
18. %5	6583	0.05	0.091	0.90	0.706	0.05	1.321	0.066
19. %5	7875	0.05	0.109	0.95	0.815	0.05	1.521	0.076
20. %5	13317	0.05	0.185	1.00	1.000	0.05	1.815	0.091
Toplam	72068	1.00	1.000					0.61
Gini	0.39							

Tablo 4.60'da yer alan %5'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Karakoyunlu ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %1'ini, en yüksek grubun ise



toplam gelirin %19'unu aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 19 kat fark bulunmaktadır.



**Grafik 4.15.** Karakoyunlu İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

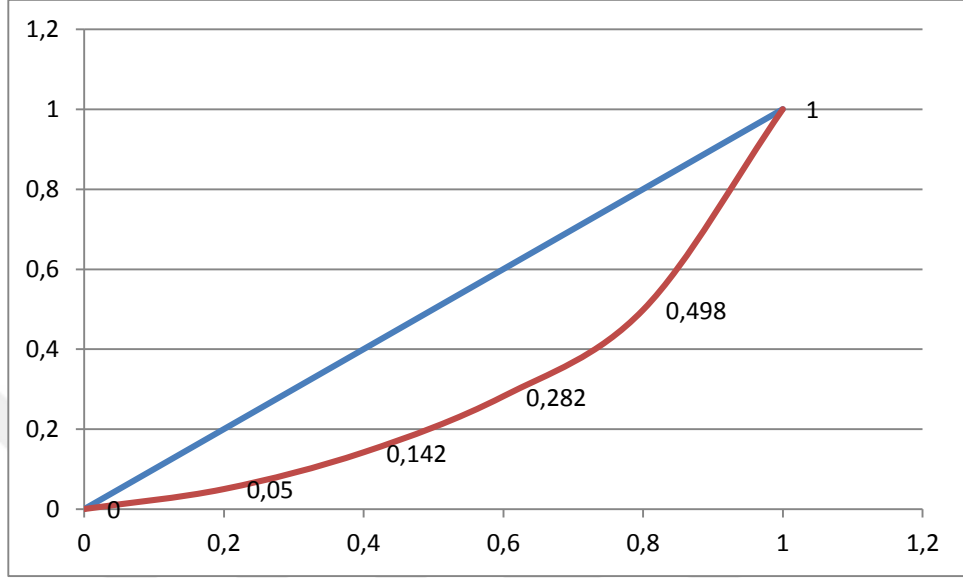
%20, %10 ve %5'lik gruplara göre Karakoyunlu ilçesi için hesaplanan Gini Katsayısı (0.36-0.39) ve Lorenz Eğrisi sonuçları değerlendirildiğinde eğrinin 45° derecelik açının altında seyrettiği yani ilçedeki gelir dağılımının adil olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Gini Katsayısı olan 0.41 ile karşılaştırıldığında gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha çok adaletli olduğu söylenebilir.

#### 4.9.4. Tuzluca İlçesindeki Gelir Dağılımının Yüzde Paylar Analizi, Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi Yardımıyla İncelenmesi

**Tablo 4.61.** Tuzluca İlçesinde %20'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma Y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i$ (A)	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i$ (B)	A*B
1. %20	4593	0.2	0.050	0.2	0.050	0.2	0.050	0.010
2. %20	8515	0.2	0.092	0.4	0.142	0.2	0.191	0.038
3. %20	12954	0.2	0.140	0.6	0.282	0.2	0.423	0.085
4. %20	20026	0.2	0.217	0.8	0.498	0.2	0.780	0.156
5. %20	46406	0.2	0.502	1.0	1.000	0.2	1.498	0.300
Toplam	92493	1.0	1.000					0.59
Gini	0.41							

Tablo 4.61’de yer alan %20’lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Tuzluca ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %5’ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %50’sini aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 10 kat fark bulunmaktadır.

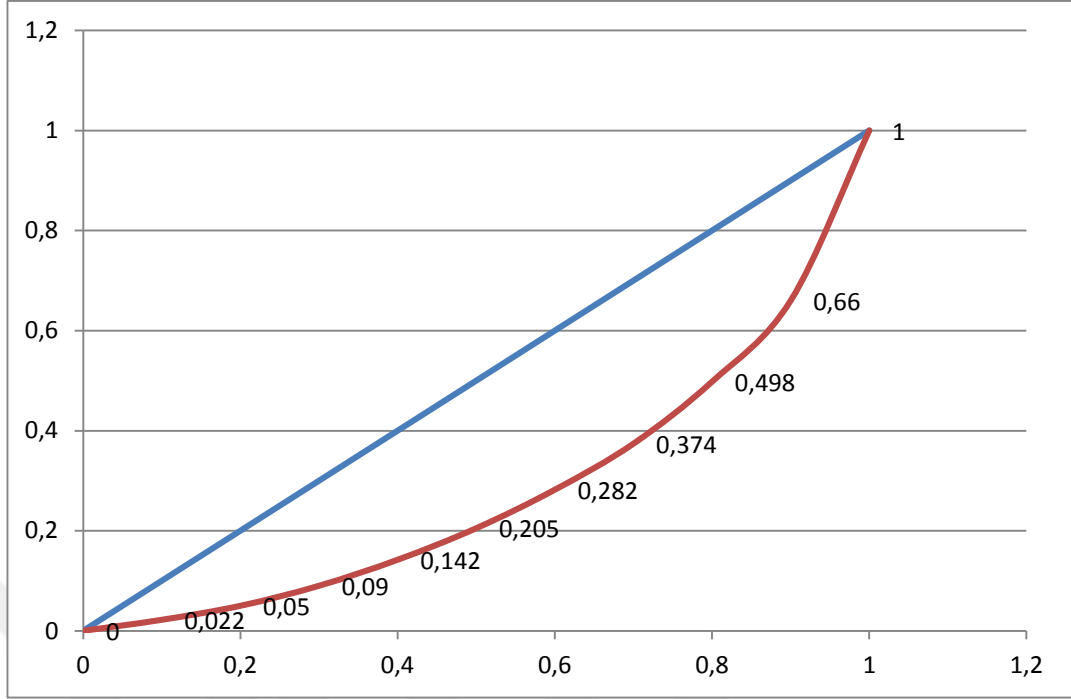


**Grafik 4.16.** Tuzluca İlçesinde %20’lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.62.** Tuzluca İlçesinde %10’luk Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %10	2000	0.1	0.022	0.1	0.022	0.1	0.022	0.002
2. %10	2593	0.1	0.028	0.2	0.050	0.1	0.071	0.007
3. %10	3769	0.1	0.041	0.3	0.090	0.1	0.140	0.014
4. %10	4746	0.1	0.051	0.4	0.142	0.1	0.232	0.023
5. %10	5879	0.1	0.064	0.5	0.205	0.1	0.347	0.035
6. %10	7075	0.1	0.076	0.6	0.282	0.1	0.487	0.049
7. %10	8552	0.1	0.092	0.7	0.374	0.1	0.656	0.066
8. %10	11475	0.1	0.124	0.8	0.498	0.1	0.873	0.087
9. %10	14923	0.1	0.161	0.9	0.660	0.1	1.158	0.116
10. %10	31483	0.1	0.340	1.0	1.000	0.1	1.660	0.166
Toplam	92493	1.0	1.000					0.56
Gini	0.44							

Tablo 4.62’de yer alan %10’luk dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Tuzluca ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %2’sini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %34’ünü aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 17 kat fark bulunmaktadır.

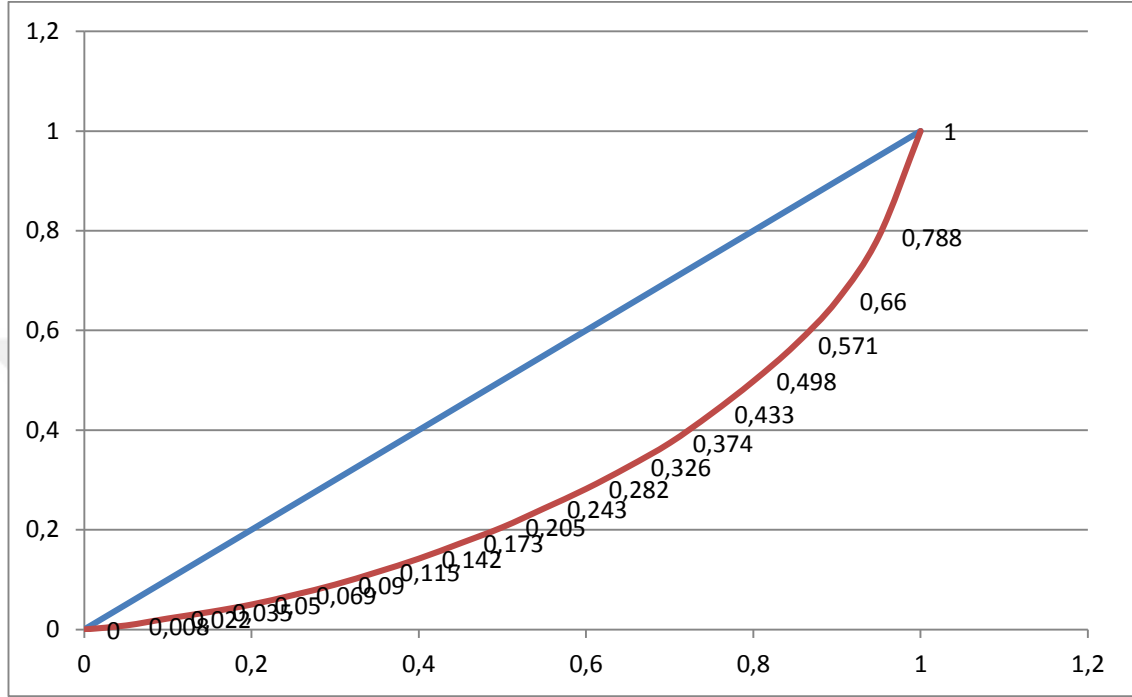


**Grafik 4.17.** Tuzluca İlçesinde %10'luk Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

**Tablo 4.63.** Tuzluca İlçesinde %5'lik Hanehalkı Gruplarına Göre Gini Katsayısı

Hanehalkı Grupları	Kişi Başı Düşen Hane Geliri	X	Y (% Pay)	$\sigma X$	$\sigma y$	$\sigma X_{i-1} - \sigma X_i (A)$	$\sigma Y_{i-1} + \sigma Y_i (B)$	A*B
1. %5	772	0.05	0.008	0.05	0.008	0.05	0.008	0.000
2. %5	1228	0.05	0.013	0.10	0.022	0.05	0.030	0.001
3. %5	1194	0.05	0.013	0.15	0.035	0.05	0.056	0.003
4. %5	1399	0.05	0.015	0.20	0.050	0.05	0.084	0.004
5. %5	1769	0.05	0.019	0.25	0.069	0.05	0.118	0.006
6. %5	2000	0.05	0.022	0.30	0.090	0.05	0.159	0.008
7. %5	2292	0.05	0.025	0.35	0.115	0.05	0.206	0.010
8. %5	2454	0.05	0.027	0.40	0.142	0.05	0.257	0.013
9. %5	2879	0.05	0.031	0.45	0.173	0.05	0.315	0.016
10. %5	3000	0.05	0.032	0.50	0.205	0.05	0.378	0.019
11. %5	3450	0.05	0.037	0.55	0.243	0.05	0.448	0.022
12. %5	3625	0.05	0.039	0.60	0.282	0.05	0.524	0.026
13. %5	4054	0.05	0.044	0.65	0.326	0.05	0.607	0.030
14. %5	4498	0.05	0.049	0.70	0.374	0.05	0.700	0.035
15. %5	5408	0.05	0.058	0.75	0.433	0.05	0.807	0.040
16. %5	6067	0.05	0.066	0.80	0.498	0.05	0.931	0.047
17. %5	6706	0.05	0.073	0.85	0.571	0.05	1.069	0.053
18. %5	8217	0.05	0.089	0.90	0.660	0.05	1.230	0.062
19. %5	11867	0.05	0.128	0.95	0.788	0.05	1.448	0.072
20. %5	19617	0.05	0.212	1.00	1.000	0.05	1.788	0.089
Toplam	92493	1.00	1.000					0.56
Gini	0.44							

Tablo 4.63'de yer alan %5'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde Tuzluca ilçesinde; en düşük grubun toplam gelirin %1'ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %21'ini aldığı görülmektedir. En fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 21 kat fark bulunmaktadır.



**Grafik 4.18.** Tuzluca İlçesinde %5'lik Gruplara Göre Lorenz Eğrisi

%20, %10 ve %5'lik gruplara göre Tuzluca ilçesi için hesaplanan Gini Katsayısı (0.41-0.44) ve Lorenz Eğrisi sonuçları değerlendirildiğinde eğrinin 45° derecelik açının altında seyrettiği yani ilçedeki gelir dağılımının adil olmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Gini Katsayısı olan 0.41 ile karşılaştırıldığında gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha az adaletli olduğu söylenebilir.

#### 4.10. GELİR DÜZEYİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ÇOK DEĞİŞKENLİ REGRESYON ANALİZİ YARDIMIYLA İNCELENMESİ

Araştırmanın bu bölümünde kişi başı düşen hane geliri, katılımcının aylık geliri ve ailenin toplam aylık gelirini etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

**Tablo 4.64.** Kişi Başı Düşen Hane Gelirini Etkileyen Faktörler

Bağımsız Değişkenler	B	SE	$\beta$	T	p
(Sabit)	309.50	235.474		1.314	.189
Yaş	12.89	4.602	.11	2.802	<b>.005</b>
İlde Yaşama Süresi	-11.09	3.132	-.14	-3.541	<b>.000</b>
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	-	19.209	-.42	-	<b>.000</b>
Çocuk Sayısı	37.07	32.592	.06	1.137	.256
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	-42.05	35.612	-.05	-1.181	.238
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	264.52	49.730	.17	5.319	<b>.000</b>
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	0.07	.068	.03	1.019	.309
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	-0.08	.158	-.01	-.477	.633
Haneye Yapılan Aylık Aynı Ödeme Tutarı	-0.03	.136	-.01	-.206	.837
Oturulan Konutun Aylık Kira Tutarı	0.38	.142	.08	2.693	<b>.007</b>
Oturulan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	0.07	.056	.03	1.188	.235
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	0.33	.059	.16	5.675	<b>.000</b>
Öğrenim Durumu	199.66	32.797	.20	6.088	<b>.000</b>
Göç Etme Düşüncesi	52.37	24.998	.06	2.095	<b>.037</b>
İşten Memnuniyet Düzeyi	92.45	30.983	.10	2.984	<b>.003</b>
Devletin İçdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	16.49	33.709	.01	.489	.625
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	63.99	34.697	.06	1.844	.066
Bağımlı Değişken: Kişi Başı Düşen Hane Geliri, $F(17/762) = 34.707$ , $p = .000$ , $R^2 = .44$					

Tablo 4.64'deki bilgiler değerlendirildiğinde; kişi başı düşen hane gelirinin yaş, ilde yaşama süresi, hanedeki toplam kişi sayısı, hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı, oturulan konutun aylık kira tutarı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu, göç etme eğilimi ve işten memnuniyet düzeyi tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir ( $F_{(17/762)} = 34.707$ ;  $p < .001$ ;  $R^2 = .44$ ). Buna göre yaş ( $\beta = .11$ ), hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı ( $\beta = .17$ ), oturulan konutun aylık kira tutarı ( $\beta = .08$ ), öğrenim durumu ( $\beta = .20$ ), göç etme eğilimi ( $\beta = .06$ ) ve işten memnuniyet düzeyi ( $\beta = .10$ ) yükseldikçe kişi başı düşen hane gelirinin de yükseldiği; ilde yaşama süresi ( $\beta = -.14$ ) ve hanedeki toplam kişi sayısı ( $\beta = -.42$ ) yükseldikçe kişi başı düşen hane gelirinin de azaldığı belirlenmiştir.

**Tablo 4.65.** Katılımcının Aylık Gelirini Etkileyen Faktörler

Bağımsız Değişkenler	B	SE	$\beta$	T	p
(Sabit)	-	414.531		-5.521	<b>.000</b>
Yaş	31.845	8.101	.17	3.931	<b>.000</b>
İlde Yaşama Süresi	.196	5.513	.01	.036	.972

**Tablo 4.65.** (Devamı)

Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	-17.227	33.816	-.02	-.509	.611
Çocuk Sayısı	81.200	57.375	.07	1.415	.157
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	-90.986	62.691	-.06	-1.451	.147
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	-212.688	87.544	-.08	-2.429	<b>.015</b>
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	-.231	.120	-.06	-1.922	.055
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	.083	.278	.01	.297	.767
Haneye Yapılan Aylık Ayni Ödeme Tutarı	.167	.239	.02	.700	.484
Oturulan Konutun Aylık Kira Tutarı	.462	.250	.06	1.848	.065
Oturulan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	.034	.099	.01	.347	.729
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	.817	.103	.25	7.920	<b>.000</b>
Öğrenim Durumu	474.707	57.736	.29	8.222	<b>.000</b>
Göç Etme Düşüncesi	143.282	44.007	.11	3.256	<b>.001</b>
İşten Memnuniyet Düzeyi	369.131	54.543	.24	6.768	<b>.000</b>
Devletin İçdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	2.870	59.342	.01	.048	.961
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	74.924	61.080	.05	1.227	.220
Bağımlı Değişken: Katılımcının Aylık Geliri, $F(17/762) = 23.939$ , $p = .000$ , $R^2 = .35$					

Tablo 4.65'deki bilgiler değerlendirildiğinde; katılımcının aylık gelirin yaşı, hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu, göç etme eğilimi ve işten memnuniyet düzeyi tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir ( $F_{(17/762)} = 23.939$ ;  $p < .001$ ;  $R^2 = .35$ ). Buna göre yaş ( $\beta = .17$ ), hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\beta = .25$ ), öğrenim durumu ( $\beta = .29$ ), göç etme eğilimi ( $\beta = .11$ ) ve işten memnuniyet düzeyi ( $\beta = .24$ ) yükseldikçe katılımcının aylık gelirin de yükseldiği; hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı ( $\beta = -.08$ ) yükseldikçe katılımcının aylık gelirin de azaldığı belirlenmiştir.

**Tablo 4.66.** Ailenin Toplam Aylık Gelirini Etkileyen Faktörler

Bağımsız Değişkenler	B	SE	$\beta$	T	p
(Sabit)	-3120.358	556.169		-5.610	.000
Yaş	36.211	10.869	.14	3.332	<b>.001</b>
İlde Yaşama Süresi	.730	7.397	.01	.099	.921
Hanedeki Toplam Kişi Sayısı	-64.291	45.371	-.05	-1.417	.157
Çocuk Sayısı	77.596	76.978	.05	1.008	.314
Okumakta Olan Çocuk Sayısı	-156.290	84.112	-.08	-1.858	.064
Katılımcı Dışındaki Çalışan Kişi Sayısı	1144.436	117.457	.31	9.743	<b>.000</b>
Çocukların Aylık Aile Bütçesine Katkısı	.094	.161	.02	.586	.558
Haneye Yapılan Aylık Yardım Tutarı	.003	.373	.00	.008	.994
Haneye Yapılan Aylık Ayni Ödeme Tutarı	-.047	.321	-.01	-.147	.883
Oturulan Konutun Aylık Kira Tutarı	.637	.335	.06	1.901	.058
Oturulan Konutun Kira Harç Aylık Harcama Tutarı	.264	.133	.06	1.986	<b>.047</b>
Hanenin Aylık Mutfak Harcama Tutarı	1.108	.138	.24	8.010	<b>.000</b>

**Tablo 4.66.** (Devamı)

Öğrenim Durumu	687.560	77.463	.29	8.876	<b>.000</b>
Göç Etme Düşüncesi	219.217	59.044	.11	3.713	<b>.000</b>
İşten Memnuniyet Düzeyi	315.712	73.179	.14	4.314	<b>.000</b>
Devletin İçdir ve Doğu Anadolu Bölgesinin Problemleriyle İlgilenme Düzeyine Yönelik Algı	-60.992	79.618	-.02	-.766	.444
Hayattan Genel Memnuniyet Düzeyi	295.388	81.950	.12	3.604	<b>.000</b>
Bağımlı Değişken: Ailenin Toplam Aylık Geliri, $F(17/762) = 32.252$ , $p = .000$ , $R^2 = .42$					

Tablo 4.66'daki bilgiler değerlendirildiğinde; ailenin toplam aylık gelirinin yaş, hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı, oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu, göç etme eğilimi, işten memnuniyet düzeyi ve hayattan genel memnuniyet düzeyi tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir ( $F_{(17/762)} = 32.252$ ;  $p < .001$ ;  $R^2 = .42$ ). Buna göre yaş ( $\beta = .14$ ), hanedeki katılımcı dışındaki çalışan kişi sayısı ( $\beta = .31$ ), oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı ( $\beta = .06$ ), hanenin aylık mutfak harcama tutarı ( $\beta = .24$ ), öğrenim durumu ( $\beta = .29$ ), göç etme eğilimi ( $\beta = .11$ ), işten memnuniyet düzeyi ( $\beta = .14$ ) ve hayattan genel memnuniyet düzeyi ( $\beta = .12$ ) yükseldikçe ailenin toplam aylık gelirinin de yükseldiği belirlenmiştir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve adil olmayan gelir dağılımı sorunu uzun yıllardır var olmakla beraber bu sorunların kendini daha çok 1980’li yılların başında gösterdiği görülmektedir. Bunun nedeni ise artan küreselleşme eğilimi ve Türkiye’de uygulamaya konan yeni ekonomik politikalarıdır. Bu bağlamda gelir dağılımı üzerinde etkili olan unsurlar incelenirken yoksullukta dikkate alınmalıdır. Çünkü bu iki kavram arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani artan eşitsizlik artan yoksulluk anlamına gelmektedir. Nitekim yoksulluk bütün toplumlarda var olan bir sorun olmakla beraber nicel ve nitel açıdan değişimler göstermektedir.

Yoksullukla mücadele edilmesi ekonomik ve teknik bir konu olmakla beraber aynı zamanda politik ve sosyal bir süreçtir. Ekonomik küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde işsizlik ve yoksulluk riski ile iş ve gelirden güvensizlik artışına neden olabileceği dikkate alınması gereken önemli hususlardandır. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda dünya ile bütünleşmeyi hedefleyen Türkiye’nin bu hedefinde etkin olabilmesi için; eğitime önem vererek iş gücünü kalifiyeli hale getirmesi ve çalışma şartlarının sosyal güvenceli olması konularında daha iyi seviyelere gelmesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak iş kurmak isteyenlere kredi imkanı, sosyal güvenlik sisteminin yaygınlaştırılması, genç nüfusun eğitimi vb. çözümler sayesinde Türkiye’de yoksulluk çizgisinin biraz altında yoğun olarak bulunan yoksulluk olgusu giderilebilecektir. Bu bağlamda gelir dağılımı ve yoksulluk olgusu birbirleri ile ilişkili kavramlar olduğundan gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk riski ile ilgili çalışmalar sıkça yapılmalı ve yapılmış olan çalışmalara da gerekli önem verilmelidir.

Cumhuriyetin kuruluşundan doksanlı yıllara kadar çeşitli kişi ve kurumlarca yapılmış olan gelir dağılımı araştırmaları, her şeyi tam açıklayacak düzeyde değilse bile günümüzde yapılacak gelir dağılımı araştırmaları için önemli bir veri kaynağı oluşturmaları ve yol gösterici olmaları açısından oldukça önemlidir. Sonuçların ne kadar güvenilir olduğundan ziyade o yıllarda bir çalışma yapılmış olması ve bu işe başlanması bile ülkemizde gelir dağılımı eşitsizliğinin değişimini anlama açısından önemli bir katkıdır. Söz konusu dönemde yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar hem sonraki yıllarda yapılan çalışmalara veri kaynağı olmuş hem de gelir dağılımı eşitsizliğinin dönemler arasında nasıl değiştiğini gözler önüne sermiştir. Bu bağlamda Türkiye’de



yapılan ilk çalışma 1933'te Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesince İstanbul ve Ankara'da ikamet eden memur ve işçi ailelerine uygulanmış olan hane halkı gelir ve tüketim harcamaları anket çalışmasıdır. Yapılan bu Anketin devamı ise 1938'de 20 il üzerinde 1953 yılında ise daha bilimsel bir gelir- gider anketi şeklindedir. Bunun dışında 1960, 1963, 1968, 1973, 1986, 1987 ve 1994 yıllarında çeşitli kişi ve kurumlarca gelir dağılımı çalışmaları yapılmış ancak çalışmaların hem yeterli sıklıkta olmayışı hem de dağınık ve birbirinden kopuk olmaları daha düzenli ve profesyonel çalışmalara olan ihtiyacı arttırmıştır.

Türkiye'de sosyal ve ekonomik yapıda devamlı olarak yaşanan gelişme ve değişimler sebebi ile 1999 yılı itibariyle düzenli bir şekilde anketler uygulanması planlanmıştır. Ancak, bu anketlere, seçim yılı olması ve Marmara depremi felaketinin yaşanması nedeniyle 1999 yılında başlanamamıştır. Dolayısıyla ilk anketin uygulanmasına ancak 2001 yılında başlanabilmiştir. Ocak 2001'de başlanan anket çalışmaları ne yazık ki Şubat ayında meydana gelen ekonomik krizin hane halklarının tüketiminde olumsuz etkileri olabileceği düşüncesiyle Mart 2001 sonunda iptal edilmiştir. Ancak 2002 yılından itibaren her yıl düzenli olarak gelir dağılımı araştırmaları yapılmıştır. 2002-2005 dönemlerinde DİE, hane halkı bütçe anketi çalışmaları yapmış; 2006'dan günümüze ise TÜİK tarafından, Gelir ve yaşam koşulları araştırmaları her yıl düzenli olarak yapılmış ve sonuçları açıklanmıştır.

Bütün bunlarla birlikte hane halklarının içerisinde bulunduğu yapı ve bu yapıda meydana gelen değişimlerin durumu 2003 yılından beri TÜİK tarafından gerçekleştirilen "Yaşam Memnuniyeti Araştırmaları" sonucunda görülebilmektedir. Bu sonuçlara göre; Türkiye'de 2003-2018 yılları arasında, hanehalkının sağladığı gelir seviyesi ve bu gelirle ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinden sağladığı memnuniyet oranında gözle görülür bir değişme gözlemlenmemiştir. Ayrıca bu dönemlerde gelir dağılımı adaletsizliğinin azalması konusunda da önemli sayılabilecek bir düzelmeye olmadığı görülmektedir. Öte yandan; yoksulluk ve işsizlik sebebiyle, düzenli olarak nakdi-ayni yardım alan ve aynı şekilde yardımda bulunan hane oranlarında ciddi bir artış gözlemlenebilmektedir. Üstelik hanehalkının elde ettiği yardımların en temel kaynağını komşu-akraba dayanışmasının oluşturduğuna ulaşılmakla beraber; valilikler ve belediyeler vasıtasıyla yapılan yiyecek, yakacak ve kira yardımlarında önemli artış gözlemlenmektedir.

Bu bağlamda Iğdır ili ve ilçelerinde gelir dağılımı adaletsizliğini ölçmek ve hanehalkının yaşam standartları ile yoksunluk düzeyi hakkında bilgi sahibi olabilmek adına Iğdır il geneli ve merkez ilçe dahil dört ilçesini kapsayan bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda; kişi başı düşen hane gelirinin yaş, ilde yaşama süresi, hanedeki toplam kişi sayısı, hanedeki katılımcı dışında çalışan kişi sayısı, oturlan konutun aylık kira tutarı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu ve işten memnuniyet düzeyi tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir. Buna göre; yaş, hanedeki katılımcı dışında çalışan kişi sayısı, oturlan konutun aylık kira tutarı, öğrenim durumu ve işten memnuniyet düzeyi yükseldikçe kişi başı düşen hane gelirinin de yükseldiği; ilde yaşama süresi ve hanedeki toplam kişi sayısı yükseldikçe kişi başı düşen hane gelirinin de azaldığı belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda; katılımcının aylık gelirinin yaş, hanedeki katılımcı dışında çalışan kişi sayısı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu ve işten memnuniyet düzeyi tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir. Buna göre yaş, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu ve işten memnuniyet düzeyi yükseldikçe katılımcının aylık gelirinin de yükseldiği; hanedeki katılımcı dışında çalışan kişi sayısı yükseldikçe katılımcının aylık gelirinin de azaldığı belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda; ailenin toplam aylık gelirinin yaş, hanedeki katılımcı dışında çalışan kişi sayısı, oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu, işten memnuniyet düzeyi ve hayattan genel memnuniyet düzeyi tarafından anlamlı düzeyde etkilendiği belirlenmiştir. Buna göre; yaş, hanedeki katılımcı dışında çalışan kişi sayısı, oturlan konutun kira hariç aylık harcama tutarı, hanenin aylık mutfak harcama tutarı, öğrenim durumu, işten memnuniyet düzeyi ve hayattan genel memnuniyet düzeyi yükseldikçe ailenin toplam aylık gelirinin de yükseldiği belirlenmiştir.

%20, %10 ve %5'lik gruplara göre hesaplanan Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi sonuçları değerlendirildiğinde il genelinde, Aralık, Karakoyunlu Tuzluca ve Merkez ilçelerinde eğirinin 45 derecelik açının altında seyrettiği yani ildeki gelir dağılımının adil olmadığı anlaşılmıştır.

İl genelindeki gelir dağılımının 0.38'lik gini katsayısıyla Türkiye geneline (0.40) yakın değerde adaletli olduğu belirlenmiştir. Aralık (0.41), Tuzluca (0.41) ve Merkez

(0.44) ilçelerinin gelir dağılımının Türkiye genelinden ve il genelinden daha az adaletli olduğu, Karakoyunlu (0.36) ilçesinin Türkiye genelinden ve il genelinden daha çok adaletli olduğu belirlenmiştir. Karakoyunlu ilçesinde gelirin diğer merkezlere göre daha adil dağılması yoksuluğun paylaşılması kavramıyla açıklanabilir. Söz konusu ilçede istihdam alanı oluşturacak fabrikaların olmaması, halkın çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaya çalışması ve ticaret potansiyelinin düşük olması genel olarak halkın yoksul kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla zaten oldukça küçük olan il merkezinde geliri arttıracak her hangi bir potansiyelin bulunmaması mevcut yoksulluğun halk arasında paylaşılması sonucunu doğurmakta ve diğer merkezlere göre gelir daha adil dağılmaktadır.

Merkez ilçede yaşayan bireyler arasında kira geliri olan birey sayısının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerine kıyasla daha çok olduğu belirlenmiştir

Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun kira gelirinin 1000-1999 TL aralığında olduğu; merkez ilçede yaşayan bireyler arasında ise 2000 TL ve üzeri aylık gelir sahibi bireylerin daha çok olduğu belirlenmiştir.

Merkez ilçede yaşayan bireyler arasında aile toplam aylık gelirleri 6000 TL ve üzeri olan birey sayısının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerine kıyasla daha çok olduğu belirlenmiştir.

Merkez ilçede yaşayan bireylerin göç etme eğiliminin Tuzluca, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Merkez ilçede gelir düzeyi yüksek birey oranı ilçelere göre daha yüksek olduğundan Merkez ilçedeki bu durum geliri yüksek olan bireylerin hayat standartları daha yüksek olan bölgelere göç etme isteği yani daha yüksek yaşam standardı arayışı olarak yorumlanabilir.

Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireyler arasında tek başına ev geçindiren birey sayısının; merkez ilçede yaşayan bireylere kıyasla daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Merkez ilçede yaşayan bireylerin hane aylık mutfak harcaması tutarlarının Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun işten memnuniyet düzeyinin “hiç memnun değil” düzeyinde olduğu; Merkez ve Aralık ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun ise işten memnuniyet düzeyinin “idare eder” düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Merkez ve Aralık ilçelerinde diğer ilçelere kıyasla farklı iş kollarında istidam olanağı daha fazla olduğundan buralarda yaşayan bireylerin diğer ilçelerde yaşayan bireylere göre iş bulma konusunda daha fazla tercihe sahip olduğu, bu durumda işten memnuniyet düzeyini olumlu etkilediği sonucuna ulaşılabılır.

Aralık, Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylerin çoğunluğunun devletin Iğdır ve Doğu Anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algısının “hiç ilgilenmiyor” düzeyinde olduğu; merkez ilçede yaşayan bireylerin çoğunluğunun ise algısının “idare eder” düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

Merkez ve Aralık ilçelerinde yaşayan bireylerin hayattan genel memnuniyet düzeyinin Karakoyunlu ve Tuzluca ilçelerinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Merkez ilçede diğer ilçelere kıyasla eğitim, sağlık, kültür ve sosyal imkanlar daha yüksek olduğundan bireylerin hayatttan genel memnuniyet düzeyi ve devletin Iğdır ve Doğu Anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine yönelik algısının diğer ilçelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Merkez, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinde yaşayan bireyler arasında elde ettiği gelirle evini rahatlıkla ısıtabilme, Hanesinin konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçlarını ödeyebilecek durumda olma ve maddi yoksunluk riski altında olmama oranının Tuzluca ilçesinde yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada Polat (2007) tarafından yapılan çalışma ile benzer şekilde çoğu ailede çocukların aile bütçesine katkısının olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmada katılımcıların çoğunluğunun (%31) ortalama aylık gelirinin 1000-1999 TL aralığında olduğu, Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada ise katılımcıların çoğunluğunun (%36) ortalama aylık gelirinin 501-1000 TL aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada Polat (2007) tarafından yapılan çalışma (%70) ile benzer olarak katılımcıların çoğunluğunun (%50) kendisini orta gelir grubunda algıladığı belirlenmiştir. Bu çalışmada katılımcıların çoğunluğunun (%44) SSK, ikinci çoğunluğunun (%21) ise emekli sandığına bağlı olduğu, Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada ise Iğdır ilinden katılan bireylerin

çoğunluğunun (%40) emekli sandığına bağlı olduğu belirlenmiştir. Sosyal güvenlik statüsüne ilişkin bu sonuçlar insanların genellikle devlet güvencesinde yada sosyal güvencesi olan sürekli işlerde çalışmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

Araştırma sonucunda katılımcıların genel yaşam memnuniyeti incelendiğinde; çoğunluğun (%34) idare eder düzeyinde olduğu, ikinci çoğunluğunun ise (%26) memnun düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada ise Iğdır ilinden katılan bireylerin çoğunluğunun (%54) hayatından memnun olduğu belirlenmiştir. Yapılan her iki çalışmada da Iğdır ilinde yaşayan bireylerin hayattan genel memnuniyet düzeyinin olumlu olması; kentin Doğu Anadolu Bölgesinde iklim koşulları, ideal düzeydeki rakım, su imkanlarının bol olduğu verimli topraklara sahip bir ova olması ve İran, Nahçıvan ve Ermenistan ile sınır komşuluğunun sağladığı ticari avantajlarla açıklanabilir.

Araştırma sonucunda katılımcıların çoğunluğunun (%32) devletin Iğdır ve Doğu Anadolu bölgesinin problemleriyle hiç ilgilenmediğini düşündüğü belirlenmiştir. Benzer şekilde Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada Iğdır ilinden katılan bireylerin çoğunluğunun (%37) devletin Iğdır ve Doğu Anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenmediğini düşündüğü belirlenmiştir. Özellikle Iğdır ilindeki sağlık hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle bireylerin sağlık hizmetleri için Kars Erzurum ve Van gibi komşu illere sıklıkla başvurmak zorunda kalması ile iş olanakları, eğitim, yatırım, sosyal ve kültürel açıdan imkanların yetersiz oluşu halkın devletin Iğdır ve Doğu Anadolu bölgesinin problemleriyle ilgilenme düzeyine önelik algısının düşük çıkmasına sebep olarak gösterilebilir.

Araştırma sonucunda katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde il merkezinden katılan kişilerin %18'i ilköğretim, %24'ü lise, %15'i yüksekokul/ön lisans ve %43'ü lisans ve üzeri öğrenim durumuna; Aralık ilçesinden katılan kişilerin %29'u ilköğretim, %26'sı lise, %13'ü yüksekokul/ön lisans ve %33'ü lisans ve üzeri öğrenim durumuna; Karakoyunlu ilçesinden katılan kişilerin %29'u ilköğretim, %26'sı lise, %13'ü yüksekokul/ön lisans ve %33'ü lisans ve üzeri öğrenim durumuna; Tuzluca ilçesinden katılan kişilerin %29'u ilköğretim, %26'sı lise, %11'i yüksekokul/ön lisans ve %33'ü lisans ve üzeri öğrenim durumuna sahiptir. Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada ise lise mezunları %35.9 olarak belirlenmiş ve bu çalışmaya paralel olarak eğitim seviyesi

yükseldikçe göç etme düşüncesinin de artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda gini katsayısı Iğdır il geneli için 0.38, Merkez ilçe için 0.44, Aralık ilçesi için 0.41, Karakoyunlu ilçesi için 0.36 ve Tuzluca ilçesi için 0.41 olarak bulunmuştur. Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada ise Iğdır il geneli için gini katsayısı 0.33 olarak bulunmuştur. İki çalışma arasında geçen süreçte Iğdır ili için gelir dağılımı adalatinde bozulma meydana geldiği görülmektedir. Bu bozulmanın sebebi olarak artan küreselleşme ve mobilizasyon sonucu gelişme gösteren kentte kimi bireylerin kendisini eğitim, girişimcilik ve kişisel yetenekler bakımından geliştirmesi, kimisinde bu konularda kendisini yeterince geliştirememesi gösterilebilir.

Araştırma sonucunda il genelinde %20'lik dilimler halindeki gelir dağılımı analizinde il genelinde; en düşük grubun toplam gelirin %5'ini, en yüksek grubun ise toplam gelirin %48'ini aldığı görülürken Polat (2007) tarafından yapılan çalışmada en düşük gelire sahip %20'lik grubun toplam gelirin %6.13'ünü en yüksek gelire sahip %20'lik grubu ise toplam gelirin %40.48'ini aldığı görülmektedir. Bu çalışmada en fakir hane halkı grubu ile en zengin hane halkı grubu arasında 9.5 kat fark bulunmakta iken Polat (2007) tarafında yapılan çalışmada ise bu fark 6.60 kat düzeyindedir.

Araştırma sonucunda TÜİK tarafından ciddi finansal sıkıntıyla karşı karşıya olan nüfusun oranı olarak da tanımlanan; beklenmedik harcamalar, evden uzakta bir haftalık tatil, ödeme zorluğu, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek, evin ısınma ihtiyacı, çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon, otomobil sahipliği olarak belirlenen dokuz maddeden en az dördünü karşılayamayanların oranı olarak tanımlanan maddi yoksunluk riski altında olma oranı; Iğdır il geneli için %50, Merkez ilçe için %46.2, Aralık ilçesi için %55.2, Karakoyunlu ilçesi için %37.5 ve Tuzluca ilçesi için %72.1 olarak bulunmuştur. Karakoyunlu ilçesi en az risk altında olan ilçe olmakla beraber Tuzluca ilçesinde yaşayan bireylerin yaşam kalitesi konusunda epey geride olduğu, bireylerin günümüzde temel olarak sahip olması gereken dokuz kritere sahip olmakta bile zorlandığı görülmektedir. Devletin konuya bir an önce el atması, gerek sosyal yardımlarla gerek eğitim, yatırım isthdam vb. olanaklarla bölgeye müdahale etmesi gerekmektedir.

Iğdır İli bölgesinde gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili ortaya çıkan sorunları engellemek ve bölgeyi daha yaşanabilir bir hale getirmek gerekmektedir. Elde edilen teorik ve uygulama sonuçlarına göre şu öneriler yapılabilir:

- Gelir dengesizliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu amaçla bölge insanının çoğunluğunun istihdam alanı olan ve düşük gelir elde eden tarım ve hayvancılık sektörüne desteklemeler yapılabilir, üreticiyi korumak için taban fiyat uygulamaları yapılabilir, çeşitli vergi indirimleri, sübvansiyonlar ve teşviklerle sektör desteklenebilir.
- Bölgede eğitim düzeyinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Okullardaki eğitim kalitesi yükseltilebilir, eğitmen sayısı arttırılabilir ve eğitimi destekleyici politikalar geliştirilebilir. Ayrıca 2008 yılında kurulan Iğdır Üniversitesinin geliştirilmesi, yeni bölümlerin açılması, öğrenci sayısının arttırılması ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi hem eğitim seviyesini arttıracığından hemde bölge insanı için yeni istihdam alanları oluşturacağından gelirdeki adaletsiz dağılım ve yoksulluk riski üzerinde olumlu etkilere neden olacaktır.
- Bölge halkının gelir kaynaklarının arttırılmasına yönelik ticari girişimlere ağırlık verilmelidir. Üç ülke ile komşu olan Iğdır ilinin jeopolitik konumu iyi değerlendirilmeli, sınır ticaretinin geliştirilmesi için gerekli adımlar atılmalı, üretim ve istihdam olanağı sağlayacak olan yatırımlar desteklenmeli ve bölge insanın iş bulma olanakları arttırılmalıdır. Bu sayede ortaya çıkacak olan gelir sahibi kişilerin de yardımı ile devletin hane halklarına olan yardımlarını arttırıcı teşvikler yapılmalıdır.
- Katılımcıların yaşam memnuniyetlerinin arttırılmasına yönelik olarak konut imkânları sunulmalı ve daha da önemlisi bölgede yapılacak ticari girişimler ile birçok iş imkânı sağlanmalıdır. Bölge halkı bu iş imkânları arasından işlerinden memnun olabilecekleri meslekleri tercih edebilmelidir.
- Yaşanan göçlerin tersine çevrilebilmesi adına göçün bölge için bir kalkınma imkânı olacağı konusunda halk bilgilendirilmeli ve buna yönelik modeller ile çeşitli altyapı çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Göç eden insanların göç ettikleri yerlerden daha yüksek gelir seviyesine sahip olacakları imkânlar sunulmalıdır.
- İlde bulunan tarihi ve turistik yerler koruma altına alınmalı bakım ve restorasyon çalışmaları yapılarak söz konusu yerler turizme açılmalıdır. Ayrıca Ağrı dağının doğal güzellikleri değerlendirilebilir. Ağrı dağı terör tehlikelerinden arındırılarak yaz aylarında yaylacılık faaliyetleri, kış aylarında ise kayak turizmine açılabilir.

Ağrı dağındaki bu potansiyeller etkin bir Őekilde değerlendirilebilirse gelir dağılımını dűzeltici ve yoksulluğu azaltıcı katkılar sunabilir.

- Tuzluca ilçesinde bulunan tuz mağaralarına gerekli önem verilerek hem bölgenin tuz ihtiyacı için önemli bir üretim merkezi meydana getirilebilir hemde mağaracılık turizmi geliştirilerek ekonomiye önemli katkılar sağlanabilir. Ayrıca Tuzluca tuz mağaralarında yapımına devam edilen tuz terapi merkezi yapım çalışmaları hızlandırılabilir. Söz konusu merkezi ziyaret etmesi muhtemel yerli ve yabancı turistler için konaklama ve alıŐveriŐ imkanları geliştirilerek ekonomik canlanmaya katkı sağlanabilir.





## KAYNAKLAR

- Acar, İ. (2015). "Türkiye' de Gelir Dağılımı". *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 42-59 .
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). "Gelir Dağılımı Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri". C. C. Aktan içinde, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* (s. 1-21). Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- Aktan, C. C. (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Yayınları.
- Alkin, E. (1969). "Keynes'yen Gelir Dağılımı Teorisi ve Kaldor Modeli" *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 29(1-4), 131-159.
- Aras, A. (2012). *Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Sakarya İli Kentsel Alan Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Maliye. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Ardos, M. (1984). *Türkiye'nin Ovalarının Jeomorfolojisi I*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları,.
- Atlı, C. (2013). "Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve Kars'ta Örgütlenmesi". I. *Uluslararası Iğdır Sempozyumu Sosyal Bilimler Bildiri Kitabı*, Iğdır Üniversitesi.
- Aykaç M., Dağdemir Ö. ve s.608-623Gündoğan N. (2013). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 1891.
- Ayyıldız, F. V. (2017). "Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz". *Karadeniz Dergisi*, (34), 131-141
- Bilen, M. ve Yumuşak, İ. G. (2011). "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorunu". *Stratejik Öngörü Araştırmalar Dergisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 47-63.
- Bilen, M. ve Yumuşak, İ. G. (2006). "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorunu", *Stratejik Öngörü Dergisi*, Tasam Yayınları, Sayı: 8, 47-63.
- Birdsall, Nancy (2005). "Rising Inequality in the New Global Economy". *WIDER Angle*. 2(1). [https://www.cgdev.org/sites/default/files/archive/doc/commentary/birdsall/rising\\_inequality.pdf](https://www.cgdev.org/sites/default/files/archive/doc/commentary/birdsall/rising_inequality.pdf), Erişim Tarihi: 10.05.2019

- Blaug, M. (2014). *İktisat Kuramının Geçmişine Bakış*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Bolayır, Serap (2007). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sivas İli Örneği)*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Boratav, K. (2002). “İktisat Tarihi (1908–1980)”, Sina Akşin (Ed.). *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908–1980)* içinde. İstanbul: Cem Yayınevi, ss, 297–380, s. 202.
- Bourguignon, F. ve Morrison, C. (2002). “Inequality Among World Citizens: 1820–1992”, *The American Economic Review*, 92(4), 731–732.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem: İstanbul.
- Case, K. E., Fair, R. C. ve Oster: M. (2016). *Ekonominin İlkeleri*. (E. Deliktaş, M. Karadağ ve M. Güçlü, Dü) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Coşkun, M. N. (2005). *Türkiye’de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili, Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi*, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, İmaj Yayınevi.
- Çalışkan, Ş (2010). “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 2(59), 89-132.
- Çetin, B. I. ve Gün, M. (2013). *Yılları Arasında Gelir Bileşenleri ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.
- Çubukçu, F. (2002). *Gelir Dağılımının Belirleyicileri ve Erzurum İli Gelir Dağılımı Örneği*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İktisat Anabilim Dalı.
- Deniz, A., Yeşilyurt, C. ve Batu Ağırkaya, M. (2014). “Sınır Ticaretinde Tüketicilerin İğdir İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri”, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı 7, 203-226.
- DİE (1997). *1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü
- DİE (2004). *2003 Hanehalkı Bütçe Anketinin Kapsamı, Yöntemi Tanım ve Kavramları*,

*Haber Bülteni*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü

- DİE (2004). *2002 Yoksulluk Çalışması*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü
- Dinler, Z. (2016). *İktisat* (8. b.). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Doğrul, N (2017). “Gelir Seviyeleri Farklı İllerde Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 259-268.
- DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu. (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*. Ankara: DPT.
- Durmaz, E. (2010). *Afyonkarahisar İl Merkezinde 2008 Yılı Kişisel Gelir Dağılımı*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Maliye Bölümü / Maliye Anabilim Dalı
- Erdoğan, S. (2005). “1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılımı”: *Ü. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde kabul edilen “1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılımı” başlıklı yüksek lisans tezinin bir özeti), Konya.
- Freeman, A. (2004). “Ulusların Eşitsizliği”. Alan Freeman ve Boris Kagarlitsky (Ed.). *Küreselleşmenin Krizi* içinde. İbrahim Yıldız ve Bahar Kara (çev.). İstanbul: Yordam Kitap, s. 62–107.
- Friedman, M. (2017). *Kapitalizm ve Özgürlük* (4.bs b.). (D. Erberk ve N. Himmetoğlu, Çev.) Ankara: Eksi Kitaplar.
- Gögül, P. K. (2012). *Çok Düşük Gelirli Bireylerin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorununa Yönelik Kamu Politikası Algısı: Diyarbakır Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güçlü, S. ve Bilen, M. (1995). “1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı. 6, 160-171.
- Gül, H. ve Gül, S. (2008). “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları”. N. Oktik içinde, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları* (s. 57-96). İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Gündoğan, N. (2008). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*, Ankara Sanayi Odası.

- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Gürler, A. Z. (2014). *Genel Ekonomi* (5.bs b.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2017). *Sermaye Çağı: 1848-1875* (6.bs b.). Ankara: Dost Yayınları.
- IMF (1998). *World Economic Outlook* . Washington, DC: IMF..
- Kabaş, T. (2014). *Türkiye'de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Karabulut, K. (2005). “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgeni”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 133-150.
- Karaman, İ. (1987). *Gelir Dağılımı ve Türkiye’de Yapılan Gelir Dağılımı Çalışmaları*, Ankara: DPT Yayınları.
- Karaman, İ. (1995). “Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımı”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 6, 154-159.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karlık, R. (2005). *Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi’nde Yapısal Dönüşüm*, (Gözden Geçirilmiş 10. Baskı), İstanbul: Beta Basım.
- Karpat, G. (2001). “Hanehalkı Geliri İle Serveti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Eskişehir İline Ait Bir Uygulama”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(2), 81-100.
- Kazgan, G. (2018). *İktisadi Düşünce: Politik İktisadın Evrimi* (21.bs b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkut, S. (1986). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Konusunda Yapılmış Çalışmalar*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Kurşun, A. ve Rakıcı, C. (2016). “Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(2), 135-156.
- Kuştepe, Y., ve Halaç, U. (2004). “Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(4), 143-160.

- Milanovic, B. (2002). "The True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculations Based on Household Surveys Alone". *The Economic Journal*. 112(476), 51–92.
- Milanovic, B. (2009). "Global Inequality Recalculated – The Effect of New 205 PPP Estimates on Global Inequality". *World Bank Policy Research Working Paper*. No. 5061, Washington: DC, September.:14
- Mises, L. V. (2016). *Liberalizm*. (Y. Ögüt, Çev.) İstanbul: Liber Plus Yayınları.
- Morelli, S. Smeeding, T ve Jeffrey, T. (2014). "Trends in Within Country Inequality and Poverty: Rich and Middle Income Countries". *Institute for Research on Poverty Discussion Paper*, No. 1419-14, ss. 1-36.
- Oktik, N. (2008). "Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Bakış". N. Oktik içinde, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları* (s. 21-56). İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Ortiz, I. ve Cummins, M. (2011). "Global Inequality: Beyond The Bottom Billion". A *Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries*. *Social and Economic Policy Working Paper*. 20-26.
- Özdal, H. (2009). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi ve Türkiye Örneği (1994-2008)*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgüler, V. C. (2014). *Gelir Servet ve Yoksulluk*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Özmucur, S. (1995). "Türkiye'de Gelir Dağılımı", *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl: Sayı: 6, 145-153.
- Öztürk, N. (2017). *Gelir Dağılımının İktisadi Analizi*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Parasız, İ., Ekren, N. ve Başoğlu, U. (2015). *Uygulamalı İktisat*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Piketty, T. (2018). *Kapital* (3.bs b.). (H. Koçak, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Platon (2007). *Yasalar* (3. bs b.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Polat, D. (2007). *Ağrı Alt Bölgesi'nde (Ağrı, Ardahan, Iğdır, ve Kars Gelir Dağılımı ve Göç) Bir Uygulama*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı / İktisat Politikası

Bilim Dalı.

- Polat, İ., (1994). *Kırşehir İli Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinde Gelir Dağılımı*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Report of the World Social Situation (2013). Economic and Social Affairs. Inequality Matters. United Nation, New York. ss. 67.
- Ricardo, D. (2015). *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin Temel İlkeleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sarı, R. (2003). “Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58(2), 177-189.
- Skousen, M. (2007). *The Big Three in Economics: Adam Smith, Karl Marx, and John Maynard Keynes*, New York: M.E. Sharpe.
- Smith, A. (2016). *Milletlerin Zenginliği*. (H. Derin, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sullivan: (2018). *Reel Sosyalizm sonrası MARX: Yoksulluk, Yolsuzluk ve Bayağlık Üzerine*. (K. İnal, Çev.) İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Şahbaz, A., Gömleksiz M. ve Kaleci, F. (2017). *Gelir-Eşitsizliğini Azaltmaya Yönelik Kamu Politikaları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Seçilmiş OECD Ülkeleri Örneği*. 290-305, <http://library.ecoei.org/wp-content/uploads/articles/Gelir-E%25%9Fitsizli%C4%9Fini-Azaltmaya-Y%C3%B6nelik-Kamu-Politikalar%C4%B1-%C3%9Czerine-Ampirik-Bir-%C4%B0nceleme-Se%C3%A7ilmi%C5%9F-OECD-%C3%9Clkeleri-%C3%96rne%C4%9Fi.pdf>, Erişim Tarihi: 10.05.2019
- Şahin, H. (2002). *Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)*, 7.Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şimşek, O. ve Alim, M., (2009). “İğdır İli ‘nin Turizm Potansiyeli”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:3, 1-26.
- Tanrıverdi, P. (2007). *Gelir Dağılımı ve Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkileri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü.

- Taşci, A. (2016). *Dünyada ve Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksulluklarla Mücadele Politikaları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tayyar, A. E. (2011). *Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Makro Ekonomik Faktörlerin Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK (2009). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, 2006-2007, Haber Bülteni*, Sayı: 221, Ankara.
- TÜİK (2010). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, 2008, Haber Bülteni*, Sayı:134, Ankara.
- TÜİK (2011). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, 2009, Haber Bülteni*, Sayı:41, Ankara.
- TÜİK (2011). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, 2010, Haber Bülteni*, Sayı: 8661, Ankara.
- TÜİK (2012). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, 2011, Haber Bülteni*, Sayı: 10902, Ankara.
- TÜİK (2013). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2012, haber bülteni*, Sayı: 13594, Ankara.
- TÜİK (2014). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2013, haber bülteni*, Ankara.
- TÜİK (2015). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2014, haber bülteni*, Ankara.
- TÜİK (2016). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2015, haber bülteni*, Ankara.
- TÜİK (2017). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2016, haber bülteni*, Ankara.
- TÜİK (2018). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2017, haber bülteni*, Ankara.

- TÜSİAD (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*, Yayın No: T/2000-12/295, Ankara.
- Uysal, S. ve Vatansever Deviren, N. (2016). “Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliğine Olan Etkisinin Analizinde Yeni Bir Yöntem: Küresel Gelir Dağılımı Endeksi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 1250-1259.
- Ünsal, E. M. (2016). *İktisada Giriş* (6. b.). Ankara: BB101 Yayınları.
- Ünsal, E. M. (2004). *Mikro İktisat*, (Genişletilmiş 5. Baskı), Ankara: İmaj Yayınevi.
- Wade, R. H. (2004). “Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?”. *World Development*. 32(4), 567-589.
- Williamson, G., ve Lindert, P. H. (2003). *American Inequality: A Macroeconomic History*. New York: Academic Press,
- Xavier Sala-i-Martin, *Economic Growth*, 2nd ed. (Cambridge, MA: MIT Press, 2002), 11
- Yayla, A. (2012). *Hayek'in Liberalizm Anlayışı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yazgan, Ş. ve Kadanalı, E. (2018). “Kamu Tarım Yatırımlarının Dağılımının Gini Katsayısı ile Ölçülmesi: Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir İnceleme (1999-2017)”, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 24(1), 33-42.
- Yumuşak, İ. G. ve Bilen, M. (2000). “Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerinde Bir Değerlendirme”. *K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.
- Yumuşak, İ. G., ve Bilen, M. (2000). “Gelir Dağılımı Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, *K. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1, 77-87.
- Yücel, D. (2011). *Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yükseler, Z. (2005). “1994, 2002 ve 2003 Yılları Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketleri: Anket Sonuçlarına Farklı Bir Bakış”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, <https://docplayer.biz.tr/8624839-Working-paper-1994-2002-ve-2003-yillari-hanehalki-gelir-ve-tuketim-harcamaları-anketleri-anket-sonuclarina-farkli-bir-bakis.html>, Erişim Tarihi: 11.07.2019



**İNTERNET KAYNAKLARI**

- Eğilmez, M. (2016). <http://www.mahfiegilmez.com: http://www.mahfiegilmez.com/2016/09/gelir-daglmnda-son-durum.html> , Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019.
- Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, <http://emrahkarakas.googlepages.com/GELRDAGILIMIveYOKSULLUK.doc>, Erişim Tarihi: 4 Kasım 2018.
- Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019.
- Iğdır Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İl Müdürlüğü, Mekansal Analiz Raporu, <https://igdir.csb.gov.tr/2018-mck-kararlari-i-85447>, Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019.
- Iğdır İl Özel İdaresi, Stratejik Plan, [http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/X3tdw+2015-2019\\_STRATEJIK\\_PLAN.pdf](http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/X3tdw+2015-2019_STRATEJIK_PLAN.pdf), Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019.
- Iğdır Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü İl Brifingi, Ocak 2016, <http://www.igdir.gov.tr/valilik-birimleri-il-planlama-ve-koordinasyon-mudurlugu> , Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2019.
- Sağır, G. ve Yüksel, A. Y. (2002). *İnsani Kalkınma: Türkiye'nin Dünyadaki Yeri*. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/gulsagir.htm>, Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2019.
- Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk -Avrupa Birliği ile Karşılaştırma” ,[http://www.tusiad.org/tusiad\\_cms.nsf/mainpage?OpenForm](http://www.tusiad.org/tusiad_cms.nsf/mainpage?OpenForm), Erişim Tarihi: 4 Ocak 2019.
- [www.igdir.edu.tr/](http://www.igdir.edu.tr/), Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2019.

## EKLER

## EK 1. ANKET FORMU

## İĞDIR İLİ GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK ANALİZİ ANKET FORMU

İğdir ilinde gelir dağılımı ve yoksulluk analizi konulu bu anket çalışması; Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulmak üzere hazırlanan yüksek lisans tezi ile ilgili veri seti oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Kişisel bilgiler hiç bir şekilde üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. İlimizde tespit edilecek problemlere çözüm önerilerinin sunulmaya çalışılacağı bu çalışmada doğru ve güvenilir bilgiler elde edilebilmesi için sorulara içtenlikle ve itina ile cevap vermenizi temenni ediyoruz. Faruk AKTAŞ, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Cevaplamak istediğiniz seçeneği (x) işareti ile işaretleyiniz...

1. İlçe:  
 Merkez     Tuzluca  
 Aralık     Karakoyunlu
2. Yaş:.....
3. Cinsiyet:  
 Kadın     Erkek
4. Medeni Hal:  
 Bekâr     Evli     Dul/Boşanmış
5. Doğum Yeri:  
 Köy     Kasaba/İlçe     İl Merkezi
6. Öğrenim Durumu:  
 Okuryazar Değil     İlköğretim  
 Lise     Yüksekokul/Ön Lisans  
 Lisans     Yüksek lisans  
 Doktora
7. Şuan Yaşanılan Yer:  
 Köy     Kasaba/İlçe     İl Merkezi
8. Yaşadığımız bu kente sonradan mı taşındınız?  
 Evet     Hayır
9. Kaç yıldır bu ilde yaşıyorsunuz?:.....
10. Bu şehirden gitmeyi düşündüğünüz oluyor mu?  
 Hiçbir Zaman     Nadiren  
 Bazen     Genellikle  
 Her Zaman
11. Meslek:  
 İşsiz/Ev Hanımı     İşçi  
 Ofis Çalışanı/Memur     Yönetici  
 İşletmeci/Esnaf     İş Yeri Sahibi  
 Öğretmen     Polis/Asker  
 Avukat     Mühendis  
 Çiftçi     Emekli
12. Çalıştığımız işyerinin statüsü?  
 Özel     Kamu  
 Kendi İş Yerim     Hiçbiri/ Çalışmıyorum
13. Hanedeki Siz Dahil Toplam Kişi Sayısı:.....
14. Varsa, Çocuk Sayımız:.....
15. Varsa, Okumakta Olan Çocuk Sayınız:.....
16. Hangi sosyal güvenlik statüsüne kayıtlıydınız?  
 SSK     Emekli sandığı  
 Bağ-Kur     Özel sandıklar  
 Genel sağlık sigortası (Yeşil Kart)  
 Genel sağlık sigortası (Kendim Ödüyorum)  
 Hiçbiri
17. Sizin Aylık Geliriniz (TL):.....
18. Hanenizde Sizin Dışınızda Çalışan Kişi Sayısı:.....
19. Sizin Dahil Ailenizin Aylık Geliri (TL):.....
20. Çocuklarınızın Aile Bütçesine Katkısı Oluyorsa, Aylık Tutarı:.....
21. Hanenize Başka Kişi, Kurum Ya Da Kuruluş Tarafından Geçiminizi Etkileyecek Bir Yardım Yapılıyorsa, Aylık Tutarı:.....
22. Hanenize Yapılan Her Hangi Bir Ayni Ödeme (sağlık, ulaşım, giyim vb.) Varsa Parasal Tutarı:.....
23. Aşağıdaki Gelir Gruplarından Düzenli Olarak Elde Ettiğiniz Gelir Varsa, Ne Kadar:  
Maaş    ... TL  
Ücret    ... TL  
Yevmiye    ... TL  
Kendi işyeri geliriniz    ... TL  
Kira    ... TL  
Faiz    ... TL  
Kar payı    ... TL

24. Yandaki gayrimenkullerden hangilerine sahipsiniz?

- ( ) Müstakil konut ( ) Arsa ( ) Yazlık  
 ( ) Apartman dairesi ( ) Tarla ( ) Dükkân  
 ( ) Bağ, bahçe ( ) Hiçbiri ( ) Diğer...

25. Haneniz sizce hangi gelir grubunda?

- ( ) Çok düşük ( ) Düşük  
 ( ) Orta ( ) Yüksek  
 ( ) Çok yüksek

26. Oturduğunuz Konutun Tipi:

- ( ) Müstakil Ev ( ) Apartman ( ) Villa

27. Eviniz kaç odalı?

- ( ) 1 odalı ( ) 2 odalı  
 ( ) 2 + 1 odalı ( ) 3 + 1 odalı  
 ( ) 4 + 1 odalı ( ) 6 oda ve üzeri

28. Oturduğunuz konutun ısıtma sistemi?

- ( ) Soba (Kömür/Odun) ( ) Kalorifer  
 ( ) Doğal Gaz ( ) Klima  
 ( ) Elektrikli Soba/Isıtıcı ( ) Merkezi Sistem  
 ( ) Diğer: ...

29. Oturduğunuz konut kime ait?

- ( ) Kira ( ) Başkasının, kira ödemiyoruz  
 ( ) Lojman ( ) Kendi evimiz

30. Oturduğunuz konutta kiracıysanız aylık kira tutarı?:.....

31. Oturduğunuz konutun (kira hariç; su, elektrik, yakacak, ortak kullanım vb. tüm giderler dâhil) aylık ortalama masrafı?:.....

32. Hanenizin aylık mutfak (gıda) harcaması tutarı?:.....

33. İşinizden ne kadar memnunsunuz?

- ( ) Hiç memnun değilim ( ) Memnun değilim  
 ( ) İdare eder ( ) Memnunum  
 ( ) Çok memnunum

34. Size göre devlet genel olarak İğdır ve Doğu Anadolu Bölgesinin problemleriyle yeterince ilgileniyor mu?

- ( ) Hiç ilgilenmiyor ( ) İlgilenmiyor  
 ( ) İdare eder ( ) İlgileniyor  
 ( ) Çok ilgileniyor

35. Genel olarak düşündüğünüzde hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?

- ( ) Hiç memnun değilim ( ) Memnun değilim  
 ( ) İdare eder ( ) Memnunum  
 ( ) Çok memnunum

	Evet	Hayır
Otomobiliniz var mı?		
Evinizde bilgisayar var mı?		
Evinizde televizyon var mı?		
Evinizde çamaşır makinası var mı?		
Evinizde bulaşık makinası var mı?		
Evinizde buzdolabı var mı?		
Evinizde klima var mı?		
Evinizde kalorifer var mı?		
Cep telefonunuz var mı?		
Evinizde internet var mı?		
Haneniz ekonomik olarak; tüm hane halkının evden uzakta bir haftalık tatil masraflarını karşılayabilecek durumda mı?		
Haneniz ekonomik olarak; iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemeği karşılayabilecek durumda mı?		
Haneniz ekonomik olarak; beklenmedik mecburi bir harcamayı (yaklaşık 452 TL) karşılayabilecek durumda mı?		
Elde ettiğimiz gelire evinizi rahatlıkla ısıtabiliyor musunuz?		
Haneniz; konut kredisi, kira, elektrik, su, doğalgaz vb. faturalar ile taksit veya diğer borçları ödeyebilecek durumda mı?		

**ÖZGEÇMİŞ**

<b>Kişisel Bilgiler</b>	
Adı Soyadı	Faruk AKTAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	IĞDIR, 25.02.1987
<b>Eğitim Durumu</b>	
Lisans Öğrenimi	Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı-Devam
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce-Elementer Düzey
Bilimsel Faaliyetleri	-
<b>İş Deneyimi</b>	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Sosyal Güvenlik Kurumu
<b>İletişim</b>	
E-Posta Adresi	<b><u>farukaktas21@hotmail.com</u></b>
<b>Tarih</b>	27.06.2019